

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

RITA
MONALDI
& FRANCESCO
SORTI

ROMAN

*Salai'nin
Kuskuşları*

Çeviren:

Mehmet Barış Albayrak

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

1501 yılında Leonardo da Vinci, tarihin müphem şahsiyeti Cesare Borgia'nın davetiyle Roma'ya gelir. Evlatlığı ve öğrencisi Salai de yanındadır.

Da Vinci'nin görevi İspanyol Papa VI. Alexander'a karşı komplo hazırlığında olan entelektüel ve politik bir grubun maskesini düşürmektir. Bu iş karşılığında Cesare Borgia Leonardo'ya papalık şehrinin sanat çevresinde ayrıcalıklı bir konum vaat eder. Hak ettiği takdiri doğduğu şehir olan Floransa'da bulamadığı için hoşnutsuz olan usta, Borgia'nın önerisini kendisine ün kapısını açacak bir basamak olarak görüp memnuniyetle kabul eder. Ancak tabii ki bu gizli bir görevdir. Dolayısıyla ustanın gidişi için bir bahane uydurulur ve Roma'daki klasik sanat eserlerini inceleyeceği söylenir. Ne var ki Floransa'da ustanın klasik sanata bu ani ilgisinden şüphelenenler vardır. Roman boyunca kimliği açıklanmayan, ancak hakkında okura tahmin imkânları sunulan bu kişi, Genç Salai'yi ustasının attığı her adımdan haberdar etme işiyle, yani muhbirlikle görevlendirir.

Tarihsel kişiliklere bambaşka bir gözle ve yakından bakma imkânı sunan kitap, enfes bir ortaçağ atmosferinde heyecanlı maceraları arkası arkasına eklerken, çağın ve kilisenin içyüzüne de ışık tutuyor.

ISBN 978-605-5596-24-8

9 786055 596248

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

RITA MONALDI

Rita Monaldi 1966 yılında doğdu. Klasik filoloji eğitimi aldı; dinler tarihi konusunda yüksek lisans çalışması yaptı.

FRANCESCO SORTI

Francesco Sorti 1964 yılında doğdu. XVII. yüzyıl müziği üzerinde uzmanlaşmış bir müzikologdur. Evli olan Monaldi ile Sorti iki çocuklarıyla birlikte Viyana'da yaşamaktadırlar. İlk kitapları Imprimatur ve ikincisi Secretum yaklaşık yirmi dile çevrildi ve kırk beş ülkede yayımlandı.

MEHMET BARIŞ ALBAYRAK

Çeşitli dergilerde çevirileri ve yazıları yayımlanan İstanbul doğumlu Mehmet Barış Albayrak Boğaziçi Üniversitesi'nde lisans eğitimi tamamladıktan sonra, Almanya'da Tübingen Üniversitesi'nde felsefe yüksek lisansı yaptı. Boğaziçi Üniversitesi'nde eğitim felsefesi dersleri de veren çevirmen, fenomenoloji ve eğitim felsefesi ağırlıklı çalışmalarına Tübingen ve İstanbul'da devam ediyor.

ÖZGÜN ADI I Dubbi Di Salai

© 2006 by Rita Monaldi ve Francesco Sorti / Turkuvaz Kitapçılık Yayıncılık
A.Ş. (2006)

Yayınevi: Barbaros Bulvarı, No: 153, Cam Han, Kat: 8

34349 Beşiktaş / İstanbul

Tel: 0212 354 30 00 Faks: 0212 288 50 67

www.turkuvazkitap.com.tr

GENEL YAYIN YÖNETMENİ İlknur Özdemir

EDITÖR Zarife Biliz Ergüden

DÜZELTİ Devrim Yalkut

KAPAK Ayşe Nur Ataysoy

GRAFİK Mahmut Hakan Güngör

BİRİNCİ BASIM Ocak 2010, İstanbul

GENEL YAYIN 262 EDEBİYAT 132

ISBN 978-605-5596-24-8

BASILDIĞI YER Pasifik Matbaası (0212) 422 44 45

Turkuvaz Kitap bir TURKUVAZ MEDYA GRUBU kuruluşudur.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Monaldi & Sorti

SALAI'NİN KUŞKULARI

Roman

Almancadan çeviren

Mehmet Barış Albayrak

*Efendisi ve babalığı, ressam Bay Leonardo'ya dair,
hırsız, yalancı, dik kafalı ve obur*

Salai'nin Kuşkuları

*Boccaccio'nun müstehcen bir öyküsü ve
Machiavelli'nin durumu fevkalade şekilde çözen bir
mektubuyla*

Pratik yaşamda sayısız kez tanık olduğum üzere, sahaflar ehil profesörlere göre kitaplar hakkında daha çok şey bilir; antikacılar sanat tarihçilerinden daha çok sanattan anlar ve tüm alanlarda esas heyecan ve keşif hep amatörlerden gelir. Akademik uğraş, vasat kabiliyetler için ne kadar kullanışlı ve şifalı ise, doğasında yaratıcılık olan bireyler için de o kadar fuzulidir, hatta bu insanlarda bir tür tutukluğa neden olur.

Stefan Zweig, *Dünün Dünyası*

GİRİŞ

Büyük Leonardo da Vinci'nin öğrencisi ve evlatlığı Salai'nin mektuplarının sansasyonel keşfi, kuşkusuz zamanımızın en önemli kültürel olaylarından biridir.

Kısa bir süre önce beklenmedik bir şekilde Milano'daki "Sant'Anna addolorata" adlı yaşlılar yurdunda bulunan ve Salai'nin 1501 baharında Roma'dan Floransa'daki bilinmeyen bir adrese yazdığı özel mektupların birçoğunu içeren, 16. yüzyılın sonlarından kalma elyazması, Leonardo uzmanlarını ayağa kaldırdı. Buna rağmen kitap hâlâ yayımlanmayı beklemektedir.

Bu kitabın yazarları, dikkatli ve modern bir yazı biçimiyle ilk kez burada yayımlanan ve kısıtlı uzman çevrelerinden daha büyük kitlelere yayılması amaçlanan mektupların fotokopilerini, Milano Üniversitesi'nden Profesör Mario Ros-sis'e borçludurlar.

Bu mektuplaşmaların ne kadar engin bir tarihi ve sanatsal değere sahip olduğunun bilhassa vurgulanmasına gerek yoktur. Leonardo da Vinci'nin, sanatçıya yaşamında onyıllar boyunca eşlik eden genç evlatlığı ve öğrencisi Salai sayesinde, Toskanalı bu büyük dehanın hayatı ve eserleriyle ilgili önemli detaylar ilk kez gün ışığına çıktı. Bu metinler sayesinde Leonardo'nun yaşadığı çağla ilgili bilgilerimiz de öylesine bir reforma uğradı ki, Amerikalı tarihçi Vincent S. Leonard, Salai'nin mektuplarını "son yüz yıl boyunca keşfedilen en hayret verici tarihi doküman" olarak nitelemiştir.

Son olarak, mektuplaşmaların tarihi-sosyolojik önemini vurgulamak gerekirse, İtalyan dehasının kendini son derece

kaba ve otantik bir şekilde ifade ettiği nadir bulunan bir Rönesans belgesidir söz konusu olan. Cahil ancak açıkğöz Salai, “popolino scarpe grosse e cervello fino”nun, yani kaba görünümünün arkasında genellikle uyanık bir ruh ile sağlıklı bir aklın bulunduğu sıradan insanın mükemmel bir örneğidir. Bu tiplmeye İtalya sınırları dışında pek rastlanmaz ve Katolik çoğunluğa sahip olmayan ülkelerde böyle biri yoktur bile: Konuşkan, ama kuşkucu bir bireyci; yasak ve hiyerarşi tanımayan, önyargısız olduğu için insan ruhunu keskin biçimde gözlemleyebilen birisi. Öğrencisi olma onurunu taşıdığımız büyük İtalyanca uzmanı Profesör Nino Borsellino, Salai’nin mektuplarını haklı bir şekilde, “Calandrino e Buffalmacco”dan “Bertoldo Bertoldino e Cacasenno”ya ve Luigi Pulci’nin “Morgante”sine kadar, Boccaccio geleneğinin en güzel metinleri arasına sokmaktadır, ama bunun da dışında, 16. yüzyıl İtalyan antiklasikçilerinin, Makaronezyalı şair Teofilo Folengo’nun “Baldus”u, Francesco Berni ve Burlesken’den Ruzante, Pietro Aretino ve Benvenuto Celini geleneğine aittir. Bu noktada, Profesör Borsellino’nun Salai’nin mektuplarının yayımlanması sırasında söylediklerini tekrarlayalım: “Eserin yapısal bağlamı kaba, doymak bilmeyen dışavurumcu ve jestsel bir yazı biçimi üzerine kurulu, ki çarpık ve mimiksel güdüleri sayesinde bütün retorik geleneklerini ve anlaşılır diyalektik özellikleri reddeden ve müstehcen açğözlülüğü çerçevesinde ağdalı bir dilmiş gibi görünen bir yazı türü bu.” Salai, diye sözü bağlıyor Borsellino, Leonardo’dan “Rönesans’ın tüm ‘kural tanımazları’nın en büyüğünü” yaratıyor.

Eldeki baskı kesinlikle bilimsellik gerektirmeyen bir metindir: Leonardo da Vinci’nin hayatı ve eserleri ile ilgili fevkalade bir belge olan Salai’nin (gerçek adı Giangiacomo Caprotti olup 1480-1526 yılları arasında yaşamıştır) mektuplarının yazı biçimi, halka mümkün olan en geniş biçimde yayılmasını sağlamak amacıyla, bugünkü okuma alışkanlıklarına göre elden geçirilip düzenlenmiştir.

16. yüzyıldan bu yana çok iyi bir şekilde korunmuş olan cilt, tarihçilerin gözünden tamamen tesadüfi bir şekilde kaçmıştır: Mektuplar bir mirasın parçası olarak yaşlılar yurdu kütüphanesine intikal ettikten sonra, yüzlerce yıl boyunca, çağdaşı olan ve çok daha az öneme sahip manüskriptlerin arasına gömülüp gitmiştir.

Elbette, bize teslim edilen özet kopyada (Salai tarafından yazılan orijinaler ne yazık ki kaybolmuştur) bazı önemli bilgiler eksiktir; her şeyden önce, her bir mektubun yazıldığı tarih ve ayrıca Salai'nin kimliği belirsiz Floransalı mektup arkadaşından (metinde bu arkadaşın kimliği ile ilgili ipuçları yer almaktadır) aldığı cevaplar gibi.

En seçkin Leonardo araştırmacılarının bile mektupların doğruluğu hakkında en ufak bir kuşkusu bulunmamaktadır. Leonardo da Vinci'nin bir süre antik eserler üzerine çalışmak üzere 1501 yılının ilk aylarında Roma'ya gittiği bilinmektedir. Bu süre zarfında Papalık şehrinde, Salai'nin mektuplarında zikrettiği diğer bazı tarihi kişilikler de bulunuyordu, örneğin Polonyalı astronom Kopernik ve hemşerisi Başpiskopos Erasmus Ciolek gibi. Salai'nin Papalığın seremoni şefi Johannes Burkard'dan Alman bankacı Fugger'e dek kendi çağdaşları ile ilgili kullandığı ifadeler son derece detaylıdır, ayrıca seremoni şefini "stajyer" olarak savunan Giovannia Maria de Podio'nun acımasızca öldürülmesi hakkındaki raporu aynı şekilde son derece kesindir. Tüm ayrıntılarını yalnızca modern tarihçilerin bildiği bu olay ve gerçeklerin Salai'nin bir çağdaşı tarafından uydurulmuş olması imkân dahilinde görünmemektedir.

Manüskriptin girişinde bulunan ve belki de Salai'ye atfedilebilecek olan başlık şöyledir: "Vinci'li Leonardo'nun evlatlığı/ ve öğrencisi olan/ Salai'nin mektupları/ kendisine Leonardo tarafından/ hırsız, yalancı ve koca kafa isimleri takılmıştır/ Leonardo'nun Roma'da Valentino için yürüttüğü engizisyon sırasında/ Salai'nin yaşadığı ikilemi içermektedir/ Boccaccio'nun bir kısa hikâyesi/ ve Machiavelli'nin bir mektubu da ektedir."

Milano şehrinin değerli arşivlerinden daha fazla sayıda doküman bugünlerde yayımlanacaktır. Mektupların keşfi ve Leonardo uzmanlarının mektuplaşmayla ilgili şu ana dek elde ettikleri sonuçlar konusunda daha fazla bilgi edinmek isteyenlere N. Bianchi ve P. Formigoni'nin *International Review of Art and History*'nin bir sonraki sayısında yer alacak olan makalesini öneririz.

Monaldi & Sorti

SALAI'NİN KUŞKULARI

1.

Yüce ve Saygıdeğer Efendim,

verdiğim sözü tutuyorum ve ben sadık hizmetkârınız, Salai, size ilk mektubu yazıyorum. Efendim, yazdıklarımı rahat okuyamazsanız lütfen beni affedin, çünkü biliyorsunuz, halktan biriyim, hiç okumadım, tek hocam benim babalıktı ve sadece bizim oranın, Floransa'nın diliyle yazabilirim. Ama elimden gelenin en iyisi yapacağım ve bir kusurum olursa affedin, ayrıca bugün çok az uyudum, köpekler gibi yorgunum.

Uzun bir yolculuktan sonra Leonardo ve ben bugün, kut-sal ve şahane Roma'ya geldik. Papanın krallığına olan yolculuğumuzun nedenini tekrar söylememe gerek yok sanırım. Gelmeden, Floransa'dayken size söylemiştim. Babalığım ve hocam, büyük mimar ve ressam üstat Leonardo, Roma'nın antik büstlerini, heykellerini ve kalıntılarını yerinde inceleyeceğini söyledi. Dediğine göre, Roma İmparatorluğu'nun soylu antik saraylarının ve mimari güzelliğinin nasıl çizileceğini anlatan bir kitap yokmuş ve bu kötü bir şeymiş, çünkü yeniye nazaran eski şeyleri taklit etmek daha değerliymiş.

Leonardo uzun bir süre, yaklaşık iki ya da üç hafta burada kalacak, heykelleri, anıtları ve tapınakları çizecek ve ben de yanında olacağım. Dediğine göre, bu yolculuk sanatına çok fayda sağlayacakmış. Örneğin, İmparator Hadrianus'un meşhur villasına gidecekmiş, diğer mimar arkadaşları Bramante, Giuliano da Sangallo ve Peruzzi'nin tavsiyesiyle, ki

bu arkadaşlarına hayatta şans hep gülmüşken, talihsizlik Leonardo'ya kaşıktaki bal gibi yapışmıştır, cebinde hiçbir zaman beş kuruş olmamıştır.

Aslında sizin de yazdığınız gibi, yolculuğun amacı Leonardo'nun dediğinden bambaşka. Hiçbir şey yokmuş gibi davranıyor, ama sayın efendim, ben de ahmak değilim, değil mi! Üvey babam, Floransa'daki işlerini, bankadaki parasını, kitaplarını ve evrakını sanki iki üç haftadan fazla gidecekmiş gibi ayarladı. Sanırım çok önemli bir kişinin, kardinale ya da prensin, hatta kralın hizmetine atanacağından kuşkusu yok. Kim, onu henüz bilmiyorum, ama yakında bulurum ve bundan sizi en kısa zamanda haberdar ederim. Biliyorsunuz, sizin gibi büyük ve iyi kalpli bir insana hizmet etmek için can atıyorum; bu arada bir de zamanında yüksek bir meblağ teklif etmişsiniz ki, böyle bir teklif karşısında kimse yerinde oturmaz.

Artık mektubu bitirmeliyim, çünkü dün kaldığımız hainin sahibinin kızıyla yatak odasında oldukça faydalı ve zevkli beden egzersizleriyle biten bir kaçamak yaptık. Sanırım o da pek hoşnut kaldı. Ama şimdi toynak gibi ağırlaşan gözkapaklarım kapanmakta.

Memleketimiz Floransa'nın daimi anısına
sizi selamlıyorum, sadık hizmetkârınız
Salai

2.

Saygıdeğer ve İyi Kalpli Efendim,

Roma'ya antik sarayları resmetmeye gittiğimiz masalının Leonardo'nun uydurması olduğunu nasıl keşfettiğimi,

Floransa'dan yola çıkmadan önce size anlatmaya zamanım olmadı. Floransa'daki evimiz son haftalarda cadı kazanı gibiydi, insanlar gelip gidiyor, üstat Leonardo bir oraya bir buraya koşturuyor, ona verdiğim mektupların nerede olduğunu bana soruyor, sonra onları tekrar aramaya koyuluyordu. Bu yüzden sanıyorum ki, benim babalık sonunda düzgün para kazanacağı bir iş buldu ve artık odasında günlerce oturup tuhaf aletlerin ve güzel kadınların resmini yapmak zorunda kalmayacak. Çalışmaktan gözlerinin altı, karşılaş-tırmamı bağışlayın efendimiz ama, odalarından hiç çıkmayıp sürekli attıran on bir on iki yaşında veletlerinki gibi mosmor olmuştu.

Roma'dan haftanın üç dört günü haberciler ve kuryeler gelip bana bir yığın mektup teslim ediyorlardı (Leonardo, o yokken mektupları benim almama izin vermişti). Bütün bu koşuşturmaca beni yıprattı sayın efendim, kutsal melek sabrı da yok bende, bu yüzden mektuplardan birinde ufacık bir delik açıp oradan okuyuverdim. Ama sadece sayılar vardı; meğerse şifreli bir mektupmuş. "Ooo!" dedim kendi kendime, "Leonardo'nun büyük ve önemli işleri var." Ne de olsa şifreleme ancak önemli devlet işlerinde veya boynuzlanan karının arkasından iş çevirmek için kullanılır. Ama Leonardo'nun karısı yoktur, hatta tersine, bütün gün resimlerinin başında oturduğundan kadınlara bakmaz bile. Ancak çok paraya sıkışırsa kendilerine iyi para ödeyen soylu hanımların resimlerini yapar.

Leonardo yorgun argın eve geldikten sonra, mektubu alıp baktı. Zarftaki deliği gördüğünde, inanmadığı birisine bakar gibi bana baktı, ama neyse ki bir şey sormadı. Zaten, Leonardo'nun Araplar gibi sağdan sola yazdığı eskizlerine benzeyen bu şifreli mektuptan ne anlayabilirdim ki? Zavallı Salai, dedim kendi kendime, üstat Leonardo'nun kölesiyken bir de hırsız muamelesine maruz kalıyorsun. Ama, sayın efendim, cenneti arzulayan sabırlı olmalıdır.

Kumandanlığını VI. Alexander diye bilinen Papa Rodri-go Borgia'nın yeğeni Cesare Borgia'nın yaptığı orduyla, Fa-enza ve Bolonya beylikleri arasındaki savaş nedeniyle, Ro-ma'dan Floransa'ya seyahat son derece tehlikeliydi. Ama so-nuç olarak sağ salim Roma'ya varabildik. Burada olmaktan mutluyum, çünkü Floransa'dakilerle karşılaştırdınca Ro-ma'daki hatunlar gerçekten çok güzel. Bir kere kalçaları da-ha dolgun; ön taraflar da benim her zaman dediğime uygun: Bir kadının memesi asla fazla iri olamaz.

Şimdilik bildirebileceğim şeyler bu kadar. Bunların vata-nımız Floransa için iyi mi kötü mü olduğunu ise sizin takdi-rinize bırakıyorum.

Sizin her daim kulunuz
Salai

3.

Yüce ve Saygıdeğer Efendimiz,

üstat Leonardo ve ben, Piazza Campo de Fiore yakını-la-rında, büyük ve güzel Cancelleria Sarayı'ndan uzak olma-yan Fontana misafirhanesine yerleştik. Hatırlarsanız bu sa-rayı, papa yardımcısıyken Borgia yaptırmıştı. Şimdi de yeni papa yardımcısı Kardinal Ascanio Sforza'ya ait.

Odamdan çıkmadan önce, hizmetçiye, kaldığımız misa-firhanenin kime ait olduğunu sordum. Hizmetçi, sorumdan dolayı şaşırmış ve biraz da endişelenmiş gibiydi. Bana gayet aksi bir biçimde, Vanozza Cattanei diye birine ait olduğunu söyledi ve Floransa'da dendiği gibi, kışına tekme yemiş gibi hemen uzaklaştı. Bu ad bana hiçbir şey çağrıştırmadı ve is-mini bana aynen verildiği gibi size aktardım. Bize iki büyük

oda verildi; yalnız manzara biraz boğucu, çünkü pencereden görünen manzara her taraftan çatılarla örtülmüş durumda. Roma büyük bir yer ve insan kendini tarlada gibi kaybediveriyor, ama Tanrı korusun, Floransa'mız kadar güzel asla değil. Sokaklar, kardeşlik cemiyetlerinin dini merasimleriyle dolu, halk sürekli kiliselerde, her fırsatta bir kutsal ayin düzenleniyor. Sizin anlayacağınız, Romalılar gayet sofu ve iyi Hristiyanlar. Yine de burada, bizim Floransa'daki kutsal Santa Reparata Kilisesi gibi bir şey yok, ki zaten onun San Pietro Kilisesi'nden bile daha görkemli olduğunu söylerler. Nitekim, Floransa'nın kiliseleri ve sarayları çok daha güzel ve görkemlidir. Papanın şehrindekiler ise yıkık dökük, dımdızlak; bir de her yerde bir sürü inek var, iki kilise arasındaki çayırlarda otlayıp berbat kokular saçıyorlar. Kendi kendime dedim ki, bu delilik! Papanın işi gücü nedir, neden kendi şehriyle ilgilenmez?

Kadınlar ahlaklı görünmek için sokakta devamlı dualar mırıldanarak geziyorlar, ama beni gördüklerinde gözleri fare görmüş şahin gibi kilitleniyor, bu yüzden dualarına devam etmelerinin bir anlamı kalmıyor, çünkü efendim, kafalarında esas neyin olduğu hemen anlaşılıyor. Akşamları satıcılar, "Şarap, şarap satıyorum" veya "Lokmalar, lokmalardan alın," (bir keresinde aldım, tadı harikaydı) diye bağırmayı kestiklerinde, etrafta, kutsanmaya gelen hacılardan yükselen bin bir çeşit dil yankılanıyor. Floransaca, Milanoca, Napolice ve Venedikçe bir kenara, başka bir sürü ülkeden insanlar da burada. Örneğin, fırıncılık yapıp ekmek satan bir sürü Alman var. Orada burada duyduğum bütün bu dillerin arasında hepsinden farklı bir tane var ki, tek bir kelimesini anlamasam da duyduğum anda tanıyorum onu, çünkü söylenen kelimelerin yarısı dudaktan gayet düzgün çıkarken, diğer yarısı kuyuya atılan taşlar gibi boğazda takılıyor.

Üstat Leonardo ve ben, kaldığımız misafirhanenin karşıındaki de la Vacca lokantasında yemek yedik. Üstat, her za-

manki gibi kendisine et servis edilmemesini rica etti ve bu yüzden bize sebzeli çörek getirdiler. Domuz gibi aç olduğumdan, daha büyükçe olan çöreği yiyiverdim; beni ayıpladı tabii. Ben de ona, hangisini tercih ederdiniz, diye sordüğümde, bana, nezaketen zaten küçük olanı alacağını söyledi. Ben de ona, “Gördünüz mü, bakın onu bilerek bıraktım,” dedim. Ama bu muzipliğime güleceğine bütün yemek boyunca somurttu ve yemeklere nerdeyse dokunmadı. Halbuki yemekler pek lezzetliydi, sonunda çöreğinin yarısını da ben yedim zaten. Benimle uğraşmak neymiş, bu da ona bir ders olsun.

Her daim şevkle hizmetinizde olan
Salai

4.

Sayın Efendim,

gerçeği söylemek gerekirse Leonardo beni korkutuyor, çünkü kaç zamandır tıpkı şu, “Ah keşke evlenseydim, en azından diğer rahibelerinki yerine kocamın çamaşırlarını yıkardım, üstüne bir de kocam benimle ilgilenirdi,” diye iç geçirdiklerine emin olduğum rahibeler gibi solgun ve kederli görünüyor. Öğle yemeğinden sonra Leonardo beni, nereye ve kiminle gideceğini söylemeden, tam üç saat yalnız bıraktı ki, böyle bir şey Floransa’da hiç olmazdı. Neyse ki kulu-nuz Salai bu durumlarda ne yapması gerektiğini bilir. Leonardo çıktığında onu uzaktan takibe başladım ve kaldığımız yerin iki adım ötesindeki Cancelleria Sarayı’na girdiğini gördüm. Sonra, bana emrettiği gibi misafirhanede beklemeye başladım ve geri geldiğinde doğrudan akşam yemeği-

ne gittik, ama bensiz ne yaptığına dair ağzından tek bir sözcük bile çıkmadı. Bu yüzden, beraber bir şeyler yapalım mı diye sordum, ama resim yapmak istediğini söyledi ve kendini odasına kilitledi. Ben de kapıdaki bir delikten odasını gözetledim tabii; bir de ne göreyim, resim filan yapmıyor (aziz İsa böyle şeyler yaptığım için beni affetsin, ama bunları size hizmet için yapıyorum, sayın efendim).

Eğer delikten doğru gördüysem, arkadaşının kendisine ithaf ettiği ve Roma'daki kalıntıların güzelliklerinden bahsettiği şiiri* okuyordu yine. Okurken endişeli ve sinirliydi, bir de, çok gururlandığı ama aslında Aziz Hieronymus'inkine benzeyen ak sakallarını çekiştiriyordu. Aklımdan ona sakalını çekiştirmek yerine İsa'ya ve Meryem'e dua etmesini salık vermek geçti, çünkü dua etmek ruhu dinlendirir, kem gözü kovar, İsa'yı sevindirir. Ama Leonardo'nun bu konuda ne düşündüğünü biliyorum, İsa umurunda değildir. Bu yüzden yatmadan hem Meryem Ana'ya hem zavallı babalığma otuz iki kere dua ettim, çünkü aygıtları, matematiği ve bilimi üzerine düşünmekten neredeyse kâfire döndü, Tanrı onu affetsin, âmin. Şimdi, İsa'ya inanmayan, kiliseye gitmeyen Leonardo'nun sürekli lanet olası bir şanssızlığa sahip olması tesadüf olamaz, değil mi?

Gözetlemeye devam ederken, tekrar Antinoo'nun resmini yapmaya başladığını gördüm. Hani şu Roma İmparatoru Hadrianus'un, hemcinslerine ilgi duyduğu söylenen, güzel yüzlü ve benim gibi kıvırcık sarı saçları olan genç arkadaşı Antinoo'nun. Roma'da sanırım onun bir sürü heykeli var ve Leonardo onun bana çok benzeyen yüzünü o kadar sık çizdi ki, insanlar neredeyse, "Dememiş miydik, Leonardo ve Salai de ters ilişkideymiş," diyecek. Ama sayın efendim, ne kadar yanıldıklarını bilmiyorlar.

Size söylemeyi neredeyse unutuyordum. Biz de la Vacca

---

* Beyanlarında son derece titiz olan Salai, burada büyük ihtimalle Giovanni Maria Predi'nin Leonardo'ya ithaf ettiği ve 1496'da yayımlanan *Antiquarie prospettiche romane* adlı şiirinden bahsediyor.

lokantasında çörekleri beklerken, mutfağa göz atmak istediğim için üstat Leonardo'yu bir süre yalnız bırakmıştım (midem kazındığından orada da dolaptan biraz peynir aşırıdım tabii). Dolabın yanında, kilere açıldığını sandığım bir kapı vardı ve kahretsin, şimdi yalnız olsam oraya iner bir dolu nefis yiyeceği mideye götürürüm, diye düşündüm. Ama yanımdaki mutfak görevlilerinden biri aklımdakini okuyuverdi, dikkat et delikanlı, bu kapının anahtarı sadece baş aşçıdadır, burada boşuna dikilme, dedi. Sonra diğer iki aşçıya, şu Vanozza Cattanei'yi duyup duymadıklarını sordum ama bir cevap vermediler ve sadece o şişko, tiksiniş baş aşçı kadını gösterdiler. Aşçının fıldır fıldır dönen dev gibi şaşı gözleri kör birine bile korkuyu öğretebilirdi.

Aşçı kadın bana şaşı gözleriyle, ağzı açık bir şekilde uzun uzun baktı ve sonra dedi ki, evet, meyhane de Vanozza'ya ait. O kadar mide bulandırıcı ki, umarım onunla karşılaşmazsınız sayın efendim, yoksa geceleri uyuyamazsınız. Sonra bana dedi ki, evlat, tıpkı Antinoo'ya benziyorsun. Aa, teşekkür ederim, diye yanıtladım ve sonra bana nereden geldiğimi, Roma'da ne kadar kalacağımı, pişirdiklerinin lezzetli olup olmadığını sordu; ben de daha yemeğe başlamadığımı ama lezzetli olup olmadığını sonra belirteceğimi söyledim, fakat bir yandan da içimden, seninle bir daha işim olmaz, daha çok beklersin, diye söyleniyordum. Çünkü erkekler dünyasında dediğimiz gibi sayın efendim, çirkinliğiyle aletimi o kadar korkuttu ki, meret, kadının suratındaki sivilceler kadar ufaldı.

Mutfaktan çıkarken, Vanozza'nın Fontana gibi büyük bir misafirhaneye ve Vacca gibi bol odalı ve devamlı dolu bir meyhaneye sahip olmasının garipliği üzerinde düşünüyordum. Çünkü Floransa'da böyle mülkü olan çok az kadın vardır, belki de hiç yoktur. Bugün anlatabileceklerim bu kadar ve bunların vatanımız Floransa için iyi mi kötü mü olduğunu sizin takdirinize bırakıyorum.

Sadık hizmetkârınız
Salai

Her Şeyden Çok Sevilen Efendimiz,

siz, Roma'dan yazdığım mektubu almadan önce, sizin yazdığınız saygıdeğer mektubunuzu aldım. Daha önce de tahmin ettiğim gibi, mektubunuz pek çok bilgece ve kurnazca şeyle doluydu. Hizmetkârlığınıza başladıktan sonra dikkatli olmam için beni uyarmışsınız ki size yemin ederim, benden hoşnut kalmanız için her dediğinize uyup, her dediğinizi yapıyorum. Bu dikkati, Leonardo aptalca şeyler yapmaya eğilimli olduğu için ve her an başımıza iş açabileceği için de gösteriyorum; Allah göstermesin, şu yabancı topraklarda başımıza bir şey gelecek diye ödüm patlıyor. Er ya da geç başımıza bir şey gelecek gibi. Dua edelim de gelmesin ve Tanrı Floransa'mızı korusun. Elimden geleni yapacağım ama sabırlı olmalısınız efendimiz; ayrıca unutmayın ki ben epey cahilimdir, çünkü Leonardo benim hocamken, ne zaman bana matematik, tarih vs. konusunda bir şeyler anlatmaya başlasa sıkıntıdan patlardım, orada öyle saatlerce oturmak, yazıp okumak cehennem işkencesi gibi gelirdi, hele bir de güzel bir hava varsa dışarıda. Bir keresinde ona dedim ki, bakın, memelerinin yarısı dışarıda düzinelerce güzel hatun var sokakta, Leonardo ise çok kızdığından ders vermeyi bıraktı. Bu yüzden, kimi ahmaklıklar yaparsam bu Leonardo'nun suçudur, çünkü yeterince sabır göstermedi. Ama bakın, sahip olduğum ~~entilekt-entilekt-entilekt~~, yani işte kafamın içindeki şeyle idare edebiliyorum.

Size her daim sadık
Salai

Merhametli Efendimiz,

bugün üstat Leonardo saçlarını yine sarıya boyamak istedi, çünkü saç ne kadar gür olsa da akları yine görünmeye başlamış, bu nedenle bana bir berber bulmamı söyledi. Kendisine demişler ki, Roma'da Alman berberler varmış ve çok iyilermiş. Benim babalık görünüşüne çok önem verir ama boşuna, çünkü hiç kadınların peşine düşmez. Aslında şu haliyle istese günde on on iki tanesine sahip olabilir, ama ne derler bilirsiniz efendim, ekmeği olanın dişi olmazmış. Boyu bosu yerinde ve övülesi bir görünümü olsa da, yazık ki hep şu dizine kadar gelen pespaye eteği giymekte; ve günümüzde uzun elbiseler giyildiğini ve insanların kendi kıyafetine güldüğünü anlamaya yanaşmıyor. Bay Leonardo sakalını her zaman büyük bir dikkatle keser, kıvrımlarını düzeltir, iyicine tarar ve göğsünün yarısına gelecek kadar bırakır. Bu şekilde güçlü bir tip yarattığını ve kendisinin çok güzel olduğunu sanır. Nitekim bunu, soylu kadınların resmini yaparken alevlenip, daha sonra ayna karşısında kendini tatmin ederken kaç kez yakaladığımdan biliyorum.

Hoşuma gitmeyen ise gitgide daha sık taktığı mavi mercekli gözlükleri, çünkü o haliyle yaşlı bir baykuşa benziyor, ayrıca merceğin çerçeveleri bozuk olduğundan gözlük yamuk duruyor ve Tanrım, neden yenisini almıyor, diye insan kendi kendine soruyor. Yanıma gelir gelmez bunu ona söylemeye çalışıyorum, ama sözümü keserek saygılı olmam gerektiğini söylüyor ve yanıt vermeme tahammülü olmuyor. İyi, diyorum, ne yaparsan yap, insanlar sana deli diye bakarsa kendi suçundur.

Yemekten sonra yürüyüşe çıktık ve kızarmış sosis satan bir tezgâhta durduk. Midem tıka basa dolu olsa da iki tam, bir yarım sosis yedim, çünkü çok güzellerdi, nitekim satıcı

Alman'dı. Kara cahiller bile bilir ki, dünyadaki en iyi sosis onlarınkidir. Bir ara karşı yoldan, fal bakan bir Çingene bize doğru yaklaştı, Leonardo, kaderini söylemesi için ne kadar istediğini sordu ona. Babalığımı dirsekle bir dürttüm, çünkü Çingene'den işkillendim, küçük kötücül gözleri vardı. Ama üstat Leonardo birkaç gün sonrası için onunla bir buluşma ayarladı. Üstüne üstlük falcı ona, koruyucu dediği yağlı bir merhem sattı ve dedi ki, kim her akşam onu gözlerine ve şakaklarına sürerse, her türlü talihsizlikten sonsuza dek korunmuş. Aslında Leonardo her zaman cadıların ve kara büyücülerin aleyhinde konuşur ve yazar. Onları avanak ve saftirik diye suçlar, ama sonra parasını onların yalancı masallarına akıtmaktan çekinmez; öte yandan şu sıralar Santa Maria Nova Bankası'ndaki hesabı tamamen kurumuş durumda ki yakında ağlayacak gözlerimiz bile olmayacak.

Bay Leonardo son zamanlarda hep meteliksiz geziyor, hatta benden borç para alıyor ve çoğu zaman geri vermiyor. Ama bir şey belli etmiyorum, çünkü akşamları, şu tuhaf aygıtları çizdiği için çok yoruluyor; ve ah bir görseler, nasıl bir deli çiziyor onları, hep beraber katıla katıla gülerlerdi. Eminim bir gün ahmak birileri çıkıp diyecek ki, vay, şuna bak, ne güzel, ne ilginç aygıtlar... Ne diyordum, hah, şimdi akşamları uyumadan önce, Leonardo ona borç verdiğim parayı çantasında unutur, ben de ondan çalarım. Bu yüzden de bana Salai der, yani Selahaddin, şu meşhur Türk sultanı gibi. Leonardo beni yanına aldığı anda on yaşındaydım ve ondan para aşırma konusunda gayet cesurdum, kendime leziz yiyecekler, mesela tatlı çörek, kek (o zamanlar da hep böyle açtım), hatta bazen ayakkabı alırdım. Ama o zamanlar beni sürekli enselerdi ve bir gün çok kızmış, benden bıktığını söylemişti; gerçekten Salai gibiymişim, o günden sonra da beni hep öyle çağırırdı.

Sizi sıkamak istemem, saygıdeğer efendim, çünkü aslında başka şeylerden bahsetmemi istiyorsunuz. Örneğin Roma'da neden bu kadar farklı dilin konuşulduğunu sonunda

anladım. Sadece hacılar geldiği için değil; asıl neden, bu şehirde dünyanın her tarafından insanlar yaşıyor ve çalışıyor, Romalılardan bile çoklar. Bugün misafirhaneden genç bir hizmetçi kızla tanıştım. Hiç de kötü birine benzemiyordu (güzel Cecilia'yı hatırlattı bana, hani şu Milano'nun hükümdarı Ludovico il Moro'nun sevgilisi, babalığım kolunda kakım kürküyle bir resmini yapmıştı)* ve ben de ona bir iki soru sordum, nasıl olduğunu bilirsiniz, sayın efendim, laf lafı açar, ortam şenlenir; demek istediğim o ki, kız Salai'nin sohbetinden hoşlandı, ben de onunkinden, sonra ona misafirhanede severek çalışıp çalışmadığını sordum, dedi ki, ah, bilseniz, burada çok az para veriyorlar, keşke önemli birinin hizmetine girsem. Sonra, Roma'da ortalıkta ne kadar çok yabancı olduğundan konuştuk; bana, son papa V. Martin'in seksen yedi yıl önce nalları diktiğini, ondan sonra gelen papaların çoğunun Roma dışından, kâh Siena'dan, kâh Ligurya'dan, ya da şimdiki papa gibi İspanya'dan geldiğinden bahsetti. Hepsi de beraberinde bir sürü akraba getirmiş, onlar da Roma'ya yerleşmiş ve başka yörelerden akrabalarını da getirmişler. İşte bu yüzden sokaklarda bir sürü farklı dil konuşuluyor ve insan hiçbir şey anlamıyor.

Bu vesileyle hizmetçi kıza, şu sokakta devamlı duyduğum, kuyuya atılan taşlar gibi ses çıkaran dilin ne olduğunu sordum. Belki Fransızca olabileceğini söyledi, buralarda çok Fransız varmış, nitekim V. Martin'den önceki papalar yaklaşık yetmiş yıl Fransa'nın Avignon bölgesindenlermiş, çünkü şeytan hizipleşmeye neden olmuş, yani Katolik Kilisesi'nin bölünmesine. Bu yüzden, aynı anda, biri sahici diğerleri sahte üç papa birden olabilirmiş; kısacası Kilise bayacağı karışıkmiş o zamanlar. Bu yüzden Fransızlar ülkelere hâlâ buralara gelirlermiş; şeytanın gönderdiği krallarıyla İtalya'yı işgal etmek, papayı rehin almak ve onu kö-

---

* Salai burada, Leningrad'da Ermitaj Müzesi'nde sergilenen, Leonardo'nun meşhur kakım kürklü kadın portresinden bahsediyor.

le olarak Avignon'a geri götürmek için. Hizmetçi kız, şimdiki papanın aziz olduğunu ve Tanrı'nın böyle bir şeye müsaade etmeyeceğini söyledi. Papanın bu kadar iyi ve aziz olduğunu nereden bildiğini sordum, bunu herkesin bildiğini söyledi.

Sonra onu yürüyüşe davet ettim, belki onu bir çalılığa sokar, bir iki öpücük alır, onunla biraz iş çeviririm diye, bana, hayır, gitmeliyim, yaşlı anneme bakmam lazım, diye yanıt verdi. Çok belliydi ki, benimle gelmek için yanıp tutuşuyordu, kadınlar her zaman, hayır teşekkür ederim, gelemem, der, ama işi biliyorsanız efendimiz, hepsini rahatça götürürsünüz. Bugün anlatabileceklerim bu kadar ve bunların vatanımız Floransa için iyi mi kötü mü olduğunu sizin takdirinize bırakıyorum.

Sonsuza dek sadık bendeniz
Salai

7.

En Yardımsever Efendimiz,

hizmetçi kız bana eşlik etmedi, ne yapalım, ben de yalnız gezmeye çıktım ve sonunda rahatsız edilmeden şehirde turlayabildim. Bu sefer yolumu az çok bulabildim, günlerce Leonardo'yla dolandığımız bütün o sokaklardan, meydanlardan başım dönmüştü, ama sersem gibi üç dakikada bir yönünü şaşıran biri değilimdir. Sırtımı Cancelleria Sarayı'na dönüp, papanın sülalesinin kaldığı Borgia'nın yanından geçtiğimde, yol boyunca, adını günlerin adı gibi ezbere bildiğinizden emin olduğum, Roma'nın en güçlü ve meşhur ailelerinin yanından geçiyorum; Fieschi, Orsini, Aziz Croce, Chigi, Savelli vs. Bütün bu saraycıkların önünde, sahipleri-

nin hizmetinde çalışan bir sürü muhafız nöbet tutuyor, çünkü bütün bu büyük aileler, tıpkı uyuyan adama eziyet eden sivrisinekler gibi, ezelden beri bütün papalarla didişirler. Aklıma geldi de, size tuhaf bir konudan bahsetmeliyim sayın efendim. Yanılıyor olabilirim ama, yürüyüş yaparken sanki takip ediliyorum gibi bir hisse kapıldım. Belki sadece bir histi, ama tesadüfe bakın ki Floransa'da hiç böyle bir hisse kapılmamıştım.

Venedik'teki Ambasciatore Sarayı da denen Oratore Sarayı'nı gerçekten çok beğendim. San Marco Kilisesi, Collona Köşkü ve yanındaki Sanctissimi Apostolik Kilisesi de aynen öyle. Bu son saydığımı gezerken, tam o sırada bir kutsal ayin vardı ve bendeniz de bu fırsatı kaçırmayarak, hemen hiçbir gün ihmal etmediğim gibi kutsal ahalinin arasına karıştım. Tanrı bütün azizleri kutsasın, âmin.

Şehrin her sokağında duvarcılar, inşaat işçileri, zanaatçılar eşekler gibi çalıştırılıyor, hatta bazıları yabancı, aksanlarından anladığım kadarıyla İsviçreli veya Almandı. Sokaklar, damlar, köprüler, iskeleler, kanallar, hepsi yeni yapılıyor ve her yer o kadar toz içinde ki, gözlerim sürekli kıpkırmızı, kör olası. Geçenlerde papa, Sant'Angelo Şatosu'nu güçlendirme çalışmalarını başlattı, sonra da San Rocco degli Schiavoni Evi'ni ve Hastanesi'ni, ~~restora-restuar~~ aman neyse, yani şimdi bir de San Pietro Kilisesi'ni ve Meydanı'nı genişletip görkemli hale getireceklermiş. Bu yüzden, çok daha güzel bir çeşme yapılması emri verilmiş, nitekim eskisinden, seyahat edenlerin atları ve katırları sanki çiftlikteymiş gibi su içerlermiş; söylüyorum efendimiz, bu tam bir rezalet.

Vatikan Sarayı'nda papa için görkemli kemerlerle yepyeni bir kule inşa ediliyor, içinde de Pinturichio'nun muhteşem freskleri olacakmış. Buna karşın Roma'daki evlerin çoğu eski ve harap, bu yüzden papa yenilerini yapmak yerine bakıma alıyor ve bunun için büyük usta Giuliano da Sangallo'yu buraya getirtmiş. Sangallo'yu çok iyi tanıyan benim

babalık, eminim çok kıskanacaktır, zira Leonardo'yu saray filan yapsın diye tutan yok.

Tiber Nehri kenarındaki Via dei Banchi'den geçerken bir meyhanenin önünde durdum ve sığır gibi susadığımdan, artık girip bir testi şarabı yuvarlayayım, diye düşündüm; buraların şarabı da pek güzeldir. Meyhaneci felaket çenebazdı. Bana, Siena'dan mısın, diye sordu. Ben de, deli misiniz, Floransalıyım, Sienalılara katlanamam bile, dedim. O da özür dileyip, seni Sienalı sandım, çünkü yıllardır oradan gelen birçok kişi kutsal hazretlerinin hizmetkârlığını yapmaya gelmiştir dedi. Ben de fırsattan yararlanıp, şu kuyulara atılan taş misali tuhaf dili tanıyıp tanımadığını sordum. Dedi ki, evladım, burada Roma'da her yerden en acayip diller konuşulur ve sadece Siena'dan değil, bütün dünyadan insanlar, Şarklı yöneticiler, Kıbrıs kralının elçileri, Mora ve Mısırlı tiranlar, Moskovalı grandüşes, hatta yıllar önce, Doğu Afrika'daki büyük imparatorluğun hükümdarı Rahip Gianni'nin sefareti buralara gelmişti, ayrıca Şark sultanının kardeşi de teşrif etmişler. Meyhaneci isimleri böyle güzel güzel sayadursun, ben de, insan nasıl da kıcını kaldırıp ta Şark'tan Romalara gelir, diye düşünüyordum. Bendenizin, San Godenzo'nun doğusuna dahi geçmişliği yoktur, ama işte şu sürekli ilgilenmem gereken koca popolu köylü kadın var ki, akşamları ondan döndüğümde gerçekten Şark'tan dönmüş gibi ölümüne yorgun oluyorum.

Meyhaneden çıkıp Tiber Nehri boyunca yürürken, karşımda, içinde papanın suçluları tıktığı zindanlar olan Sant'Angelo Şatosu yükseliverdi. Ama korkmam böyle şeylerden. Hemen yanımda sebze meyve satan biri vardı; benden tarafa bakmadığı bir sırada, ağzımı şarap kokusundan temizlemek için bir elma aşırıverdim. Bilmiyorum fark ettiniz mi, sayın efendim, ama çalınan şeylerin tadı daha bir güzel oluyor. Sonunda San Pietro Kilisesi'nin yakınındaki Kardinal Della Rovere Sarayı'na vardım ve yemin ederim, sayın efendimiz, tam o sırada beni takip eden biri

vardı, onu tam olarak gördüm ve o sırada bir hana saklanı-verdi, ben de bekledim, diğer taraftan çıkış yok sanıyordum, ama sonra içeri girip etrafa bakındığımda yanıldığını anladım.

Belki delinin tekiydi efendim, nitekim burada bir sürüsü etrafta, belki de bana şaka yapmak isteyen hergelenin biriy-di. Neyse, ama Leonardo'yu uzun süre yalnız bırakmıştım ve ne olur ne olmaz diye, misafirhaneye geri dönmeye karar verdim.

Leonorda'ya da sülük gibi yapışmak istemiyorum, çünkü onun gibi kaçık biri insanı kuruntulu yapıyor, ama bir yandan da yalnız bırakmak istemiyorum, çünkü ben olmadan başına devamlı bir talihsizlik geliyor. Leonardo inançlı biri değil, bu yüzden de başı dertten kurtulmuyor, çünkü bana göre, İsa ve Meryem'e inanmayanları talihsizlik kovalar, ama sanırım bunu size daha önce de söylemiştim.

Sadık hizmetkârınız

Salai

8.

Yüce ve Saygıdeğer Efendim,

misafirhanedeki keşmekeşten kurtulup kafa dinlemek için gittiğimiz de la Vacca meyhanesinde yedikten sonra yazıyorum şimdi. Bu keşmekeşin nedenlerini size bir ara adamakıllı anlatacağım. Ama diyeceğim o ki, bu meyhanedeki garsonlar masamızı çeşit çeşit salamlar, taze telemeler, salatalar, kurutulmuş sebzelerle ve daha bir sürü şeyle donattılar ve diğer masadakilere sadece bayat peynir ve sebzeli çorba verdiler. Sanırım Leonardo'nun büyük bir usta olduğunu anladılar ki bize böyle farklı davrandılar. Babalığımı ne ka-

dar sevdiğimi siz de gayet iyi biliyorsunuz sayın efendim ve size Roma'dan bildirmem onun da iyiliği için, çünkü bana emrettiğiniz gibi, Leonardo'nun kimleri ziyaret ettiğine, kimlerle ne üzerine konuştuğuna, ne mektubu aldığına ve özellikle, onu ziyarete gelenlerin Floransa'mızın ileri gelenleri mi, yoksa biliminden ve sanatından faydalananarak, kendisinden memleketin düşmanlarına hizmet edecek sırlar aşırıma çalışanlar mı olduklarına çok dikkat etmek gerek. Bir de benim babalık çocuk gibi masum olduğundan ve herkes onu kolaylıkla kandıracağından, Floransa'mızı korumak istiyorsak onu da korumalıyız.

Yürüyüşten döndüğümde öğrendim ki, babalığımın bir randevusu varmış ve ben de eşlik edecekmişim. Randevu yerine geldiğimizde, yanımıza solgun görünümlü bir adam geldi, daha doğru söylemek gerekirse, suratı esaslı bir darbe almış da şişmiş gibiydi; ve bunu adam henüz uzaktayken Leonardo'ya söylediğimde o da güldü, ama bana hak verdi. Sonrasında, konuşulanları duymayayım diye beni oradan uzaklaştırdı ve yarım saate geri dönmemi emretti; ne talih-sizlik! Ne desem bilmiyorum efendimiz, Leonardo kendi işlerinde benim ayakaltında olmamı istemiyor, ama öte yandan tek başına Roma'da dolaşmaktan da korkuyor. Yoksa neden buluşmaya beni de getirsin ki?

Uzaklaşır uzaklaşmaz, onları uzaktan gözlemeye çalıştım, ama çarçabuk bir kapıdan giriverdiler ve onları gözden kaybettim. Kaldığımız misafirhaneden çok uzakta olmadığı-mızdan, aklıma, odamıza geri dönüp bir miktar para alma fikri geldi; Leonardo belki yine ödünç para almak isterdi. Daha önce size anlattığım gibi efendim, her zaman son derece cömert olmaya çalışıyorum ve Leonardo benden ne zaman istese ona para veriyorum, nitekim hep şöyle der: Ne kadar çok şeye sahip olursanız kaybetme korkunuz da o kadar büyük olur. Nasıl olsa geceleri, verdiğim parayı çantasından geri alıyorum.

Asıl sürprizle misafirhaneye gittiğimde karşılaştım: Leonardo'nun, benimkinin hemen yanındaki odasının kapısı kırılmıştı. İçeri girdim ve düşünebileceğiniz en berbat dağınıklıkla karşılaştım. Birisi her şeyi altüst etmiş, kâğıtları, elbiseleri, ilaçları ve kitapları, Leonardo'nun Floransa'dan iki sandıkta getirdiği ne varsa birbirine katmış.

Üzerlerine basmamak için, yerden hemen bir tomar kâğıt kaldırdım ve birazını bir kitabın arasına yerleştirip kapının yanındaki masanın üzerinde koydum. Aklıma hemen hırsızın (başka ne olabilirdi ki) Leonardo'nun parasını alıp almadığı geldi. Ustamın bıraktığı gibi hâlâ açık olan pencereye doğru birkaç adım attım, ayağımın ucuyla yerdeki çorapları, birkaç kitabı, yerde ne varsa kenara itmeye çalıştım. Pencere önünde durdum, korkudan bacaklarım titriyordu; yarıdım istemek için kapıya geri dönerken ayağım cam bir şişeye takıldı, düşmeyeyim diye perdeye tutundum ve tam o anda, sayın efendim, perdenin arkasında birinin olduğunu ve soluk alıp verdiğini fark ettim. Korkudan donup kaldığım için, adam bıçağını çekip Gardiner'in arkasına zıplayacak ve boğazıma yapışacak zamanı buldu. Pis sakallı, genç biriydi; yanakları içeri göçmüştü, belli ki fakir, hatta açlıktan ölecek biri gibiydi. Bıçağı şıkırdıyordu; ve korkudan, sayın efendimiz, pantolonumu islatıverdim.

Ah Salai, işte yaşamına elveda diyeceğin an geldi, lanet olsun, nasıl bir talihsizliktir bu, keşke sokakta kalsaydım, ya da Roma'ya hiç gelmeseydim, diye düşündüm. Ama katilim tam ölüm vuruşunu yapacaktı ki, çok tuhaf bir şey oldu, sayın efendim. Bıçak tam karnımda bir delik açmak için havada süzülürken, perde hareket etti ve

Özür dilerim efendimiz, mürekkep bitti, ama şimdi bir bardak şarap getirip kurumla karıştıracağım ki, yazmaya devam edebileyim.

Salai

Saygıdeğer Efendim,

bir önceki mektuptaki karalamamı mazur görün, ama kâğıt da bitmişti ve öyle göndermek zorunda kaldım, çünkü Leonardo, antik elyazmalarındaki tuhaf alet edevatları kopyalayarak bir ineğin tükettiği ottan fazla kâğıt tüketiyor. Bu öyle bir israf ki, nitekim bir süre sonra, çizdiği aygıtların ne işe yaradığını unutuyor ve sağdan sola yazmayı sevdiğinden bir süre sonra kendi yazdıklarını bile okuyamıyor.

Her neyse, diyeceğim o ki, adam beni tam bıçaklayacağı sırada, ben korkudan sıçradığım için adamın bıçağı perdeye takıldı ve beni ıskaladı; ıskalamasa kesin ölmüştüm. Düşünün efendim, nasıl bir eşek şansı varmış bende; bu nedenle çişli pantolonumla iki kez kiliseye gidip Meryem Ana'ya teşekkür ettim, çünkü böyle bir yardım ancak ondan gelmiş olabilir.

O esnada, biraz mürekkep elde edebilmek için şaraptaki kurumu çözerken, itiraf edeyim ki kalbim hâlâ güm güm atıyordu, ama hafızam hâlâ biraz tazeyken size bazı ayrıntıları anlatmak istiyorum: Bıçak perdeye takıldığında, beni öldürmeye çalışan hırsız hiç bilmediğim bir dilde bir söz söyledi, zira sözcüğün son hecesini bizim dilimizde hiç olmayan bir lehçeyle geveledi.

Sonra olanları hayal meyal hatırlıyorum; hırsız camdan atladı ve damların üzerinde gözden kayboldu. Ben de bu sırada sert ve sivri bir şeyin üzerine oturakalmışım. Önce Kutsal Meryem'e teşekkür ettim tabii, hâlâ sağ salim olduğum için ve sonra arkamı acıtan şeyin ne olduğuna bakmak için ayağa kalktım. Tahta bir sandıktı ve hırsız kilidi kırdığından açıp içine bakabildim. Sandığın içi kırmızı kadifeyle kaplanmıştı ve örtünün üzerinde kumaştan dikilmiş bir sürü halka vardı; bir, iki, üç, toplam on üç taneydi ve sanırım parmak-

larım boyunca yuvarlak bir şeyi tutuyorlardı. Etrafa bir kez daha baktım ve korkudan ürperdim; pantolonumun ıslak yerleri üşüyordu ve şimdi biri içeri girse, bütün bu dağınıklıkla beni kesin hırsız sanar, çişli pantolonumla Sant' Angelo zindanına tıklarlardı, rezil olurdum.

Kapıya doğru giderken, ayağımın takıldığı küçük bir şey Leonardo'nun sandıklarından birine çarptı ve öyle garip bir ses çıktı ki, eğildim ve çarptığım şeyin ahşap bir çubuk olduğunu gördüm. Yedi sekiz parmak boyundaydı, kenarında bir çentik vardı ve sanki bir deliğe yerleştirilmek için gibiydi. Ben de geri dönüp küçük sandığı aldım, çubuğu deliklerden birine yerleştirdim ve tam oturduğunu fark ettim. O anda, bu Leonardo ne işler çeviriyor çubuklarla ve çubukların diğerleri nerede, diye düşündüm.

Yardım çağırmaktan vazgeçtim ve babalığımın olan biten her şeyi anlatmak için onu bıraktığım yere gittim. Orada yalnızdı, şiş suratlı gitmişti, ben de her şeyi Leonardo'ya anlattım ve apar topar kaldığımız misafirhaneye gittik. Fontana'ya geldiğimizde, bir hizmetçinin bize odaya kadar eşlik etmesini istedim, ama Leonardo, olan biteni, ne şimdi ne de sonra kimseye anlatmamamı emretti. Bu beni biraz afallattı efendim, ama ben her zaman Leonardo'nun emirlerine uyarım, yoksa neme lazım cehenneme çevirir hayatımı.

Merdivenleri çıkarken kimsenin bizi görmemesine çalıştık, odasına vardığımızda Leonardo birden eşyasının üzerine kapaklanıverdi, ortalığı inletiyor, lanetler okuyordu. Bu olayın onu nasıl perişan ettiğini anlatamam size sayın efendim; resimlerim, taşlarım, fırçalarım, notalarım nerde diye inliyor, bir yandan da her tarafı kolaçan ederken ağlıyordu. Bu sırada ahşap ve kadifeyle kaplı sandığa gözü çarptı, onu aldı ve yavaşça açtı. Diğer parçaları görüp görmediğimi sordu, ben de, hayır, sadece o içindekileri gördüm Bay Leonardo, dedim. Babalığım oldukça endişeli görünüyordu ve başka da bir şey sormadı.

Tanrıya şükür ki para hâlâ yerindeydi, çünkü hırsız ne kadar becerikli ve kimseye fark ettirmeden odaya sızmış olsa da, herhalde benim gelişim planlarını altüst etmiş ve paralara el süremeden kaçmak zorunda kalmıştı. Leonardo, diğer bütün yuvarlak çubuklar ortaya çıkana kadar, sandığı hasta bir çocuk gibi elinde tuttu; çubukların hepsi birbirinin aynıydı. Of, bir tanesi hâlâ eksik, dedi üstat Leonardo; hepsi tam olmazlarsa bir işe yaramazlarmış. Başka şeylerin de kaybolmuş olabileceğini söyledi ve sonra birdenbire sustu, bir daha da uzun süre bir şey söylemedi.

Sonunda kendini yatağa bıraktı, bütün bu keder onu bitkin düşürmüştü. Önce bana uzun bir vaaz verdi; ama dediklerini burada size tekrarlamayacağım, çünkü şimdi önce bana verdiği görevleri yapmam lazım. Geç kalırsam kuşkulanır ve size gizli gizli haberler verdiğimi anlayabilir. Zavallı Leonardo, zavallı Salai! Bugün hiç de iyi bir gün değildi; akşama tekrar Meryem'e ve Aziz Reparata'ya Leonardo ve kendim için dua edeceğim.

Şu an anlatabileceklerim bu kadar ve bunların vatanımız Floransa için iyi mi kötü mü olduğunu sizin takdirinize bırakıyorum.

İtaatkâr kulunuz
Salai

10.

Saygıdeğer Efendim,

az önce odama döndüm ve anlatacaklarımı unutmadan hemencecik size yazmak istiyorum. Umarım Leonardo bu sırada yine rahatsız etmez, çünkü ne zaman size bir şey

yazmaya kalkışsam gelip ya bana bir iş veriyor ya da aklı-na gelen yeni araç gereç fikirlerini anlatıp duruyor. Her se-ferinde diyorum ki, Bay Leonardo, şunu şöyle düzeltmelisi-niz, bunu böyle yapmalısınız, onu öyle değiştirmelisiniz, yoksa bu alet başka türlü çalışmaz. O da, kahretsin haklısın, der ve iki üç saatliğine odasına kapanıp düşünür taşınır, an-cak akşam yemeğine ekşimiş bir suratla döner, çünkü anla-mıştır ki yaptığı şeyler bir halta yaramamaktadır. Ayrıca ben, beceriksiz ve işe yaramazın tekiyimdir ama, her nor-mal insan gibi beynim sağlıklıdır, fikirlerim de, belki o dâ-hi bir insan olsa da, Leonardo'dan daha iyi işler, en azından böyle olduğunu söylüyor insanlar, peh, ne bileyim işte. Ama sonuçta işler bugüne dek hep böyle gitti. Bay Leonar-do'ya hırsızlık olayı, cinayet teşebbüsü vs. ile ilgili bir sürü şey sormaya kalksam, kızacak, eminim bunları kendi sorup kendi yanıtlamak isteyecektir; nitekim akıllı insanların işi-dir insanın ağzından lafı kapmak, çünkü kimse onlara, bak, normal insanlar gibi aptalca şeyler söylüyorsun, diyemez. Leonardo bana yazı, tarih, politika, matematik vs. üzerine dersler verirken de hep böyle yapardı. Ben bir soru sorup da yanıt vermediğinde bana bağırmaya başlar, Salai, ne di-ye böyle aptalca sorular soruyorsun, derdi. Aslında kendi-si, köyü Vinci'den gelen herkes gibi cahil, kaba adamın te-kidir, bu yüzden onları Floransa'da herkes aşağılar.

Leonardo'nun bana verdiği vaazdan şunu anladım ki sa-yın efendim, onun Roma'da yapıp ettiklerini sıkıca gözleme fikriniz gerçekten çok iyiymiş, çünkü Bay Leonardo, Tanrı korusun, Floransa'mıza çok kötü işler açabilecek meselelere bulaşmış durumda.

Nitekim Bay Leonardo, Roma'daki ikametimizin antik eserleri incelemek için olmadığını, bunun aptalları uyutmak için uydurulmuş bir masal olduğunu itiraf etti. Hakikatte, ismini bana yakında bahşedeceği çok önemli ve papa haz-retlerine çok yakın bir adam için buraya gelmiş.

Sonra, bunları söylerken bir an kolumdan çekti, kulağımı ağzına dayayıp, kim olduğu henüz belli olmayan birinin, iyi ve kutsal ününü lekelemek için papa hakkında korkunç şeyler yaydığından bahsetti. Leonardo'ya göre bu entrikaların nedeni, Papa Borgia'nın niyetlerini boşa çıkarmakmış. Söylenene göre şu sıralarda papa, artık aralarında savaşmamaları ve birlik olmaları için küçük İtalyan beyliklerini tek bir çatı altında toplamaya çalışıyormuş. Haksız da sayılmaz, çünkü bunların birbirleriyle savaşmaktan ve hatta, onları Almanlara ve Fransızlara karşı birlik olmaya çağıran papaya bile sövmekten başka bildikleri bir şey yok. Bunlar komşuları yerine yabancıların ayağına gitmeyi yeğliyor. Politikadan pek anlamam sayın efendim, ama bir şeyi anladım ki, İspanya'dan gelen bu Papa Borgia, bir Milanoludan, Floransalıdan, Siena'lıdan, Romalıdan, yani biz bütün İtalyanlardan çok daha İtalyan. İtalya umurumuzda değil bizim ve üstüne üstlük, komşumuzu sırtından vurmak daha çok hoşumuza gidiyor. Şimdi düşündüm de, Floransalı ben, ne dediklerini bile anlamadığım Almanlar veya Fransızlara kıyasla, şu lanet olası Sienalılardan çok daha fazla nefret ediyorum.

Bay Leonardo'nun dediğine göre, İtalyan beyliklerinin kendi dediğini yapması için papa, Valentino diye de bilinen Cesare Borgia'nın askeri operasyonlarına bel bağlamış. Bu Cesare Borgia, papanın yeğeni cesur bir generalmiş. Ama savaş karışık bir mesele ve sizin de bildiğiniz gibi, İtalya yıllardır karışıklık içinde, ama son yedi yıldır, Milano Hükümdarı Ludovico il Moro Fransızları müttefiki olarak buralara getirip, Napoli Krallığı üzerine hak iddia ettiğinden beri en büyük kargaşa yaşanıyor.

Leonardo'ya göre, papa eğer orta İtalya'yı yavaştan kontrol altına almaya başlayıp, Floransa ve Venedik'i susturup, Imola, Forli, Faenza, Cesena, Rimini ve Piombino gibi küçük beylikleri karınca gibi eziyorsa, bunları tamamen aslan yürekli general Valentino'nun becerisine borçluymuş. Leonardo bunları anlatırken dikkatlice gözlerime bakıyor ve vic-

dan azabı çeken birine benziyordu. Ne de olsa Floransa'mıza ihanetle suçlanabilirdi, çünkü papanın hizmetine girmişti. Bugünler Floransalı bizler için zor günler ve bizden olmayan onlardandır. Ayrıca size şunu hatırlatmama eminim gerek yok, sayın efendim, ama daha üç yıl önce bu aynı papa, Savonarola diye de tanınan Floransa Cumhuriyeti'nin önderi Fra Gerolamo'yu önce aforoz sonra da idam ettirmişti. Daha önceki papa IV. Sixtus ise ünlü sülalemiz Medici'ye savaş açmış, efendi Giuliano de Medici'yi öldüren suikastçılara kol kanat germişti. Il Magnifico lakaplı kardeşi Lorenzo'yu da aforoz ettirmiş ve sevgili Floransa'mıza ettiği kötülükleri ancak, Türkler Calabria'ya kadar geldiklerinde ve herkes, İtalyanlar, papa, Fransızlar, korkudan altlarına edip birleşmek zorunda kaldıklarında kesmişti.

Bu vicdan azabı içinde Leonardo önce özür diledi ve kutsal papayı tehditlerden ve iftiralarından korumanın her iyi Hristiyan'ın görevi olduğundan ve bunu yapan birinin papanın hizmetine girmiş sayılmayacağından bahsetti.

Leonardo elbette benim neye itiraz edeceğimi önceden kestirmişti, nitekim siz de biliyorsunuz efendim, üstat Leonardo'nun doğa, gökyüzü ve yıldızların hareketleri üzerine olan çalışmaları onu doğru yoldan saptırdı. Kafasında bin türlü kuruntu var. Felsefe yaparak doğanın meselelerini, çayır çimenin özelliklerini öğrenmek istiyor ve gökyüzü hareketlerini, Ay'ın rotasını, Güneş'in gidişini gözlemekten vazgeçmiyor. Her şeyden öte, ruhuna öyle sapkın bir fikir yerleşti ki, hiçbir dine bağlanmak istemiyor ve bir filozof olmanın iyi bir Hristiyan olmaktan çok daha değerli olduğunu sanıyor.

Daha sonra bana, bazı kişilerin papa hakkında yaydığı şu adi ve kötü dedikoduların neler olduğunu anlatmaya başladı. Eğer bunları daha önceden biliyorsanız, sayın efendim, affınıza sığınıyorum.

Öncelikle, diyorlar ki, Roderico Borgia, utanmazca, eş dost kim varsa Kilise yönetimine getirtmiş ve mevkilerin-

den faydalanmalarını sağlamış, ailesinden üç kişiyi saray korumasının başına getirtmiş, bir tanesini Tivoli'deki kale- nin vekili yapmış, başka beş akrabasını kardinal olarak atar- ken, birini de mülk idaresine getirtmiş. Yeğenleri Lucretia ve Cesare'nin kayrılmaları da ayrı bir konu; yönetmeye başla- dıkları makamlardan elde ettikleri rütbelere, paralar, şatolar ve küçük beyliklerden söz ediliyor hep. Sivri dillilerin bah- settikleri bununla da kalmıyor; rivayete göre diğer kardinal- lere paha biçilmez hediyeler veriyormuş, örneğin Asconia Sforza'ya Cancelleria Şatosu'nu, yani bizim misafirhanenin hemen yanındaki büyük ve heybetli sarayı devretmiş.

Ama babacığım, dedim Leonardo'ya, bu sarayın papa yardımcılara ait olduğunu sanıyordum ve Sforza'nın da, kendisinin olduğu için değil, bu yüzden orada oturduğunu sanıyordum. Ne bileyim, dedi Leonardo, ben de öyle sanı- yordum, ama bütün bu etraftaki dedikodular insanların ka- fasını karıştırıyor; hele bir düşün, bu sivri dilliler, Cesare Borgia'nın papanın yeğeni değil oğlu olduğunu, yani gayri- meşru çocuğu olduğunu, Cesare'nin kız kardeşi Lucre- tia'nın da papanın baş kâhin ile olan ilişkisinden doğan kızı olduğunu bile iddia ediyorlar.

Leonardo'ya göre, Valentino diye de bilinen Cesare'nin ve Lucretia'nın papanın gayrimeşru çocukları olması en kö- tü şey olamazmış, çünkü daha önceki papa VIII. Innozenz'in de kutsal görevi almadan önce iki evladı bulunuyormuş. Ni- tekim, bu bahsettiğim dedikodulardan çok daha beterleri, iğrençleri var. Şimdiki papa, Lucretia'nın sadece babası de- ğilmiş, onunla edepsizlikler çeviriyor, hatta cinsel ilişkiye giriyormuş; aynı şeyi Cesare ve Lucretia için de söylüyorlar, yani papanın oğlu, papanın kızının sevgilisiymiş, düşünse- nize efendim, bu durumda gerçekten insanın midesi bulanı- yor. Başka ağız bozuklar, papanın dairesine bir seferinde yirmi beş kadını, arkadaşlarıyla birlikte, bağışlayın ama, düzmek ve papa için duyulmadık daha başka bir sürü uy- gunsuz şey yapmak için çağırdığını söylüyorlar.

Başka bir rivayete göre de, Papa Roderico Borgia'nın, soylu Farnese ailesinden Giulia adında çok genç ve güzel bir sevgilisi varmış ve dedikodular o kadar yayılmış ki, bu Giulia'ya Roma'da İsa'nın gelini diyorlarmış.

Dedikoduculara göre, Papa Borgia Katolik inancına da ihanet ediyormuş, çünkü herkesten habersiz Türk Sultanı Beyazıt ile gizli ve adice bir anlaşma yapmış (efendim biliyorsunuz, bu dedikodu bir süre önce Floransa'da da dolaşıyordu), çünkü diğer Hristiyan devletlerini kendi ve Cesare'nin çıkarına göre kandırmayı amaçlıyormuş.

Ayrıca, bu Cesare Borgia'nın yalnızca papanın oğlu değil, korkunç bir suça iştirak eden biri olduğunu da söylüyorlarmış, nitekim dört yıl önce Roma'da öldürülen kardeşi Gandia Dükü Giovanni'nin cinayetine bulaştığı söyleniyor. Denilene bakılırsa, cinayet papanın izniyle gerçekleşmiş ve bütün Roma, Gandia dükünü öldürenin Cesare olduğunu biliyormuş. Bunun dışında Cesare'nin Lucretia'nın eşi Bisceglie Dükü Alfonso'yu da öldürdüğü tahmin ediliyormuş.

Her neyse sayın efendim, eğer bu söylenenler doğruysa ben Türk olup Muhammet'e dua etmeyi yeğlerim, en azından böylece suspus oturan ve itaat eden yedi kadını yanıma alabilirim, çünkü oralarda emreden erkektir ve bizim Floransa'da olduğu gibi yatağa atmadan önce kadınlara iki üç saat dil döküp hevesin kursağında kalmaz.

Öte yandan, bizim misafirhanedeki zarif hizmetçi kız aklıma geldi; papanın kuşkusuz aziz biri olduğundan ve bunu Roma'da herkesin bildiğinden bahsetmişti. Bu içime bir kuşku düşürdü: Nasıl oluyor da bazı insanlar papanın kesinkes aziz olduğunu söylerken, bazıları da onun korkunç biri olduğunu söyleyebiliyor? Bundan da öte, papanın bir kadını ne zaman hamile bıraktığını bütün Roma nasıl bilebiliyor? Bu böyle olsa bile, yani papa hem domuzun hem ahmağın tekiyse, bu yine de bana garip geliyor efendimiz, çünkü

böyle enayi biri papa olabiliyorsa, ben de iki üç yüz kadını elden geçirip kocalarına hiç yakalanmayan bir imparator olurdum.

Leonardo'ya göre, papanın öyle her köşede bir çocuğu olduğu, kimsenin ciddi olarak inanmayacağı bir uydurmacaymış, çünkü papa, kardinalken çok namusluymuş ve otuz beş yıl boyunca beş papanın altında baş kardinallik yapmış, yani papadan sonraki en önemli adammış. Ayrıca eşekler gibi çalışır ve kutsal heyet onu hayranlıkla izlemiş; yani kadınların peşinde koşan biri olduğunu kimse hayal bile etmezmiş. Hele birisini yanlışlıkla hamile bırakmak, bu ancak ahmakların yapacağı bir hatadır ve benim başıma asla böyle bir şey gelmez, sayın efendim, ki benim için bir alay kadını sıraya dizmiş derler, ama birini hamile bıraksam, aileleri beni kıyma yapar maazallah.

Mama mia! Sayın efendim, papa üzerine duyduğum bütün bu iğrenç konular başımı döndürecek neredeyse, içlerinden çoğu bana imkânsız geliyor, hepsi birden yanlış da olabilir. Ama aklımda bir şey diğerlerinden daha çok yer tutuyor, o da papanın bir kadından çocukları olması. Bu yüzden Bay Leonardo'ya, hazretleri gençken ondan hamile kalan ve Cesare Borgia ile Lucretia'yı doğurduğu söylenen bu kadının kim olabileceğini sordum, Leonardo da şöyle dedi: Herkes onu tanır, adı Vanozza Cattanei.

Bu ismi üçüncü kez duymuş olmam, bana birisinin, bak Salai, bu sabahki de dahil olmak üzere şu ana kadar yediğin bütün sosislere gizlice kendi kakandan sürdük, demesi gibi bir etki yarattı. O halde kaldığımız misafirhanenin, papanın bu çocukları yapan kadına ait olması tesadüf olamazdı ve iddialar doğrudur. Leonardo bu misafirhaneyi arayıp da mı bulmuştu? Hem de neden?

İçimdeki kuşku yüzüme vurmuş olacak ki, Leonardo hemencecik bu ismi daha önce duyup duymadığımı sordu, ben de, hayır Bay Leonardo, sadece papa hazretlerinin bu ağzı bozukları neden cezalandırmadıklarını düşünüyorum,

dedim. Kısacası yalan söylemeye çalıştım, neyse ki Leonardo benim uydurmalarımı hemen her zaman inanır.

Papa, hakkındaki bu yalanları duyduğunda, diye yanıtladı Leonardo, kendinden emin bir şekilde gülüp geçmiştir, çünkü bütün bu saçma sapan şeylere insanlar inanmaz, yakında da unuturlar. Kötü dedikoduyu kaldıramayan ise, Valentino denen Cesare'dir, çünkü iki yıl kadar önce Navara kralının kızı ve Fransa kralının kuzini Charlotte d'Albray ile evlenmiş, kadın önce oralarda kalmış, ama bu sırada Cesare'ye Valentinois Dükü unvanını verdirtmişti. Leonardo'nun bana anlattığına göre, (siz de biliyorsunuz ki) Cesare daha on sekiz yaşında kardinalliğe getirilmiş ve şimdi yirmi beş yaşındayken kardinal unvanını bırakıp papanın ordu komutanı olarak birçok zafer kazanmış. Bu Cesare, kendi isteği dışında bir şey olduğunda her şeyi kıpkızıl gören biriymiş, bu yüzden ağzı bozukları hayalarından asmaktan kaçınmazmış. Bu konuda Leonardo sık tekrarladığı bir şeyi söyledi yine: Kötüleri cezalandırmayan aynı şeyin tekrarlanmasına neden olur ve kötü bir ünden başka kaçınılacak daha kötü bir şey yoktur.

Babalığım daha sonra, Floransa'dayken kendisine son zamanlarda Roma'dan gelen bütün mektupların, kendisinden bu iftiralar yüzünden yardım isteyen Valentino'dan geldiğini itiraf etti. Affedersiniz Bay Leonardo, dedim, ama Valentino neden özel olarak sizi istiyor? Benim babalık dedi ki, Valentino, kendisinin ününü ve zekâsını biliyormuş, ayrıca Leonardo'nun ressam ve mimar oluşu, Roma'daki antik eserleri inceleme bahanesiyle birlikte mükemmel bir kılıf olurmuş. Ama yine de çok dikkatli olmak gerekiyormuş ve bu geçen soygun ve cinayet teşebbüsünü, adam beni sosis gibi biçmeye çalışsa da, askerlere anlatmamak gerekiyormuş; çünkü, kimsiniz, neredensiniz, Roma'da ne yaparsınız gibi bir sürü soru sorarlarmış.

Efendim, şu açık ki, Leonardo bana ahmak muamelesi yapıyor ve bütün hakikati söylemiyor. Bu yüzden ona görevi-

nin ne olduğunu ve Valentino'yla kaç paraya anlaştığını hemen sormadım. Bunun yerine, bağışlayın üstat Leonardo, ama şu kadife kaplı sandık için neden o kadar endişelendiniz ve içindeki o çubuklar ne işe yarıyordu? Siz de gördünüz ki hırsız da bakmak için sandığı kırıp açmıştı, diye sordum.

Leonardo o anda kaskatı kesildi, çubukları bir yabancı keşfedecek diye ödünün patladığı çok belliydi, bana tam cevap verecekti ki, son anda, gitmemi ve sokağın sonundaki berberin kaçta kestğini sormamı istedi. Son çubuğu da bulduğumuz zaman söyleyecekmiş ne işe yaradıklarını.

Sonra, Öklid ve Bizanslı Philon'un yazmalarının suretini çıkarmak için, üzerinde başka bir sürü tuhaf aygıtın çiziminin olduğu masasına oturdu. Bir de düzenbaz kendisi, diyor ki, bütün bu aletleri kendi bulmuş; ama aslında bütün bunların, özellikle de şu uçmaya yarayan aygıtın çalışmayacağını adı gibi biliyor, nitekim bu aygıtta binen taş gibi aşağıya çakılır. Ama tek bir sözcük bile edemiyorum tabii, yoksa hemen bütün gün boyunca kulaklarımı şişirir; Salai, seni yanıma aldığım günden beri hiçbir halta yaramadın, sadece tıkindın, aşırdın, yalan söyledin, dik kafalılık yapıp durdun, bu yüzden şimdi çeneni kapat ve babalığına saygı göster, deyip durur. Size ne diyeyim ki efendimiz, siz de tanıyorsunuz Leonardo'yu, sessizce katlanmak lazım, yoksa yaşlı, kötü bir cadaloza dönüşüyor. Yine de Tanrı'ya şükredelim; Roma'da böylesi gizli ve önemli işler çeviren babalığım beni yanına alma salaklığını gösterdi ki, böylece bütün çevirdiği işleri size sızdırabiliyorum.

Yine de, berbere giderken, Roma'da kalacağımız bütün süre boyunca büyük tehlike altında olacağımızı hissettim; bu yüzden İsa'dan başka Bakire Meryem'e ve diğer bütün azizlere bizi korumaları için dua etmeliyim, yoksa burada sonumuz fena.

Sadık kulunuz

Salai

En Saygıdeğer Efendim,

neyse ki berber ziyareti faydalı geçti, çünkü ilk defa fark ettim ki, berber bizim oralardan, yani Toskana'dan geliyor-muş, bu yüzden Pisalı diye de tanınırmış, çünkü esas Pisa'danmış, Tanrıya şükür, Pisalılara Sienalılardan daha az gıcık oluyorum (efendim, siz de bilirsiniz, bir Toskanalının en nefret ettiği şey, komşu bölgedeki Toskanalıdır). Saçı sakalı kaç tıraş ettiğini sordum (söz konusu babalığım olunca berber işi epey pahalıya patlıyor) ve bu sırada Leonardo'yla konakladığımız mahalle hakkında bir şeyler öğrenme fırsatı buldum.

Pisalılar bütün yaşlı insanlar gibi konuşkan ve iyi tabiatlı oluyor. Önce kendisiyle ilgili bir iki şey anlattı, daha önce sahip olduğu dükkândan, sonra nerede kendini iyi hissettiğinden, sonra parasal sorunlarından ve sonra evlenen kızından bahsetti, yani çerçöp kadar ilgimi çeken ne varsa anlattı-verdi. Ama dinledim, iyi de etmişim efendim, çünkü sonra bana de la Fontana misafirhanesinin çok önemli üç yerin arasında bulunduğundan bahsetti, yani Papalık kalem odasının bulunduğu de la Cancelleria Sarayı'nın, Orsini ailesinin büyük ve ihtişamlı sarayının ve bir sürü misafirhane ile her türlü dükkânın olduğu ve bu yüzden Roma'nın en önemli ticaret yerlerinden olan Campo di Fiore'nin tam ortasında bulunuyormuş. Yakınlarda da Pozzo Bianco denen mahalle var; adı, orada bir sürü taş ustası ve yontucu çalışmasından ve işyerlerinden sürekli taşan ve gözümü feci yakan beyaz mermer tozundan geliyormuş. Pozzo Bianco mahallesi Roma'da iki nedenden dolayı meşhur, birincisi de la Cancelleria Sarayı burada ve de fahişelik, hırsızlık, kavga dövüş gibi bir sürü kötü şey burada oluyor. Son olarak burada bir de, hazretlerinin seremoni şefinin sarayı var.

Sonuç olarak, Campo de Fiore ile Pozzo Bianco arasında hem pislik adamlar ile açlıktan ağzı kokanlar hem de çok önemli ve saygın kişiler oturmakta; bu nedenle misafirhaneye döndüğümüzde babalığımıza, buluştuğu o şiş suratlı adamın kim olduğunu sordum. Dedi ki, de la Cancellaria'ya girip çıkan bir casusmuş ve bize çok faydası dokunacaktı. Roma'da ve bir sürü pis işin döndüğü bizim mahallede ne olup bittiğine dair bizi bilgilendirebilirdi. Bu tür casuslar bu yüzden ~~zeruri-zazuri~~ hay lanet, yani vazgeçilmezmiş. Sonra Leonardo'ya, adamın bizim emrimize girmesini sağlayan kişi kim, diye sordum. Benim sevgili dostum Bramante, diye yanıtladı ve o sırada, işi kendisinden daha şanslı gitmiş mimarları düşündüğünde olduğu gibi gözleri öfkeden parıldadı, çünkü bu Bramante'ye Milano'da sürüsüne para saçtılar, Roma'da daha bile fazla kazandı. Leonardo'ya ise ben borç veriyorum, akşam cebinden aşırı ertesi gün tekrar veriyorum falan filan, yani susayan kişinin kendi çişini içmesi gibi böyle süren bir dönüğü var.

Leonardo'ya karın ağrısı çektiren ise Bramante değil, Roma'nın kendisi. Hikâyeyi ezbere biliyorum, çünkü Leonardo sürekli, onu takip eden şanssızlığından yakınıp durur ve her seferinde aynı şeyleri anlatır. Yirmi yıl kadar önce papa VI. Sixtus, Floransa'nın en ünlü sanatkârlarını, yani Boticelli'yi, Signorelli'yi, Ghirlandaio'yu ve Perugino'yu Roma'ya büyük bir kilise yapmaları için çağırmış ama Leonardo'ya haber veren bile olmamış. Bu Floransalılar kiliseyi papa için resimlerle donattıktan sonra bir sürü yeni iş ve mevki aldılar ve ağzı kulaklarını acıtacak denli büyük bir gülümseme kapladı yüzlerini. Bizim Leonardo ise, o zamandan beri, öyle bir suratla sokaklarda dolaşıyor ki, onu görenler, üzerindeki şanssızlık kendilerine bulaşmasın diye tahtaya vuruyor. Bu hayal kırıklığından sonra Floransa'da da işleri hep aksi gitti, Milano'da Ludovico il Moro yanındayken de kıskançlıklar ve kavgalar içindeydi, yaptığı şey-

lerden de beş kuruş kazanamadı, zaten maskeli balo organizasyonlarından başka da pek iş vermezlerdi kendisine, ne şeref ama! Sonra bir ara Leonardo, Moro için, dünyada bronzdan yapılmış en büyük atı yapma fikrine kapıldı, ama işler istediği gibi gitmedi, çünkü at için gerekli bronzu Moro, Fransızlara karşı kullanmak için yapılan topların inşasında kullanmıştı. Bunu da bir kayıp saymamalı, nitekim Leonardo on altı yıldır, yapacağı at heykelinin eskizlerini çizmekle meşguldü ve heykeli yapmaya bir türlü başlamıyordu. Bu kadar uzun süre beklemek sabır taşını bile çatlatır, hele Moro söz konusu olunca bu daha da böyle, çünkü kendisi, savaşa gidince düşmanı kendi elleriyle tabuta çivilemek için can atan tiplerdendir.

Meselenin özü şu ki, Leonardo'yu işe alanlar bir süre sonra ondan şikâyet etmekte çok haklı, çünkü Leonardo'nun kafasında bin türlü fikir dolaşsa da, işlerini yarıya kadar bile bitiremiyor; ya da bir işi bitirmesi yıllar sürüyor veya yanlış malzeme kullanıyor, tıpkı Milano'da yaptığı *Son Yemek* adlı resminde olduğu gibi. Orda İsa'nın bir kolunu çizerken, diğer kolu nem yüzünden tereyağı gibi çözülmüştü, çünkü Leonardo pek de akıllıca olmayarak yarı ıslak bir duvara çizmişti resmi. İlk önemli resmi olan Meryem'e Müjde'de o kadar büyük bir aptallık yapmıştı ki, meleş ve Meryem'i çok çarpık biçimde karşılıklı yerleştirmiş, böylece perspektif yanlış olmuştu, ressam arkadaşları da bu duruma o kadar güldüler ki karınları hâlâ ağrıyordur.*

Ve şimdi işe bakın ki, Leonardo talihsiz yazgısının başladığı Roma'da ve bu konuda hiçbir şey söylemese de eminim ki aklında hep bu var.

---

* Leonardo'nun 1472 ila 1475 yılları arasında yaptığı *Meryem'e Müjde* adlı resimden bahsediliyor. Bugün Uffizi Galerisi'nde sergilenen resim, büyük bir perspektif hatasıyla da bilinir. Salai'nin öncesinde bahsettiği *Son Yemek* adlı resmi Leonardo, belki de sabırsızlıktan, geleneksel fresk tekniği yerine kuru fresk biçiminde tamamlamış ve başyapıtının erken bozulmasına neden olmuştur.

Ah bu arada söylemeyi unuttum: Leonardo diyor ki, Pisalı berber çok pahalıymış ve ona gitmeyecekmiş, bu yüzden başka birini arayacağız.

Şu an anlatabileceklerim bu kadar ve bunların vatanımız Floransa için iyi mi kötü mü olduğunu sizin takdirinize bırakıyorum.

Sadık kulunuz
Salai

12.

Yüce ve Saygıdeğer Efendimiz,

Leonardo sanırım artık dayanamadı. Bu sabah, resim yaptığı araç gereçleri bile almadan Roma'dan ayrıldı ki, insanlar seyahatinin asıl amacı bu sansın. Peki nerelerde kalacak?

Kapının altında bulduğum bir notta, göz kulak olayım diye eşyasının neredeyse tamamını bana bıraktığını, bir kısmını yanına aldığını, kalanları da (onun için önemli olmayanları), ben sürekli her şeye göz kulak olmayayım diye –eh, bekçi köpeği de değiliz herhalde– bir sandığa koyup misafirhanedeki hizmetçi kıza emanet ettiğini yazıyordu.

Geçen akşam falcı Çingene'nin yanındaydık, kadın dedi ki, Leonardo'nun bu saatten itibaren şansı dönecekmiş (Çingene kadın için bunları söylemek kolay, çünkü Leonardo'da ne desen inanacakmış gibi bir tip var). Kadın sonra papanın da geleceğine baktı ve dedi ki, yakında başına bin türlü bel gelecekmiş, ölümü zorlu olacakmış ve gelecek yüzyıllarda hep kötü anılacakmış.

Çingene'den sonra, misafirhanenin yakınlarında kısa bir gezinti yaptık. Leonardo kitaplar, baskılar ve coğrafyayla ilgili kartlar ve okumayı sevenler için daha bir sürü şeyle dolu bir dükkân gördü ve bir şeyler satın aldı, ama ne aldığına dikkat etmedim ve dükkânın önünde kaldım, çünkü Çingene ve söyledikleri moralimi fena halde bozmuştu.

Leonardo ortadan kaybolmasaydı hemen Floransa'ya geri dönerdim. Burada kalmamın tek nedeni size hizmet etme çabası, ama yine de kendime soruyorum: Leonardo gerçekten Valentino'nun hizmetine girmek zorunda mıydı? Böyle si gaddar bir adamdan uzak dursa kendisi için daha iyi olmaz mıydı?

Ayrıca burada, Roma'da, Leonardo olmadan ne yapacağımı da soruyorum kendi kendime.

Hürmetlerimle
Salai

13.

İçten Sevilen ve Saygın Efendim,

derin ve güzel bir uyku çektiğim gecenin sabahında gülümseyen güzel kızlarla dolu sokaklarda bir yürüyüş, dünkü bozuk moralimi tamamen düzeltmeye yetti. Hemen söyleyeyim efendim, geçtiğimiz günlerde duyduğum ve size bahsettiğim tuhaf dilin ne olduğunu sonunda anladım. Ama izin verirseniz olayları sırayla anlatayım da her şey birbirine karışmasın.

Öğle yemeğinden hemen önce, misafirhanenin yakınındaki küçük bir kiliseye dua etmeye gittim ve ayinden sonra genç bir papazla sohbete daldım. Mavi gözleri ve sarı

saçları olduğundan, Almanya'dan geldiğini anladım ve Roma'da ne kadar çok Alman olduğuna şaşırdığımı söyledim. Floransa'da da gerçi çoklardı, kumaşçı ya da yün dokumacısı olarak çalışıyorlardı, ama Roma'da neredeyse her yer Alman dolu.

Genç papaz dedi ki, dinle evladım, bütün Roma'nın Alman olduğunu görmüyor musun? Bunu, papanın oturduğu bölge olan San Pietro'nun etrafındaki isimlerden bile anlayabilirsin. Örneğin San Pietro'nun yakınındaki büyük hastanenin adı Sancto Spirito in Saxia imiş, yani Saksonya'da anlamında, nitekim gelen Alman hacılar için inşa edilmiş. Borgo adlı mahalle de San Pietro yakınındaymış ve Almanca bir kelime olan burg'dan geliyormuş. Sacra Rota'daki mahkemenin yazmanları, noterleri, fırıncılar, ayakkabıcılar, hepsi İtalyandan çok Alman, ayrıca Papalık hekimleri de Almanya taraflarından gelmekteymiş. Genç papaz konuşmasına devam ediyordu: Allah rahmet eylesin, IV. Sixtus'ta olduğu gibi, papalar genellikle Alman hekimlerini tercih etmişlerdir. Bunun dışında biz Almanlara kiliselerde ve Papalık saraylarında sıva işleri veya San Pietro'da Aziz Andreas tarafından yaptırılan kilisenin muhteşem dekorasyonunu yapan ve üç yıl önce ölen Strazburglu Nikolaus gibi altın ustalarına, altından veya gümüşten yemek takımları veya başka değerli şeyler yaptırtıyorlar. Pencereleler, kilise camları ve kadehler yapan cam üfleyicileri de bizim ülkemizden gelir, şu Roma'da neredeyse hiç cam üfleyicisi yok ve bu yüzden bizzat San Pietro Kilisesi'nde bile çalıştı bizimkiler. Mesela pencereleri, daha önce bizden biri olan Levinus adında Augustin'den bir keşiş yaptı; Vatikan'daki kütüphanenin pencerelerini Hermann, Georg ve Konrad adında üç adam bitirmiş; bunun dışında San Pietro çevresindeki hemen hemen bütün meyhaneleri bizimkiler işletir. Daha açık olmak gerekirse, Sant'Angelo Şatosu'nun çanlarını, mesela Aracoeli'deki Santa Maria Kilisesi ve Kapitol mabedindeki kuledeki gibi, Roma'daki kiliselerin saatlerini, ayrıca San

Pietro'nun ve daha birçok başka kilisenin ve Roma yakınlarında papaya ait birçok hisarın anahtar ve kilitlerini de bizimkiler yapmıştır.

Genç papaz konuşurken ben de düşünüyordum, kahretsin, söyledikleri doğru olmalı, örneğin ben San Pietro'dayken sokakta iki meyhane vardı ve içerde Almanca konuşuluyordu. Ayrıca papaz son olarak dedi ki: Bugün imparator Almanya'da oturuyor ve bu yüzden İmparatorluk Roması'nın büyüklüğü Kutsal Roma-Cermen İmparatorluğu'na geçti, haksız mıyım?

İtiraf edeyim, ne diyeceğimi bilemedim, sayın efendim, çünkü politikadan zerre kadar anlamam, hatta politika canımı sıkar, ayrıca hanımlara böyle şeylerden bahsetsen hemen kaçır gider veya sıkıntıdan esnerler. Bu yüzden papazın sorusuna bir cevap veremedim, neyse ki o anda Alman papazın arkadaşı gelip onu almak üzere bizi böldü. Ama efendim, aralarında konuştukları şey Almanca olamaz! Floransa'da sık duyduğum kaba Alman tonlarıyla, Fransızlarınkine benzeyen yumuşak tonların karışımıydı. Ben de dayanmadım ve sordum, affedersiniz Peder Bey, bu hangi dildir konuştunuz? İkisi de eğlenmiş gibi yüzüme baktı ve peder, Almanca değil Alamanca konuştuklarını söyleyerek arkadaşını da alıp benim bir şey sormama fırsat vermeden çekip gitti.

Efendimiz, bu Alamanları tanımak için içimi ölümcül bir merak kaplamış durumda. Ya eğer beni neredeyse öldürecek katil onlardan biri idiyse? Bir an Leonardo'ya küfrettim, çünkü onu üzdüğü için Roma'dan ayrılmak yerine kalabilir ve bana yardım edebilirdi. Bak görüyor musun, diye düşündüm kendi kendime, bütün dâhiler hep böyle ezik oluyor.

Size son satırları yazdıktan sonra, hemen çıkıp, daha çok şey öğrenmek için, Leonardo bana yerini söylememiş de olsa, Bramante'nin hizmetimize atadığı şu şiş suratlı adamı bulmaya koyulacağım. Babalığım belki bu adamla ilgili bir sırrı gizlemiş olabilir, ama sanırım o çatlak kafası çoktan bu-

nu unutmuştur. Kısacası şimdi, bana bugüne kadar istihbarat veren tek adamı bulmaya gidiyorum.

İtaatkâr ve her daim sadık
Salai

14.

Çok Saygın Efendimiz,

yoğun çabalar sonunda, yoldan sapmamı yine kendim engelledim, çünkü şu her sokak köşesinde üç kuruşa satılan ve etrafı cennete çeviren çıtır çıtır kızarmış küçük balıkların kokusu burnuma kadar gelmişti. Ama şu Pisalının berber dükkânına girmeyi başardım ve neyse ki içeride müşteri filan yoktu. Bana dedi ki, Alamanlar da aslında Almanmış, ama başka soydanlarmış, yani ülkenin başka yerinden, ta Fransa sınırının oradan geliyorlarmış ve bu yüzden aslen Alman olan ve bu yüzden kaba olması gereken Alaman dili, Fransızca tonlarla yumuşamış ve sonuçta ortaya bu tuhaf karışım çıkmış. İyi tamam ama bu Alamanlar Roma'da ne arıyorlar, diye sordum. Pisalı tam olarak yanıt veremedi, ama ben mutlaka onlardan birini tanımak istiyordum, bu yüzden kiliselerine gitmeye karar verdim; kilise Piazza Navona'nın arkasındaydı ve adı Santa Maria de l'Anima'ydı. Gerçi bir Alman kilisesiydi, ama birçok Alaman da olmalıydı orada.

Zaman kaybetmeyi sevmem, bu yüzden hemencecik kiliseye doğru yola koyuldum sayın efendim, ama şu işe bakın ki yine sorunlar çıktı. Nitekim Anima Kilisesi'ne giderken, on yirmi adım arkamdan birisi beni usulca takip ediyor gibi geldi. Belki San Pietro'da başıma gelenle karıştırıyorum,

çünkü o zaman da net olarak bir şey görememiştim. Ama sonra karşımda ilahi bir suret belirdi.

Bilmiyorum, Leonardo'nun çizdiği harikulade kadının neye benzediğini hatırlıyor musunuz; adı Madam Crivelli'ydi ve Ludovico il Moro'nun sevgilisiydi.* Resimde, kadının alnının ortasında, değerli mi sıradan mı olduğunu tam hatırlamadığım, ucunda bir taş veya ona benzer bir şey olan bir bağ vardı ve kadın o kadar güzeldi ki, Leonardo resme bakıp aklından pis şeyler geçirip dururdu; hatta bir keresinde onu resmin karşısında gizlice attırırken yakalamıştım. Moro bunu bir bilse Leonardo'yu hapse tıkar, zindanın anahtarını da çöpe atardı. Size yemin ederim efendim, sokakta gördüğüm ve dükkândan çıkmakta olan bir bakire aynı Moro'nun sevgilisiydi, sadece canlı hali gibiydi, kendi kendime, kafayı mı yedin Salai, dedim. Ama hayal değildi, çünkü karşımdaki gerçekten resimdeki kadındı, sadece resimdekinden daha da güzeldi, nitekim vücudunun her kıvrımı sanki ince ve narin yaratılmıştı, özellikle önden ve arkadan, Leonardo'da ise bir tek güzel yüzü görünüyordu, ama o da düz tahta gibiydi. Yani eğer benim babalık kadını bu haliyle bir kez daha çizse, kendini daha uzun yıllar tatmin edebileceği bir tabloya kavuşurdu.

Efendim, kısa kesersem, kadını usulca takibe başladım, ama beni gördü ve gülümsedi, sanki hoşuna gitmiş gibiydi onu takip etmem, arada arkasına bakıyor ve kendini gözden kaybettirmemeye çalışıyordu. Ben de hemen sorsam mı acaba, diye düşündüm, hey sen oradaki, misafirhaneme gelmek ister misin? Sana çubuk koleksiyonumu gösteririm. Bu böyle bir süre sürdü, bir dükkândan diğerine girip çıkıyordu ve her çıktığında da ben hâlâ orada mıyım diye etrafa bakınıyordu ve benimle her göz göze geldiğinde gülü-

---

* Salai belli ki burada Leonardo'nun yaptığı, La Belle Ferronière adıyla meşhur olan, Louvre Müzesi'ndeki Lucrezia Crivelli'nin portresinden bahsediyor.

yordu, ben de gülüyordum ama yaklaşmıyordum, çünkü oyun çok hoşuna gidiyor gibiydi, ben de, bırakalım biraz oynaşsın, diye düşündüm. Sonunda büyük bir saraydan içeri girdi ve bana son bir bakış attı, sanki beni de davet eder gibiydi, ben de arkasından gittim, önce bir gözden kaçırdım ama sonra birden yakaladım, nitekim sarayın merdivenlerinin altında beni bekliyordu. Azıcık konuşabildik, çünkü onu hemencecik öpüverdim ve büyük bir arzuyla dolu olduğunu gördüm, ardından birbirimize en güzel oyunları sunmaya başladık. Memeleri biçimli ve sert iki kavun gibiydi ve beni epey zorladılar, çünkü tam olarak kavramak için, size yemin ederim efendim, üç veya dört el gerekirdi; nasıl oluyor da Roma'da kadınların memesi bu kadar büyük olabiliyor, diye aklımdan geçirdim, belki bir tür bulaşıcı hastalıktı. Bu sırada kıvrıcık saçlarımı okşayıp bağrına basıyor, senden çok hoşlandım, çok yakışıklısın, Antinoo'ya benziyorsun, diyordu. Bak sen hele, demek onu tanıyor, diye düşündüm, ama lanet olsun ki tam o sırada, saray merdivenlerinden aşağıya çocuklarıyla beraber inen iki hanımefendi belirdi. Kız, hemen gitmem lazım, çünkü beni tanıyorlar ve edepsiz görünmek istemem onlara, deyip ayrıldı yanımdan. Düşünün bir, sayın efendim, nasıl da lanet olası berbat bir talihtir bu.

Kız gittikten sonra kalbime bir ağırlık çöktü, sarayın çıkışına doğru gittim ve yanılıyorsun diyebilirsiniz efendim, ama hayır: Beni daha önce takip eden adam sarayın bir köşesinde, bizden birkaç adım ilerde duruyormuş. Büyük ve yağlı birine benziyordu ve ancak hızla uzaklaşan, sonra da gözden kaybolan gölgesini görebildim; onu gördünüz mü diye insanlara sormak için dışarı fırladığımda, hiç kimseyi görmediklerini söylediler.

Hürmetlerimle
Salai

Her Şeyden Çok Sevilen Efendim,

takipçimin izini tekrar bulduğumda o kadar korktum ki, hanımefendinin memelerinin verdiği hissi unutuyordum neredeyse, bunun da benim için ne demek olduğunu belki anlıyorsunuzdur sayın efendim; ama sonra Anima Kilisesi'ne doğru yollandım.

Vardığımdaki hayal kırıklığını tahmin edemezsiniz, çünkü Piazza Navona'nın arkasında Santa Maria de l'Anima diye bir yer yoktu, daha doğrusu temelinden yeniden inşa ediliyordu. Kiliselerden pek anlamam efendim ve sizin de bildiğiniz gibi, Leonardo'nun kaçık aygıtları dışında anladığım tek şey hatunlardır, hatta düşündüm de, eğer arkadaşlarınızla çılgın bir parti yapmak isterseniz tek yapmanız gereken bana haber vermeniz, size San Godenzo'nun çiftçi karısını yollarım, nitekim kavun gibi malları, ayrıca da bir tümeni darmadağın edecek bir sürü hanım arkadaşı var. Ne diyordum ben, hah! Ama durum kiliselerden bir zerre bile anlamayan bana bile öyle aşikâr göründü ki, Almanlar öyle devasa ve görkemli bir kilise inşasına girişmişler; bak sen hele, diye düşündüm ben de, Roma'daki bu Almanlar ve Alamanların meğersem bir ton parası var ve kesin bir işler çeviriyorlar.

Daha sonra Vacca'da enfes bir yemek yedim, bana öyle bir çorba servis ettiler ki, Roma'da hissettiğim bütün korkular ve endişeler bir anda uçuverdi, sonra bir de haşlanmış inek eti, jambon ve koyun peyniri, taze otlar... Sonra aklıma geldi de, misafirhanede müşterilerin böylesi bol yediği az görülmüştür, öyle ki garsonlar biraz gecikseler özür diliyorlar, baş aşçı kadın olmadığı için geciktiklerini söylüyorlardı. Bütün bu nezaketleri, etrafı kasvete boğan Leonardo artık olmadığı için de olabilir tabii. Onunla ne zaman gitsek, garsona ilk dediği, ikimiz de et istemiyoruz, olur; sakalı ve düşünceli haliyle aşçıları kedere boğardı.

Odama dönünce bir sürprizle karşılaştım, yerde, üzerinde bana buluşma teklifi yazılı bir pusula buldum. Campo de Fiore yakınlarındaki del Sole adlı misafirhaneye gitmeliymişim ve daha öncesinde haber vermeliymişim. Davet eden ismini yazmamıştı, ama belli ki Leonardo'nun bir arkadaşı olmalıydı, çünkü pusulada ortadan yok olduğunu bildiğini belirtiyordu.

Tahmin ettiğim gibi, şu daha önce Leonardo'nun buluştuğu şiş suratlı adamdı; vardığımda beni kuytu bir köşeye çekti ve dedi ki, bak evlat, şimdi sana bir şey açıklayacağım ama Bay Leonardo'yu görür görmez bunu ona hemen bildirmelisin, bu bir ay içinde olsa bile. Ben de, hiç kuşkunuz olmasın, babalığım denen huysuz adam bırakın bir ayı, üç saat bile yalnız yapamaz, dedim.

Adam dedi ki, papanın sarayındaki hizmetçilerin ona fısıldadığına göre, muhterem papa hakkındaki bütün korkunç iftiraların arkasında tek bir adam varmış ve adı Poggius'muş. Bu fısıltıyı ilk kimin yaydığı bilinmese de, hizmetçiler son zamanlarda sık sık bundan konuşuyormuş. Bunu yalnızca ama yalnızca Bay Leonardo'ya söyle anladsın mı, dedi adam en son.

Daha ben evet diyemeden, adam şiş suratıyla arkasını döndü ve çekip gidiverdi.

Sadık kulunuz
Salai

16.

Harikulade Efendimiz,

Leonardo geri döndü! Bugün haber vermeden bir anda odamda beliriverdi ve bana kalırsa keyfi de epey yerine gel-

miş. Sağlığı yüzünden ne denli endişelendiğimi söyledim ve bana, Valentino ile olan işlerini gizli tutmak için söz verdiğinden söyleyemediği gidişinin nedenini itiraf etti.

Dedi ki, daha önce belirlenen ve bana şimdi de söyleyemeyeceği bir yerden fayton gelip onu almış ve birkaç saatlik bir yolculuktan sonra taşrada bir villaya getirmiş. İndiği yerde onu Paride Grassi diye biri karşılamış, Valentino'nun denetçisiymiş, yani bir anlamda özel sekreteri gibi bir şey.

Leonardo ve Grassi, devlet meselesi olduğu için bana anlatabileceği birçok gizli saklı şeyden konuşmuşlar (ama endişelenmeyin, sayın efendim, dilinin ucundan alacağım o sırları). Bana tek anlattığı, Leonardo'nun, askeri araçların becerikli mucidinin, Valentino'nun fethettiği ya da Romagna ve Toskana'daki savaşlarda fethedeceği hisarlarla ve burçlarla ilgileneceği oldu. Valentino ayrıca, Leonardo'dan, örneğin Floransa ile ilgili başka bir iş almamasını rica etmiş, yoksa Valentino'nun hizmetinde çalışacak yeteri kadar zamanı olmazmış. Ama sonra Leonardo'nun ağzından kaçıracağına göre, Valentino, kendisi, kız kardeşi ve papa hakkındaki utanç verici dedikoduları yayanın kim olduğunu öğrenmeyi daha fazla bekleyemeyeceğini bildirmiş, bu yüzden de bu Grassi, artık elle tutulur somut deliller bulması için Leonardo'yu sıkıştırmış. Nasıl elle tutulur bir şey ve kimin hakkında bu şey, diye sordum. Leonardo'nun yüzü kireç gibi oldu ve itiraf etmek zorunda kaldığı üzere, Valentino babalığımdan papa hakkındaki dedikoduları yayan ağzı bozukları bulmasını emretmiş. Bunu söylediğinde, kendimi kasaba götürülen inek gibi hissettim, çünkü böyle bir görev için Leonardo'dan kötüsü bulunamazdı, o daha kafasının nerede olduğunu bulamaz.

Bu yüzden dedim ki, babacığım delirdiniz mi? Bu çok tehlikeli ve neredeyse imkânsız bir iş, tek başına bir orduya karşı savaşmak gibi bir şey. Leonardo cevap vermedi, çünkü hakikati o da kavramıştı, çünkü bu papa hakkında o kadar kötü şey söylenmişti ki, sanki cehennemin bütün zebanileri

onun hakkında dedikodu yapıyordu, yani bu ortamda nasıl bir şey bulunabilirdi ki? Sonra ona, işi becerirse Valentino'dan ne kadar para alacağını sordum.

Valentino bana, işi başarırısam onun kişisel mimarı ve askeri danışmanı olacağımı taahhüt etti, dedi benim babalık ve bunları söylerken yüzü, asılmak üzere darağacına götürülen birine benziyordu. Sonra ekledi: Ama bak, peşin olarak fırınlanmış elma verdiler!

Ben de ona dedim ki, Bay Leonardo, lütfen, böyle bir görev için size an azından bir dukulık verilmeliydi!

Hadi Salai hadi, abartmayalım, dedi. Ama gözlerinden bana hak verdiği belliydi ve sonra, nasıl olsa böyle bir görevi kabul edeceğini ekledi. İşte böylece korku beni gerçekten bütünüyle sarıverdi efendim.

Çünkü bu Valentino denen adam çok gaddar ve kana susamış biri, bunun böyle olduğunu ahmaklar bile bilir; ve işi ni onun tam istediği gibi yapmazsan kelleni kesip domuzlara atar. Şimdi böylesi bir işi üstlenip de her şey ters giderse neler olacak, neler gelecek başımıza? İçim ürpertiyle doldu ve neredeyse hemen şurada ağlayacakmış gibi oldum, çünkü Leonardo hiç mi hiç tanımadığı bir şehirde, papanın ve Valentino'nun arkasından işler çeviren gizemli itirafçıları araştırmak zorundaydı ki, Leonardo daha ona verdiğim parayı akşamları geri aldığımdan bile habersiz, bu yüzden şu apaçık ki Valentino eninde sonunda korkunç kızacak ve ben de bütün bu durumun tam ortasında bulunuyorum.

Bay Leonardo, bu görevi ve Valentino'nun elçisi Grassi'nin söylediklerini kimseye anlatmamam konusunda beni uyardı. Ben de tabii ona körcesine tamamen itaat edeceğim konusunda yemin ettim. Daha sonra biraz daha sevecen bir biçimde bana, o yokken nasıl olduğumu sordu, ne de olsa bütün o işi gücü arasında ara sıra hatırlıyor benim oğlu olduğumu. Ben de ilk olarak, buluştuğu şiş suratlı adamın beni çağırdığını söyledim ve bana söylediği o önemli haberi verdim.

Poggius? Sadece bu isim gelirdi benim de aklıma, dedi Leonardo sakalını kaşırken.

Leonardo'nun dediğine göre, bu şahıs yıllardır hayatta değilmiş; zamanında Toskana'da doğmuş ve Floransa'da büyümüş, bu yüzden Leonardo onu iyi tanımış, ama esas olarak uzun yıllar Roma'da yaşamış.

Tam adı Poggio Bracciolini'dir ve büyük bir adamdır, dedi babalığım. Benim, yani Salai'nin onu tanımamasının nedeni, daha çok genç olmamış; Floransa'da Santa Reparata Kilisesi'nde Hazreti Yuşa'nın bir heykeli vardır ve heykele Poggio'nun şerefine onun yüzü verilmiştir, ama heykel artık bayağı hasarlıydı, çünkü sersemin biri onu tahrip etti, işte bu yüzden Salai, pek hatırlamazsın sen onu.

Yo hatırlıyorum, diye yanıtladım, ama ona asıl söylemediğim, bir arkadaşımınla beraber bir parça kömürle heykele bir güzel sakal, Leonardo'nunki gibi bir gözlük ve içeri göçmüş bir çift göz çizenin ben olduğumdu. Bu, beni ve arkadaşımı gerçekten en içten şekilde güldürmüştü diyebilirim.

Poggius diye de tanınan Poggio Bracciolini, bu heykeli büyük ilmi sayesinde hak etmişti. Yüz yıl kadar önce, des Arno Vadisi'nde küçük bir köyde doğmuş, sonra noter olma niyetiyle Floransa'ya gelmişti. Sonra fikrini değiştirmiş, kitap kurdu olmak için felsefe ve Latin dillerini çalışmaya başlamıştı. Kafası o kadar iyi çalışıyordu ki, deli gibi çalıştıktan sonra kısa zamanda tek başına bir hoca gibi kendini eğitmişti, ayrıca İtalyanca ve Latinceyi mükemmel yazardı, şanslı adam kısa sürede Floransa'da, bütün ahali ve önemli kişiler tarafından çok saygı duyulur hale gelmişti.

Ne zaman Poggio'dan söz etse, Leonardo birazcık üzgün ve kıskanç hale gelir ve ne de olsa ben eğitimsizin biriyim, derdi. Bu aslında gururlu olduğunun bir ifadesiydi ve söylemek istediği, kendinden daha iyi bir çizerin olmadığıydı. Ama hakikatte tepeden tırnağa utanç içindeydi, çünkü Latinceyi sökemiyordu ve Floransa'da diğer ressamlarla konuştuğunda, yanlarında köylü budalasası gibi duruyordu, zi-

ra Vinci köyü de zaten en cins görgüsüz dar kafalılarının çıktığı bir yerdir.

Poggio, diye anlatmaya devam etti Leonardo, çalışmalarını sırasında elyazısını da güzel ve tam doğru biçimde öğrenmişti, bu yüzden eski elyazmalarını öyle mükemmel bir şekilde taklit edebiliyordu ki, yazdığı sanki orijinalinden daha eski gibi duruyordu. Sonunda, aynı zamanda hocası olan Coluccio Salutati adında yüksek düzeyde eğitilmiş biri onu papaya tavsiye etti ve o da Roma'ya gitti. Orada ona Papalığın kâtipliği görevi verildi, yani papanın idari işleri ve yazılı beyanları ile uğraşacaktı ve bu iş ancak çok parlak kafaların ve Latinceyi neredeyse Latinler kadar iyi bilen kişilerin yapabileceği bir işti. Papanın işlerine yirmi yıl baktıktan sonra Floransa'ya döndü ve orada onu şehrin şansölyesi yaptılar.

Bu yıllarda, diye sürdürdü Leonardo, İtalya'da tuhaf bir çılgınlık hâkimdi; yüzyıllar boyunca kimse ilgilenmedikten sonra şimdi herkes ünlü Romalı rahiplerin antik yazılarını keşfetmeye çalışıyordu. Bütün bu süre boyunca insanlar, Leonardo'nun köyü Vinci'deki çiftçiler gibi cahil ve kabaymışlar, ama sonra birden Roma'da ve Floransa'da, antikçi diye adlandırılan yeni bir grup oluşmuş, çünkü bunlar antika işine kafayı takmış durumdalarmış.

İlk antikçiler, Petrarca ve Boccaccio imiş. Orada burada birkaç eski Latince elyazması bulmuşlar ve başkalarının bulduklarını da toplamışlar. Sonra başkaları da başlamış; örneğin, Avrupa'nın yarısını mermerden antik yazıtları bulmak için gezen Anconalı Cyriacus diye biri, veya Şark taraflarına gidip Yunan elyazmalarını satın alıp tekrar satan Giovanni Aurispa. Tapınak veya heykel bulmak için toprak kazmışlar, mezar taşlarındaki ve anıtlardaki yazıtları okumaya ve anlamaya çalışmışlar ve bunun gibi daha bir sürü şey. Hatta kazdıkları toprakta taşlar ve başka bir sürü pis şey çıktığında, yani akıllı bir insanın iğrenç bulacağı şeyleri gördüklerinde, ooo şuna bak, ne güzel ve ne eski, bunu evime alayım, de-

yip sevinip durmuşlar. Bir keresinde, Roma'da bir sokağın altında, içinde eski Romalı bir bakirenin mumyasının olduğu bir sandık bulmuşlar ve demişler ki, bu Hristiyan bir şehittir, yani inancı yüzünden öldürülmüş. İnsanlar o kadar duygulanmış ki, çürümüş bir mumyayı görmek için her gün saatlerce kuyruklarda dikilmişler. Efendim, ben güzel bir kıızı görmek için bile bir saatten fazla beklemem, yani bu sizde de acayip bir şey değil mi, en azından sekiz yüz yaşında çürümüş bir cesede karşı bu ilgi? Ne derler, İncil'i daha sıklıkla okusalar mı, yani demek istiyorum ki, insanlar İsa'nın dediklerine biraz daha uysalar mı, dünya çok daha güzel gözükür mü. Ama bu antikçiler, dua etmek yerine, şairlerden, yazarlardan ve bilimadamlarından oluşan gruplar oluşturmuşlar ve günler boyunca Vergilius'un, Cicero'nun, Horatius'un eserlerini inceleyip hatmetmişler, vay, ne güzel, ne soylu, ne bilge deyip durmuşlar. Sonunda Tanrı'nın ve Hristiyanların sözlerine bakmak yerine, bu kâfirleri ezberlemişler, hatta Ovidius denen ve sadece kadınlardan, fahişeliklerden ve başka her türlü pislikten bahseden bu şaire neredeyse tapınmadıkları kalmış.

Bazı antikçiler, terk edilmiş manastırlarda Latin yazarların bilinmeyen eserlerini içeren yazmaları aramak için dere tepe aşmış Almanya ve İsviçre taraflarına kadar gelmişler. Seyahat eden antikçilerin arasında ganimeti en bol olan Poggio'dur, dedi Leonardo hayranlıkla, çünkü kimse nasıl olur bilmez ama antika elyazmalarının izini, köpeklerin domalan mantarının kokusunu alması gibi sürerdi, inanılmaz ve esrarengiz bir yeteneği vardı.

Bana öyle geliyor ki, sayın efendim, o zamanlarda herkes biraz kafayı yemiştir, çünkü birdenbire çok boş zamanları olmuş ve bahçede lezzetli brokolilerin veya havuçların yanında bir parça antika mermer bulunca yiyecekler yerine bu hiçbir işe yaramayan şeyi eve götürürlermiş. Bir de sıcacık İtalya'da güzel beyaz bir sayfaya İtalyanca şiirler yazmak yerine, tozlu kâğıtlar üzerine yazılmış ve birkaç satır oku-

mak için onca uğraş isteyen eski Latince şiirler bulmak üzere her zaman buz gibi olan Almanların oralara giderlermiş.

Leonardo bana Poggio'nun ve antikçilerin hikâyesini anlatırken, yerimde sessizce oturuyordum, çünkü bu eski ve pis şeylerin yeni ve temiz şeylerden daha iyi olduğuna dair bu sabit fikir, daha Andrea Verocchio'nun atölyesinde çırakken Leonardo'da da vardı. O zamanlar, keşfettiği hiçbir işe yaramayan şeylerden bahsedince, ben de, evet evet, eminim ne güzeldir, derdim, ama Tanrı'ya günde üç yüz dua etsen de boşuna.

O dönemde papalar, diye devam etti Leonardo, antikçilerin çılgınlıklarını destekleyip finanse ettiler, çünkü Roma'nın geçmişteki haşmeti onlara da yansıyor ve böylece kendilerini büyük Roma İmparatorluğu'nun devamı olarak görüyorlardı. Kutsal şehir Roma, dedi babalığım, İmparatorluk Roması'nın mirasçısı değil midir?

Bu bana tuhaf geldi, çünkü kilisede arkadaşıyla tanıştığım genç Alman (daha doğrusu Alaman) papaz da aynı soruyu sormuştu. Ama aradaki fark, papazın, antik Roma'nın mirasçısı olarak Papalığı değil Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu'nu işaret etmesiydi.

Elbette böyle bir şeyi kullanacak eşekler hep olacak, mesela şu dalavereci Michelangelo, diye devam etti Leonardo ve ondan fazla kazanan ressamlardan bahsettiği her zaman ki o tipik kıskanç haline getirdi yüzünü. Michelangelo burada bir Cupido satmış ve demiş ki, bu bir Roma heykelidir. Ama bu uydurmaymış, hatta anlamışlar ki kendisi yapmış ve kendini bir güzel rezil etmiş.*

Ama Poggio elli yıl önce öldüğüne göre, dedi Leonardo, papa hakkındaki bugünkü iftiralarla ne ilişkisi olabilir anlamıyorum. Demek ki bizim şiş suratlının verdiği bilgi tam bir safsata ve hiçbir değeri yok.

---

* Belli ki Salai burada, Michelangelo'nun 1495'in sonunda yaptığı ve Kardinal Riario'ya antik mermer heykel diye sattığı ünlü uyuyan *Cupido*'dan bahsediyor.

Her şey Leonardo'nun dediği gibi olabilir, ne de olsa birçok şeyi benden iyi bilir, ama bütün o konuşmadan sonra kafamda bir kuşku belirdi. Poggio'nun öyküsünde de yine Cermen İmparatorluğu meselesi geçti, bu sizce bir tesadüf olabilir mi efendim? Roma'daki Almanlar sosis satıyor, duvarcı, berber, noter olarak çalışıyor ve ben nereye başımı çevirsem bir Alman'la karşılaşıyorum. Niye böyle topluştılar burada? Gerçi Roma'da güneşin parladığı ve Almanya'nın ise devamlı buz gibi olduğu doğru, ama tek neden bu olamaz.

Aklımda kalan başka bir şey ise, Poggio Bracciolini'nin Floransa'daki bizim Santa Reparata'da bulunan heykeli. Hani şu benim kalemle bıyık ve şaşı gözler çizdiğim heykel. Bir gün size göstereyim onu efendim, insan gülmekten altına eder görünce vallahi. Heykeltıraşın suçu mu bilmiyorum ama Poggio'nun benim çizdiğim bıyığın ardındaki mermerden suratı, aklından hiç de iyi şeyler geçirmeyen bir herifin suratıydı ve şimdi düşününce bu hiç hoşuma gitmedi.

Daimi sadık bendeniz

Salai

17.

En Sevgili Efendimiz,

son konuşmamızdan sonra, Leonardo ve ben odalarımızı değiştirmeye karar verdik. Böylece hırsız tekrar gelirse şaşırarak. Maalesef Leonardo birkaç önemli belgeyi bulamıyor. Odaya giren eşkıya almış olmalı. Ne belgeleri, diye sordum, ama bir yanıt vermedi.

Daha sonra yiyecek bir şeyler almak için merdivenlerden aşağı indim, zira pencereden nefis kızarmış balık kokusu gi-

riyordu içeri ve karnımı feci acıktırmıştı. Normalde boş olan sokakta satıcıyı hemen buldum ve iki porsiyon balığı aldım; o kadar lezzetlilerdi ki, bana söylediği üzere yarısını Leonardo'ya götürmeyi tamamen unutmuşum, bu yüzden babalığını bana kızdı ve adamakıllı küfretti. Üzülüyorum buna, çünkü böyle deli gibi küfrederse ruhu bağışlanmayacak, bu benim suçum mu sürekli acıkıyorsam?

Aklım Leonardo'nun resmini yaptığı Lucrezia'ya benzeyen şu hatuna takılıp duruyor hâlâ. Düşünüyorum da, Salai, biliyor musun, babalığın yine sana bir şey yapman için emir vermeden iyisi mi şu hatunu bir daha bir ziyaret et, sonra çok iyi yaptığın gibi bacaklarının arasından ona bir iki güzel söz söyle. Ama tam dışarı çıkmak üzereydim ki, merdivenlerde hizmetçi kızı gördüm, hani Leonardo'nun Milanolu Ludovico il Moro için yaptığı resimdeki, kolunda kakım kürklü Cecilia'ya benzeyeni. Moro, Leonardo'nun bu portre karşısında kaç kere kendini tatmin ettiğini bilse, hayalarını keser, gözlerinin yerine yerleştirirdi.

Kız beni gördüğüne çok sevinmiş gibiydi ve gülerek Roma'da duyduğum o tuhaf dilin ne olduğunu bulup bulmadığımı, Almanca veya başka bir şive olup olmayacağını sordu. Dil meselesinden anladığını ve bu yüzden meseleyi çözmede yardımcı olabileceğini söyledi. Ben de salak değilim elbette, böyle söz oyunlarını anlarım, zaten diğer hatun aklımda olduğundan hevesliydim de. Böylece hizmetçi kızı odama aldım ve ağızla, elle ve ayakla olmak üzere harikulade bir hizmet gördüm, karşılığında masanın üzerinde, niye o soğuk ve taş gibi sert yeri seçtiyse, ona güzel bir muamele çektim. O kadar tahrik olmuştu ki, işin ortasında, dikkat et, böyle bağırırsan herkes duyacak, demek zorunda kaldım. Sonunda dibine kadar içilmiş boş bir şişe haline geldim ve tekrar acıktım. Bunları konudan sapmak için anlatmıyorum sayın efendim, nitekim hizmetime teşekkür olarak kız dedi ki, ne güzel kıvr kıvr saçların, ne istersen yaparım senin için. Ben de ondan bir ricada bulundum,

ama lanet olsun, şimdi size bunun ne olduğunu söyleyemem, çünkü acele etmeliyim, yoksa geç olacak ve merdivenlerin altında kalbimi çalan asıl görmek istediğim diğer hatunu bulamayacağım.

Güvenilir Salai'niz

18.

Sonsuz İyiliksever ve Saygıdeğer Efendim,

korktuğum başıma geldi, hizmetçi kız yüzünden çok vakit kaybetmişim. Dışarı çıktığımda bir de gördüm ki, az evvel pazar günü gibi bomboş olan sokaklar şimdi insan yığınlarıyla dolu, insan ilerleyemiyor bile.

Campo de Fiore civarında tören alayı gibi bir şey vardı ve herkes onları yürüten bir adamın arkasında toplanmıştı. Sanırım bir kardinaldi, onu hemen arkasında, sekreteri ya da Bay Leonardo'nun dediği gibi kâtabi –böyle demek daha usturupluymuş– takip ediyordu, ardında iki muhafız ve yüzlerce değişik, her renkten insan. O sırada hizmetçi kız da dışarı çıktı, tören alayını es geçerek doğrudan alayı yöneten, halka yüzüğünü öptüren adama doğru gitti ve diz çöktü, ama herkes yürümeye devam ettiğinden muhafızlar zavallı kızcağızı neredeyse eziyorlardı. Ben yaklaşmaya çalışırken sekreter kalkması için kızın kolundan tuttu ve adamın yüzünü görebildim: Çok genç bir adamdı, yüz hatları bozulmuştu, derisi de sanki adamı kuruntular yiyip bitirmiş gibi bumburuştu.

Kıza yardıma gittim, bu sırada genç adama, herkesin önünde eğildiği bu kardinalin kim olduğunu sordum, soruma çok şaşırdı. Bana halktan biriymişim gibi aşağılayıcı bir biçimde davranabilirdi, ama neden bilmem, düzgünce ya-

nıtladı: Sorduğun kişi Ekselansları Giovanni Burkard'dır. Ama bu güzel kız da kim?

İlk fark ettiğim şey, duyduğumun yine bir Alman aksanı oluşuydu. Ve sonra efendim, ağzımdan nasıl çıkıverdi bilmiyorum, belki bu Alman sekreterin bakışları hiç hoşuma gitmediğinden midir nedir, aynen şöyle yanıtladım: Bu kadın yakında benim karım olacak. Hizmetçi kızın şaşkınlıktan ağzı açık kaldı. Belki sekreter kendisiyle alay edildiğini düşünür diye korktu. Ama hayır, adam bize mutluluk ve şans dileyip –biliyorsunuz bende eksik olmaz zaten– kızı memelerinden başlayarak, sanki bakışlarıyla soydu ve gitti.

Daha sonra alayı biraz daha takip ettik ve ben kıza bu Burkard'ın kim olduğunu sordum, dedi ki, papa hazretlerinin seremoni şefiymiş ve Almanmış.

Daha önceden biliyordum, size de yazmıştım, sayın efendim, seremoni şefi, de la Fontana misafirhanesinin yakınında oturuyor. Ama Burkard'ın ve sekreterinin Alman olduklarını ilk bugün kızıdan öğrendim.

Kız, sekreterin uzun yıllardır seremoni şefinin hizmetinde olduğunu, adının Michele Sander olduğunu, İtalyan olmamasına rağmen Romalı kadınların erdemlerini çok takdir ettiğini söyledi ve bununla ne demek istediğimi anladın değil mi, diye ekledi.

Tören alayı sonunda Burkard'ın sarayına kadar geldi, gözlerimi kaldırdığımdaysa, beynime şaplağı yedim, çünkü bu saray öyle diğerleri gibi değildi ve Roma'daki, Milano'daki, Venedik'teki veya Floransa'daki evlere de benze-miyordu. Zindanlardaki gibi sivri tepeli bir kulesi vardı, çok yüksek ve görkemliydi, bütün çatıları kaplıyordu ve sanki, ey Romalılar, siz hepiniz bir bok etmezsiniz, der gibiydi. Ön cephe malzemesi İtalya'da yapılmış gibi durmuyordu, çok şaşırtıcı bir stili vardı sayın efendim, nasıl tarif edeceğimi bilemiyorum, herhalde eğitimsiz biri olduğumdan, ama sarayın bana verdiği izlenim, stilin soğuk bir ülkeden geldiğiydi, çünkü pencereler küçüktü ve İtalya'da

hiç göremeyeceğimiz bir biçimde inşa edilmişti. Hizmetçi kız, Burkard'ın, saray yapılırken Alman mimarlarını ve ustalarını çağırdığını söyledi. Kısaca, bu saray sanki Roma'nın kalbinde, birdenbire ortaya şiddetlice düşen Almanya'dan bir parça gibiydi ve bununla Burkard sanki Romalılarla alay ediyor gibiydi.

Kızın anlattığına göre, Burkard burası yapılırken, yandaki binanın sahibi Kardinal Cesarini ile kavga etmiş, papa da bizzat aracı olmuş ve şimdi mesele hallolmuş. Bunun dışında seremoni şefi Burkard'ın aklında başka şeyler de varmış, örneğin Almanların kilisesi Santa Maria l'Anima'nın temelden yeniden inşası. Burkard bunun için para arıyormuş, çünkü aynı zamanda Anima Kardeşliği topluluğunun başkanıymış.

Kıza neredeyse, bütün bunları neden baştan anlatmadın, çok ilginç bilgiler bunlar, diyecektim ki sonra vazgeçtim. Leonardo'nun Valentino'ya olan hizmeti ve misafirhanedeki soygun gizli kalmalıydı.

Tören alayının ön kısmı saraya girdi, sarayın kapısı büyük bir gürültüyle kapandı, ama halk sarayın önünde Burkard'dan hayır duası ve para dilenmekten vazgeçmedi.

Biz uzaklaşırken, Burkard'ın sarayının kulesine bir bakış attım ve tam burçların altında büyük altın harflerle kazınmış bir yazı gördüm:

ARGENTİNA

Efendim, Burkard'ın bir şeyler çevirdiğini düşünmemek insanın elinde değil, ama hizmetçi kız bir şey bilmiyordu. Bu arada özür dilerim, şimdi kesmek zorundayım, nitekim çok acıktım ve yemeğe gitmeliyim, yoksa çorba soğuyacak.

Sadakatle
Salai

Saygıdeğer ve Yüce Efendim,

Leonardo, Papa VI. Alexander'a iftira atanları ararken yardımcı olacak olguları toplamak için tanıdıklarını kullanmaya karar verdi. Geçen yıl Venedik'e giderken, Grimani ailesi onu ağırlamıştı. Roma'da büyük bir antika koleksiyonu olan Kardinal Domenico bu ailedendir ve Venedik'te Leonardo'yu Roma'ya kendisini ziyarete davet etmişti.

Şimdi Leonardo bu daveti kabul etmek istiyor ve bu yüzden bugün, Kardinal Grimani'nin koleksiyonunun bulunduğu l'Oratore di Venezia Sarayı'na gittik.

Bizi kardinalin kâtibi, Stefona Iligi da Dulcegno adında biri karşıladı. Çelimsiz, gözleri cin gibi bakan, hoşsohbet biriydi. Bugün gelemeyen kardinalin selamını ilettili ve babalığıma bir sürü iltifat ettikten sonra, şu anda hangi eserler üzerinde çalıştığını sordu. Leonardo mırıldanarak yanıtladı, hımm, şimdiii yaniii... Şu anda ufukta, bırakın bir eseri, bir sipariş işareti bile yoktu. Sonra her zamanki aptalca durumuyla, sessizce öyle dikildi ve çok ciddi bir ifadeyle heykelleri incelemeye başladı. Bu hali herkesi etkiler, kim bilir kafasında ne dâhiyane fikirler vardır, diye düşündürtür her zaman.

Iligi bize Tivoli'de bulunan bir sürü heykel gösterdi, babalığım da oraya gitmek istediğini bir defasında dile getirmişti. İmparator Hadrianus'un villasında bulunan farklı farklı mermer portreleri ve sevgili oğlancığı Antinoo'nun tasvirleri göz kamaştırıcıydı. Iligi bizi bunlarla şaşırtacağını düşündü, ama Leonardo Antinoo'yu o kadar çok resmetmişti ki bana bıkkınlık gelmişti. Asıl şaşıran Iligi oldu, yüzümün Tivoli'den gelen bu heykellerdekine ne kadar benzediğini fark ettiğinde. Daha önce dediğim gibi, kadınların haklı olarak bayıldığı benimle Hadrianus'un bu arkadaşının burnu, göz-

leri ve saçları neredeyse tıpatıp aynı. Iligi'nin bize gösterdiği bazı heykeller, yanlış anlamadıysam, daha geçen yıl bulunmuş ve bütün Roma'da bunlardan konuşuluyormuş. Ama içime bir kuşku yerleşti, çünkü heykellerdeki Antinoo, Hadrianus'un arkadaşı olmak için fazla genç ve güzel görünüyordu, ne de olsa o yaşlıydı ve tonla parası vardı. Bu yüzden iddiaya girerim, Antinoo gerçekten de yumuşaktı.

Floransa'da da benim için böyle dendiğini biliyorum, demek istediğim, Leonardo da gençliğinde bu ufak sorundan mustaripmiş. Birileri onu yumuşak olmakla suçlamış, ama neyse ki arkası gelmemiş, çünkü ihbar eden tanınmamış biriymiş. Ama bu leke ona yapışıp kaldı, beni oğlu olarak yanına aldığı anda, herkes benim çok güzel olduğum ve Antinoo'ya çok benzediğim için getirtildiğimi söyledi ve beni baştan çıkarmak için bana yüzükler, bilezikler ve başka bir sürü şey aldığı dedikoduları yayıldı. Ama gerçekte Leonardo, zavallılık, bilimi ve sanatıyla evlidir ve her zaman sadece resimleri üzerine düşünür, güzel kadınlardan yaptığı portrelerin ve bazen de aynanın önünde kendini tatmin eder, çünkü her şeyden önce kendisini güzel bulur. Ama bütün bu dedikodu çok işime gelmişti, çünkü herkes beni yumuşak sandığından, babalar kızlarını çekinmeden, onlara eşlik edeyim diye bana emanet ederlerdi ve Salai nasıl olsa başka âlemlerde, diye düşünürlerdi. Ama tersine, ben kızlarını bir güzel şişten geçirirdim ve bana da kızlarına da en büyük zevk bu olurdu.

Kardinalin kâtibine geri dönersek, Bay Iligi bize dedi ki, İmparator Hadrianus da ressam, heykeltıraş ve mimarmış aynı zamanda, tıpkı Leonardo gibi, ayrıca Roma'ya birçok eser bırakmış (Sant'Angelo Şatosu, Elio Köprüsü ve şimdi hatırlayamadığım birkaç şey daha). Iligi belki ilginç olan daha başka birçok şey anlattı, ama konuşurken o kadar çok Latince söz kullanıyordu ki ben esnemeye başladım, Leonardo da orada, Latince bilmediğini çaktırmadan ve utanç içinde sesini çıkarmadan öylece dinliyordu. Ona hep demiştim,

ayinlere git, orada her gün bir parça ondan bundan Latince öğrenirsin, diye. Ben böyle az çok öğrenmiştim, ayrıca Latince bizim dile benziyor, yani ancak tam bir ahmaksan Latince yazılan metinden hiçbir şey anlamazsın.

Neyse ki, sayın efendim, kâtibin bir sözünü bizim için önemli bir meseleyi açmak için kullanabildim. İmparator Nerva öldüğünde Hadrian'ın Almanya'da bulunan halefi Trajan'a haberi nasıl ulaştırdığı vs. vs. gibi, eski Romalılar hakkında sıkıcı sıkıcı konuşulurken araya girdim: Siz Almanya demişken, Almanların sizin Santa Maria de l'Anima Kilisesi'ni yeniden inşa ettiklerini duydum. Bu sırada Leonardo bana kızgın bir şekilde baktı, çünkü ağzımı açıp böyle bir şey söyleyeceğimi beklemiyordu.

Hayatı boyunca sıkıntıdan ölen ve bu yüzden gevezelik etmeye bayılan bütün kâtipler gibi Iligi de bunun doğru olduğunu hemen söyledi. Almanlar Anima Kilisesi'ni yeniden yapıyorlardı ama öte yandan bunu başarıp başarmayacakları kesin değildi. Aha, dedim, neden peki kesin değil? Bana dedi ki, inşaat için Almanlar bütün parayı Roma'daki Fuoker, Fugger ya da Fukker (dediği kelimenin nasıl yazıldığını tam bilmiyorum, nitekim Almanca bir kelimeydi) Bankası'na yatırmışlar ve bu para dışında papanın da yardım etmeye bir niyeti yokmuş. Ben, ah öyle mi, ama neden, gerçekten mi, filan diye sorarken, Leonardo sinirden köpürüyordu, çünkü bütün önemli sorular peş peşe benim aklıma gelirken o devamlı düşünmek zorunda kalıyordu.

O sırada Iligi dedi ki, yedi yıl kadar önce Fransa kralı Roma'ya saldırmış, herkes şehri böcek gibi ezeceğini düşünmüş. Papa Borgia, Roma'daki Almanları yanına çağırmış ve Burkard'dan, Fransızlar Roma'ya girdiğinde Almanların savaşa hazır olmalarını emretmiş. Ama papa daha güzel sözler seçseymiş iyi edermiş, çünkü Almanların ona dediğine göre, Fransızlar şehri ele geçirdiklerinde Almanların kılına bile zarar vermeyeceklermiş.

Şimdiki papa daha da imtiyaz geçiyor, dedi Leonardo, hatta kendisine ve Dük Valentino'ya iftira edenleri yakalatacağına onlara gülüyor.

İlgi Leonardo'ya, eğer dükün papanın oğlu olduğuna dair dedikodudan bahsediyorsa, bütün bunların saçmalık olduğunu, papanın Cesare ve Lucrezia'ya kendi çevresinde filius ve filia, yani Latince erkek ve kız dediğini, ama bunu kendinden önceki papaların da yaptığını ve bir papa eğer böyle diyorsa, ~~sipritu sipritell~~ manevi anlamda oğul ve kız demek istediğini, bütün inananların bu anlamda evladı olduğunu eşeklerin bile anlayabileceğini söyledi. Papa mektup yazdığında İspanya kraliçesine ve Fransa kralına da filia ve filius diye hitap ediyormuş ve onlar da mı onun çocuğuymuş?

Dürüst olmak gerekirse, sayın efendim, size daha önce yazmıştım, otuz altı yıl papadan sonra ikinci adam olan ve altmışından sonra da kendisi papa olan birisi bu kadar aptal olamaz değil mi, yani hangi ahmak iddia edebilir ki, papanın resmi yazışmalarda orada burada oğulları ve kızları olduğundan bahsedeceğini.

Hazretlerinin genç ve güzel bir sevgilisi olduğunu söyleyenler de var, diye ısrar etti Leonardo. Ayrıca yirmi beş kadını birden odasına alıp âlemler ve türlü iğrençlikler tertiplediği söyleniyormuş. İligi güldü ve böyle bir şey olsa iki saniye içinde duyulacağını, ben de âlemdeydim, diyen bir tane bile fahişe olmadığını ve bu tip dedikoduların niye otuz altı yıllık hizmeti sırasında değil de papa olduktan sonra duyulduğunu merak ettiğini söyledi. Papa yirmi dört yaşında kardinal olmuş ki, bu en kutsal ve inançlı kişilerin bile aklının uçkurunda olduğu bir dönemdir ve sayın efendim, ben de bunu doğrulayabilirim. Peki, Borgia şimdi mi, yani altmışından sonra mı uçkuruna düşkün olmuş? Daha kardinalken düşmanları Borgia'yı karalamaya ve onu lekelemeye çalışmışlar: Günahkâr, cimri, düzenbazmış vs. vs... ama çocuk veya sevgiliye dair bir dedikodu yokmuş etrafta. Çocukları olsa, Bor-

gia'nın düşmanları için bu bulunmaz bir fırsat olur ve papa olamazmış. Nitekim, örneğin daha önceki adaylardan Ardicino de la Porta bu yüzden seçilememiş. Diğerlerinin dediğine göre de Borgia, çenelerini kapalı tutsunlar diye Kardinaller Meclisi'ni satın almış, aynı dedikoduyu IV. Sixtus ve VIII. Innozenz için de söylemişlerdi ama bütün bunlar yalanlanmıştı. Papa Borgia için söylenenler de bunun gibi birer saçmalıktı. Cenova Cumhuriyeti, Napoli Krallığı ve Fransızlar, Giuliano della Rovere için oy satın almak uğruna meclis üyelerine bir sürü dukalık dağıtmış; Ludovico il Moro, kardeşi Ascanio Sforza seçilsin diye kardinalleri paraya boğmuştu. Ama çoğu kardinal ne onu ne de onu seçmek istiyordu, çünkü ikisi de kendi çıkarları adına İtalya'yı başka ülkelere satacak, sonra sıvışacak tiplerdi. Sforza seçimin kendi lehine sonuçlanmayacağını anladığında, kendi halkına Borgia'yı seçmelerini söylemiş ve hem onlar hem de kararsız kalan kardinaller bunu dinlemiş, Borgia'nın kazanma ihtimali belirince ivme zaten büsbütün ona dönmüş, çünkü della Rovere'nin arkadaşı gibiler, sonradan Borgia ile düşman olma riskini göze alamamışlar; böylece Borgia üzerinde bir fikir birliğine varılmış. Bu, aynı güçte iki aday olup da birbirlerine üstünlük sağlayamadıklarında hep olan bir şeydir aslında: Daha yaşlıca olan, herkes tarafından sayılan ve herkesin hoşuna giden üçüncü bir kişi seçilir. Borgia ise kendisinin seçilme ihtimalinin olduğunu dahi düşünmüyormuş, biri kuzeni olan iki İspanyol kardinal Roma'ya, Kardinaller Meclisi'ne gelme zahmeti bile göstermemiş. Ama Borgia yaşamı boyunca papa yardımcısı olduğundan ve tam bir devlet adamı gibi diğer krallık temsilcileriyle hep kendisi görüştüğünden sonunda Borgia'yı seçmişler. İşini ne kadar iyi bildiğini de, seçilmesinin ardından bütün kardinallere, hatta Giuliano della Rovere gibi düşmanlarına bile hemen hayırseverliğe başlamasıyla göstermiş. Nitekim Roderico Borgia, düşmanlarını, Kilise'nin yararına çalışmalarını teşvik etmek için memnun etmekten kaçınmazmış, çünkü Kilise'nin yararı

İtalya'nın yararı demekmiş Borgia için. VI. Alexander bütün İtalyan devletlerinin barışmasını ve birleşmesini istiyormuş ve bu yüzden Alexander adını seçmiş, çünkü Alman Kralı Friedrich, Barbarossa İtalya'ya saldırdığında, İtalyanları birlik haline getiren III. Alexander'ın izinden gitmek istediğini vurgulamak istiyormuş. Birlik oldukları için de Barbarossa'yı bir güzel sopalayıp kovmayı başarmışlar. Burada yaşayan yabancıları İtalya'dan kovalamak daha başlangıç, dedi Iligi, Papa Borgia dört yıldan beri bütün Kilise'yi değiştirecek bir reformun hayalini kuruyormuş.

Ha öyle mi? İyi de ne anlama geliyor bu, diye sordu Leonardo. Iligi'nin dediğine göre, papa, Romalı âlimler arasında birçok kişinin Kilise'ye uygun olmadığını, çünkü bazı papaz ve din adamlarının, Tanrı'nın hizmetinde çalışmak yerine yiyip içtiklerini, rüşvet aldıklarını, hatta fahişelerle gününü gün ettiklerini pekâlâ biliyormuş. Ama yine de bunlar azınlıkmiş, çünkü hem saray ahalisi hem de halkın çoğu İsa'nın izindeymiş ve devamlı olarak ayinlere katılmak için kiliselere akın ediyorlarmış. Bu gerçekten doğru efendim, Roma'da da bütün dünyada olduğu gibi bir sürü günahkâr var ve insanların çoğu yan gelip yatmayı tercih ediyor, ayrıca güneş her gün parlıyor burada ve birkaç saatçik duvar kenarında oturmak, tembel tembel kaşınmak bile mutlu ediyor insanları. Ama sayın efendim, insanlar günah işleseler de, yani türlü işler çevirip, dedikodu, kıskançlık, hırsızlık yapıp hatta cinayet bile işleseler de, tertemiz kalplere sahip, Tanrı'ya ve İsa'ya inançları eksik olmuyor, dualarını esirgemiyorlar, işledikleri her günahı ve sebep oldukları her beladan büyük pişmanlık duyuyorlar. Almanya ve Hollanda'da ise, diye devam etti Iligi, durum çok daha fenaymış, insanlar türlü türlü pis işlere bulaşan, tahrik eden ve kötü davranan keşişlere ve papazlara çok kızgınlarmış. İnsanlar artık bunların kasıtlı olarak herkesin önünde böyle hayvanca yaşadıklarını düşünmeye başlamışlar ve Alman şehirleri şikâyetle bulunmuşlar, Roma Kilisesi'ni kıyasıya eleştirmiş-

ler ve bu din adamlarının yarattığı utanç için bir şey yapılmasını talep etmişler. Bunun dışında insanları kızdıran bir başka şey de antikçilermiş, bunlar etraflarında adamlar toplayıp Papalığı protesto edip duruyorlarmış, ayrıca soylular da buna katılıyormuş, çünkü hemen her soylu ailenin piskoposları bir araya gelip antikçilere yardım ediyorlarmış, eğer yakında bütün bunlara bir çare bulunmazsa bütün bu ülkelerin başına mutlaka çok fena şeyler gelecekmiş. Bu yüzden, hiç de aptal bir adam olmayan VI. Alexander büyük bir reform yapmaya karar vermiş. Bu reformun dört ayağı varmış: Papa, kardinaller, Papalık Sarayı ve bütün Kilise'nin genel bir yenilenişi, özellikle Almanya ve Hollanda'da.

Iligi konuştuğu işler ilginçleşmeye başladı, çünkü sanki ortada iki tane Roderico Borgia vardı, biri dalavereci, diğer Iligi'nin anlattığı. Bu iş bana oldukça gizemli gibi gözüktü ama maalesef Leonardo Iligi'nin sözünü kesti ve kendi sorusunu tekrarladı. Dediğine göre, Iligi'nin bütün bu anlattıkları güzel hikâyelermiş, ama sonuçta papa hakkında bu iğrenç dedikoduları yayanların bir ismi olması لازمmış. Ah efendim, Leonardo burada büyük bir hata yaptı. İnsan bir şey öğrenmek istiyorsa böyle pat diye sormaz. Hayır, insan yavaş yavaş, adım adım meseleyi soruşturmalı, yoksa bu sokakta gördüğün güzel bir kadına, hey yavrum, gel de hemen şu duvarın ardına, ellerimi bacaklarının arasına sokayım, demek gibi olur.

Neyse ki Leonardo'nun salakça soruları, Kardinal Grimani tarafından davet edilen başka iki insanın gelişiyke kesildi. Gelenler Polonyalı rahip Ciolek ve yine Polonya'dan gelen Kopernik adında oldukça genç bir arkadaşındı. Ciolek sanırım altmış yaşlarındaydı, oldukça eğitilmiş biriydi; Latince, tarih, din vs. her şeyi biliyordu, diğeri ise otuz yaşlarındaydı ve ilk başta burada ne aradığını doğrusu anlayamamıştım.

Iligi Leonardo'ya Ciolek ve Kopernik'i tanıştırdı ve birbirlerini yapmacık bir kibarlıkla selamlayıp durdular, o üstadım

bu ne şeref, yo o şeref bana ait, yok efendim olur mu, o şeref tamamıyla bana ait vs. Bana kimse bir iltifatta bulunmadığından, ben de kendi kendime başladım, lütfen zahmet etmeyin, o şeref bana aittir, filan diye. Leonardo da bunun üzerine, Salai sana ne oluyor, şimdi yiyeceksin tokadı, görmüyor musun, Sayın Ciolek çok saygın biri, ayrıca Bay Kopernik Polonya'dan Roma'ya de la Sapienza Lectiones Üniversite-si'nde Güneş'in gezegenlerinin, ayların ve Dünya'nın hareketleri, yani bunların rotaları, büyüklükleri nedir vs. üzerine ders vermeye geldi. Kısaca Kopernik bir astronomdur. Ben de hemencecik özür dileyip, ah ne kadar ilginç, filan dedim, ama aramızda kalsın, sayın efendim, bu astronomi midir nedir bana pek de öyle önemli bir bilim dalı gibi görünmedi, neden dersiniz, bu bilimi artık bilgiler kulaklarınızdan fıskırana kadar da çalışsanız bile, gezegenlerin umurunda dahi olmaz bu ve istedikleri gibi hareketlerine devam ederler.

Daha sonra bir süre Ciolek ve Kopernik ile gevezelik ettik. Bu esnada fark ettim ki, bu Polonyalılar gayet açık göz insanlar, yaşamla ilgili pratik şeyler konusunda epey bildikleri var, sadece matematik ya da gezegenler değil yani. Ama önce bu gezegenler meselesinden konuşmak zorunda kaldık, çünkü bu Kopernik'in kafasında sadece astronomi var ve bu yüzden gözaltıları tıpkı bizim Leonardo gibi morarmış. Kendi kendime hiç kadınlarla takılıp takılmadığını sordum bu Kopernik'in. Neyse, dediğine göre, Dünya Güneş'in etrafında dönüyormuş, tersi değil, bir düşünün, sayın efendim, bu sırada Leonardo kahkahayı bastı, bu ne saçmalık, imkânsız bu, deyip durdu. Ama bana öyle geliyor ki, Kopernik doğru yerlerde geziniyor, nitekim, insanların, ama bu delilik, delilik, dediği şeyler sonunda gerçekten çıkıyor. Ama burada iyi olmayan şey şu ki, konuşurken ve el kol hareketlerinde çok belli ettiği gibi, Kopernik de bu yumuşaklardan biri, hem de en âlâsından sayın efendim, demek istiyorum ki artık kurtarılacak bir gram bile erkekliği kalmamış ve tamamen kadına dönmüş.

Neyse ki astronomi üzerine olan gereksiz konuşma sona erdi ve Polonyalılarla Almanlar üzerine konuşmaya başladık (elbette bu konuya onları getiren ben oldum, yoksa Leonardo'yu beklesek bir ay daha oradaydık). Ciolek'in yağlı mı yağlı bir göbeği ve yemek yemeyi seven insanların sahip olduğu sevimli, yuvarlak bir yüzü var. Iligi bize biraz şarap ve çörek ikram ettiğinde, neredeyse her şeyi sadece ben ve Ciolek yiyip süpürdük, ki öncesinde, sinir küpü Leonardo kulağıma eğilip, seni lanet budala, zavallı adi, her şeyi yiyip bitireyim deme, başkalarına bırak, dedi.

Dediğim gibi, Ciolek çok dostane ve sevimli biri, İtalyancayı Polonya aksanı ile konuşuyor ve ben gülmekten kırılıyorum, ama Iligi'nin yaptığı gibi, ikide bir İtalyancanın arasına Latince sözler sıkıştırmıyor, böylece Leonardo her dediğini anlayabiliyor. Ciolek'e bir sürü şey sordum, o da sonunda Leonardo'ya dönüp, aman ne kadar da akıllı, kendinden emin bir evladınız var, tebrik ederim Bay Leonardo, dedi. Ama Leonardo ağzını bile oynatmadı, benim eğitimsiz biri olmam gücüne gidiyor, ama ne zaman ağzımı açsam bütün iltifatlar bana yağıyor ve beni seviyorlar, Leonardo'da ise tersi, çünkü ne zaman bilim, matematik, resim gibi ciddi şeylerden söz etmeye başlasa, herkes kaçacak delik arıyor. Bir saniye, sayın efendim, kapı çalınıyor ve açmam gerek. Kim olabilir ki şimdi bu?

Her daim hizmetinize hazır Salai

20.

Yüce Gönüllü Efendim,

affedersiniz, gelen peynir satıcısıymış. Bu sabah ona söylemiştim, koyun peynirinden biraz getirsin diye, o ka-

dar güzel kokuyordu ki, iyi olduğuna emindim ve gerçekten de öyle çıktı. Size bu değersiz cümleleri yazmadan önce bitiriverdim hemen hepsini, çünkü dışarıda taptaze bir hava var bugün ve insan kurt gibi acıkıyor. Ama lanet olsun, şu peynir Roma'da kaçsa satılıyor bilemezsiniz sayın efendim, bu arada size uzun zamandır sormak istediğim bir şey vardı. Acaba alacağımın dörtte üçünü ya da sekizde yedisini avans olarak alabilir miyim? Siz de tahmin edersiniz ki, Roma'da çok masrafım oluyor, oraya buraya git gel, yemek ve atıştırma parası, ayrıca o kadar çok yürüyorum ki, mecburen yeni bir çift ayakkabı ve iki gömlek aldım, yok affedersiniz, üç ya da dört tane, Leonardo'yla dışarı çıkarırken giymek için, yoksa Floransa'mızı iyi temsil edemeyiz sokakta, anlıyorsunuz değil mi? Sağ olun, sağ olun, sağ olun, ellerinizi ayaklarınızı öpeyim, Tanrı aşkına yalvarırım size unutmayın bu ricamı, yoksa mahvolurum, çünkü şimdiden borcum birikmeye başladı, balıklar, köfteler, ayakkabılar ve gömlekler yüzünden. Eğer Leonardo'dan bana borç vermesini rica etsem, bana döner, kendisine benim borç verip veremeyeceğimi sorar.

Daha önce size bahsetmiştim, bu Polonyalı Ciolek oldukça ilginç şeylerden bahsetti ve bir sürü şeyi anlamama yardım etti: Almanya'da, sayın efendim, bilmiyorum size daha önce söylediler mi, bazı insanlar ve hatta rahipler var ki, Roma Kilisesi hakkında oldukça kötü konuşuyorlar ve Papalığın, Romalıların, hatta bütün İtalya'nın yozlaşmış olduğunu ve bu yüzden Kilise'nin baştan aşağı yenilenmesi gerektiğini söylüyorlar. Düşünün, sayın efendim, Almanların ne kadar kuvvetli hale geldiğini. Ciolek henüz yeni Roma'ya varmış, yolda gelirken bu konu üzerine rivayetler duymuş ve çok endişelenmiş, çünkü daha önce de Kilise'de böyle bir bölünme meydana gelmiş. Ben de bunun üzerine dedim ki, evet, bu bölünmeyi duymuştum, hatta o zamanlar üç ayrı papa varmış, bana bunu misafirhanenin hizmetçisi söylemişti. Ciolek de, aferin evlat, tarihi iyi biliyorsun, dedi. Le-

onardo ise sadece hizmetçi kızın kim olduğunu sordu, ben de, sonra anlatacağım babacığım, dedim.

Her neyse, diye devam etti Ciolek, Almanya'da Vinphe-
lin mi, Winfelin mi, her neyse, nasıl yazılıyor bilmiyorum,
işte Strazburg'daki Wimpfeling denen bu kişi Roma'ya kar-
şı vaazlar verdiriyormuş. Bu Strazburg nerede, diye sordum
Ciolek'e. Alsas denen bir Alman bölgesinin başkentiymiş ve
orada Alamanca konuşulurmuş.

Yine karşımıza çıktı işte bu Alamanlar, bunların en iyi
bildiği şey papaya ve Roma'ya küfretmek, diye düşündüm
kendi kendime ve Ciolek de sadece Wimpfeling'in olmadı-
ğını, ona destek olan yığınla dostu olduğunu söyledi. Bu Al-
manca isimler korkunç zor olduğu için Ciolek'e isimleri ta-
ne tane söylettirdim, nitekim bu Polonyalıların dile yetene-
ği var gerçekten, hatta Almancaya bile. Cahil ama öğrenme-
ye aç olduğumu söyleyip her şeyi kâğıda yazdırdım. Durun,
nereye koyduydum kâğıdı, hah burada, peynirin altında
kalmış.

İsimler şöyle: Strazburg Katedrali'nin vaizi Johannes Ge-
iler von Kayserberg, katedralin papazı Johannes Rot, dekan
Fridericus von Hohenzollern, ruhban sınıfı üyesi Thomas
Wolf, Yunanca öğretmeni olan Ademarus Nachtigall diye bi-
risi (yuh yani sayın efendim, bazı insanlara Latince de yet-
miyor, hayatlarını başka ölü dillerle zorlaştırıyorlar), Wimp-
feling'in iyi bir dostu olan Sebastianus Brant, ki kendisi De-
liler Gemisi adında bir şiir yazmışmış, sonra rahip Petrus
Schott ve daha birkaç insan daha. Mama mia, bütün bu isim-
leri Almanca yazmak nasıl bir angarya bilemezsiniz. Sonuç
olarak bütün bu saydıklarımın hepsi din, bilim ve eski yazı
adamları.

Listedeki ilk isim olan Geiler çok ünlü biri, nitekim de-
vamlı Roma'ya karşı vaaz verip duruyor ve Strazburg'un
susmak bilmez trompeti diye anılıyor. Evet, efendim, size
yazdığım bütün bu isimler Strazburg ve çevresinin çok
önemli insanları ve hepsi birbiriyle arkadaşı. Örneğin, bu

Thomas Wolf, Almanca ismiyle Ammeister denen birinin oğluymuş ve bu kişi Geiler'in vaiz olmasını sağlayan şehrin ileri gelenlerinden biriymiş. Öte yandan Geiler, tarih okuyan, antik elyazmaları ve şairleriyle ilgilenen insanları Strazburg'a getirtmiş. Wimpfeling'in kız kardeşinin oğlunun adı Jacobus Spiegel'miş ve Alman İmparatoru Maximilian'ın kâtibiymiş. Düşünün bir efendim, bu Strazburglular daha ne kadar ileri gidebilirler? Aralarından birisi öldüğünde, diğeri hemen kalemi eline alır, aman bu ölen ne kadar da soyluymuş, cesurmuş, insanlar ne kadar da ağlamış, filan diye yazarmış. Yani öldükten sonra bile sıkı sıkıya bağlı bir aile gibi birbirlerine yardım ediyor bu insanlar.

Ciolek'in Almanya'da kendisine haberler getiren Polonyalı arkadaşları var, bunu hemen anladım, çünkü Polonyalılar dedikoduya bayılır, ayrıca akıllı ve dile karşı çok yeteneklidirler, yabancı bir yere gittiklerinde şıp diye o dili kaplarlar ve böylece her şeye karışabilirler.

Bu Strazburglu vaiz ve arkadaşları, tartışmak ve planlar yapmak için sürekli buluşuyorlarmış ve birçok şeyi beraber yapıyorlarmış. Hatta Geiler arkadaşlarına hep şunu dermiş: İnsanın sevinci yine insandır. Ama sayın efendim, ben bu konuda kuşkuluyum, bize kilisede insanın sevincinin Tanrı, yani İsa olduğu, insanın tek başına, Tanrı olmadan bir pislik olduğu öğretilmemiş miydi? Kitabı Mukaddes'in ilk kitabında, doğru hatırlıyorsam, insanı çamurdan yaratmıştı ve çamur pis bir şeydir. Bana öyle geliyor ki, Alsas bölgesinde yaşayan bu Almanlar insanı Tanrı'nın yerine koymak istiyor ve bu hiç de iyi bir şey değil.

Sonra Ciolek tekrar Leonardo ile bilim ve resim üzerine gevezeliğe başladı, sanırım babalığının oradaki varlığına da biraz olsun anlam katmaya çalıştı. Zavallı babalığım, demin bahsettiğim konularda ne diyeceğini bilemez, öyle suspus oturur. Ben de bir süredir Kopernik'in bana, benim kadınlara baktığım gibi baktığını fark ettim; ve içimden, aman dik-

kat, şimdi sana bir iltifat edecek, derken, gerçekten de, bu fevkalade, aynı Antinoo heykelleri gibisiniz, dedi. Ben de, ne yapalım, herkesin hayatta bir derdi var, diye yanıtladım. Önce biraz şaşırdı, ama sonra beni kenara çekip, Alsas bölgesinde ne olup bittiğini haber veren birçok Polonyalı ve Alman matematikçi ile mektuplaştığını söyledi. O zamana dek Kopernik ile konuşmaya gitmemiştim, çünkü zavallı ahmak, kesin, Leonardo ile yaşadığım için benim de kendisi gibi olduğumu düşünüyordu ve bendenizden faydalanmayı kafasına koymuştu. Ama sonra aklıma geldi, bu yumuşaklar da tıpkı kadınlar gibi laklakı sever ve bu da belki bana ilginç şeyler söyleyebilirdi.

Bunda yanılmadım. Örneğin, bana dedi ki, Wimpfeling, Geiler ve arkadaşları antika şeylerle ilgileniyorlar, Strazburg'un tarihi üzerine kitaplar yazıyorlar, orda burda gençlerle toplanıyor, okullar ve akademiler kuruyorlarmış. Çok kurnaz biridir o, dedi Kopernik, nitekim gençler ve öğrenciler yalnızca bunların, yani vaizlerin düşündüklerini ve dediklerini öğreniyorlarmış. Ne öğreniyorlar peki, diye sordum. Bunu iki sözcükle özetleyemem, dedi Kopernik ve yüzünü, bak şimdi dinle söyleyeceklerimi, der gibi mağrurca buruşturdu. Şimdi bu Strazburg'da devamlı olarak İtalya'ya küfürler eden Wimpfeling diyormuş ki, evet ilk siz İtalyanlar Latinceyle, antik yazarlarla yeniden ilgilendiniz. Antikçağı, şiiri, edebiyatı ve bütün fevkalade ve önemli şeyleri, Roma mimari sanatını, abideleri siz yeniden keşfettiniz. Ama buna rağmen Wimpfeling'e göre Almanlar, Poggio'nun düşündüğü gibi, hiç de İtalyanlardan daha değersiz olamazmış.

Poggio mu? diye bağırdım, sanki kendisine, bak yavrum senin annenin adı aslında Giacomo, sakalı ve ön tarafında bir penisi var, denmiş biri gibi. Kopernik bana, aha, demek ki sen de bir şeyler biliyorsun, der gibi baktı ve anlatmaya devam etti. Poggio, yani şu ünlü Bracciolini, her fırsatta Almanları aşağılar, uluorta onları barbarlık, ahmaklık ve dala-

verecilikle suçlar ve Tanrı dahil hiç kimsenin onları sevmediğinden, leş gibi koktuklarından ve bütün insan soyunun en aşağısında olduklarından bahsedermiş. Elbette bu yüzden Almanya'da ve özellikle Strazburg'da kızılca kıyamet kopmuş. Wimpfeling ve vaiz, tarihçi, antik yazılara düşkün bütün arkadaşları bir araya gelip, Poggio'nun söylediklerinin tam tersinin doğru olduğunu, yani Strazburg'un Roma'dan daha güzel olduğunu, ayrıca Alman halkının İtalyanlara gününü göstereceğini, barbarlık bir yana, okumak için İtalya'ya gitmeleri gerekmeyecek kadar büyük bir halk olduklarını kanıtlayacaklarmış. Ayrıca bütün Alsas bölgesinde, ama özellikle Strazburg'da Roma'ya karşı korkunç bir nefret başlamış ve İtalyanlara günlerini göstermek için gün bekliyormuş. Özür dilerim ama, dedim Kopernik'e, Poggio elli yıl önce öldü, Strazburg'da neden bu kadar zaman sonra böyle bir ayaklanma başladı?

Kopernik, bunu bilmediğini, ama belki Borgia'dan beri ilk kez hakkında bu kadar kötü konuşulan bir papa olduğu için olabileceğini söyledi. Ayrıca, Poggio zamanında Tacitus'un Germania'sı henüz basılmamıştı, diye ekledi. Germania mı, o ne, kim? diye sordum, ama Kopernik sadece güldü ve bunun uzun bir hikâye olduğunu, ilerleyen günlerde yalnız başımıza buluşabileceğimizi ve bunu konuşabileceğimizi söyledi. Kopernik'in benden ne istediğini çok iyi biliyorum sayın efendim, ama yine de ona haber vereceğimi söyledim, çünkü bu Germania öyküsünü mutlaka öğrenmem gerek.

Beni oğlancığı yapma iştahı biraz azalınca Kopernik'e sordum: Kadınları da seviyorsun ama, değil mi? Bunun üzerine gülmeye başladı ve elbette, neden olmasın, dedi. Ben de, iyi, görüştüğümüz zaman sana San Godenzo'dan, bir çift enfes portakalı, ayrıca birçok da kız arkadaşı olan bir hatun ayarlayacağım, bak göreceksin, ne eğlenceli olacak, dedim. O ise düşünceli bir surata büründü birden. Hey Tanrım, her şeye sıfırdan başlamam gerekecek sanırım.

Ciolek ve Kopernik bizimle vedalaşırken, bana, söyle bakalım evlat, Strazburg’la neden bu kadar ilgileniyorsun, diye sordular. Ben de, bakın bu çok basit, papa hakkında Roma’da çıkan bütün bu ithamlar ancak Strazburg’dan çıkmış olabilir, dedim.

O an, inanamazsınız efendim, ama öyle suratlara büründüler ki. Benim babalık, Salai, nereden kapıldın bu fikre, diye sorduğunda, özür dilerim Bay Leonardo ama bu gün gibi ortada, yani bir yandan burada Roma’da kim olduğu bilinmeyen ve papa ile Valentino hakkında her türlü yalanı yayan iftiracılar, öte yandan Almanya’da ya da Strazburg’da diyelim, Bay Kopernik’in dediği gibi Roma’dan ve İtalyanlardan nefret eden, Kilise’yi baştan aşağı yenilemek isteyen insanlar. Bu yüzden papa hakkında dedikoduları çıkaranların Strazburglular olduğunu düşünüyorum, ne dersiniz? Bu bana oldukça akla uygun bir fikir gibi gelmişti, hatta fazla basit, belki bu kadar basit olduğundan Leonardo ve diğerleri, kendileri bu fikri bulamadılar diye utandılar ve hımm, yaa, kim bilir, ama yok olamaz vs. vs. diye söylenip durdular ve bundan başka bir şey söyleyemediler. Bu yüzden, sayın efendim, ben de ısrarcı olmadım, nitekim eğer eğitilmiş insanlar böyle aptalsa, onlara bir şey anlatmak beni ilgilendirmez, hele ki ben cahil budalanın tekiysem.

Bizi kapıda geçirirken Iligi, bana ve Leonardo’ya, papa hakkındaki kötü sözler hakkında kendisinin de bir şey bilmediğini, ama de la Campana lokantasına gitmemizi önerdi, çünkü orada papa hakkında devamlı bir dedikodu dönüyormuş, ama oraya benim yalnız olarak gitmemi, çünkü yüksek seviyede insanlar olduğundan babalığımın tanınabileceğini söyledi. Ben ve Leonardo tam neden bu tavernayı önerdiğini soracaktık ki, Iligi Ciolek ve Kopernik’le vedalaşıyordu ve daha fazla bir şey söylemek istemediği gün gibi ortadaydı.

Dışarı çıkarken Leonardo'ya, Almanlar, Burkard, Almanlar ve Santa Maria de l'Anima hakkında nasıl bu kadar şey bildiğimi anlatmak zorunda kaldım. Of efendim, ne kadar kızgındı ve beni öyle azarladı ki anlatamam. Kimlerle, nerede ve ne zaman bunları konuştuğumu bilmek istediğini söyledi. Babacığım, dedim ben de, ne yapaydım ki, Roma'da beni yapayalnız bıraktınız, bütün gün odaya kapanıp göbeğimi mi kaşıyaydım? Tersine, papa ve akrabaları hakkında iftiraları atanların Strazburglular olduğundan sizi haberdar ettiğim için müteşekkire olmalısınız. Koca kafalı Leonardo ise, bak evlat, bu konuda hiçbir kanıt yok, bu yüzden kafandakileri Valentino'ya söylememin bir anlamı yok, çünkü yirmi yaşındaki birinin kafasındakilere güveneceğini hiç sanmıyorum, dedi.

Tam bu sırada misafirhaneye vardık ve yine kötü bir sürprizle karşılaştık. Leonardo'nun kapısının altından üstünde şu resim olan bir kâğıt bırakılmıştı.

Benim babalık bir şey demedi, ama yüzü korkudan kireç gibi olmuştu bile. De la Fontana misafirhanesinde olduğumuzu kim biliyor olabilirdi? Bizim kattaki diğer odalar boştu, bu yüzden Leonardo'yu başkasıyla karıştırmış olma ihtimalleri çok azdı. Roma'ya geldiğimizden beri biri bizi takip mi ediyordu? Ama kim?

Tam bu sırada içime bir kuşku düştü: Leonardo'nun kapısının altına bu asılmış adam resmini bırakan, bunu Floransa şehri için yapmış olamaz mıydı? Nitekim Leonardo da bir

keresinde kendisinin de tanık olduğu bir idamın resmini yapmıştı; Floransa'ya ihanet edip kaçan, sonra İstanbul'da yakalanan Bernardo'nun.* Bu Bernardo, Floransa'ya çok acı çektiren Pazzi'lerin ünlü komplosunun bir parçası olmuş, aynı zamanda papanın hizmetinde çalışmıştı. Tesadüf ki Leonardo da Valentino'nun hizmetinde çalışıyor, yani başka bir deyişle papanın. Bu yüzden babalığırna, biliyor musunuz, bu resim bana şu hain Bernardo'yu hatırlattı, hani sizin resmini yaptığınız. Sonra dikkatle ona doğru baktım, nasıl bir surata bürünecek diye, ama o sadece, sen ne saçmalıyor-sun Salai, benim yaptığım bir sanat eseri, bir delinin aptalca bir şakası değil, dedi, ama bir yandan yüzünde dehşetli bir korku ifadesi vardı.

Bunun üzerine hemen, kutsanmak için ayine gitmemiz gerektiğini, başına bu tür şeyler geldiğini, çünkü kutsanmış suya elinin hiç değmediğini ve şeytanın bu tür şeylerden çok hoşlandığını söyledim. Ama Leonardo misafirhanede kalmak istedi, çünkü yapacak çok şeyi varmış. Ama sanırım tekrar birisi odasına girecek, resimlerini ve diğer değerli şeylerini çalacak diye korkuyordu sadece. Sonunda ben tek başırna gittim ayine, İsa, Meryem Ana ve diğer azizler bizi korusun diye.

Şimdilik söyleyeceklerim bu kadar ve bunların vatani-miz Floransa için iyi mi kötü mü olduğunu sizin takdirinize bırakıyorum.

Sizin sadık kulunuz
Salai

---

* Salai burada Bernardo di Bandino Baroncelli'den bahsediyor. Kendisi Pazzi ailesinin Bayan Medici'ye düzenlediğı meşhur komplonun düzenleyicilerindendi, daha sonra kaçmış, ama İstanbul'da yakalanıp 29 Aralık 1479'da Floransa'da asılarak idam edilmişti. Leonardo'nun henüz darağacında asılı duran cesedi tasvir ettiğı resim Bayonne'deki Bonnat Müzesi'ndedir.

Sayın Efendim,

bu yazıyla, bana yine her zamanki gibi bir sürü bilgece ve kurnazca şeyler ileten mektubunuzu aldığımı tasdik ediyorum. Ben de bu vesileyle belirtmek isterim ki, salık verdiğiniz gibi gözlerimi dört açacağım ve kadınlardan uzak duracağım, yoksa bana ödeme yapmayacağınızı, hatta cezalandıracağınızı söylüyorsunuz ki bunda sonuna kadar haklısınız, nitekim yaptığınız her şey doğru ve mükemmel.

Sizin daima emrinizdeki hizmetkârınız
Salai

Benim Çok Saygıdeğer Efendim,

misafirhanedeki hizmetçi kız beni beğendiğini ve bana seve seve yardımcı olacağını söyledi. Ayrıca bugün de misafirhanenin önüne eskortu ile Burkard geldi ve bu sefer onu çok daha iyi görebildim: Papanın seremoni şefinin büyük ve yuvarlak bir yüzü, çok kısa ve beyaz saçları, çengel bir burnu, bütün Almanlar gibi mavi gözleri ve yemeği çok seven biri gibi kocaman bir göbeği var. Grup bize doğru gelmeye başladığında, hizmetçi kızı, Burkard'ın kâtibi olan Sander'e kendisini göstermesi için dürttüm. Bana öyle geliyor ki, kız bu oyunu iyi biliyor, nitekim Sander kızı görünce tutuldu: Kız adamın önünde diz çöktüğünde, düşünün efendim, kâtip yerinde kalakaldı ve efendisinin kendi refakati olmadan yürüyüp gitmesine izin verdi. Sonra kıza

doğru eğildi, kolundan tuttu ve ben de tam o sırada yanlarına yaklaştım. Kıza öyle dostane ve tatlı sözler diyordu ki (tabii kafasında sadece türlü adilikler olduğu belliydi) yüzümü ekşittim ve bağışlayın bayım, size bir soru sorabilir miyim, dedim. Bay Sander, ben Toskanalıyım ve Floransa'dan geliyorum. Roma'da yaşayan ve papa için çalışan büyük insan Poggio hakkında çok şey duydum. Gerçi çoktan rahmetli oldu, ama belki yine de bana hakkında bir iki şey anlatırsınız.

Ama hemen anladım ki, efendim, sanırım yanlış bir şey söylemişim, çünkü Sander'in yüzü kireç gibi oldu, kızın kolunu bıraktı ve sana ne evlat, diye çıkıştı. Hiç de neşeli görünmüyordu. Ben de önceki surat ifademi bozmadan, ama Poggio'nun büyük bir insan olduğunu biliyorsunuzdur, dedim. Hah, büyük insanmış, onun bir köpek gibi geberdiğini bilmiyorsun galiba evlat.

O sırada sessiz kaldım sayın efendim ve kendi kendime, uf, bunu şimdi Leonardo'ya söylesem, ama o yine, şu Almanlarla muhatap olma, diyecek. Neyse ki Sander'in canı yine kızcağızla oynamak istedi ve sonra bana dönüp, demek buralardan değilsin ve bu şehirde şansını denemek istiyorsun, haksız mıyım, dedi. Ah evet, kesinlikle Bay Sander, diye yanıtladım. İyi evladım, o zaman Burkard'ın sarayında bir ara beni ziyarete gel, sana birkaç öğüt vereyim, çünkü Roma herkesin bir yerlere gelmeye çalıştığı zorlu bir yerdir, bu yüzden başta neyi yapman neyi yapmaman gerektiğini söyleyecek birine ihtiyacın vardır, ayrıca bana gelirken nişanlını da yanında getir, dedi ve o sırada kıza sanki onu yalayıp yutmak istercesine bir bakış fırlattı. Sander gittikten sonra kız bana bu Poggio'nun kim olduğunu ve Sander'in bu ismi duyduğunda neden böyle irkildiğini sordu. Ona sadece Poggio'nun Floransalı bir bilgin olduğunu ve sonunun böyle kötü olduğunu bilmediğini söyledim. Bunun üzerine kız, o halde kendisinin yanlış olduğunu, çünkü yedi yıl

önce, 1494'te, Poggio'nun köpekler gibi öldürüldüğünü, ama herkesin bildiği gibi onun Floransalı değil İspanyol olduğunu söyledi.

Belli ki iki ayrı insandan bahsediyorduk sayın efendim, çünkü benim bahsettiğim Poggio Floransalı ve bu yüzden de orada bir heykeli var, hani şu benim üstüne bıyık çizdiğim heykel. Ayrıca o yedi yıl önce değil, Leonardo ve Kopernik'in bahsettiği gibi elli yıl önce ölmüştü. Kız, bahsettiği Poggio'nun nasıl bir kişi olduğunu bilmiyordu, çünkü o gebertildiğinde kızcağız küçük bir çocukmuş. İspanyol olduğu dışında hatırladığı bir şey daha vardı kızın, adamın yatağında yatan kafasına baltayı yiyip nasıl öldüğü.

Sadık bendeniz

Salai

23.

En İyi ve Merhametli Efendim,

yazmaya devam ederken Leonardo kapıyı tıklattı, kâğıdı hemencecik saklayıp başka işlerle meşgulmüşüm gibi yapmak için bir parça ekmekle zeytin ve inek peyniri atıştırmaya başladım. Pek de lezzetliydi, geçen gün bir satıcı kızdan almıştım, o kadar güzel memeleri vardı ki, sanki kendisi bir inekti, bana da bir parça ikramda bulundu.

Babalığım içeri girdiğinde, hizmetçi kızın bana dediklerini aynen anlattım. Söylediklerinin devamı da vardı (son mektupta size bahsetmeye zamanım olmamıştı). Poggio dört balta darbesiyle öldürülmüş, öldüren hizmetkârıymış, hemen yakalanıp idam edilmiş. Böyle sığır gibi öldürülen İspanyol Poggio, Burkard'ın hizmetindeymiş, yani papanın seremoni şefinin yanında çalışıyormuş.

Leonardo şaşırdı ve bu hikâyeyle çok ilgilendi, bana da başka şeyler anlattı. Öncelikle beni onurlandırdı, çünkü tekrar Paride Grassi'ye giderken bu kez beni de yanında götürcekmış, ama bir heykel gibi durup tek bir söz bile etmeyeceğime yemin etmeliymişim, yoksa eve döndüğümüzde beni bir güzel sopalarmış. Ah efendim, çocukluğumdan beri beni kaç kere sopadan geçirdiğini bilmiyorsunuz. Neyse, elbette büyük bir zevkle yemin ettim, nitekim Leonardo'ya her konuda evet demekten çok keyif alıyorum, sonra nasıl olsa dilediğimi yapıyorum. Bu aslında onun da işine geliyor, yoksa her seferinde düştüğü bok çukurundan onu kim kurtaracak?

Paride Grassi ile Yahudi mahallesine yakın bir balık pazarında buluştuk. Bu Paride ufak tefek, coşkulu bir adam, kafası neredeyse kel, gözleri de tilki gibi kara. San Giovanni de la Pescheria Kilisesi'nden, balıkçı kayıklarının Tiber Nehri üzerinden gelip mallarını boşalttıkları Velabro'ya kadar bir yürüyüş yaptık. Balıkçılar, mavi gözlüklü, karman çorman uzun saçları, pembe etekliği ile babalığımı çok entere-san bulsalar da, burada, Floransa'da olduğu gibi fazla tanınmadığından rahatsız edip konuşmayı bölmediler.

Leonardo hemen beni Grassi ile tanıştırap, kendisine söyleyeceklerinin benim duymamda bir sakınca olmadığını, çok güvenilir biri olup kimseye bir şey ihbar etmeyeceğimi söyledi. Ben de hemen, yemin ederim Sayın Peder, deyip önünde diz çöktüm. Leonardo ve Grassi'nin konuştuklarını hemen size aktaracağım efendim, çünkü çok ilginçti.

Babalığım Grassi'ye, şiş suratlı adamın ona Poggio ile ilgili anlattıklarını aktardı, ama kimden duyduğunu söylemedi. Grassi ona sordukça da, gizemli kişiyi oynayarak saygın biri gibi gözükmeye çalıştı.

Poggio Bracciolini'yle ilgili meseleler, daha önce Leonardo'yu olduğu gibi Grassi'yi de şaşırttı. O da papa hakkında dedikoduları yayanın Bracciolini olamayacağını, onun elli yıl önce nalları diktğini söyledi. Ben de bu konuda hemfiki-

rim, sayın efendim, çünkü ölü birisinin başkaları hakkında kötü konuşması gerçekten de zor, en fazla bunun tersi olabilir. Bu yüzden, bakın, ben sanırım papaya böyle kirli iftiraları atanın kim olduğunu biliyorum, diyecektim ki, Leonardo hemen, kapa çeneni Salai, diyerek beni susturdu.

Grassi, hizmetçi kızın bahsettiği ve kafasına yediği balayla öldürülen diğer Poggio'nun gerçek adının Juan Despuig olduğunu söyledi. Bu isim İspanyolcaya çevrildiğinde Giovanni Poggio oluyormuş, adam Valenci yakınlarındaki Ciativa'danmış, orası papanın da memleketiymiş. Bir kardinalin yeğeniymiş ve bu yüzden Papalık yönetiminde bir memuriyet işi bulmuş. Seremoni başkanlığının hizmetinde ise ancak bir ~~supernumera~~ ~~supernarius~~, yani sabit bir işi olmayan, aslında hiçbir işe de yaramayan, ama onu kollayıp kol kanat geren nüfuzlu biri olduğundan her zaman iyi maaşlı işler bulanlardanmış. Bu tip insanlardan Roma'da yığınla var, nitekim size de yazmıştım, Roma'da bütün gün gülüp eğlenen, hiçbir şeyle meşgul olmayıp güneşte tembel derilerini ısıtan sürü sürü insandan bahsetmiştim.

Leonardo, Paride Grassi'ye, Poggio'nun İspanyol uşağı tarafından neden öldürüldüğünü sordu, Grassi de bunun hiçbir zaman aydınlatılamadığını söyledi. Uşak, Tomaso de Piemonte adlı biriymiş ve zavallı Poggio'yu uyurken yakalamış ve ikisini yatağın başında bulduklarında, uşak, üstü başı kan içinde, elinde balta, çıldırmış gibi orada duruyormuş, çünkü titriyor, gözleri yuvasından çıkmış gibi bakıyor ve konuşamıyormuş. Korkunç bir suç olduğundan, Tomaso de Piemonte'yi hemen mahkeme önüne çıkarmışlar, ama olayın nedenini öğrenmek için her türlü işkence yapmalarına rağmen adamın ağzından tek bir sözcük bile çıkmamış.

Daha sonra Leonardo, Grassi'ye, Kardinal Grimani'nin kâtibinin bize söylediklerini aktardı. Sözünü bitirdiğinde Grassi, Iligi'nin çok haklı olduğunu, hazretleri hakkındaki iğrenç dedikoduların tamamının saçmalık olup hiçbir dayanağının olmadığını, Ciolek ve Kopernik'in Strazburg hak-

kında söylediklerinin hepsinin doğru olduğunu, hazretlerinin de Strazburg'da olan biten hakkında sürekli bilgilendirildiğini söyledi.

Leonardo hemen, kapa çeneni Salai, yoksa seni evde bir güzel pataklarım, dese de, bağışlayın Sayın Grassi, ama size de her taşın altından bu Almanların çıkması çok tuhaf gelmiyor mu, diye aniden söze girdim. Poggio Bracciolini'den söz ediyoruz ve Almanlara tosluyoruz. Papaya atılan iftiraları konuşuyoruz ve yine Almanlar. Şu İspanyol Poggio'nun ölümünden konuşuyoruz ve tesadüfe bakın, yine bu Almanlar karşımıza çıkıyor, çünkü rahmetlinin patronu Burkard idi, yani bir Alman. Hatta Leonardo'nun odasına giren hırsız da Almancaya benzeyen bir şeyler söyleyip sıvışmıştı. Ayrıca Kopernik'in bahsettiği, Bracciolini'nin keşfettiği şu Tacitus'un Germania'sı da neyin nesiydi?

Babalığım Grassi'den benim adıma özür dilemek istedi, hiçbir zaman itaat etmediğim ve ağzımı hep yanlış zamanlarda açtığım için bana sövüp durdu. Ama bu sırada Grassi, hırsızın Leonardo'nun odasında bıçakla beni nasıl öldürmeye çalıştığını anlatmama izin verdi, sonra da Leonardo'nun kapısının altında bulduğumuz o idam edilmiş adam resmini ve beni Roma'da takip ettiğini düşündüğüm o adamı anlattım.

Grassi bütün bunları dinlerken gözlerini fal taşı gibi açtı, ama ne söyleyeceğini bilemedi, bu yüzden anladığı şeylerden bahsetmeyi yeğledi, mesela Poggio'nun öyküsünden ve Tacitus'un Germania'sından. Poggio Brocciolini, babalığımın söylediği gibi sadece birçok antik elyazmasını değil, Cornelius Tacitus'un, eski döneme ait meşhur Latince tarih kitabı Germania'yı da keşfetmiş. Bu kitapta Almanya'nın kökeninden bahsediliyormuş ve Poggio'nun keşfinden önce bu konuda hiç kimse bir şey bilmiyormuş.

Bu keşif inanılmaz derecede önemliymiş, çünkü halklarının tarihinden habersiz zavallı Almanlar sonunda Sezar'ı, Kolezyum'u, imparatorluğu vesairesi olan İtalyanlar gibi

soylu ve mağrur bir geçmişe kavuşmuşlar. Poggio böylece turnayı gözünden vurmuş, çünkü Almanya'da Tacitus'un biricik elyazmasını, keşişlerin muhtemelen unuttuğu eski bir Alman manastırında bulmuş, şu işe bakın efendim. Poggio birkaç arkadaşıyla Almanya'nın bütün manastırlarını dolaşmış ve Alman keşişlerin ne kadar ahmak ve cahil olduklarını anlamış, çünkü Latin yazarların en önemli eserlerine sahiplermiş ve bundan haberleri bile yokmuş. Poggio keşişlerden birçok elyazması satın alıp onları İtalya'da satmış, çuvalar dolusu para kazanmış.

Bu hikâyeyi dinlerken, sayın efendim, nasıl gelişeceğini hemen anladım, çünkü tamamen salak olmayan biri hemen anlar ki, keşişler bir şekilde Poggio'nun kanına girmişler. Nitekim, on tane Alman keşiş size, bak dostum, bu elyazması bizde altı yüz yıldır çekmecede duruyor, ama bunu sana satacağız, çünkü seni çok sevdik derse, siz de inanmazlık etmezsiniz değil mi? Tersine, kurnazca, çok müteşekkir olduğunu söylersin ve olabildiğince ucuza satın alırsın. Yazmayı eline geçirince de, mucize, bu bir mucize, diye ortalıkta bağırarak dolanır, istediğin fiyata satar ve köşeyi dönersin. Gerçekten de, Poggio'ya bakarsak, aklıktan ölen bir ailede doğsa da ölürken para içinde yüzüyordu.

Ben bunları söylerken, Leonardo ve Grassi bağırarak sözümü kestiler ve sen neler diyorsun, Poggio büyük bir adamdı, herkesin saydığı bir bilgin ve bilgeydi, ayrıca, hayır, hayır, böyle şeyler yapmasına imkân olamaz, dediler. Öyle olsun, ne diyeceğim biliyor musunuz, sayın efendim, ne yapmak istiyorlarsa yapsınlar, illa kendilerini komik duruma düşürmek istiyorlarsa, canları cehenneme, nasıl olsa sonunda yine bana danışacaklar, bana ihtiyaçları olacak.

Grassi'ye sadece dedim ki, peki neden Almanlar o zaman kendi manastırlarını araştırmamış ve ayrıca Poggio neyi nerede bulacağını nasıl bu kadar net olarak bilebiliyordu? Biliyor musun Salai, dedi Leonardo, Poggio ve arkadaşları, bütün Alman manastırlarını gezip antik eserlerin izini süren

ilk kişilerdi. Papa ve diğer büyük adamlar kütüphaneleri için kitaplar istiyorlardı ve bunun için iyi bir meblağ verebilirlerdi. Sonra Leonardo artık Grassi'yi sorularıyla taciz etmememi belirten bir işaret yaptı, yoksa evde derimi yüzecekmiş.

Tam o sırada Grassi'ye dedim ki, biliyor musunuz bayım, papaya atılan bu iftiralar bence Strazburg'dan yayılıyor, çünkü Kopernik'in bana dediği gibi, Roma'yı ve İtalyanları kıskanıyorlar ve Kilise'yi yenilemek istiyorlar, hatta bütün kilise vazifelerine Almanları getirmek istiyorlar. Ayrıca dedim ki, bu yüzden papanın reformu onları son derece rahatsız ediyor, çünkü kendi reformları tehlikeye giriyor. Ama maalesef o sırada Leonardo beni son bir azarla susturdu.

Son olarak Grassi, Valentino ile papanın, Leonardo'nun araştırmalarından çok şey beklediği konusunda bizi uyardı, çünkü hazretleri (bu sırada Grassi çok ciddi ve kederli bir ifade takındı) Türklerle savaşla çok meşguldü, bu yüzden Hristiyanların onu kösteklemek yerine desteklemesine ihtiyacı vardı.

Babalığım Grassi'nin bu son sözlerini bir buz kütlesi gibi donuk bir ifadeyle dinledi, ama onu iyi tanıdığımdan, ağzının kenarındaki sakalının birkaç kılının nasıl kıpırdadığını fark ettim ve bu yüz ifadesinden aslında korkudan altına etmek üzere olduğunu anladım. Zira Valentino ondan çok şey bekliyordu ve Leonardo'nun Floransa'da başka işler yapmasına izin vermiyordu, çünkü kafası başka yerlere gider ve araştırmasında ilerleyemezmiş. Bütün bunların Floransa'mız için iyi mi kötü mü olduğu konusunu sizin kararınıza bırakıyorum benim merhametli efendim.

Sonrasında bir an önce misafirhaneye gitmek istiyordum, çünkü kafamı toparlamalıydım, ama dönerken Leonardo şimdi bir işi olduğunu söyledi. Nereye gidiyorsunuz baba? Birisine fikrini sormalıyım, diye yanıtladı ve ~~ka~~ ~~hen-kehaen~~ kaderini öğrenmeye o Çingene'ye gideceğini hemen anladım, eşlik etmek istediğimi söyledim, o da hayır

diyecek cesareti bulamadı. Grassi ile buluşmadan sonra Leonardo'nun surati, sanki eve döndüğünde bütün parayı alıp başkasıyla kaçmış olan karısının, üzerinde sadece, elveda seni pislik, yazan notunu bulan bir adamın suratına benliyordu.

Çingene'nin ziyaretçilerini kabul ettiği kapalı mekâna girdiğimizde, kadın neredeyse sevinçten havaya sıçrayacaktı ve Leonardo'ya öyle bir merhaba çekti ki hayal bile edemezsiniz: Sevgili bayım, ne kadar da güzel sizi tekrar görmek, ama lütfen oturunuz, bir şey yiyip içmek ister misiniz, her daim size hizmete hazırım vs. vs. Sanırım kadın benim babalığın, söylediği bütün saçmalıklara inandığını anladı, böylece onun parasını inek gibi sağabilecek. Tam o sırada Leonardo dünyanın en büyük aptallığını yaptı ve Poggio Bracciolini adlı biriyle başının belada olduğunu söyledi ve papayla diğer Poggio'nun, yani İspanyol olanın ölümü hakkındaki kötü söylentilerden bahsetti. Leonardo, bütün hayatı şeyleri bir çırpıda anlatmayı kafasına koymuş gibi göründüğünden, yaşlı cadıya çaktırmadan masanın altından tekmeyle dürttüm. Böylece nasıl büyük bir salaklık yaptığını anladı, çünkü bütün bu gizli şeyleri bir Çingene'ye anlatmak için insan çok ama çok büyük bir salak olmalı. Bu nedenle bundan sonraki cümlelerinde isimleri saklı tuttu ve olayları genel olarak anlattı.

Çingene her şeyi dikkatle dinledi ve gözlerini kocaman açarak, öyle mi, gerçekten mi, inanamıyorum nasıl bir dünyadayız, gibi ifadeler kullanıp durdu. Ama Bay Leonardo'nun söylediği her şeyi anladığını sanmıyorum, çünkü sonuç olarak bir Çingene ve bu yüzden benden bile aptal, gerçekten de sonunda Leonardo'nun başta söylediği ismi, yani Poggio Bracciolini'yi sayıklayıp, güzel, çok güzel, deyip durdu. Sonra bir deste kart alıp, Leonardo'ya ilk on bir kâğıdı sol eliyle alıp masaya bırakmasını söyledi. Daha sonra kartları incelerken başını, sanki, oh hayır hayır hayır, bu gerçekten olamaz, der gibi sallamaya başladı.

Sonra Leonardo'ya kalan kartları verdi ve benim sevgili bayım, lütfen en üstteki kartı alın, dedi. Çingene'nin saçmalıklarına inandığımdan değil sayın efendim, ama itiraf ediyim, Leonardo'nun kartını gördüğümde dehşete düşmedim değil. Başka bir satıcıdan aldığım aynı kartı mektuba sizin için yerleştiriyorum.

Asılı bir adamın resmi. Ama Leonardo Çingene'ye misafirhanede üzerinde buna benzer bir resim olan bir not bulduğumuzu söylememişken, kadın nasıl da bilebildi bunu? Çingene bunun iyiye alamet olmadığını söyledi, nitekim asılmış bir adamın resmi, ölüm veya darağacına asılma, ama aynı zamanda da para kaybetme anlamına gelebilirmiş, çünkü ayaklarından asılan adamın bütün parası ceplerinden aşağı düşermiş. Bunun dışında bir tür çaresizliği ifade edermiş, çünkü bu şekilde asılan kişi hareket edemez, bir yere gidemezmiş, son olarak da doğru düzgün karar verememenin kederi olabilirmiş. Daha sonra Çingene kadın, bu kartın çok açık bir biçimde, Leonardo'nun başındaki bütün sorunların Poggio Bracciolini'den kaynaklandığını gösterdiğini, ama daha fazla şey anlatamayacağını, çünkü doğru bir ~~interpeta~~ ~~interpre~~ ~~intert~~ hay Allah, yani yorum için esaslı bir şey yapması gerektiğini söyledi, asılı adamın olduğu kartla şöyle en egzotikinden bir büyü yapmalıymış. Sonra babalığım, yapacağı bü-

yüde kullanmak üzere, kendi adını bir sayfaya yazdırdı ve bu iş için bir daha görüşmemiz gerektiğini söyledi. Kaç gün içinde? diye sordu Leonardo, özür dilerim hekim bey, sağ bacağımı ne zaman keseceksiniz, diyen birinin sesiyle.

En azından bir hafta sürer, bana az önce anlattığınızı hi-kâye çok çok ciddi ve sizin sevgili bayım, bir ayağınız çukurda, dedi Çingene kadın, çünkü seçtiğiniz kartlarda birçok kötü dış etki görüyorum, ama bunlar size yapılmış uğursuz bir büyü'nün işi olabilir, kara büyü'nün laneti veya başka şeytanca bir şey. Gerçekten mi? dedi babalığım ve te-beşir gibi bembeyaz kesildi yüzü. Hıh, kim bilir, belki hayır, belki evet, bunu ortaya çıkarmalıyım, dedi Çingene, Leonardo'ya acıyan gözlerle bakarken. Gözlerini o kadar güzel oynatıyordu ki, sayın efendim, bu Çingene kadın en iyisi oyuncu olsun, diye düşünmedim değil, çünkü o kadar iyi rol yapıyordu ki, tiyatrodaki kesinlikle şimdiki işinden çok daha fazla kazanırdı.

Vefalı ve mütevazı hizmetkârınız
Salai

24.

Yüce Gönüllü ve En Mükemmel Efendim,

gün az önce enfes bir sabah güneşiyle çok güzel başladı: Daha önce kaybettiğim tahta çubuğu buldum! Pencerenin önündeki perdenin altında, yerdeki ufak bir yarığa girmiş. Bay Leonardo, kayıp çubuk bulunursa, küçük yuvarlak taktaların ne için kullanıldığını anlatacağına söz vermişti. Bu güzel haberi vermek için hemen ona koştum, ama Leonardo'nun kapısını tıklatırken fark ettim ki, yine bir yerlere sıvışıp gitmiş.

Bu sefer nereye gittiğine dair hiçbir not veya bilgi bırakmamış, gerçi Hadrian'ın villasına gitmemiştir, çünkü boyalar, kâğıtlar ve mürekkep hepsini odasında bırakmış, çubukların olduğu sandık da orada yerinde duruyor. Yalnızca birkaç parça giysi ve para almış yanına.

Mutlaka Grassi'nin uyarısından ürküüp, Valentino'ya iftiracıların adını veremeyip onu memnun edemeyeceğinden korkmuş ve bu yüzden toz olmuş olmalı. Hatta bence, sayın efendim, böyle yapmakla hiç de fena etmedi, zira Valentino denen kişi, eğer sinirlendirilirse, insanın hayalarını koparıp, onları püre yapana kadar ayaklarıyla ezip insana yediren tiplerden. Ayrıca Çingene de zevzekliğiyle tuz biber ekince, dün misafirhaneye dönerken, baba, dedim, bence bu moruğun bir şeyden anladığı yok, onu dinlemeyeceksiniz değil mi? Ama bana yanıt bile vermedi, çünkü gerçekten korkmuştu ve asılı adamın olduğu kartı görünce, korkudan, ateşe atılan bir parça kâğıt gibi buruştu, bugün de sıvıştı gitti. Aslında bir tavşan gibi ödlektir, ama bu konuda haksızlık da yapmak istemem ona, önce kapının altında bulduğumuz asılmış adam resmi, sonra Çingene'nin oradaki aynı figürlü kart. Yoksa Valentino sonunda Leonardo'yu aynı bu şekilde asacak mı?

Sadık kulunuz
Salai

25.

Saygıdeğer ve Yüce Efendim,

yine yalnız kalsa da, sadık Salai avareliğe yer tanımayacak. Biliyor musunuz, kimsenin bana zaten inanmadığı bir yerde, istediğim zaman istediğim yerde istediğimi konuşa-

bilirim, sonra Leonardo gelir de azarlarsa, ona şöyle derim: Sevgili babacığım, siz korkunuzdan istediğiniz zaman Roma'dan sıvışabilirsiniz, ama ben de kendi meselelerimle meşgul olmalıydım, nitekim eğer elinde bıçakla hırsız bir daha gelse misafirhaneye, bu o zaman beni yakar, sizi değil.

Önce Kopernik'i ziyarete gittim, beni gördüğünde gözlerini şaşkınlıktan fal taşı gibi açtı, ama sonra misafirhanedeki odasına aldı ve gülmeye başladı. Hemen su, şarap, ekmek ve salam ikram etti ve kim bilir benden neler umuyordu. Salamı ve şarabı seve seve aldım, ama sonra zaman kaybetmeden beni ilgilendiren sorularıma başladım. Önce biraz hayal kırıklığına uğradı ama sonra yanıt verebildiği için hoşuna gitmeye başladı, çünkü bu yumuşaklar aynı kadınlar gibi, konuşmaya bayılırlar, ayrıca biraz da kendini beğenmişler sanırım, ne zaman bir şeyi bilseler hemen kabarıyorlar, bak nasıl da bildim, nasıl da güzel anlattım diye, karşısındaki aptal delikanlı Salai olsa bile.

Peki Sayın Kopernik, diye başladım söze, geçen gün konuştuğumuz şu Tacitus'un Germania'sı ve Poggio Bracciolini meselesi, bana sonuna kadar anlatmamıştınız. Bundan sonra Kopernik'in anlattıkları, sayın efendim, bana şunu düşündürdü ki, bugünlerde insanlar meseleleri gözleri oyulsa bile anlayamayabiliyor, hepsi sanki birer öküz, kafalarının içi de saman dolu. Bu Poggio Bracciolini öyle herkesin düşündüğü gibi dürüst bir adam hiç değil. Öncelikle Poggio sadece ciddi kitaplar değil, kirli şakalar, nükteler, kadınlarla türlü işler çeviren rahipler ve keşişlerle ilgili garip hikâyeler yazdığı bir sürü fars da yazmış. Ayrıca her köşede ve her fırsatta farklı kadınlardan bir sürü piçi dünyaya salmış, yaşlılığında da on sekizinde bir kızla evlenmiş, kız zenginmiş de üstelik, ondan da bir düzine çocuk yapmış, hayvanlar gibi yiyip içen biriymiş, yalanları ve iftiraları yüzünden birçok kavgaya bulaşmış ve ahalinin yarısıyla devamlı kavga halindeymiş.

Her neyse, Kopernik'in anlattığına göre, İtalyan antikçiler, antika, kültür ve edebiyatla, yani insani değerler dedikleri şeylerle kafayı bozmuşlar, nitekim dediklerine göre, geçmiş yıllarda Hristiyan filozoflar, keşişler, rahipler ve genel olarak bütün insanlar çok ama çok fazla din ve Tanrı hakkında düşünmüşler, ama artık insanlar üzerine düşünme zamanı gelmiş, yani dünya üzerindeki en önemli şey üzerine. Bu bence tam bir saçmalık efendim, çünkü Tanrı insanı yarattı ve ondan çok daha üstün, akıllı ve güçlü, bu yüzden bizi istediği zaman püre gibi eziyor, ama ben anlatmaya devam edeyim.

Şimdi insanı Tanrı'dan daha önemli görmeyi iş edinen antikçiler, İsa'yı tanımamış olan Latin ve pagan yazarlara yönelmişler. Bir de bunlar, eski Romalıların ne kadar cesur, zeki, soylu ve bilge olduğu konusunda hemfikirmiş. Asıl komik olan, bu adamların kendileri bilgeliği, insanlığı ve iyiliği kendi aralarında unutmuşlar ve birbirlerinin yüzüne tükürüp, mektuplarda ve başkalarının önünde birbirlerine çamur atıp durmuşlar: Sen Latince yazamazsın, sen bir ahmaksın, orospu çocuğusun, yalancısın, satıcısın vesaire vesaire ve Poggio da bunlardan biriymiş, yani başkalarının kışına tekme basmayı sevenlerden. Giorgio de Trapezunzio diye biriyle Papalık kâtip ekibinden arkadaşları önünde küfürleşip birbirlerine girişmişler. Poggio'nun uzmanlığı, rakiplerini aşağıladığı şiirleriymiş ve başkalarının adına sahte mektuplar yazıp bunları insanlara iftira atmak için arkadaşlarının yardımıyla sağa sola postalar, yalan olduğunu bile insanları yapmadıkları kötülüklerle suçlarmış. Kısacası çevresindeki insanlara zarar vermek ve onları kandırmak onun için büyük bir zevkmiş (size söylemiştim, heykeldeki suratı hiç hoşuma gitmemişti ve bazı şeylerde yanılmam). Poggio Romalı ve Floransalı önemli antikçilerle sürekli dalaşma halindeymiş. Şimdi size birkaç ismi yazacağım, eminim bazılarını tanıyorsunuzdur: Lorenzo Valla, Guarino Veronese, Francesco Filelfo, Tomaso Morroni ve

hatta yaşlı hocası Coluccio Salutati. Poggio bu isimleri cahil diye nitelermiş, gülünç ama diğerleri de az değilmiş. Örneğin bu Tomaso Morroni, Poggio'nun sık sık Kolezyum'da Roma kalıntıları arasında dolaştığını, ama kendisinin söylediği gibi antik dönem üzerine düşünmek için değil, geceleri fahişelerle buluşmak için oralara gittiğini yayarmış etrafına. Bütün bu insanların devamlı birbirlerini suçlamaları delilik. Bir diğeri hakkında, Latin yazarlardan yaptığı çevirilerin tamamen yanlış olduğu dedikodusu yayılmış. Bunda haklılık payı yok değil, dedi Kopernik, çünkü ona göre antikçilerin, Yunancadan olsun, Latineden olsun, bütün çevirileri rezaletmiş.

Kusura bakmayın, Sayın Kopernik, ama Poggio ve antikçiler arasındaki bütün bu kavgaları nereden biliyorsunuz, diye sordum ve dedi ki, bu basit, her şey birbirlerine yazdıkları mektuplarda var ve bu mektupların kopyaları mevcut.

Peki tamam, dedim, ama neden bu İtalyan antikçiler sürekli kavga halindeler? Kopernik, bunu hiçbir zaman tam olarak anlamadıklarını, çünkü bir kavgadan sonra hiçbir şey olmamış gibi yeniden iyi geçinmeye başladıklarını ve bunun, normal insanlar arasında pek de olağan bir şey olmadığını söyledi. Bu yüzden antikçiler için, çok akıllı olduklarından biraz kaçıkırtılar denerek işin içinden çıkılmış. Bunun ardından, lütfen affedin Sayın Kopernik, ama bence antikçiler bunu bilerek yapmışlar, çünkü herkesin önünde çobanlar gibi sürekli birbirlerinin kulaklarını koparacak kadar da ahmak insanlar değiller, hem de bunları yazılı şekilde yapıyorlar. Bu yüzden belki birbirlerini bilerek düşman olarak gösteriyorlar, ama aslında canciğerler ve bunu insanlardan saklıyorlar, dedim.

Kopernik, lanet olsun, bunu ben nasıl daha önce düşünemedim, der gibi suratını ekşitti ve şöyle dedi: Peki evlat, bunu neden Ciolek ile konuşmuyorsun, o sana mutlaka yardımcı olur, çünkü antikçiler hakkında bir sürü şey bilir.

Sonunda Kopernik biraz sinir oldu sanırım, çünkü ona bir sürü soru sorup, salamını yiyip, şarabını içip çekip gittim, ama eminim benden bir şeyler koparacağını sanıyordu.

Dönüşte misafirhanede Leonardo'yu arayan Grassi ile karşılaştım. Babalığım ortadan kaybolduğu için endişeli ve biraz da kızgındı, çünkü buluşmamızdan sonra Yahudi mahallesinde başına gelenleri paylaşmak istiyordu. O olmayınca bana anlattı, ama önce Leonardo dışında kimseye söylememem üzere yemin ettirdi, ben de öyle usturuplu yemin ettim ki, bana her şeyi anlattı, şimdi de kelimesi kelimesine size aktaracağım.

Şahsınızın muhakkak hatırlayacağı üzere, burada Roma'da papa hakkında söylenenlerden biri, onun gizlice ve alçakça Türk sultanı ile bir anlaşma yaptığıydı.

Türkler Kalabriya'ya geldiklerinde, papanın elçisi İstanbul'da tutuklanmış, nitekim cebinde Sultan Beyazıt'ın bir mektubu varmış ve papanın sultana, eğer sultan İtalya'yı işgal ettikleri yerlerde Fransızlarla savaşırsa, ona çok para vereceğini, çeşitli güzel ve önemli şeyler ayarlayacağını yazıyormuş. Grassi'ye göre bu çirkin ağızlar, papanın ihaneti ile ilgili kanıtlar, yani hazretlerinin elçisine yazdığı mektuplar olduğunu söylüyorlarmış ve bu mektuplar Floransa'da Filippo Patriarchi adlı bir noterde saklı tutuluyormuş. Grassi bana onu tanıyıp tanımadığımı sordu ve ben de hayır, dedim. Sonra benden Floransa'da onu bulması için birini ayarlamamı rica etti, ama bu gizlice olmalıymış, çünkü papanın, kendisini suçlayacak veya kurtaracak belgeleri aradığını kimsenin düşünmemesi gerekiyormuş. Grassi, gerçekte böyle belgelerin olmadığını, sadece o noterin kim olduğunu bilmek istediğini söyledi.

Bu yüzden, saygıdeğer efendim, sizden rica ediyorum, noter Patriarchi'yi aratabilirseniz, bu mektuplar gerçekten o belgelerin arasında mı değil mi ortaya çıkarabiliriz. Şimdi çok yararlı bir iş görmeye gidiyorum, ama size daha son-

ra anlatacağım, çünkü sürekli yazarsam, en sevilen efendime hizmet için akklı başında bir şey yapmama zaman kalmayacak.

Vefalı ve sadık
Salai'niz

26.

Eşsiz ve Merhametli Efendim,

yaşasın! Bay Leonardo'nun tahta çubuklarının sırrını çözdüm! Ayrıca kadife kaplı sandığı diğer on beş parçayla neden yanına aldığını anladım. Bir çubuk bile eksik olsa ne işe yaradıklarının anlaşılamayacağı konusunda haklıymış. Çocuklar gibi vakit geçirmek için çubuklarla oynuyordum, bir öyle bir böyle yerleştiriyordum, bunlardan ne olabilir diye, bir oyuncak mı, silah mı, yoksa babalığımın çizdiği ve hiç kimsenin sahip olmayacağı o tuhaf aygıtlardan biri mi diye.

Sonra aklıma iyi bir fikir geldi: Üstat Leonardo'nun Floransa'dan yanında getirdiğı bütün çizimleri, yazılı kâğıtları bir yere topladım ve teker teker bakmaya, okumaya başladım, böylece eninde sonunda çubuklarla ne yapıldığını anlayacaktım.

Sadece, sayın efendim, iki ya da üç saat kadar sonra beynim patlayacak gibi oldu, nitekim Leonardo'nun (size daha önce de yazmışım) bu sağdan sola yazma huyu ve karma-karışık yazısı, beni koca dağın önündeki öküze çeviriyor. Çizimleri bir sürü farklı şeyin resmiydi (saraylar, gemiler, uçmak için araçlar, gerçi ben onlara düşmek için araçlar diyorum, Leonardo da çok kızıyor buna), yani çubuklarla ilgisi olmayan bir sürü şey. Ben de, başımın zonklaması geçsin di-

ye güzel bir yürüyüşe çıkayım dedim, gerçekten de bu fikir bile beni daha iyi hissettirdi ve ah bu Leonardo, nasıl oluyor da bütün güzel günü evde oturarak ve bu uçan araç saçmalıklarını yazıp çizerek geçiriyor, neden yaşamının tadını çıkarmıyor, zira öldüğünde, iddiaya girerim ki, insanlar bütün çizimlerini şöminede ısınmak için kullanacak, diye düşündüm.

O sırada pencereden içeri ~~rahya-reyha~~ çok güzel kokular geldi ve kendi kendime, ben bu nefis kokuyu tanıyorum, dedim. Gerçekten de misafirhanenin önünde daha önceden tanıdığım köfteci vardı ve sayın efendim, size yemin ederim, buradakiler inanılmaz güzel. Sokağa çıkar çıkmaz midemi bir güzel doldurdum ve ondan sonra, iyice doyduğumdaki olağan şey oldu ve canım güzel bir bayan aramak istedi. Örneğin Leonardo'nun çizdiği şu kadın aklıma geldi, hahha, yani şu evinin önünde, merdivenin altında oynamak üzere olduğum kadın, ama lanet olsun ki tam o sırada birileri gelmişti.

Kadının evinin olduğu sokağa, aynı köşeye gittim, ama orada yoktu, ayrıca onu komşulara da soramazdım, çünkü ismini bile bilmiyordum. Ben de artık misafirhaneye dönüp, Leonardo'nun çubuklarıyla ilgileneyim diyordum ki, evin karşısından başka bir kızın geldiğini gördüm, kirli çamaşır-la dolu bir sepet taşıyan bir hizmetçi kız. Hiç de fena değildi, ben zaten diğer kadını düşünmekten çoktan hazır durumda olduğumdan, kıza yalnızca Floransa'da tanınan bir biçimde reverans çektim, kız da yoldan çekilip bir şey demeden yoluna devam etti, ama giderken hafifçe gülümsediği gözümden kaçmadı. Hemen arkasından koştum ve konuşmaya başladım, kimsin, adın ne, nereye gidiyorsun vs. diye sorarken ona daha dikkatle baktım ve tatlı mı tatlı bir yüzü olduğunu fark ettim, elinde karanfili Meryem Ana gibiydi, babalığım gençken çizmiş onu, şunu da itiraf etmeli ki Leonardo kadınları çok güzel çiziyor, yüzleri genelde birbirine benzese de. Kız oldukça dostane davrandı, ona Floran-

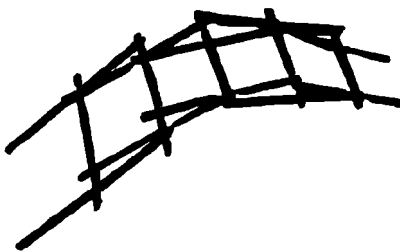
sa'dan geldiğimi söyledim, o da bütün diğer kızcağızlar gibi, ne de güzel kıvrıcık saçlarım olduğunu söyledi, aynı Antinoo'ya benziyormuşum efendim, ben de, Antinoo'ya saçlarını nasıl taraması gerektiğini öğrettiğimi söyledim, gülmeye başladı ki bu kadınlarla iyi bir başlangıca işarettir, nitekim sonra seni neden içeri aldıklarına dair bir özürleri olur, kız arkadaşlarına, ne yapayım beni öyle güldürdü ki, ben ne olduğunu anlayamadan oluverdi, derler. Sonra ona babalığımın benim, Antinoo'ya tıpatıp benzeyen birçok resmimi yaptığını ve eğer güvercinim isterse, misafirhanemizde onları kendisine gösterebileceğimi söyledim. Dur, dedim, kirli çamaşırda dolu sepeti ben taşıyayım. Teşekkür ederim, dedi, Floransalı bu Antinoo ne kadar da nazik, gülmeye devam etti, kısaca iş halloldu demekti bu ve nitekim misafirhanenin görevlilerine çaktırmadan Leonardo'nun odasına getirmeyi başardım kızı. Orada resimlere bakmaya pek fırsat olmadı, çünkü ona bir öpücük kondurur kondurmaz kendini bırakıverdi ve güzel bir yarım saat kadar birbirimize çeşitli zevkler sunduk. Dolgun göğüsleri o kadar diriye ki, ellerimle onları kavuşturup yalamak için müthiş bir çaba sarf etmem gerekti, ki tüm tevazumla oldukça güçlü ellerim olduğunu söyleyebilirim, kız ben bunlarla uğraşırken o kadar mesut oldu ki, evet evet bir daha, bir daha, diye bağıırıyordu, ne kadar güzelsin Antinoo, ne kadar da güzelsin.

Tam bu sırada, sayın efendim, güzel hizmetçi kız kapıyı çalıp beni korkudan sıçratmasın mı, çünkü geleni ilk başta Leonardo sandım. Kapıyı açmadım ve daha sonra tekrar gelmesini, şu anda babalığımın bana verdiği önemli bir iş üstünde olduğumu söyledim. Ama kirli çamaşırda kız gitmek istediğini, çünkü yakalanmaktan korktuğunu söyledi. Dışarıdakiler onu duymasın diye, eliyle ağzını kapattım, kız da artık mutlu bir yorgunluk içinde görünüyordu, bu kızlarda iyi bir şeydir, çünkü böylece daha az konuşurlar.

Kapıdan çıkarken hizmetçi kızın oralarda olmamasına dikkat ettim, çünkü kızardı çok, zavallı, ama sağa sola dik-

kat etmekle o kadar meşgul oldum ki, kirli çamaşırılı kız girdince fark ettim ki, lanet olsun, adını sormayı unutmuşum.

Size bütün bunları anlatmamın nedeni, sayın efendim, Salai Romalı hatunlarla ne yapıyor, bilin diye değil (gerçi diyorum size, bir gün buraya kısa bir yolculuk yapmanıza de-ğecektir), hayır, asıl neden, bu kirli çamaşırılı kızın tıpkı üstat Leonardo'nun çizdiği karanfilli Meryem Ana'ya benze-mesiydi. Sonuçta, köfteleri mideye indirdikten sonra aklıma gelen bütün gereksiz düşüncelerden kurtulmamı ve tekrar tamamen Leonardo'nun çubuklarına ve çizimlerine kon-santre olabilmemi bu kıza borçluyum. İşte o sırada çizimler-den biri amacıma oldukça uygun göründü. Bütün çubukla-rı aldım ve çizimdeki gibi yerleştirdim, birkaç kere de-ne-mem gerekti, ama sonunda yapmayı başardım ve yaşasın, diye bağırdım, ne kadar da becerikliyim.

Asillerin de görebildiği gibi, Leonardo, halat düğümü veya uzun kazıklar kullanmadan ve bir inşaatçının bilgisine sahip olmadan köprü yapmayı keşfetmiş, nitekim sadece bu on beş sopayı birbirine geçiriyorsunuz, ve o kadar basit ki, Salai gibi bir cahil bile bunu becerebildi. Leonardo'ya bazen nasıl böyle fikirler geliyor, diye düşündüm, gerçekten de ze-ki bir kafa, ama yüz bir tane fikri varsa bunun ellisi işe ya-rar oluyor, geri kalan elli biri çöpe gidiyor. Ona zor gelen saymak, belki de bu yüzden matematikçi Luca Pacioli ile ar-

kadaş oldu, şu elli bir işe yaramaz ile olan sorunu özeyilemek için.

şimdi sizinle vedalaşmam gerekiyor, çünkü hizmetçi kız kapıyı vurmakta, mutlaka kıskanmış olmalı ve kafamı şişi-recek şimdi.

Daima alışkan hizmetkârınız
Salai

27.

Benim Yüce Efendim,

tersine, hizmetçi kızın beni ziyarete gelmesi iyi oldu, çünkü bana oldukça ilginç şeyler söyledi, ayrıca başkalarının beni ziyarete geldiğini zaten fark etmemiş. Size daha önce yazdığım gibi, kendisine verdiğim hizmetten sonra kızdan bir ricam olmuştu (ama kahretsin, bunun ne olduğunu size yazmayı unutmuşum), ondan her yerde, insanların, iftiracıların iddia ettiğı gibi Valentino'nun kardeşini, yani Gandia dükünü öldürdüğüne inanıp inanmadıklarını sormasını rica etmiştim. Kız bana, dük öldükten kısa bir süre sonra dedikoduların dolaşmaya başladığını, ama Valentino hakkında değıl, Urbino dükü, Kardinal Sforza ve Orsini ailesi gibi diğeri soylu insanlar hakkında olduğunu söyledi. Ancak cinayetden bir yıl sonra, Cesare Borgia'nın şüpheli olabileceğı dedikodusu yayılmış, ama Valentino'ya karşı ciddi bir suçlamanın olamayacağı aşikârmış. Tersine, Cesare'nin kardeşini öldürdüğü fikri akıldışıymış, çünkü (kötü dillilerin dediğı gibi) bunu papanın imtiyazlıları arasında kardeşinin yerine geçmek için gerçekten yapmış olsa bile, VI. Alexander'ın Gandia dükünü ne kadar sevdiğini biliyormuş ve papanın Cesare hakkında en ufak bir kuşkusu olsa dahi, Papalık im-

tiyazlarından faydalanmak için uzun zaman geçmesi gerekirmiş, dahası onu sorguya çekip cezalandırmış, bu yüzden papanın zavallı dükün katilleriyle danışıklı dövüşte olduğunu düşünmek zırvalıkmış. Sonunda şüpheler en çok Orsini ailesinde toplanmış, çünkü zavallı Gandia dükü öldürülmeden birkaç ay önce, papaya karşı savaş yürüten Orsiniler'den epey bir toprak ele geçirmiş. Papa çok uzun zamandır Colonna, Orsini, Caetani gibi soylu ailelerle savaş halindeymiş, bu ailelerin kendi orduları, kalelere benzer sarayları varmış, örneğin Campo del Fiore'deki Orsini Sarayı. Ayrıca Roma dışında sahip oldukları araziler bir eyalet büyüklüğündeymiş. Aslında size bunları anlatmama gerek yok sayın efendim, çünkü bunları sanırım benden daha iyi biliyorsunuzdur. Sonuç olarak, herkesin sürekli olarak Valentino'yu suçladığını söylemek adice bir yalan, çünkü gerçek olan bunun tersi.

Kıza teşekkür edip, çok yararlı olduğunu söylediğimde, bana başka yapabileceği bir şey olup olmadığını sordu, ben de, hayır, deyip teşekkür ettim. O sırada bana, dinle, beni neden bu tür şeyleri sormak için gönderdiğini sormuyorum bile, ki tehlikeli bir iş bu, çünkü Valentino birisini düşmanı olarak bellerse vay haline, dedi. Ayrıca Sander'in yanında da iyi kızı oynadım bilerek, ama ben senin için bunca şey yaparken, sen iyi bile davranmıyorsun bana. İşte o anda, sayın efendim, kızın bana ne anlatmak istediğini anladım ve dedim ki, gel bakayım buraya, neler de geliyor senin aklına. Ve onu iyi bir teselli etmek için her türlü muameleye girmem gerekti, önce ayakta, sonra arkadan ve sonunda sandalyede. Yoksa belli ki gelecek sefer bana yardım etmeyecek, ben ise en şerefli ve cömert efendimin hizmeti için her türlü fedakârlığı yapmalıyım.

Sonunda hizmetçi kız uyuyakaldı, bütün bu angaryadan sonra benim de gözlerim bir ölü gibi kapanıyordu neredeyse, ama kendimi tuttum, sayın efendim, çünkü Bay Leonardo ile ilgili bir kuşku dolaşmaya başlamıştı kafamda. Baba-

lığımın bana dokuz yıl önce Milano'da Ludovico il Moro'nun hizmetinde çalıştığını anlatması aklıma geldi.

Babalığım Moro'ya, Lorenzo de Medici tarafından, ona yanında hediye olarak bir müzik enstrümanı götürsün diye gönderilmiş; Leonardo'nun kendi icat ettiği, at başına benzeyen (bana hep çirkin görünmüştür zaten), güzel ve karanlık bir tınısı olan gümüş bir lir.* Moro'nun önünde babalığım atından inmeden şarkı söylemiş, şiir okumuş, bunda her zaman müthiştir. Bunun üzerine Moro, Leonardo ve diğer şairler ve müzisyenler arasında avluda bir yarışma düzenletmiş ve Leonardo hepsini yenmiş.

Floransa'da işsiz güçsüzlükten kurbağa yakalayan Leonardo, bu fırsatı kaçırmadı ve Moro'ya, kendisini savaş aletleri ustası ve mucidi olarak göreve almasını rica ettiği mektubu verdi, Moro da onu işe aldı.

Ama size daha önce söylediğim gibi, sayın efendim, Leonardo'nun anlattıklarına hiçbir zaman tam olarak inanmam ve siz de iyi hatırlarsınız ki, Floransa şehrine, Santa Reparata'nın vaftizliğini basamaklarla çevrelemeyi önermişti, ama bunun için önce vaftizliği havaya kaldırmak, sonra basamakları inşa etmek, sonra vaftizliği tekrar yerine oturtmak gerekiyordu ki, bu bence çılgınlıktan başka bir şey değildi. Ama işte bana göre, babalığım bunun zaten mümkün olmayacağını biliyordu, ama asıl istediği insanları ikna edip bir sözleşmeyle Floransa'dan birazcık para aşırıyordu.

Bu yüzden bir gün Leonardo bütün gün evden uzakta bir yerdeyken, her zaman karmakarışık tuttuğu için genelde hiçbir şey bulunamasa da, etraftaki kâğıtları gözden geçirdim. Uzun bir aramadan sonra, öküz gibi ağır kâğıt yığınla-

---

* Bahsi geçen liri, Leonardo, 1482 yılında Ludovico il Moro'ya Lorenzo de Medici'nin hediyesi olarak götürmüştü. Aşağıdaki satırlarda da Salai, Leonardo'nun, Santa Reparata Kilisesi'nin (bugünkü adı Santa Maria Novella) vaftizhanesini basamaklardan bir çemberle çevreleme projesini hatırlatıyor. Bu ünlü projeyi gerçekleştirmek için vaftizhaneyi zarar vermeden yükseltmek gerekiyordu.

rının altında, Moro'ya yazdığı mektubun bir kopyasını buldum ve bu gerçekten çok zor bir işti efendim.

Mektupta, babalığının Moro'ya yapmak için söz verdiği acayip savaş makineleri vardı, kesin emniyetli mancınıklar, dumanıyla düşmanı korkutan ve dolu yağmuru gibi taş atan toplar, zırhlı ama yine de top atan savaş gemileri, kuşatmada, siperdeki suyu emme gibi tilkice metotlar ve daha başka bir sürü savaş sanatı sırları. Ama Leonardo her şeyden önce Moro'ya, keşfi olan köprüyü önermiş, çok hafif ama çok güçlü olan, orduları taşıyabilecek ve yapması da yıkması da kolay olduğundan düşmandan kolayca kaçmayı sağlayabilecek olan köprüyü. Nitekim, on beş çubukla yapılabiliyorsa böyle bir köprü, istediğin yerde kurar, istediğin zaman bozarsın.

Doğru anladıysam, Moro, daha önce Leonardo'nun köprülerine ve diğer icatlarına beş para vermemiş, umurunda bile olmamış; ve sanırım haksız sayılmaz efendim, çünkü nasıl olsa ancak beşte biri işe yarıyor yaptıklarının, bu yüzden Milano'da ufak tefek işler vermeden önce Leonardo'yu uzun süre bekletmiş. Ve bu yüzden, dikkat edin burası önemli sayın efendim, babalığım şöyle düşünmüş ve yazmış: Eğer Moro taşınabilir köprüyü istemezse, o zaman onu savaşta kullanması için Valentino'ya teklif edeceğim, ama önce modelin nasıl işlediğini göstermem lazım, çünkü Floransa'dan Roma'ya doğal ölçülerinde bir köprü tasarlamak bile bana çok paraya mal olur.

Görüyor musunuz efendim? Benim babalık, tüm İtalya'nın savaş halinde olduğu günlerde, dehasını şehrimiz için kullanacağına papanın ordularına savaş makineleri öneriyor. Tek kelimeyle diyebiliriz ki, Leonardo, Floransa'ya ihanet için Roma'ya gelmiştir. Son olarak, bunun iyi mi kötü mü olduğunu sizin takdirinize bırakıyorum.

En sadık hizmetkârınız

Salai

Benim Saygın, Yüce ve Her Türlü Övgüyü Hak Eden, Floransa'ya Döner Dönmez Ayaklarını Öpeceğim Efendim,

son yazdığınız, benim kaygılarıma ateşli sözlerle sövdüğünüz, hizmetimi hiç beğenmediğinizi bildirdiğiniz, aksine, korkunç bir canavar gibi hiddetten köpürdüğünüz ve sonuç olarak benim bir domuz olduğumu, saçmalıklarına yeterince katlandığınızı ve kıcıma tekmenin basılması gerektiğini belirttiğiniz saygıdeğer mektubunuz elime geçti. Ama lütfen dert etmeyin, bundan böyle her şeyi öyle ayarlayacağım ki, hep tam dilediğiniz gibi mektuplar geçecek elinize.

Yani evet, belki kadınlar hakkında çok yazdığım konusunda biraz haklısınız, sonuçta beni Roma'ya gönderme nedeniniz bambaşka, bu yüzden lütfen affedin, ama burada Roma'daki muhteşem kadınlar aklıma geldikçe (siz de buraya gelince, eminim bana hak vereceksiniz) kanım öyle kaynamaya başlıyor ki, kalemin ucu kontrolden çıkıyor ve size burada gördüğüm kadınları, onlarla yaptıklarımı yazamazsam, başka işleri de düzgün anlatamıyorum. Gerçekten böyle uygunsuz şeyleri size anlatma gibi bir niyetim yok, ama dediğim gibi kalemin kendisi oynamaya başlıyor. Ayrıca size yollamadığım ve kadınlardan bahseden daha kaç sayfa olduğunu bir bilerseniz! Ah, şimdi fark ettim, Leonardo'dan çaldığım kâğıtlar bitmek üzere, eğer beni sürekli yazarken enselerse, Salai yazı adamı mı olmuş deyip kuşkulanabilir. Ayrıca inanın ki, bana Roma'da kadınlarla vakit harcamamı söylemeniz boşuna, çünkü eğer onlarla takılmasam bile, bütün gün onları düşünüyorum ve sonunda kendimi tatmin etmem gerekiyor ki, bu da Leonardo gibi gözlerimin altının çökmesine neden oluyor, daha da kötüsü bütün vücudum bitkin düşüyor ve bu sizin gibi yüce birine hizmet edebilmem için hiç de uygun olmuyor.

Hizmetçi kız gitmeden önce, ona Leonardo'nun nerede olabileceğini sordum, bana onun kimseye görünmemek için kargalar bokunu yemeden gittiğini söyledi. Ama neden korkuyor Leonardo? Köprü inşa etmek fikri bana tuhaf ve delice geliyor, ayrıca hırsız girdiğinde kaybolan kâğıtlar neydi, bilmiyorum. Leonardo'ya sorduğumda bana hiçbir şey anlatmadı.

Kızı, etraftan birilerine sorular sorması için gönderdim, nitekim bu insanlar her zaman ilginç şeyler bilebilir. Başta saçma gibi gelse de, Piazza ahalisinden duyulan dedikodular sonunda yine en yararlı bilgiler oluyor.

Sonra aklıma geldi, vay canına, benim kendi adamlarım var, hem de sadece şu şiş suratlı adam değil, hayır başkaları da var. Bunun üzerine Pisalı berbere gitmeye karar verdim, Roma'da saçı olan ve orada kestirmek isteyenler elbette vardır ve aralarında Pisalı olan ve başkalarından daha ahmak olup çok konuşan birileri mutlaka çıkacaktır, bahse girerim bu Pisalı berber ilginç şeyler anlatacak, diye düşündüm. Sizze garip gelebilir, sayın efendim, ama gerçekten de haklı çıktım, çünkü Pisalıya, Roma'da, Cesare Borgia'nın papanın sevgili oğlu olduğu söyleniyor mu, diye sorduğumda, berberin bana yanıtı, evladım sen Ay'da mı yaşıyorsun, elbette herkes böyle söylüyor, oldu. Ben de, peki sen inanıyor musun, diye sordum. Şöyle yanıtladı: Doğru olsaydı, Papalık kalem odasında, Cesare ve kardeşi Lucrezia'nın özel hakları olduğuna dair, örneğin miras hakkı veya hazretlerinin evlatları olduğuna dair bir kanıt olurdu mutlaka, bu yüzden ilk bakılması gereken böyle bir evrak var mıdır yok mudur. Bu bana iyi bir fikir gibi gelmedi, hele de basit bir berberin böyle bir fikri pat diye ortaya sürmesi... Ama öte yandan o kadar da kötü fikir değildi, nitekim böyle bir evrak bulunduğu anda önce sahte mi değil mi diye kontrol edilip, eğer sahteyse kimin ne için yazdığı ortaya çıkarılabilir.

Bunun üzerine del Sole adlı misafirhaneye gittim ve şiş suratlı adamı bulmalarını söyledim. Bir saat içinde onu bu-

lup getirdiler, bana, ne istiyorsun, diye sordu. Ona, Bay Leonardo için, papaya ait, üzerinde Cesare'nin onun gerçekten oğlu olduğunu yazan mühürlü bir belge bulmasını söyledim. Bana, sen delisin, dedi, ben de, dikkat et, bu Bay Leonardo adına bir emirdir, emre uyarsan sana güzelce parayı öder, dedim ve sonra ona inanılmaz bir ücret önerdim. Ama eğer yapmazsan, diye devam ettim, babalığım ve vazifesinde olduğu diğer önemli şahıslar sana felaket kızar, ayrıca bu şahıslar kaybedecekleri zamanı olmayan insanlardır ve intikam için bir iki parmağını kesebilirler. Bunun üzerine, şiş suratlı biraz düşündü ve öbür gün için benimle randevulaştı, orijinal ya da onaylı bir suret olarak mühürlü evrakı bulabilecek ve kalem odasından kısa bir süreliğine alabilecek bir iki tanıdığı varmış. Tamam, dedim, bunu sonra konuşuruz, ama şimdi hemen yalın, çünkü kaybedecek zamanımız yok.

Umarım bana yardımcı olacak bir yanıtla gelir, ama tam bir yanıt olmasa da olur, çünkü ona söz verdiğim para Leonardo'da yok. Ama bir çözüm elbet bulurum, sayın efendim, olmadı yine bir yalan dolan uydururum. Bu arada aklıma, Kardinal Grimani'nin kâtibi Iligi'nin bahsettiği de la Campana lokantasına gitmek geldi. Aslında Leonardo'yla gitmeyi tercih ederdim, ama kim bilir hangi cehennemde. Umarım ciddi sorunları yoktur.

~~Farage feraget~~ en sadık hizmetçiniz
Salai

29.

Yardımsever ve Her Övgüye Layık Efendim,

bugün, size hizmetim adına birçok önemli ve faydalı şeyleri öğrendiğim çok önemli bir gün. Elbette kuşkularım es-

kisinden de arttı, ama durun size her şeyi sırayla anlatayım, yoksa bir şey anlamayacaksınız ve şikâyet etmekte haklı olacaksınız.

Henüz sabahleyin işler kötü başladı, nitekim Leonardo'nun kapısını açtığımda yine üzerinde resim olan ve hiç de iyi şeyler ima etmeyen bir kâğıt buldum,

zira bu resmi, daha önce kapının altından atılmış olan asılmış adam resmiyle karşılaştırdınca, hemen ne demek istediği anlaşılıyor, yani birisinin Leonardo'yu asmak istediği ve dediğim gibi, bu da pek iyi bir şey değil. Kim olursa olsun, asılmış adamlı kartı bulup Leonardo ile Çingene'den dinlediklerimizden sonra, ister Musa, ister Jül Sezar veya Aziz Petrus olsun, hepsi korkudan altına ederdi. Aklıma ne kötü şeyler geldi size anlatamam efendim. Ben şimdi burada yalnızım ve birisi Leonardo'yu öldürmek istese, elbette buraya gelecek ve belki de sadece benimle yetinecek. Efendim, eğer siz Floransa'da bir şekilde Leonardo'yu hain olduğu için öldürmeye karar verdiyseniz ve Roma'ya bir katil yolladıysanız, bunu bana, çok gizli bir mesele olduğu için söylememeniz gerektiğini anlıyorum, ama size yalvarırım, adama önceden söyleyin, öldüreceği kişiyi şaşırtmasın ve şu-nu hatırlasın: Antinoo'ya benzeyen genç, kıvrıkcık saçlı olan, yani ben, olayla uzaktan yakından alakası olmayan biriyim.

Yok yok, en iyisi, benim sizin yüce hizmetinizde olduğumu söyleyin.

Daha sonra, en iyisi artık misafirhanede kalmayayım, diye düşündüm, çünkü dışarıda kendimi daha emniyette hissediyorum, ayrıca hizmetçi kızın şimdi gelip de bacakları arasında iş görmemi istemesini kaldıramam, yoksa bütün gün uyuşup kalırım.

Sonuç olarak, bu önemli adımı atmaya karar verdim, çünkü Leonardo nasıl olsa asılacaksa ve ortada birçok insanı çoktan darağacına göndermiş Valentino gibi birisi varsa, insan bir şeyler yapmalı. Dışarı çıktım ve planladığımdan birazcık uzun süren bir gezintiye çıktım. Bunun nedeni, yolda başıma iki şeyin gelmiş olmasıydı. Birincisi, yolda yavru domuz eti kokmaya başladığından kendimi biraz bitkin hissettiğimi fark ettim ve etrafa biraz bakındığımda tezgâhtar buldum. Aslında acelem olmasına rağmen bir parça ekmek arası kızarmış domuz yedim, bu da Leonardo'ya ibret olsun, nerede saklanıyorsa artık. Her neyse, yemeğimi yediğim sırada, şu kıvrıcık saçlıya bak, ne de Antinoo'ya benziyor, diyen fısıldaşmalar duydum ve kendi kendime, hey Tanrım, hep aynı nakarat, yakında saçlarımı keseceğim, o zaman kimseye benzemiyor olacağım, diye söylendim. Ama tam, kim konuşuyor diye kafamı çevirdiğimde, sayın efendim, sanki felç geçirmiş gibi öylece yerime çivileniverdim.

Mısır püskülü gibi uzun ve sarı saçlar, deniz mavisi gözler, inci gibi beyaz dişler ve uzun bir boy, sıkı etli düzgün bir vücut, hatta geniş olmayan iki güzel omuz, ince bir kız. Böyle birinin hoşuma gideceği hiç aklıma gelmezdi, çünkü benim tipim daha çok ufak balık etlilerdir. Ama gördüğüm en olağanüstü şeydi, sayın efendim. Ben şaşkınlıktan içinde hâlâ domuz parçaları olan ağzım açık dikilirken, bana utangaç bir biçimde gülümsedi. Sonra kendimi hemen toparladım ve nüktedan bir şekilde, çok memnun oldum sizinle tanıştığımıza hanımefendi, adım aslında Antinoo'dur ve beni evvelsi gün mermerden yaptılar, dedim. Yanında ona eşlik eden

hanımla gülmeye başladılar, yanındaki kız ise tam tersi (ama o da kötü değil), ufak tefek, esmer. Biraz lafladık ve bana, nereden geliyorsun, diye sordu. Floransa'dan, hanımefendi, dedim, burada Roma'da babalığımlayım. Daha sonra tekrar birkaç gereksiz şey konuştuk, ben aynı esnada ona bakarken, seni seviyorum, seninle evlenmek istiyorum, harikasın, mamma mia, senin gibi birini bir daha ne zaman bulacağım vs. gibi, gerçekten güzel bir hanım görünce söylenen bütün zıvalıkları geçiriyordum içimden.

Kız gittikten sonra kendi kendime şöyle dedim: Lanet olsun, şimdi ne olacak? Kim bilir onu ne zaman bulabileceğim, oysa onunla bazı güzel işler çevirmek isterdim. Şu hizmetçi kız, merdiven altında okşadığım, bir de kirli çamaşır-lı kız, şu üçünden burama geldi, ama bu sarışın, sayın efendim, Leonardo'nun resimlerine layık biri, ya da hayır, yoksa resmedilirse onu çok kişi görmüş olur ve burnumun ucundan kapıverirler.

Ama size en önemlisini yazmayı unuttum sayın efendim, nitekim bahsettiğim sarışın ve yanındaki sert hatun yabancı bir aksanla konuşuyorlardı ve ne olduğu kafama ancak onlar gittikten sonra dank etti, inanmazsınız ama onlar da Almanca konuşuyorlardı. Yarım saat kadar sonra de la Campana lokantasına vardım ve hemen orada, sayın efendim, son derece seçkin bir lokale geldiğimi anladım, yani içeridekiler hep sizin gibi saygıdeğer ve yüksek sınıftandı. Yemek yenilen odalarda çok güzel ve rahat sandalyeler vardı, bizim misafirhanedeki gibi değil, cilalı, beyaz ve temizdiler. Masanın ahşabı ustaca kesilmişti, istediğiniz kadar çatal vardı, hatta duvarlarda resimler asılıydı. Ey azizler adına, kim bilir ne kadar pahalıdır burada yemek içmek, diye düşündüm içimden, ama çok geçti, çünkü bir garson gelip ne istediğimi sordu, ben de, birazcık şarap istedim.

Şarabı içerken etrafa göz attım, diğerleri yiyor içiyor, kart oynuyor veya kitap okuyordu, kısacası herhangi bir meyhanegibi-ydi, bir şey dışında: Herkes Almanca konuşuyordu!

Neyse ki, not alabilmek için pantolonumun cebinde kalem ve bir parça kâğıt getirmiştım, ama insanların İtalyanca konuştuklarını bile not almakta zorlanırken, bir anda Almanca, tamamen saçma sapan bir dil. Diğer dikkatimi çeken şey, insanların şarap değil bira içtiğiydi, buna şaşırdım, çünkü Roma'da şarap güzel ve henüz serin olan bu mevsimde kırmızı şarap insanın içini ısıtır, ayrıca az önce yediğim domuzun yanında da iyi gider. Bir süre sonra bir şey daha dikkatimi çekti, sayın efendim, insanlar Campana'da birayı su gibi içiyorlar, hatta bazıları gülmeyi abartmaya başlamışlardı bile, yani içme olayını abarttıkları belliydi. Her masada bir müşteri için bir değil, iki üç kupa oluyordu ve devamlı boşalıp doluyorlardı. Ey Tanrım, diye iç geçirdim, umarım bu Almanların hepsi çoktan sarhoş olmamıştır, yoksa buraya kadar boşuna gelmiş olacağım, çünkü kafayı bulan sadece zırvalayıp durur. Ben düşünedurayım, yan taraftan bir dirsek geldi ve kim bu aptal, diye bana sordu. Arkamı döndüm ve bir de ne göreyim, sayın efendim, misafirhanenin önünde bana lokmaları satan adam. Gözlerimden, ne arıyorsun burada, diye sorduğumu anlamış olacak, omzumu neredeyse acıtacak şekilde sıkıca kavrayıp, söyle bakalım dostum, bugün ne kadarlık lokma yemek istiyorsun, diye sordu. Diğer yaşadığım şaşkınlık, sayın efendim, daha da büyüktü, çünkü satıcı adam felaket alkol kokuyordu, biradan kafayı bulmuştu, son olarak en şaşırtıcı olan, aksanından onun da Alman olduğunu anlamam oldu.

Sonrasında bir süre önemsiz şeylerden bahsettik, örneğin bana, sen deli misin, burada şarap ısmarlıyorsun, görmüyor musun, herkes bira içiyor, dedi ve beni onunla bira içmeye zorladı. Sonra, bak bakayım, senin yabancı bir aksanın var, nereden geliyorsun ve ne işin var Roma'da, gibi sorular sordu, ama ben kaçamak yanıtlar vermeye çalıştım ve ona önemli bir şey söylemedim. Ancak adam direttikçe diretti, ben de, ne istiyorsun, ben herkese işimi gücümü anlatmam, ayrıca asıl senin yabancı aksanın var, dedim. Bana, mamma

mia, amma da kuşkucu ahbapmışsın, deyince, ben de, dinle, büyükbabamın bile mezar taşında “Ne bakıyorsun?” yazar, diye yanıtladım. Lokma satıcısı buna kahkahalarla güldü ve kendisine ve bana bira ısmarlamaya devam etti. Kanımda şarapla bira karıştığında her şeyi maalesef tam hatırlamıyorum. Ardından adamın başka arkadaşları geldi, hepsinin başka başka meslekleri vardı, ayakkabıcı, dokumacı, fırıncı ve hatta noter. Noter olan tam onların arkadaşları gibi değildi ama yine de samimilerdi. Sonra başkaları da geldi gitti, herkes içiyor ve her şeyden rahatça konuşuyorlardı, gülüp duruyorlardı, çünkü neredeyse herkes sarhoştı, bana da devamlı bira uzatıyor, hadi evlat sen de iç, diyorlardı. Konuştuklarını şimdi size özetleyeyim. Öncelikle Roma’yı, rahiplerin ve papanın ahlaksızlıklarıyla yozlaşmış bir fahişeye benzettiler ve San Pietro’ndan papa ve akrabaları üzerine olan dedikoduların bütün Avrupa’ya yayılmaya başladığından, bunun da tüm Hıristiyan âlemini rezalet ve utanç içinde bıraktığından bahsettiler. Daha sonra söz, papanın sevgilileriyle yaptığı edepsizliklere, emrettiği ve oğlu Cesare ile bizzat işlediği cinayetlere geldi, kısaca Leonardo’nun bana anlattığı papa ile ilgili iftiralarla aynı şeylerdi, sadece ayrıntılar daha azdı. Son olarak, herkes Kilise’nin baştan aşağı yenilenmesi gerektiğinde hemfikir, gerçi bunun nasıl olacağı konusu konuşulmadı, ama eğer bir grup Alman asker bu Roma denen fahişeyi işgal etse, ortalığı zevkine yakıp yıksa, papa ve Romalıların gülecek pek bir şeyi kalmaz ve düzgün davranmayı öğrenirlermiş.

Diğerleri, papanın evlilik dışı çocuklarından, yani anneleri Vanozza olan Cesare ve Lucrezia’dan bahsetti ve dediler ki, vay anasını, bu Vanozza papanın soyadını bile almış ve şimdi Vanozza Borgia diye tanınıyormuş, ayrıca gerçekten bir soyluymuş gibi davranıyormuş. Bu son sözlerde elbette kulaklarımı iyice diktim, çünkü Vanozza, bizim kaldığımız de la Fontana misafirhanesinin ve de la Vacca meyhanesinin sahibesi aynı zamanda. Ben garsonlara, sahibinin adını sor-

duğumda, bana Vanozza Cattanei olduğunu söylemişlerdi ama, Borgia değil. Almanlara, Vanozza'nın bir misafirhanesi veya meyhanesi olup olmadığını sordum. Bana dediler ki, ama sen ne saçmalıyorsun kuzum, bir ton parası var ve hayır işleri yapıyor sadece. İyi tamam, iyi uykular, dedim içimden, körkütük sarhoşsunuz siz.

Papa hakkındaki bütün bu kötü sözler beni fazla şaşırtmadı, çünkü bir süredir biliyorum ki, Roma'daki kaldırımlar bile bu dedikoduları biliyor ve papaya çamur atmak birçok insanın hoşuna gidiyor, çünkü şöyle diyebilmek içlerini gıcıkılıyor: Sevgili papa, hahha, kutsal biri diye kandırmaya çalışıyorsun beni, ama işte gerçekte acınası bir solucansın sadece. Sayın efendim, sonuçta hep aynı şeydir, yanındaki gözünde saman çöpü bulduğunda ortalığı ayağa kaldırırsın, ama kendi gözüne odun girse görmezlikten gelirsin.

Biraya ve birazcık karışmış kafama rağmen şunu duyduğuma eminim ki (ve bu beni gerçekten şaşırttı), birçok Alman aralarında Almanca değil, farklı şiveli Alamanca konuşuyor. Şimdi doğru düzgün düşününce (baş dönmem yeni geçti), bir şey daha var ki, beni diğer her şeyden daha çok şaşırtmıştı. Bütün bu konuşmalar Roma'da, yani papanın yönetimi altında oluyor ve bu Alamanlar ve Almanlar, burada de la Campana lokantasında ağızlarına geleni söyleyebiliyorlar, hatta en utanmazca şeyleri bile ve Valentino'nun ortalığa saldıgı bütün o casuslara rağmen, kimse bu Alamanları bir kenara çekip, hop bir dakika, biraz abartmıyor musunuz, demiyor. Bu sizce de biraz garip değil mi, sayın efendim?

Ama şimdi burada bitirmeliyim, çünkü üç seferdir midem için melas getiriyorlar, umarım bu sefer bira ve şarap karışımının korkunç etkilerini dindirir, çünkü ikisi karışınca bir adamı öldürebilir, ~~şahinhanterem şahinhanterem~~ benim gibi genç ve sağlıklı olsa da.

Zatı asillerinin sadık hizmetkârı Salai

Çok Sevgili Efendim,

haklıymışım, üçüncü fincan bağırsaklarımı güzelce temizledi ve her şey güzelce boşaldıktan sonra, bir daha asla şarap ile birayı karıştırmak gibi bir aptallık yapmayacağıma kendime söz verdim, özellikle de birayı çok içmişsem.

Şimdi, şunu da söylemek istiyordum önceki mektupta: Alamanlar papa üzerine atıp tuttuktan sonra, daha önceki papaları da çekiştirmeye başladılar ve hepsinin ahlaksız olduğundan söz ettiler. Örneğin, II. Paul diye biri, sanırım ben daha doğmadan önce papa olmuş biri, bazılarının dediğine göre edebiyatla çok ilgiliymiş, diğerleri ise onun kaba ve cahil olduğunu, antikçilere yardım etmediğini, tersine onları zindana tıktığını söyledi. Bu bana tam hatırlamadığım bir şeyi çağrıştırdı ve kafamı çevirip, bir dakika, herkes sessiz olsun, bana şu öyküyü baştan bir anlatın lütfen, çünkü tam olarak anlayamadım, dedim

Bunun üzerine Alamanlardan biri, ayakkabıcı olan, bana, yarım yüzyıl kadar önce Papa II. Paul zamanında sarayında bir çok Sienalı olduğunu (aha, bunu bana birkaç gün önce lokantacı da söylemişti), bunların Papalık kalem odasının kısaltmanları, yani yazman ve memur olduklarını, yani bütün resmi yazı işlerini belirli resmi formüllerle kısalttıklarını, çünkü eğer bütün bunlar kısaltılmazsa, en ufak iş için on şişe mürekkep ve üç tepe kâğıt kullanılması gerektiğini anlattı. Bu kısaltmanlar, aynı zamanda şiir yazarlarmış ve edebiyatı çok iyi bilirlermiş, ama II. Paul yine de hepsini kovmuş, çünkü kendisi Sienalı değilmiş ve onlara güvenmiyormuş (şimdi, hakikaten sayın efendim, size sanırım bahsetmiştim, beni de çok sinir ediyor bu Sienalılar), onları Roma'ya, kendisi de Sienalı olan bir önceki papa yerleştirmiş. Bu kovuşturma üzerine bütün kısaltmanlar küplere binmiş ve papaya

karşı komplolara başlamışlar. Başkanları, aşk şiirleri de yazan Platina adlı biriymiş. Sonunda papa onu hapse attırmış ve bütün Roma halkı buna çok kızmış, hâlâ herkes II. Paul üzerine kötü konuşur, kötü yazarmış. Papaya karşı bir diğer komplo, yine yarım yüzyıl önce Stefano Porcaro tarafından düzenlenmiş. Porcaro o zamanlar Floransa'da yüzbaşımıyş ve o da eski eserlere çok düşkünmüş, hatta bir keresinde Roma İmparatorluğu soyundan olduğunu iddia etmiş. Bu Porcaro, papayı zindana tıkip şehri ondan kurtarmak istiyormuş ama, elbette sonunda paketlenen kendisi olmuş.

Araya girip, affedersiniz ama doğruyu söylemek gerekirse, Stefano'nun boynuna halat geçirmek anormal değil, sonuçta bunu yapmak isteyen kendisiydi, dedim ve devam ettim: Lütfen şu soruyu sormamı mazur görün, biraz cahilimdir ben, ama eğer bu Platina, hazretlerinin sarayında, papanın ve kalem odasının mektuplarını kısaltma işinde çalıştıysa, ne diye aşk şiirleri yazıyordu? Sonuçta bu, Papalık işlerinden uzak tutulması gereken bir şey. Nasıl katıla katıla güldüklerini size tarif edemem sayın efendim, hahahahaha, huhuhuhu, böyle bir süre devam etti, sonra biri açıkladı: Ama evlat, sen II. Pius gibi kendi elleriyle aşk şiirleri yazan papalar olduğunu bilmiyor musun? Bu II. Pius Sienalıdır ve bir sürü Sienalıyı San Pietro'da işe almıştır. Ayrıca Papalık'ta çalışan Platina gibi kısaltmanların eski ve yeni yazılara, hem de tanrıtanımaz ve hatta edepsiz olanlarına bayıldıklarını da mı bilmiyorsun? Bak, örneğin Lorenzo Valla, kendisi de senin gibi Floransalıdır evlat ve önemli bir eski eser uzmanıdır, ama hep en iyisinin eski kadın heykelleri olduğunu, çünkü onların her zaman çıplak olduğunu söyler. Ayrıca evliliğin erdem sayılamayacağından, tersine istediğin bütün kadınlara sahip olmak gerektiğinden, bakireliğin zırvalık olduğundan, zinanın cezalandırılmaması gerektiğinden ve bunun gibi rezilliklerden bahsedip dururmuş. Zavallı çocuk, dedi başka bir Alman, yüksek sesle, tamamen günah yuvasına dönmüş ve ahlaksızlarla dolu Roma'dakilerin kafasında ne oldu-

ğunu sanıyorsun? Bu şehir tamamen yakılıp yıkılmalı ki bütün rezillikleri temizlenip yeniden kurulabilsin.

Burada içime bir kuşku düştü, sayın efendim, nitekim nasıl oluyor da bütün bu insanlar papaya karşı komplolar yapabiliyor? Yani örneğin bu Stefano Porcaro veya Platina, hepsi papa iktidarının bizzat içinden geliyor ve sonuçta kalem odasının kısaltmanlarıydılar, papaya çok yakın olmaları gerekir. Bu size de tuhaf gelmiyor mu?

Sohbet sırasında fark ettim ki, Alamanlar Almanlardan çok daha farklı konuşuyor, çünkü bazı sözcükler boğazlarında sanki gargara yapıp çıkıyor. Sonra bir an düşündüm, bir dakika, ben bu sesi daha önceden biliyorum ve birden aklıma geldi, vay canına, bu hırıltılı sesi pencereden fırlamadan önce hırsız da çıkarmıştı. İddiaya girerim, beni şişlemeye çalışan bu hırsız da bir Alamandı.

Ben düşünedurayım, o sırada mavi gözlü, beyaz saçlı bir adam masama geldi, onu herkes tanıyordu ve Ciao Angelo, nasılsın, diye selamlıyor, garsonlar ona büyük bir saygıyla hizmet ediyordu. O zaman, onun buranın sahibi olduğunu anladım. Angelo, lokma satıcısı, ayakkabıcı ve arkadaşlarıyla yaptığım bütün konuşmayı duymuştu ve şimdi kendisi katılıyordu: Peki ya Poggio Bracciolini'ye ne demeli? Ne şans! Sorularımı Almanların antikçiler hakkında görüşlerini öğrenmek için soruyordum ki, işe bakın, bu Angelo birden bizim Floransa'dan Poggio'ya dalıverdi.

Affedersiniz ama, size sordum, bu Poggio Bracciolini ne işler çevirdi? Angelo yanıtlarken herkes sessizdi ve bu bana, Campana'nın sahibinin, ziyaretçileri tarafından ne kadar saygı gördüğünü gösterdi. Angelo'nun dediğine göre, papalar, kısaltmanlara sevgili ve metres sahibi olmayı yasaklamış, çünkü hemen hepsinin sevgilisi varmış ve bu da yetmezmiş gibi topluluk önünde kur yaparlarmış. Örneğin Poggio'nun orada burada bir sürü eşi ve onlardan doğan piçleri varmış, bu veletlerin toplam kaç tane olduğunu elli yıldır say say bitirememişler.

Bu, insanın her istediğini yapabileceği ve iyiliğin umurunda olmayabileceği anlamına gelir, dedi Angelo, nitekim Poggio'nun, cimriliğin kötü bir şey olmadığı, şiddetin sorunları çözmede yararlı olduğuna dair yazıları ve edepsiz şakalarla dolu kitapları varmış. Ama gerçekten, sayın efendim, Leonardo'nun bu kadar övdüğü, hatta Floransa'ya heykeli dikilen bir adam, bana daha çok benim gibi bir günahkâr ya da bir serseri gibi geldi ve kendi kendime, bravo Salai, iyi ki heykeline o sakalı bıyığı çizmişsin, demek ki o zamandan anlamışım onun meymenetsiz suratından nasıl biri olduğunu, bazı şeylerde hiç yanılmam sayın efendim. Ama sonra bir anda içime yine bir kuşku düştü, hem de bu seferki daha da büyük: Birçok Latince elyazmasını keşfetmiş olabilir, ama böyle bir karaktere sahip Poggio gibi biri, nasıl olur da büyük bir adam olarak anılır?

Şimdi yine yazmayı kesmeliyim, çünkü Roma'da değil, size gelecek mektupta bahsedeceğim başka bir yerdeyim. Burada başkalarının misafiri olduğum için istediğim gibi davranmıyorum, ayrıca birisinin size mektup yazdığını görmesini de istemem, Tanrı korusun, şimdi mektubu pantolonumun diplerine saklayacağım zaten, yok yok, en iyisi ayakkabıma saklayayım, çünkü Roma'daki güzel hatunlar yüzünden beş dakika sonra hâlâ pantolonlu olamayabilir insan.

Her daim kulunuz
Salai

31.

Saygıdeğer Efendim,

sonunda yine yalnız kalabildim ve size rahatsız edilmeden yazabilirim, ama her şeyi doğru anlatabilmek için, de la

Campana lokantasında olanları sonuna kadar anlatmalıyım. Bir ara, işeyip içimden gelen baskıyı rahatlatmak için dışarı çıktım, çünkü aman Tanrım, vücudum neredeyse birayla dolup taşıyordu sayın efendim, bu Almanlar öyle içiyorlar ki anlatamam. Başım, sanki Leonardo'nun icadı şu pervaneli uçan şeylerin içine sokulmuş gibi dönüyordu, bu alet o kadar hızlı dönecekmiş ki kendi etrafında, sonra uçacakmış, bu icadı Leonardo'nun kâğıtları arasında gördüğümde ne kadar güldüğümü anlatamam size efendim. Dedim ki, üstat, yumurta çırpma için ne kadar da güzel bir buluş, bunun üzerine zıvanadan çıktı, çıktı ama direksiyona İsa bile otursa* aletin çalışmayacağını o da bal gibi biliyordu.

Her neyse, Campana'nın önündeki sokakta işlemek için dururken üç tane Alman dışarı çıktı ve beni görür görmez gülmeye başlayıp, bekle evlat, tek başına işeyen ya hırsız ya da düzenbazdır deyip yanıma geçtiler ve herkes kamışını meydana çıkardı. Sonra, kim duvarın en üstüne kadar sıçratacak yarışması yaptık ve çok eğlenceliydi, zira duvarın üzerinde karıncalar ve örümcekler vardı, sonra iddiaya girdik, dört karınca ve üç örümcek vuran ben kazandım. Siz de bu oyunu arkadaşlarınızla eminim oynamışsınızdır sayın efendim. Almanlar sonra beni tebrik edip, bravo, şeyinle harika nişan alıyorsun dediler, ben de, teşekkür ederim, Romalı kadınlarla epey antrenman yaptım, dedim. Bunun üzerine biri, evet, ama kadınlar daha kolay, çünkü onlar örümcek ve karıncalardan daha büyük dedi. Yanındaki ise karşı çıkıp, ama kadınlar da daha çabuk kaçabiliyor, dedi, üçüncüsü ise evet ama, kadınlar zaten kamışı almayı seviyor, dedi ve üçü de kahkahalarla gülmeye başladı. Bütün bu salak sohbetten sonra bir de şöyle bir şey oldu sayın efendim, ben tam kamışımı kurutup pantolonumun içine sokuyordum ki, bir tane-si, evlat dur, neredeyse günah işliyordun, üçüncü sallama-

* Burada Salai büyük olasılıkla, Codex B adlı elyazmasında bulunan uçan pervane projesinden bahsediyor (Paris, Institut de France, MS 2173+2148, Blatt 83 v).

dan sonrası istimnaya girer dedi, tekrar hepsi birden gürleyerek, kamışları ellerinde deliler gibi gülmeye başladı. O sırada bir pencere açıldı ve bir kadın, defolun sizi sarhoş pis Almanlar, sizi domuzlar, bırakın uyuyalım, etrafa ne işiyorsunuz, utanın, diye bağırıp çağırmaya başladı. Almanlardan biri, kapa çeneni kadın, bu çiş değil, Rhein altını, anlıyor musun, diye karşılık verdi. Aynı Alman, hey kadın, bunu iyi belle, Almanlar hiçbir zaman sarhoş olmaz, biz sadece neşeli bir milletiz, hık (biradan hıçkırığı tutmuştu sanırım), bu yüzden dostlarla içmek bir hata değil bir kazançtır, Wimpfeling'in dediği gibi, anlıyor musun kadın, diye devam ederken, diğerleri yine gülmeye başladılar. Ben de, bravo, ne güzel söyledin derken, ama böyle söyleyen Wimpfeling de kimin nesi, diye sordum. Bunun üzerine üçü de gözlerini fal taşı gibi açtı, içlerinden biri sordu: Nasıl olur, onu tanımıyor musun? Büyük bir filozoftur kendisi, çok akıllıca şeyler yazar, Anima Kardeşliği'ne üyedir, biliyordur belki, Roma'da biz Almanlara aittir Anima, ha ayrıca, bu topluluktan birkaç kişi gördüm bugün, çünkü çarşamba günleri beraberce buraya gelirler. Ama Wimpfeling buradaki Almanlardan daha önemli ve akıllı bir şahıstır, bizlerin Alman tarihi için kendi tarihçilerimiz olması gerektiğini, çünkü okullarda öğretilen Tacitus dışındaki diğer ~~histora-hisotra-histra~~ tarihçilerin, biz Almanların hatalarını abarttığını ve erdemlerimizi aşağıladığını, ayrıca Akhilleus gibi bir elçimiz olmamasının şanssızlık olduğunu, çünkü her asil millet gibi bir sürü parlak komutanımız olduğunu, ama bugüne kadar bunları anlatacak bir tarihçimiz olmadığını söyler. Bir diğeri, kamışı elinde, pencereye doğru bağırdı: Şimdi anlıyor musun kadın? Biz artık Strazburg ve Alman halkını eğitmek için kendi tarih kitaplarımızı yazacağız; ve Wimpfeling'in dediği gibi, bugüne kadar diğer milletlerin hep kendi geçmişlerini övdükleri, bizi tembel ayyaşlar olarak gösterdikleri ve şanımızı görmezden geldikleri dönem bitecek. Bizim yaptıklarımızı övecek olan bu tarih kitabı, Almanların zaferle dolu

geçmişî için bir abide olacak, hık! Kitap bütün Avrupa'ya yayılacak ve sahtekârlara Almanların kendi tarihi ve anavatanı ile gurur duyabileceğini gösterecek. Ayrıca bütün sorunları çözecek, Kilise'yi yenileyecek ve Alman topraklarında tersi düz edecek bir adam gelecek yakında.

Biraz tedirgin oldum, gerçi sarhoş muhabbeti diyebiliriz buna belki efendim, ama bu Wimpfeling'in bütün bunları gerçekten söylediğini sanıyorum ve üç Alman'ın da bütün bu saçmalığa inandıkları suratlarından belli oluyordu. Sonra biri şöyle devam etti: İtalyanlardan sonra en berbat halk olan Fransızlardır, çünkü Galyalı kalleşliği vardır onlarda ve politikada her zaman bir iş çevirirler. Onlar da bizim ihtişamımızı tanımalı, nitekim bizim eski Alman hukuku, Roma hukukundan çok daha iyidir ve Şarlman Fransız değil Alman'dır, anladın mı kadın? Ayrıca imparatorumuz Maximilian Büyük İskender'den çok daha iyi bir savaşıdır, tıpkı Friedrich Barbarossa'nın Hannibal'den iyi olduğu gibi. Bizden olmayan bize karşıdır, benim şanım Alman şanıdır, Alman şanı benim şanımdır. Konuşmasını bir geçirtî ile bitirdi ve bu sırada sözü diğer arkadaşı aldı: Evet evet, Wimpfeling haklı, matbaayı bile biz Almanlar bulduk, duyuyor musun kadın? Ama alçakgönüllüydür, saf bir yapımız vardır, hık! Bu yüzden siz İtalyanların anlattığı bütün yalanlara inanırız, çünkü siz şaklaban ve hokkabazsınız, edebiyatla tarih öğrenmek için buralara gelmeye hiç gerek yok, Wimpfeling'in dediği gibi, okumak için Fransızlara veya İtalyanlara gitmeye gerek yok, çünkü biz Almanlar dünyadaki en iyi okullara sahibiz. Aynı esnada durum biraz kızışmaya başladı, çünkü kadının kocası pencerede belirdi, Almanlara ve bana küfretmeye başladı: Sizi gidi pislik herifler, ayyaşlar, bırakın uyuyalım, ülkenize geri dönün, sizi barbarlar, sadece bira içip inek sağmayı bilirsiniz. Ve bir anda aşağıya, bize doğru çöpler, tahta parçaları ve ne olduğunu anlamadığım başka şeyler atmaya başladı, ama yere düştüklerinde korkunç ses çıkarıyorlardı, bu yüzden diğer pencerelere de in-

sanlar toplanmaya başladı ve hep bir ağızdan, yeter artık, siz Almanlar ne serseri bir milletsiniz, defolun buradan, diye bağırmaya ve ne bulurlarsa aşağıya atmaya başladılar, hatta birisi çişle dolu bir lazımlığı, işte alın size Rhein altını, diye aşağıya boşalttı. Atılan bir kap, Almanlardan birinin kafasına isabet etti, bunun üzerine üçü birden koşarak lokantaya geri döndüler. Ben ise dışarıda hapis kaldım, çünkü bu çöp ve çiş yağmurundan nereye gideceğimi şaşırmıştım. Bütün bu gürültü bitene kadar kendimi koruyup bekledim, ama etraf sessizleşir sessizleşmez hemen tekrar çişim geldi ve sonrasında hemen bir içeri girip Almanlarla vedalaşıp çıkmaya karar verdim. O sırada, heyecandan olacak, aniden midem bulanmaya başladı ve bir, iki, üç derken tam dört kez kustum, artık bağırsaklarım o kadar acıyordu ki, ölmek istedim, bütün o kızarmış domuzu, lokmaları çıkarmama rağmen kendimi berbat hissediyordum ve sayın efendim, boylu boyunca yere uzanıverdim, her şey sanki etrafımda dönüyor gibiydi, suratım domuzların yaptığı gibi çamur içinde kalmıştı ve mamma mia, dedim içimden, Almanlar beni böyle görürse felaket alay ederler. Sonra birkaç dakika yerde dilenciler gibi uyukladım, uyandığımda kendimi daha da kötü hissediyordum, bir kez daha kustum ve şimdi burada salak gibi geberip gideceksin Salai, işe bak, misafirhanedeki bıçaktan kurtuldun, burada birkaç kupa bira yüzünden nalları dikeceksin, diye düşündüm içimden ve bir kez daha kustum.

O sırada, sayın efendim, işte o adam çıkageldi, sormayın neden ve nasıl, ama kesin biliyorum ki, beni ilk günden itibaren Roma'da takip eden adamdı ve şimdi size nasıl biri olduğunu tarif edebilirim.

Bir saniye bekleyin ama, kapı çalınıyor ve pantolonumu giymeliyim, odanın ölümcül sıcaklığı yüzünden burada yarı çıplak oturuyordum, yazarken bile domuz gibi terliyor insan.

Daimi sadık bendeniz

Salai

Saygıdeğer Efendim,

önemli bir şey değilmiş, daha önce istediğim için biraz su getirmişler. İnsanlar burada çok dostane, şimdi size neredede olduğumu anlatabilirim, ama önce dün akşamki olayı noktalayayım, yoksa kafam karışacak ve bana kızarsanız çok haklı olacaksınız. Şimdi, bahsettiğim adam bir anda sırtıma çıktı, nitekim ben kustuktan sonra yüzükoyun yatıyordum, neyse, adam üstüme çıkıverdi ve lanet olası, çok ağırdı, göz kenarından iri ve şişman olduğunu görebiliyordum, esmerdi ve bir başka diyeceğim, ama gülmeyin lütfen, felaket soğan kokuyordu. Ondandır kurtulmak için dönmeye çalıştım ama körkütük sarhoş olduğumdan beceremedim, ikimiz de yere yuvarlandık ve bir o bir ben üstte yuvarlandık durduk. Bacaklarımız birbirine öyle dolanmıştı ki, aman Tanrım, insanlar bizim ne işler çevirdiğimizi sanacak, diye düşündüm. Gerçekten de, adam beni öldürmek istiyor olmasa, böyle kendisini bana bastırıp çamurda yuvarlanmak hoşuna gidiyor denebilirdi. Sonra durduk ve o beni öldürmeden son bir kez suratına bakmak istedim, şu soğan kokan katilin suratına, o sırada kolunun yavaşça hareket ettiğini fark ettim, bıçağını çıkarıyor olmalıydı, ama tam ben, işte yakalandın, derken yıldırım hızıyla kalktı ve tabanları yağladı. Sonra önümde adımlar duydum ve bir kadın çılgılığı... Tamam, kısa keseceğim efendim, önümde, size bahsettiğim, daha birkaç saat önce karşılaştığım olağanüstü güzel mavi gözlü sarışın kadın beliriverdi, arkadaşı da yanındaydı. Sonra olanları tam hatırlamıyorum, ama uyandığımda nal sesleri ve tekerlek gıcırıtları duyuyordum, sürekli havalanıp iniyorduk, nitekim bayanlar beni Roma'dan çıkarıp yaşadıkları yere götürmek üzere yük arabalarına almışlar.

Şansıma, sarışın Alman kadının babası Roma'da yaşıyor-muş ve ben diğer Almanlarla içerken, o da Campana'da ye-mek yiyormuş. Roma'da çok işi olduğundan, kızlarıyla kal-mıyor, Roma'da yaşıyormuş, kızlar ise şehir dışındalarmış, o akşam Roma'ya, babalarına birkaç şey getirmek için gel-mişler, bu yüzden de Campana'ya uğramışlar.

Neyse ki bir sansasyon olmadan burada beni ağırlayabi-liyorlar, çünkü burası birkaç evden oluşan küçücük bir köy ve beni gören olacağını hiç sanmıyorum.

İki kadın beni bir yatağa yerleştirdi, ben de ertesi günün sabahına kadar bir ayı gibi uyudum sayın efendim. Sarışın beni uyandırdığında, beni neden buraya getirdiniz, diye sordum. Geçen akşam değildi, dedi, evvelsi gündü, dün bü-tün gün uyudun.

Sarışın Alman ve hizmetçisi beni Campana Sokağı'nda bulduklarında yarı ölü gibiymişim, bu yüzden kadın bana, Tanrıya şükürler olsun, biz gelirken adam kaçtı ve seni ara-baya taşıyabildik, yoksa mutlaka tekrar geri gelecek ve bo-gazını kesecekti, dedi. Alman kadın ve hizmetçisi maalesef bana saldıran adamın suratını görememişler sayın efendim, ama beni devamlı takip eden adam olduğuna eminim. Of, diye inledim, eğer Leonardo beni ölü bulsaydı ne kadar da üzülürdü zavallı. Kadın bunun üzerine Alman aksanıyla, bu Leonardo da kim, diye sordu. Ha önemli değil, dedim, be-nim babalıktır kendisi, ressamdır, bütün gün, gökyüzünde gezinen ve düşmeyen aygıtlar gibi anlatması güç şeyler çi-zer durur. Bu sırada başıma korkunç bir ağrı girmişti.

Bunun üzerine kadın, başını dert etme, şimdi sindirime iyi gelecek bir karışım yaptırtacağım, dedi. Ondan bana iki kere daha yaptırttı ve sonunda midemdeki son domuz kı-zartması parçacıkları da boşaltılmış oldu sayın efendim, ni-tekim kendimi tekrar iyi hissetmeye başladım, bunu ona söylediğimde Alman kadın güldü ve başımı okşadı, bu sıra-da onun, bizde hiç rastlanmayan sapsarı saçlarını ve mas-mavi gözlerini tekrar apaçık görebildim. Bir anda kendimi,

geçen zorlu geceye ve ayı gibi uyumama rağmen öküz gibi güçlü hissettim.

Yatakta doğrudum ve bana çok iyi davrandın, dedim, o da teşekkür etti. Sadece iyiliksever değil, çok da güzelsin, bunu söylediğim için özür dilerim ama seni tekrar gördüğümde ve beni kurtardığında seni melek sandım. Sarışın yanıtladı: Ah zavallı, adam üzerine çullandığında o kadar korkmuştun ki. Konuşurken pencereden gün ışığı içeri doluyor ve yüzüyle göğüslerini aydınlatıyordu, dışarıda ağaç yaprakları rüzgârdan hışş hışş sesleri çıkartıyordu ve içeriye toprak kokusu doluyordu. Sanki cennette gibiydim ve bu kadın beni delirtiyor, dedim içimden, belki ona gerçekten âşık olmuştum. Sonra ona çabucak bir öpücük kondurdum ve dekoltesinden kavrayıp göğüsleri ne kadar sıkıymış diye kontrol ettim. Bir şeyler olacak diye ilkönce saatlerce konuşman gereken İtalyanlar gibi kendini naza çekmedi hiç.

Ama Alman kadın her şeyi neredeyse mahvediyordu, çünkü güzel güzel oynaşmaya daha yeni başlamıştık ki birden soyunmak için ayağa kalktı, elbisesini düzgünce katlayıp yatağın kenarına koydu, ben de, vay anasını, bu Almanlar ne kadar temiz ve tertipli, dedim kendi kendime. Sonra bana, ne kadar güzelsin, Antinoo'ya gerçekten çok benziyorsun, dedi. Ben de, aman lütfen, yine başlamayalım aynı şeylere, dedim ve kıvrak bir hamleyle dilini dilime doladım, kimi hünerli hareketlerden sonra hızlıca çok güzel ve verimli egzersizlere geçtik, önce önden, sonra arkadan, sonra yandan, en çok sevdiğim bu pozisyonudur, ama şimdi nedenlerini size anlatmayacağım, sayın efendim, çünkü siz önemli bir kişisiniz, kim bilir size gelip yardım isteyen, sizin de, tamam ama önce soyun, dediğiniz kaç kadını şişten geçirmişsinizdir. Çok şanslısınız, kadınları o kadar çabuk soyabilirsiniz ki, ha ne diyordum, sonra Alman hatunu tekrar önüme aldım ve bu arada upuzun bacaklarının İtalyanlarınkinden farklı bir şekilde iş gördüğünü fark ettim, kısaca tam anla-

mıyla zahmetli bir sabah oldu, ama şiir gibiydi diyebilirim, eğer kadın zevkten sürekli bağırıp çağırmasaydı tabii.

Bizim kadınlarla karşılaştırıldığında, bu Almanların daha dayanaklı olduğu göze çarpıyor ki bu da büyük bir avantaj. Örneğin bu kadın o kadar hoşuma gitti ki, onu hemen yormak istemedim, ama size söylemeliyim ki, benim ritmi-mi, San Godenzolu ufak tefek dolgun kategoriden iri memeli çiftçi kadından bile iyi ayarlıyordu.

Toparlarsam, sayın efendim, sonunda mutluluktan o kadar terledim ve yoruldum ki, gerçekten âşık olan biri gibi hissediyor olmalıyım, diye düşündüm ve hemen sarışına dönüp, unutmadan adını söyler misin, dedim. Gülmeye başladı ve Dorothea, dedi. Nasıl da adları var bu Alman kadınlarının. Belki dayanıklılıkları da adlarından geliyordur. Biliyor musunuz, Leonardo'ya bunu soracağım, o her şeyi bilir. Lanet olsun, sarışın şimdi geri geliyor ve yiyecek bir şeyler getiriyor, biraz daha bekleyin lütfen ve bu kesintiler için beni bağışlayın. Yakında size tekrar yazacağım, bu biraz da Dorothea'nın bu sabahki gibi egzersiz yapmak isteyip istememesine bağlı gerçi. Belki de bu Alman kadın acıdığından değil, düzenli bir şekilde benim kamışın tadına bakmak için evine getirmiştir beni, kim bilir.

Sonsuz sadakatle
Salai

33.

Saygıdeğer Efendim,

Tahmin ettiğim gibi Alman kadın, tekrar gücümü kazanayım da onu bir kere daha tatmin edeyim diye bana yemek getirmiş, bu dileğini de uygun bir şekilde yerine getirdim, çünkü burada Roma'da asker gibi görevdeyim, bir gö-

rev bitiyor diğeri başlıyor. Kadına karşı ikinci görevimi yerine getirirken, sarışın pek bir ~~entüzak-entüzaşt-entsiyü-zazm~~ coşkuluydu ve sonunda bir ara verdiğimizde bir oyun icat etti, göğüslerini önce saçıma, sonra yüzüme ve burnuma sürttü, öyle ki, neredeyse boğuluyordum, şakacıktan imdat diye bağırdım, felaket gülüp eğlendik, hatta sonunda yanağıma bir öpücük kondurdu. Bana öyle geliyor ki, her şeyi büyük bir heyecanla yapıyor, sadece yatmak için numara yapmıyor. Donlarını indirebilmek için kadınlarla genelde saatlerce konuşmam gerekir ve bir kere işlerini gördüğümde hemen sonra arka arkaya tekrar isterler, ama o esnada hemen hiç konuşmazlar, çünkü benim zekâmı ilgilenmiyorlardır.

Bu Alman kadınla ise öyle değil. Belki ben öyle sanıyorum, ama her şey o kadar iyi gidiyor ki, hemen Leonardo ile tanıştırp, onunla evlenmek istediğimi söylemeyi bile düşündüm. Bir düşünün sayın efendim, bir seferinde diğer hepsinden iyi diye, erkeğin aklına hemen de neler geliyor.

Sonrasında Dorothea'dan benimle etrafta uzun ve güzel bir gezintiye çıkmasını rica ettim ve dışarı çıktık. Dorothea gerçekten de çok güzel bir evde yaşıyor. Evi ağaçlı bir bölgenin ortasında ve göl kenarında, hatta sağ kıyının biraz ötesinde bir adacık var, bir düşünün efendim. Bir süre sonra, dizlerimin yorulduğunu ve çimenlere yatmak istediğimi söyledim, ama sarışın, iyi de, sen uzun ve güzel bir gezinti demiştin, diye karşılık verdi. Ben de, e ne olmuş, şimdi fikrimi değiştirdim, dedim. Bir anda sinirlendiğini görünce anladım ki, yorgun olmam filan önemli değil, Alman hatun, birisi fikrini aniden değiştirdiğinde buna dayanamıyor, bütün titiz insanlar böyledir. Bunun üzerine, iyi tamam, dedi, o halde seni biraz yalnız bırakayım, çünkü yakınlardaki çiftlikte bazı işlerim var, sonrasında istersen tekrar yatakta dinlenebilirsin. Hayır teşekkürler, diye yanıtladım, yoksa üç dakika sonra tekrar üzerime çullanacaktı, bense temiz havada kalmak istiyordum.

Çimenlere uzandım, güzelce bir dinlendim. Sonra evin etrafında dolandım. Tavuklar, hindiler, köpekler ve başka tür hayvanlar vardı, kümeden göl kenarına doğru gittim, sonra sağ yamaçtaki kıyıda tahta bir kulübe keşfettim, içine girdim ve bir de ne göreyim, her taraf kitap dolu. Sarışın Alman neden burada saklıyordu ki bunları, diye düşündüm ve bir tanesini alıp baktım, Almanca olduğundan hiçbir şey anlamadım tabii. Diğer kitapları karıştırdıkça merakım arttı, daha ayrıntılı bakmaya karar verdim, çünkü küçük bir köyde, eski bir barakada kitap saklamak, bu bana çok garip bir fikir gibi geldi. Sonra, de la Campana lokantasına giderken yanıma kalem ve bir parça kâğıt aldığım aklıma geldi, ceplerime baktım ve yaşasın, hâlâ oradaydılar. Birkaç kitap başlığını not ettim:

Schedelsche Weltchronik

Rudimentum Novitiorum

Tacitus – Germania / Celtis – Additiones

Annio da Viterbo – Historia Antiqua

Irenicus – Germaniae Exegesis

Bakın hele, çok ilginç, Almanya hakkında bir sürü kitap. Neredeyse oturup okumak istedi canım hepsini, çünkü bu kulübe hiç de rahatsız değildi, hem böylece Roma'ya yayılmış bu enteresan milleti daha iyi tanıyabilirdim.

İlk kitap dediğim gibi Almancaydı, Alman olmayan birinin anlaması imkânsız bir dil. İkincisi ise Latinceydi ve onu hemen elime aldım, çünkü İtalyancaya benziyor ve bir İtalyan günündeyse ve dinlenmişse, Latinceyi okula gitmeden de çözebilir (Leonardo örneğin, sürekli okuyup, çalışıp, resim yaptığından ve hiç rahat olmadığından Latinceyi bir türlü okuyamaz, ama ben okurum). Kitabı açtım ve şu güzel başlığı gördüm: DE ORIGINE ET SITU GERMANORUM. Anlaması oldukça kolay, çünkü İtalyancada da aynı-

sı, yani Del'origine et del sito de li Germani, Almanlar nereden gelir ve nerede oturur. Yazarı Tacitus diye biri, ismi şaka gibi, İtalyancada tacito, yani dilsiz demek, e o zaman neden çeneni kapamadın, diye sormak geldi içimden. Bir anda aklıma geldi, bu, Poggio Bracciolini'nin keşfettiği Tacitus, Poggio kitabı Alman keşişlerin yaşadığı bir Alman manastırında bulmuştu. Kitapta Alman tanrılarının nereden geldiğini anlatıyor ve Almanlara, daha önce sahip olmadıkları şanlı köklerinden bahsediyordu. Hatta bundan, geçen gün Campana'daki Almanlardan biri de bahsetmişti ve bu kitabın okullarda okutulması gerektiğini söylemişti. Sanırım kitaba daha ayrıntılı bakacağım ve önemli şeyleri anlamaya çalışacağım, sonra da size aktaracağım.

Her daim vazifeşinas Salai

34.

İyiliksever Efendim,

Okumayı neredeyse bitirdim ve şimdi, sayın efendim, Tacitus'un Almanlar hakkında yazdığı kitabı özetlemeye çalışacağım, kâğıda bir iki not düştüm. Kitabı okumaya gerçekten değdi, çünkü kurnaz birisi için çok yararlı bilgiler olduğunu sanıyorum kitapta.

Tacitus kitaba, eskiden Almanya'nın nerede olduğunu bilmek için, Ren Nehri'nin solunda, Galya'nın, yani bugünkü Fransa'nın arka tarafında bir bölgeyi hayal etmemizi öneriyor. Bu bölgenin üzerinde büyük bir deniz varmış, adı okyanusmuş, diğer tarafında başka bir nehir varmış, Donau, bu nehrin arkasında Panonyalılar ve Retler gibi başka halklar yaşarmış.

Tacitus'a göre Almanlar şöyle görünürmüş: Uzun boylu ve güçlü, sarı saçlı ve mavi gözlü, güçlü yapılı bir vücut, bu yüzden saldırmaya elverişli. Bu doğru, nitekim Dorothea da uzun boylu, sarışın ve erkeklere gayet iyi saldırmayı biliyor. Öte yandan Tacitus, Almanların zor işe gelemediğini söylüyor, ama bu doğru değil, çünkü sarışın hatun epey çaba gösteren biri.

Sonraki sayfalarda Tacitus'un bahsettiği bir şey pek hoşuma gitmedi ve uzun süre üzerinde düşünmem gerekti, zira Almanların saf bir ırk olduğunu, çünkü Almanya'da sadece kendilerinin bulunduğunu ve başka halklarla karışıp yozlaşmadıklarını söylüyor. Alman ırkıyla ilgili bu mesele, sayın efendim, ben de bilmiyorum neden ama hoşuma gitmedi ve bana büyük bir saçmalıkmiş gibi geldi. Sonuçta Almanya bölgesi düz toprak ve dağ tepe hemen hiç yok. Hangi düzlük bölgede görülmüş ki tek bir halkın yaşadığı ve hiç kimsenin oralara gitmediği? Bunun dışında bütün halklar devamlı birbiriyle karışır, çünkü biri güzel bir hatun kuş gördü mü, ister siyah ister kırmızı olsun, ona kamışını göstermekte tereddüt etmez ve hepimiz biliyoruz ki bunun sonucunda bir çocuk meydana gelir ve böylece karışmış olurlar. Şimdi dürüst olursak, sayın efendim, kim hayatında bir Türk veya Afrikalı kızla oynamamıştır?

Kusura bakmayın, sayın efendim, ama bir ses duydum, ha tamam, Dorothea'nın hizmetçisiymiş, beni pencereden gördü, umarım şimdi içeri girmez.

Garip, Tacitus Alman ırkından bahsettikten sonra Almanlar hakkında abartılı iltifatlar ediyor, saf bir ahlaka sahip olduklarından, parayla işlerinin olmadığından, altından bile uzak durduklarından, savaşta cesur olduklarından, hatta kadınları ve çocukları da savaşa götürdüklerinden bahsediyor, ayrıca hiçbir şeyden korkmazlarmış, savaşırken bile şarkı söylerlermiş ve bu düşmanlarını korkudan tir tir titretirmiş. Barışta adaletli, yargıda acımasız ama tarafsızlarmış,

hainlerin yargılanması kısa sürermiş, her zaman misafirperverliği yüceltirlermiş. Münzeviler gibi harabe ve dökük kulübelerde yaşarlarmış, tefecilere para vermezlermiş, dinlerine çok saygılılarmış, akrabalarından biri öldüğünde uzun süre yas tutmazlarmış, eşler birbirini asla boynuzlamazmış ve geç evlenirlermiş, bu yüzden arzuları tükenmezmiş ve hep iş görmeye hazır durumda olurlarmış.

Genel olarak, Tacitus Almanların barbar ve vahşi olduğunu, ama seçkin Romalılarından çok daha dürüst olduklarını söylüyor. Seçkin bir kültüre sahip olsalar da, özellikle Roma, yalan ve dolandan, israf ve ahlaksızlıktan oluşan bir pislik yuvasıymış, bunun tersine cahil Almanlar iyi tabiatlı karakterleriyle namuslu ve cesurlarmış.

Tacitus'un dedikleri doğru olabilir, ama benim duyduğum kadarıyla eski Romalılar da savaşta pek yumuşak sayılmazlarmış, tersine, düşmanlarını devamlı ezerlermiş, ayrıca ahlaksız ve namussuz olsalar da, bence bütün insanlar sonuçta aynı, birine fırsat verildi mi, en namuslu olanı bile çalar, örneğin açken. Bu, güzel bir kızın, otuz yıldır inzivada olan bir keşişin burnuna memelerini dayaması gibi bir şey. Keşiş herhalde kıza atlardı, ama bu keşişlerin adi oldukları anlamına gelmez, değil mi?

Bu kısma kadar Tacitus'u ciddiye aldım, sayın efendim, okumaya devam ettim ve Almanların kendi tuhaf tanrıları olduğunu öğrendim. Bakın adları nasılmış: Tuiscon, topraktan doğmuş kendisi, sonra oğlu Mannus, Alman ırkı ondan türemiş. Burada beni bir gülme tuttu efendim, çünkü eğer Leonardo'ya bir muziplik yapacak olsam ve kafamdan bir iki tanrı ismi uydurup ona, baba, baba, eski Alman isimlerini açıklayan antik bir elyazması buldum desem, aynı bu tür isimler uydururdum, yani o kadar ahmakça isimler ki, insanlar, bu kadar komik isimleri herhalde hiç kimse uydurmaya cesaret edemez, diye düşünürlerdi.

Bu Mannus'tan sonra üç çocuk doğmuş ve bütün Alman halklarına kendi isimlerini vermişler, yani Ingaevon-

lar, Herminonlar ve Istaeonlar. Bu isimleri duyduğumda neredeyse gülmekten altıma ediyordum ve o an, her salak bu kitabın baştan sona uydurma olduğunu hemen anlar, diye düşündüm. Ama devamını okudum ve Alman ailelerinin farklı isimleri olduğunu öğrendim, isimler kulağa sanki birisi homurdanıyor gibi geliyor, şimdi size bunları yazacağım ve biraz uzun olacağı için özür dilerim efendim, ama bütün listeyi yazıyorum ki siz de biraz gülesiniz: Gambrivler, Vandiller, Tunglar, Nemetler, Usipetler, Tenkterler, Bruttlar, Chamaverler, Angrivarlar, Dugulbnerler, Chaukerler, Cheruskler, Venetler, Chasuarlar, Foslar, Semnolar, Reudigler, Avionlar, Varinler, Eudoslar, Suardonlar, Nuitonlar, Hermendurlar, Naristler, Quadlar, Markomanlar, Angıllar, Marsigler, Cotinler, Oserler, Burlar, Helveconlar, Manimler, Helisler, Narkanavlar, Gotonlar, Ruglar, Lemovikler, Suionlar, Aestler, Sitonlar, Suebler, Peukler, Feller ve Bastarnlar. Bütün bunlar, salaklar için tekerleme oyunu gibi ve bugün yaşayan bir İtalyanın bu listeyi hazırladığı açık, çünkü Venetler, Angıllar, Suebler gibi gerçek ve bildik isimleri de eklemiş ki, diğerleri de gerçek sanılsın. Bir de kendi insanlarına nasıl isimler verdiklerini bilmek bile istemezsiniz sayın efendim: Albruna, Velleda, Marobudo, Tudro vs. Sanki bu Tacitus bir gün oturmuş ve kendi kendine demiş ki, bakalım bugün aklıma ne tür saçmalıklar gelecek.

Bunun dışında, Almanların, arpa veya buğdaydan ürettikleri bir içeceği varmış ve şaraba benzer şekilde mayalamak gerekiyormuş. Tacitus'un buna bira dememesi garibi-me gitti. Yoksa kim inanır, sayın efendim, eski Romalıların birayı bilmediğine, bana kalırsa insanoğlu Âdem ve Havva'dan beri birayı bilir ve içer.

Sonra Tacitus'un kitabında dikkatli bir şekilde başka komik ve işitilmemiş şeyler aradım ve öyle saçmalıklar buldum ki, San Godenzo'daki iri memeli çiftçi karısı (size on-

dan daha önce bahsettim mi hatırlayamıyorum, sayın efendim) bile inanmaz. O kadar güldüm ki, mideme ağrılar girdi sonunda. Örneğin, Almanlar kışın inek bokunu odalarının duvarlarına yapıştırıyorlarmış, böylece içerisi sıcak kalıyormuş. Böyle diyor Tacitus. Sonra devam ediyor ve diyor ki, Almanya korkunç soğuk olduğu halde, insanlar orada sadece tokayla veya (burası özellikle komik) dikenle iliklenen ceketlerle dolaşırlarmış, onun dışında bir şey giymezlermiş ve hatta kadınlar üstü çıplak, memeleri dışarıda gezerlermiş; bu, Almanya bir kenara, yazın ölümüne sıcak olan Floransa'da bile imkânsızdır efendim. Zar oyunu oynarlarmış ve burada varlıklarını, yani parayı evi vs. kaybettiklerinde özgürlüklerini ortaya koyarlarmış, onu da kaybederlerse köle olmayı kabul ederlermiş. Kendilerinin boyun-dan zincirletilip götürülmesine ve hiç ses çıkarmadan eşekler gibi satılmasına izin verirlermiş.

Bunu okuduktan sonra, Almanlar hakkında böyle bir şey yazanın gerçek bir dâhi olduğunu düşündüm, bundan komik bir şey düşünülemezdi sanırım, ayrıca yararlı da, kimin akıllı kimin aptal olduğu ortaya çıkıyor, çünkü Tacitus'un Germania kitabına inanan ve okur okumaz kahkaha atmaya başlamayan tam bir budala olmalı.

Tacitus'un yazdığı sadece üç şey gülmeme yol açmadı: Birincisi, saf Alman ırkıyla ilgili olan (bu gerçekten kuşku-lu); ikincisi, Almanların süzgeç gibi içtikleri (bu doğru, hâlâ öyleler, daha geçen gün gördüm); üçüncüsü, insan kurban ettikleri, yani birisini sunağa bağlayıp onu tanrılarına, yani şu Tuiscon ile Mannus'a bağışlamaları. Umarım bu da Tacitus'un saçmalıklarından biridir.

Hay lanet olsun, yine adımlar duyuyorum, sanırım Dorrothea izimi buldu, yazı yazdığım kâğıdı saklamalıyım, hem de hemen.

Salai

Çok Saygıdeğer Efendim,

yanılmışım, gelen Dorothea değil küçük hizmetçisiymiş. İçeri girip beni gördüğünde, mamma mia deyip çılgılığı bastı ve burada olduğunu bilmiyordum, dedi. Bana numara yapıyor gibi geldi, çünkü beni daha önce dışardan görmüştü ve beni bulmak istediği için içeri girdi. Sahiben nerede, diye sordum, hâlâ çiftlikte, diye yanıtladı. Ha iyi, dedim gülererek, ne yapalım? Kız bir anda kızardı ve affedersin, ne demek istiyorsun, diye sordu. Hiç, boş ver, dedim ama gülmek zorunda kaldım, çünkü kadınları şaşırttığına, sayın efendim, biraz da yüzünüzden, hemen utanıyorlar, hele de kafalarında müstehcen şeyler varsa. Hizmetçi kıza biraz daha dikkatlice baktım ve ön tarafının Dorothea'dan birazcık daha iri olduğunu gördüm, ama dudakları güzeldi, dili ağzın içine iyi alabilirlerdi, kalçaları oturaklıydı, geniş ve çok sıkı görünüyordular, yani kamışı sıkı tutardı içinde, ayrıca gözceğizleri, sabah kalktıklarında kafalarında hep aynı şey olan genç kızlar gibi uyanıktı, hani şu sanki saçlarının arasında cikcikle-yen, gıdıklıyan, rahat bırakmayan bir kuş belirivermiş gibi hissedene ve ancak sopasıyla kuşu kaçırarak bir adam bulduklarında rahatlayan kadınlar gibi.

Elimde Tacitus'un Germania'sı olduğunu gördü ve okuyabiliyor musun, diye sordu. Evet, elbette, diye yanıtladım. Ya sen? Sen bu kitapları okuyor musun? Hayır, ben okuyamıyorum, dedi. Bunları Dorothea'nın babası arkadaşlarıyla beraber okuyormuş. Sonra hizmetçi kız, her hafta Dorothea'nın evinde bir grup Alman'ın kitap okumak ve din hakkında, eski Roma hakkında sohbet etmek için bir araya geldiklerini anlattı. Ben de, neden ki, Dorothea'nın babası neden eski Roma ile ilgilensin, yoksa antikçilerden mi, diye sordum. Bana, adamların konuştuklarından neredeyse hiç-

bir şey anlamadığını, sadece Almanca konuştuklarını, ama papa, Roma ve Hıristiyanlık hakkında kötü konuştuklarından emin olduğunu, rahiplerden ahlaksız ve aşağılık insanlar olarak bahsettiklerini söyledi.

Ama sanırım, dedi kız, aslında kendileri ahlaksız ve aşağılık insanlar, çünkü sürekli sarhoş olana kadar içiyorlar, küfrediyorlar ve gece boyunca gülüyorlar. Hizmetçi kız, Campana lokantasının sahibi Angelo'nun ve ismini bilmediği daha birçok kişinin geldiğini söyledi.

Dorothea da katılıyor mu, diye sordum ve hizmetçi kız şöyle yanıtladı: Hayır, katılmıyor, babasının Alman arkadaşları kulübede toplandıklarında o evde iş yapıyor, ama ben bazen gizlice kulak misafiri olurum, çünkü rahat rahat evde oturmak yerine bu küçük kulübede buluşmaları bana garip geliyor, ayrıca daha önceden sözleşmeden ve Dorothea'ya haber vermeden Roma'dan kalkıp geliyorlar. Bunun üzerine hizmetçi kızı uyardım, dikkat et, seni gizlice dinlerken yakalarlarsa ve üstüne üstlük sarhoşlarsa, başına ne gelir bilinmez. Bana ne yapabilirler ki, diye sorduğunda, kim bilir, mesela ben sarhoşsam ve güzel bir kıza rastlasam, ona hemen bana bir öpücük verir misin, diye sorardım. Kız yine kızardı, gülümsedi ve ne diyorsun, aptal olma, dedi; ve ben tam o sırada yine yaklaşan adımlar duydum ki Dorothea içeri girdi. Elinde marul sepeti vardı, neyse ki gülümsüyordu, sanırım son sözlerimi duymamıştı, yine de kadınlar ne düşünür tam bilinmez, kafalarında hep bir şey vardır.

Hizmetçi kız gitti, ben de Dorothea ile yalnız kaldım. Burada yalnız ne yapıyorsun, babamın kitaplarını mı okuyorsun, diye sordu. Şu Tacitus'a göz atıyordum sadece, dedim. Dorothea Latince bilmeme çok şaşırdığından, biz İtalyanlar için bunun zor olmadığını söyledim. Söylesene, diğer kitaplar neden bahsediyor, şu Almanya üzerine olan kitaplar kadar eğlenceliler mi, diye sorduğumda Dorothea'nın yüzü değişti ve bak, bu kitaplar tarih ve din hakkında çok önem-

li şeylerden bahseder, dedi. Ha, gerçekten mi, biraz anlatır mısın, çok ilgimi çekiyor, dedim. Bana biraz endişeli bir şekilde baktı ve kafasını hayır der gibi salladı, belki sonra, şimdi benimle gel, biraz dolaşalım, dedi.

Gölün etrafında dolaştık, çok güzeldi, zira etraf ağaçlar, suda yetişen bitkiler, çalılarla kaplı olduğundan oynamaya uygun pek çok ıssız köşe vardı, ama bir şey yapmadık, hayır, sadece dolaştık ve en fazla el ele tutuştuk, size yemin ederim, sayın efendim, kalçasına elimi bile götürmedim. Aslında imkânsızdır bu benim için ama aklıma bile gelmedi bu sefer, sarı saçlarına, mavi gözlerine bakmaktan kendimi alamadım. Ey Tanrım, bu Almanlarda gerçekten ilahi bir şey var. Sonunda dayanamadım ve bir meleğe benziyorsun, dedim. Teşekkür ederim, ne kadar naziksin, diye yanıtladı ve sanırım böyle bir şey demem çok hoşuna gitti ki inci gibi Alman dişleriyle bana gülümsedi. Meleklerden sözü açmışken, Campana'nın sahibi Angelo'nun bazen buraya geldiği doğru mu, diye sordum. Önce suratını tanımazmış gibi ekşitti ama sonra, ha evet, bazen diğer arkadaşlarıyla babamı ziyarete gelir, önce kimden bahsettiğini anlamadım, çünkü siz İtalyanlar onu Angelo diye biliyorsunuz, ama asıl adı farklı, diye açıkladı. Öyle mi? Peki gerçek adı nedir? Toefl, ama bu ad siz İtalyanları korkuttuğundan ona Angelo diyorsunuz. Neden bizi korkutsun ki, diye sordum merakla. Çünkü Toefl Almancada şeytan demektir. Aha, ilginç, dedim ve haç çıkardım, çünkü sayın efendim, kim şeytan sözcüğünü ağzına alsa bütün tüylerim vahşi köpeklerle karşılaşmış kedi gibi diken diken olur. Peki nereden geliyor bu Angelo Toefl? Ama Dorothea yanıt vermeden bir saniye önce cevabı buldum: Strazburg'dan geliyor.

Şimdi biraz dinlenmeme izin verin sayın efendim çünkü yazmaktan parmaklarım sızlıyor, ayrıca iki saattir odadayım ve Dorothea'nın gizli gizli mektuplar yazdığımdan kuşulanmasını istemem, son olarak da kurt gibi acıktım ve

mutfaktan enfes bir koku gelmekte. Sanırım hizmetçi kız güzel şeyler pişirdi, daha önce kümese gittiğini duymuştum, sonra kuvvetli kanat sesleri, sonra tak tak tak, sonra sessizlik...

Hizmete har daim hazır kulunuz
Salai

36.

Saygıdeğer ve Cömert Efendim,

akşam yemeği sırasında Dorothea ve ben sürekli el ele idik, benim elim onda, onunki bende, tıpkı iki âşık gibi. Bir ara dönüp, bu gece ay ne kadar güzel değil mi, dedi. Aslında tavuk şahane olduğu için de her şey çok güzeldi, nitekim yarısından çoğunu ben yedim ve iki kadına da ancak kanatlar kaldı, küçüktü kanatlar, ama onlar da güzeldi, yani umarım. Yemek yerken Dorothea bazen bana öyle garip bakıyordu ki, sanki bazen aptal birine bakar gibi, zavallı bir budalaya veya cahilin birine. Dikkat et canım, yoksa şarap kadehin yere düşecek, dizinde sos var, aman dikkat, dirseğin yanan şamdana çarptı, düşerse hepimiz tavuk gibi kızarıyoruz burada, gibi bir sürü şey söyleyip durdu. Yuh dedim, kendi kendime, bu Almanlar her şeye dikkat etmeye öyle takmışlar ki, insanda sinir filan bırakmazlar. Dorothea da bana sanki bir budala gibi davranarak o kadar can sıkıcı oldu ki bir anda. Ama ondan güzel kadın görmedim sayın efendim, en azından öyle sanıyorum, bu yüzden masanın altından gizlice elini kavradım ve hizmetçi kız görmeden kamışımın üzerine koydum, ama Dorothea'nın şehvetli kahkahalarıyla hizmetçi hemen olayı anladı, nitekim kadınlar devamlı birbirlerinin kuyusunu kazsalar da aptal değildirler.

Akşam yemeğinin başında dedim ki, bak kızım, yemekten sonra ay ışığında güzel bir yürüyüş yapalım. Dorothea da hemen atladı, oh evet evet, ne güzel bir fikir, bugün ay çok güzel. Ama neredeyse bütün tavuğu yedikten sonra midem biraz fena oldu ve hayır, sanırım evde kalacağım, dedim. Dorothea, siz İtalyanların sağı solu belli olmuyor, sürekli fikir değiştiriyorsunuz, lanet olsun, dedi. O sırada yüz ifadesini görmeliydiniz efendim, öyle bir ifadeydi ki elimdeki bardak (daha önce beni düşmemesi için uyardığı bardak) yere düşüp kırıldı. Salak bir bardağı kırmak, bu herkesin başına gelebilir ama değil mi efendim?

Sonra hepimiz uyumaya gittik, ben küçük bir odada, Dorothea kendi odasında, hizmetçi kız da başka bir odada. Ama mumlar söndüğünde, Dorothea odama gelip beni aldı ve kendi odasına götürdü, orada yaptığımız yaklaşık yarım saat süren egzersizden sonra yediğim bütün tavuğu sindirdim ve yeniden acıktım. Kalkıp mutfağa gittim, ekmek, peynir, peksimet ve meyve getirdim, Dorothea ile birlikte yatağında hepsini afiyetle yedik. Bana, neden sürekli acıkıyorsunuz, diye sordu. Ben de, ne bileyim, Leonardo da hep sorar, neden hırsız, yalancı, dik kafalı ve obur olduğumu, bilmiyorum, ama ayrıca sizi de ilgilendirmez bu, diye yanıtladım. Gülmeye başladı, o sırada peksimetle baldırını ve apış arasını gıdıklıyordum, tekrar kıızıkmaya başladı, bu sefer karmaşık bir egzersize başladık, çünkü elleri, ayakları, ağzı, peksimet ve bir yarım elmayı aynı anda kullanıyorduk. Dorothea, evet evet devam et, diye o kadar yüksek sesle bağıırıyordu ki, ne yaptığımızı tam hatırlamıyorum bile, ama sonunda Dorothea, istediğinin fazlasını aldıktan sonra horlamaya başladı, sanki ta Almanya'dan dirsekleri üzerinde yürüyüp gelmiş gibi yorulmuştu ve yüce Tanrım, umarım onu fazla zorlamamışımdır, çünkü bugün cuma ve böyle giderse Dorothea pazara kadar dayanamaz.

Hâlâ biraz açtım, kör olası, bu yüzden pencere kenarına oturdum ve kalan peksimetle yarım elmayı yedim ve o sıra-

da, sayın efendim, nal sesleri duyar gibi oldum, pencereden baktığımda bir grup atlı adamın ve bir faytonun Dorothea'nın evinin avlusunda gezindiğini gördüm.

Şimdi izninizle efendim, bitirmek zorundayım, neredeyse sabah olacak ve birazdan kalkarlar, beni yazarken görmelelerini istemem.

Size sadık
Salai

37.

En Aziz Efendim,

neyse ki yeniden uyuyakaldı, şimdi bir tekrar uyanması ve egzersiz istemesi eksik olurdu, çünkü size anlattığım geçen günden sonra başka işlerim var.

Dediğim gibi, pencereden atlı adamları gelirken gördüm ve kendi kendime, iddiaya girerim Dorothea'nın babası toplantılarından birini yapacak. Hemen Dorothea'nın odasından çıktım, çünkü moruk beni burada yakalar ve kızına peksimet ve yarım elmayla ne tür hizmetler verdiğimi görürse, en iyi ihtimalle hayalarımı keser ve boğazıma tıkar. Dorothea sarhoşlar gibi horlarken, hiç ses çıkarmadan odadan çıktım, kümesin yanından geçtim, göl kıyısından ahşap eve kadar gizlice sokuldum, o sırada adamlar atlarını ahıra yerleştiriyordu. Tahta kulübenin yanında yakmak için ağaç dalları ve ekin anızlarından bir yığın vardı, ben de oraya saklandım. Bir süre sonra ellerinde fenerleriyle gizemli adamlar kulübeye geldiler ve kapıdan içeri girerken hepsini teker teker inceleyebildim, çünkü arka duvarda tahta kirişlerin orada bir delik vardı, oradan kulübenin içini tam olarak görebiliyordum. İlk girenin burnu Dorothea'nınkine

benziyordu ve gözleri de neredeyse aynıydı, sanırım babası oydu. Sonra Angelo'yu gördüm, onun dışında tanımadığım iki kişi daha vardı, ama birinin yüzü zayıf ışıktaki bile çok tanıdık geldi bana, lanet olsun, nerede gördüm daha önce ben bu yüzü?

Masanın etrafına oturdular, uşak veya faytoncu olduğunu düşündüğüm biri masaya şarap ve yiyecek getirdi ve Almanca konuşmaya, yiyip içmeye başladılar. Konuşurken kulübedeki birkaç kitabı karıştırıp bazı yerlerini okuyorlar, tartışıyorlar, bu sırada içip gülüyorlardı. Ama kitapta yazılana gülmüyorlardı, tam tersine kitap okurken hepsi son derece ciddiye. Bana kalırsa, Tacitus'un Germania'sını okuyan hemen deli gibi gülmeye başlamalı. Almanca konuştukları için, tek kelime bile anlamadım elbette ve sıkılmaya başladım, ama bir kitabı karıştırırken söyledikleri bir söz beni uyandırdı: Argentina. Orada ilham perisi geri geldi sayın efendim ve hizmetçi kızla gezerken rastladığımız Burkard'ın kulesinin üzerindeki yazı olduğunu hatırladım Argentina'nın.

Sonra tanımadığım adamlardan biri yığınla para ortaya çıkardı, görmeliydiniz sayın efendim, o kadar çok para vardı ki ortada, bu adamlar acaba para mı sıcıyor, diye düşündüm. Paralar ortaya çıkınca gülmeyi kesip, saymaya başladılar ve bu oldukça uzun sürdü.

Kısa bir gevezelikten sonra Angelo tekrar okumaya başladı, ama bu sefer kitaptan değil elindeki kâğıtlardan. Yazılanlar Almanca değil Latinceydi, ben de böylece sonunda bir şeyler anlayacaktım. Almanlar Latince konuştuklarında, bu onlara çok yabancı geldiğinden dilleri karışıyor, bu yüzden çok yavaş okuyorlar ve duymak çok komik oluyor.

Evlenen, çocuk yapan, manastıra geri dönen, tekrar çıkan, başka kadınlarla evlenen ve başka başka çocuklar yapan rahipler ve keşişlerle ilgili bir sürü ahlaksız hikâye okudu Angelo. O okurken diğer üçü gülüyor ve içiyorlardı, sanki böyle hikâyeleri dinlemek onlar için dünyanın en gü-

zel şeyiydi. Ama bu bende garip bir izlenim bıraktı efendim, sanki sadece eğlenmiyorlardı, aynı zamanda bir tür sınav vardı ortada, çünkü yüzü tanıdık gelen, hikâyeleri anlatırken, diğerlerinin hoşuna gidip gitmediğine, onaylayıp onaylamadıklarına bakıyordu, ayrıca hikâyelerle bir şeyler yapıyorlardı, örneğin birisi bazen kesip bir yeri düzeltiyor veya insanların daha fazla güleceği daha ahmakça bir şaka öneriyordu. Bana en ilginç gelen ise, Almanlardan birinin, Floransa'da herkesin bildiği bir sözcük olan Boccaccio'yu söylemesiydi, nitekim kendisi çok meşhurdur ve benim gibi cahilin biri bile onu tanır, ama şeytan görsün, bu ismin diğer konularla ne alakası olduğunu anlayamadım, çünkü yine kendi lanet dillerinde konuşmaya başladılar, hay ben bu dilin...

Sonra tekrar tartışmaya başladılar ve sanırım uzun süre Türkler hakkında konuştular, çünkü Almanca Türk sözcüğü neredeyse İtalyanca ile aynı, sonra bir süre sessizlik oldu ve başta kulübede olan iki uşak dışarı çıktı, diğer beşiyse yalnız kaldı. Dorothea'nın babası kumaştan bir çuvalı masanın üzerine koydu, içinden kalın bir kitap çıkardı ve alçak sesle okumaya başladı, diğerleri sessizce dinlerken başlarıyla sürekli onaylıyorlardı. Sarışın hatunun babası okurken, sanki herkes taş kesilmişti. Siz de bilirsiniz ki, Almanların bakışları bizimkine benzemez, kızdıkları zaman gözlerindeki ışık donar ve size öyle bir bakarlar ki, sanki şimdi bedenimi, balıkçının iyi bir bıçakla balıklara yaptığı gibi ikiye ayıracak sanırsın. O sırada aklıma geldi, diğer Poggio, İspanyol olan, hani misafirhanedeki hizmetçi kızın bahsettiği, baltayla doğranmıştı ve kimse de nasıl olduğunu anlamamıştı.

Bir anda, sayın efendim, korkudan titredim ve neredeyse çığlığı basacaktım, çünkü arkamdan bir el sırtıma dokundu ve ben, işte gördün mü, beni yakalayacaklarını biliyordum ve şimdi tamamen mahvoldum,

ama müsaade edin olanları size sonra anlatayım, çünkü bunları anlatırken o kadar heyecanlandım ki, kâğıda lanet olası bir mürekkep lekesi bıraktım ve kâğıtta yazacak yer kalmadı.

Saygılarımla
Salai

38.

Benim Her Türlü Övgüye Layık Efendim,

hay aksi, affedin ama enselenme tehlikesini düşününce hâlâ titriyorum, dediğim gibi, nefesim tutuldu ve arkamı döndüm, karıyı görünce, bu sersem kız nasıl da korkuttu beni diye iç geçirdim, o sırada hizmetçi kız (omzuma elini koyan oymuş) işaretparmağını ağzına götürmüş, şışşıışt yapıyordu, sanki ben bilmiyormuşum gibi.

Tam o sırada Almanların toplantısı sona erdi ve grup yatmak için ayaklandı. Hizmetçi kız ve ben endişeli gözlerle birbirimize baktık, çünkü çıkanların hangi yöne gideceğini bilmiyorduk, ama neyse ki ay çok fazla ışık saçmıyordu ve Almanlar bizim çok yakınımızdan geçseler de, hemen yanlarında olduğumuzdan kuşkulanmadılar bile.

Yeteri kadar uzaklaştıklarında, mesafeyi koruyarak peşlerinden gittik, çünkü enselenirsek kesin kafamızı koparıp hadi güle güle deyip göle atacaklardı, ayrıca Dorothea'nın babası eve gelip de hizmetçi kızı odasında göremezse hemen aramaya başlar ve ortalık karışırdı. Neyse ki hizmetçi beni hemen birinci kattaki kendi odasına aldı, bizi kimse görmesin duymasın diye arka kapıdan girdik, o sırada Almanlar zemin kattaki diğer odalara yerleşiyorlardı. Babası Dorothea'yı uyandırmış olabilirdi, ama ona bir şey anlattığından emin değilim, çünkü sanırım onun beni, yani Salai'yi eve almasından hiç hoşnut değildi. Babası beni hizmetçi kızla yakalasa bu daha az kötü olurdu, çünkü beni en kötü ihtimalle dışarı atardı, hayalarımı kesmezdi, yani sanırım.

Sonra kendimizi hizmetçi kızın odasına kilitledik; ona, tahta kulübede ne arıyordun, diye sordum, o da, uyuyamadım, çünkü evde bazı tuhaf sesler duydum sandım, diye yanıtladı. Bunu söylerken gözlerime bakmıyordu, çünkü ne demek istediğini anlamıştım, kendisine muamele ederken Dorothea'nın attığı çığlıklardan bahsediyordu. Sonra, Dorothea'nın babasının gelişini duyduğunu söyledi, neler olduğunu merak etmiş ve bu kör olası Almanlar neler çeviriyor diye bakmak için dışarı çıkmış. Önce, benim de orada olduğumu fark etmemiş, çünkü kulübenin diğer tarafındaymış, ama sonra daha iyi görebilmek için yerini değiştirmiş ve beni bulmuş. İşte böyle, ama şimdi sessiz olmalıyız, yoksa bizi bulurlar dedi ve durup dururken iffetli bir kadın olduğunu söyledi. Bu yüzden yerde yatmalıymışım, yatağında değil. Almanların yerleştiklerini fark ettik, çünkü artık ses yoktu, hepsi uyumuş olmalıydı ve o sırada hizmetçi kız, daha önceden beklediğim gibi, dedi ki: Biliyor musun Salai, yerde öyle yatmana kıyamam, ayrıca hâlâ korkuyorum ve böyle uyuyamam, gel yanıma, hem burası sıcacık. Vay anasını, kadınlar böyle mazeretleri bulmayı iyi beceriyor, sanki akıllarında düzüşmek hiç yokmuş gibi davranıyorlar, ki ardından bir de teşekkür etmek durumunda kalasın. Kısacası

yanında yatmama izin verdi, ben de fazla sözü uzatmadan girişiverdim, nasıl olsa baştan beri birbirimizden hoşlanmıştık ve zaten ben bu hizmetçinin sabahları uyandığında ilk düşündüğü şeyin düzüşmek olduğunu anlamıştım. Gerçekten de olağanüstü muamele çekti, çünkü sanırım bu ufak köyde pek fazla böyle fırsat bulamıyordu. Ama size itaatsizlik etmediğime yemin ederim efendim, kendimi gereksiz yere tehlikeye atmadım, çünkü her şeyi sessizce hallettik, hatta o gıcırdayan sandalyede oturmuş ben ona muamele çekerken bile hiç ses çıkarmadık, kim bilir neden o pozisyonu seviyordu. Yani bana kalsa, zaten her zaman sessiz olmalı, çünkü o zaman daha iyi konsantre olabiliyorum, ama dürüst olmak gerekirse, sayın efendim, kadınlar benimleyken devamlı bağırır, çığlık atarlar, çünkü çok zevk alıyorlar benimle olmaktan.

Egzersizlerimizi büyük bir zevkle, normalde yaşananndan daha büyük bir zevkle, bütün tehlikeli şeylerde böyle olur zaten, tamamladıktan sonra, tekrar korkmaya başladık ve Almanlarda bir ses var mı diye dışarıyı dinlemeye başladık, ama ses yoktu. Kıza, söylesene, Dorothea'nın babası hep böyle geceleri ve aniden mi gelir, diye sordum. Hayır, dedi, belki önemli bir şey oldu, ama bu Strazburg'dan gelen Almanlar kesinlikle çok garip insanlar. Kız, Dorothea'nın babasının kendisini işe aldığını, çünkü Saksonya'daki Sancto Spirito kardeşlik topluluğu tarafından tavsiye edildiğini anlattı. Bu topluluk Almanlarınmış, ama hatırladım zaten, çünkü birkaç gün önce kilisede konuştuğum Alman papaz söylemişti aynısını. Hizmetçi kız, bir sürü Alman tanımış, ama bu Strazburg'dan gelenler kadar gariplerini görmemiş. Ya evet, dedim, şu düzen takıntıları ve sabit fikirli olmaları filan, değil mi, ama hizmetçi kız başka bir şey demeye çalıştığını söyledi, fakat tam ne demek istediğini söyleyemedi, ancak bu Strazburgluların suratı sanki hep kötü ve üzgün şeyler düşünüyorlar gibiymiş, ayrıca bu tesadüf olabilirmiş, ama birisi ona Strazburg'da çok tuhaf efsanelerin ku-

laktan kulağa dolaştığını söylemiş, özellikle de şu katedral üzerine olanın. Bunu ona geçen yıl tanıdığı Alman bir kadın anlatmış.

Dediğine göre, çok uzun yıllardır insanlar, Strazburg Katedrali'nin altında, içinde kocaman bir göl olan dev gibi bir mağara olduğunu anlatırlarmış. Bu suyla dolu boşluğun üstüne kurulmuş katedral. Günün birinde biri, eski bir yazı bulmuş, yazıda bu yeraltı gölüne inen girişin tarifi varmış. Katedralin yanındaki bir dükkânın kilerinden, antik zamanlardan kalma sürgüyle kilitlenmiş eski ve ağır bir kapıdan iniliyormuş. Bir gün, Strazburglu bir grup cesur insan, eski dokümanda yazanın doğru olup olmadığını ortaya çıkarmayı kafasına koymuş. Yan dükkânın kilerinde gerçekten de bahsedilen kapıyı bulmuşlar, hemen bir demirci çağırmışlar, adam kapıyı kırıp açmış ve içeriye bir anda çok güzel bir rüzgâr dolmuş, bütün lambaları söndürmüştü ve karanlıkta kalmışlar. Cengâverler dikkatle etrafı yoklamışlar, birbirlerine değneklerle yardımcı oluyorlarmış, sonra aşağıya dimdik inen merdivenlere gelmişler, sanki kuyu gibiymiş ve en cesurları bile daha fazla devam edememiş, çünkü aşağıdan çok tuhaf sesler geliyormuş, rüzgâr da sanki bir yaratığın soluğu gibi sıcakmış, arada çığlıklar da duyuluyormuş. Sonuçta hepsi tekrar yukarı çıkmanın daha akıllıca olacağına karar vermiş. Yukarı kilere çıktıklarında, demircinin açtığı kapıyı tekrar aynı sürgüyle kilitlememişler ve bir zaman sonra, başka bir cesur grup aşağıya inmeye karar vermiş. O günlerde Strazburg'da korkunç yağmur yağıyormuş ve bu yeni cesur grup kilerdeki kapıyı açtığı anda, düzinelerce yılan, semender ve kurbağanın gelmekte olduğunu görmüşler, çünkü aşağıda taşan sudan kaçıyorlarmış, o kadar çoklarmış ki, kapıyı dayaklarla çivileyip kapatmışlar, hatta üzerine bir de duvar örmüşler ve o günden sonra bütün Strazburg halkı bu kilerin ve kapının unutulmasının en iyi karar olacağına birleşmiş. Ama dünyada her zaman her yerde meraklı ahmaklar vardır. Bir gün, iki genç adam bu

yeraltı gölüne inmeye kesin karar vermiş, çünkü bir rivayete göre merdivenlerin dibinde bir hazine varmış, bu nedenle yanlarına kimseyi almadan ve kimseye bir şey söylemeden kilere gitmişler, duvar tuğlalarını söküp, tahta dayakları yerinden çıkarmışlar, kapıyı açmışlar ve merdivenlerden aşağıya inmeye başlamışlar. Lambaları yandığından çabucak aşağıya inmişler ve birçok kanalın aktığı dev gibi bir gölün kıyısına varmışlar. Göl, çok yüksek bir kubbenin altında uzanıyormuş, yani efsane bir uydurmaca değil, gerçekmiş. Ama sonra, gölün ortasında, içinde tuhaf adamların ve kadınların olduğu, mat bir ışık yayan bir gemi görmüşler, gemidekiler tıpkı hayalete benziyorlarmış ve ikisi de felaket korkmuş. O sırada gemi bir anda kendilerine doğru gelmeye ve içindeki ışık saçan insanlar cıyaklar gibi sesler çıkarmaya başlamış. Bizim iki cesur genç ise yıldırımdan da hızlı bir şekilde merdivenleri çıkmış ve korkudan kimseye bir şey anlatmamışlar, ta ki birisi ölüm döşeginde bütün akrabalarına olan biteni anlatana dek. Bu yüzden gölün sırrı bugüne kadar dillerdeymiş. Sayın efendim, Strazburg Katedrali'nin altındakinin cehennem kapısı olduğu sizce de gün gibi aşikâr değil mi?

Hikâyeyi anlattıktan sonra kıza dedim ki, aman Tanrım, çok fena korkuttun beni bu hikâyeyle, Strazburg Katedrali'nin altındaki cehenneme giriş kapısı, bu gemi de herhalde Karron'un kayığı olmalı, ya da neydi o yaşlı dümencinin adı, hani kötöleri, günahkârları ve iblisleri cehenneme götüren, sonra da onlar tarafından linç edilen yaşlı adam. Hemen haç çıkardım, çünkü bu şeytanı ve nazarı uzaklaştırır. Hizmetçi kız dedi ki, hikâye bana nasıl anlatıldı bilsen, şimdi unuttuğum daha bir sürü korkunç ayrıntı vardı, ama dinlediğimde korkudan dizlerim titremişti, ayrıca bu yakınlarda da böyle korkutucu bir yer vardır ve adı ölü şehirdir, denilene göre Almanlar orayı sık sık ziyaret edermiş. Bu ölü şehir neye benziyor peki, diye sordum. Dedi ki, yemin ederim bilmiyorum, yalnızca duydum, buralarda kimsenin yaşama-

dığı ve hayaletler diyarına benzeyen bir yer olduğunu ve tabii ki gitmedim, deli miyim, Şimdi senden rica ediyorum artık bir Şey sorma, zaten bu gece olanlar yüzünden hâlâ korkuyorum. Bunun üzerine, yorganın altında birbirimize korkudan sıkıca sarıldık, zaten iki kuzu gibi çıplak da olduğumuzdan, kendisini teselli etmek için kızın işini birkaç kez daha gördüm, sonra da Şeytan korkusundan Meryem Ana'ya bir düzine dua ettik ve en sonunda yorgunluktan uyuyakaldığımızda neredeyse sabah olmak üzereydi, uymadan önce en son bizim dangalak Leonardo'yu düşün-düm, kim bilir nerelerdeydi. Çok kısa bir süre sonra ise uyanmak zorunda kaldım, çünkü Dorothea'nın odaya gelmesinden korktuk, yine ne yapacağımı bilmez haldeydim, Őafađın sökmesini bekledim ve sonunda Alman misafirler atlarına atlayıp gitti, ben de Dorothea'nın odasına geri döndüm, neyse ki hâlâ uyuyordu, hâlâ daha uyuyor ve ben bu sırada size bu satırları yazıyorum, buna sanırım "eşek Şansı" denir.

Çalışkan hizmetkârınız
Salai

39.

Saygıdeğer Efendim,

uyandığımda yalnız olduğumu fark ettim, Dorothea yoktu. Herhalde çiftliğe gitmiştir, diye düşün-düm. Yataktan kalktım ve hemen tahta kulübeye gittim, zira belki dün geceki toplantıdan bazı izler bulabilirdim. Ama kulübede ilginç hiçbir Şey yoktu, kitaplar yerli yerindeydi, masa ve sandalyeler de öyle. Tam gidiyordum ki, dün adamlardan birinin Argentina'dan bahsettiğini hatırladım, aklıma daha ön-

ce gözüme takılan bir kitap geldi, hemen gözümün önünde duruyordu şu kitap:

BOETHIUS
DE CONSOLATIONE PHILOSOPHIA
Argentinae 1491

Emin olmak için başka bir kitap açtım:

BIBLIA
CUM CUNCORDANTIIS VETERIS ET NOVI TESTAMENTI
SANCTUS HIERONIMUS INTERPRES BIBLIE
Argentinae 1497

Siz, sayın efendim, siz benim gibi cahil değilsiniz, bu yüzden olan biteni anlamışsınızdır, nitekim Argentina sözcüğünü, dün Angelo Teofl, Dorothea'nın babası ve diğerleri, ellerindeki kitaplardan birinin ilk sayfasından okumuşlardı, belki de İncil'di o kitap. Evet, belki cahilin teki olabilirim sayın efendim, ama salak da değilim, bu yüzden sanırım, kitabın üzerindeki 1497 basılış yılını, Argentina'da basıldığı şehri gösteriyor. Kitaplardan birinde Boethius yazar, De Consolatione vs. kitabın başlığı, 1491 basılış yılı, Argentina da basıldığı yer. Ama kuzum, nerede bu Argentina şehri? Bir Alman şehri olmayabilir, diye düşündüm, çünkü isim daha çok İtalyancaya ya da en azından Latinceye benziyor gibi.

Aksilik bu ya, tam o anda yer tahtaları gıcırdadı ve Dorothea kulübeye geldi. Canım, dedi Alman aksanıyla ve boynuma atladı, birbirimize sarıldık, sonra dedi ki, bu sabah ne kadar denediysem uyanmadın, endişelendim senin için. Sonra elimdeki kitabı gördü ve bana biraz sertçe baktı, nitekim kadınlar aptal değildir, erkeği bir şeyler saklıyorsa bir şekilde bunu anlar. Can sıkıcı sorular sormasına izin verme-

den, kötü uyuduğumu, çünkü de la Campana lokantası önünde olan bitenleri hatırladığını, ayrıca birkaç gün önce çok garip bir rüya gördüğümü, rüyamda, büyük bir katedralin altında kocaman bir gölü olan bir mağara bulduğumu, birisinin, Strazburg'da insanların gerçekten de böyle bir yerin varlığına inandıklarını söylediğini anlattım ve bu konuda bir şey bilip bilmediğini sordum. Dorothea biraz daha sertçe baktı, sanki, Salai herhalde iyice delirdi, der gibi bakıyordu. Sonra yanıtladı: Ah biliyor musun, bunlar uzun zamandır anlatılan hikâyeler, bir şey ne kadar eskiyse, insanlar onun hakkında o kadar tuhaf efsaneler icat ediyor, Strazburg da çok eski bir şehir, ta eski Roma zamanında kurulmuş. Ha öyle mi, dedim ve aklıma bir fikir geldi. Güvercinim, diye sordum, Strazburg'un eski Romalılara aitkenki adı neymiş? O daha cevap vermeden biliyordum zaten: Argentina.

Size her daim sadık ve tutkuyla bağlı
Salai

40.

Saygıdeğer ve İyiliksever Efendim,

bir önceki mektubu yarıda kestiğim için özür dilerim, ama onu Roma'ya dönmek için çiftçilerden aldığım yük arabasında yazıyordum. Argentina üzerine size bildirdiklerimden sonra olanlar yüzünden Dorothea'nın evinden artık ne kadar çok gitmek istediğimi tahmin edemezsiniz. Dorothea Argentina yanıtını verdiğinde aydınlandım, yani kafamın içinde sağda solda duran şeyler bir araya geldi ve dün toplantıda tanıdık gelen adamın kim olduğunu hatırladım. Burkard'ın kâtibi, papanın merasim şefi Michele Sander'di. Ha-

tırladım, çünkü Latince Argentina'nın Strazburg olduğunu duyduğum zaman zihnim açıldı ve en gizli saklı şeyler bile meydana çıktı.

Bu beni o kadar keyiflendirdi ki, Dorothea'yı becermek istedim, hele ki ayak bileklerini gördükten sonra, bilmiyorum size de öyle oluyor mu, sayın efendim, ama ayak bilekleri beni her zaman azdırmıştır. Dorothea şimdi istemediğini söyledi, çünkü hizmetçi kızla, çamaşırlar kötü yıkandığı için kavga etmiş, ama sanırım sorun hizmetçi kızın bugün çok neşeli olması, şarkı söyleyip ıslık çalmasında; önceki akşam yaşadıklarını düşünerek keyiflendiği o kadar belli oluyor ki, Dorothea biraz işkillenmiş olmalı, akıllı kadın ne de olsa.

Elimdeki kitabı yerine koydum, ama Dorothea hemen müdahale etti, hayır canım, dikkat et, kitap orada değil şu yukarıda duracak. Sinirlendim, kitap nerede durursa olsun, ne önemi vardı, veya hayır, kitap, asıl benim yerleştirdiğim yerde daha iyi duruyordu, aynı renkte iki kitabın arasında. Ama neyse, ne de olsa hâlâ kızışmış durumdaydım ve Dorothea'nın boynuna öpücükler kondurmaya başladım, ama beni itti ve kusura bakma ama bugün canım istemiyor, dedi. Fakat benim bir huyum vardır, sayın efendim, bir kere başladım mı bırakamam, yoksa çok canım sıkılır, üzülürüm, bu yüzden ısrar ettim, önce kalçalarını sonra göğüslerini kavradım ve dedim ki, hadi ama, biraz zorla kendini. O hayır, ben evet, bir süre böyle gitti, ama en sonunda apış arasına el atınca tokadı yapıştıverdi ve beni raflara doğru itti, çarpışmadan dolayı lanet olası bir kepçe aşağıya, tam kafama indi. Böylece anladım ki, Alman kadınların iyi tarafları yanında böyle tarafları da var, nitekim bir şey yapmayı eğer canları istemezse, canları pahasına yapmıyorlar bunu, hatta gerekirse kıcına tekme basıyorlar, İtalyanlarda ise ısrarcı olursan ve doğru ikna yöntemlerini kullanırsan sonunda her zaman istediğini alırsın, eğer çok inatçıysa, en kötü ihtimalle sonra arkandan bunun acısını çıkarırlar.

Sonra Dorothea'ya dedim ki, aah, canımı acıttın. Sen de hak ettin ama, ben kadını ve katır veya tavuk gibi bir mal değilim, diye karşılık verdi. Ben de, evet ama, sen ne zaman istesen ben hep verdim ve naz yapmadım, ayrıca bütün aptalca söylenmelerine katlandım, yok Salai etrafı dağıtma, bunu yapma, şunu kırma vs., dedim. Canım, dedi, neler diyorsun sen Salai, domuzun teki olduğunu ve sürekli fikirlerini değiştirdiğini ve bunun beni delirttiğini bilmiyor musun? El attığın her şeyi berbat ediyorsun, sakarın tekisin, bu yüzden dokunduğunu deviriyorsun. Kavgı, birbirimize, eşşoğlu eşek, hayvan, piç kurusu vs. diyene kadar bir süre böyle sürdü gitti, küfürleşmelerden sonra ona birkaç aptalca mazeret söyledim. Biliyor musun, dedim, benim zaten Roma'ya efendimin yanına dönmem lazım. Ama sersem olmadığımından, benim çok kızdığımı ve sadece bu yüzden gitmek istediğimi anladı, ama bu Almanlar çok gururludur, bu yüzden, ardından mutfağına gidip hüngür hüngür ağlasa da bana engel olmadı.

Dorothea'nın evinin yakınlarında oturan çiftçilere gittim ve Roma'ya pazarda mal satmak için götürdükleri yük arabalarına binip onlarla gelip gelemeyeceğimi sordum. Kapalı kapının ardından Dorothea'ya hoşça kal dedim, bana cevap vermedi, şansına küssün, bir daha ne zaman böyle benim ona çektiğim gibi şahane muamele göreceğ bakalım. Ama ben de kalpsiz değilim, sayın efendim, bu yüzden beni Roma'ya götürecek çiftçilerden, kendilerini ne zamanlar Piazza Navona pazarında görebileceğimi sordum, böylece istediğim zaman beni Dorothea'ya geri götürmelerini söyleyebilirdim. Dorothea'yı eminim çok özleyeceğim, çünkü böyle şahane bir kadını bir daha kim bilir ne zaman bulurum, o sapsarı saçları, inci gibi Alman dişleriyle ve iş görürkenki dayanıklılığıyla, ki bu bir kadında çok önemlidir efendim.

Roma'ya yolculuk uzun ve korkunç sıkıcıydı, yol boyunca, çiftçinin kızıdan başka göreceğ güzel ve ilginç hiçbir

şey yoktu, kız da epey şaşkalozdu, ama bunu telafi eden güzel kalçaları vardı ve edepsizlik yapmaya hazır gibi görünüyordu, ama babası varken işini görmem imkânsızdı. Tek güzel an, hayvanlar dinlensin diye mola verdiğimiz andı, yakınlarda içinde mağara olan kayalıklar vardı, çiftçinin kızına, ne var bu mağaranın içinde, diye sordum. Yolculuğun başından beri bana bakan ve eminim kızışmış olan kız, sorunun Salai'nin bir hilesi olduğunu hemen anladı ve eskiden münzevilerin yaşadığı çok büyük bir mağara olduğundan ve kendisini çok korkuttuğundan, çünkü içindeki oyuklar ve geçitler yüzünden insan sesinin mağarada çok ürkütücü olduğundan bahsetti. Tek başıma korkarım, benimle gelirmisin, diye sordum. Ama tam o sırada, lanet olsun ki, kısa süreliğine gitmiş olan babası geri geldi, yalnızlığımızı bozdu ve öyle bir şey yapamadan kalakaldık.

Roma'ya geldiğimde hemen misafirhaneye gitmedim, orada sadece bela bekliyordu beni; örneğin, yemekten borcum olan sokak satıcıları, bu yüzden önce beni çeken yere gittim. Şimdi anlatacağım ne demek istediğimi.

Ama ilk olarak kutsal ayın için kiliseye gittim, komün-yon ayinine de katıldım, çünkü şanssızlıkları kovmada çok etkilidir, yani nasıl anlatayım bilmiyorum efendim ama, bana öyle geliyor ki, Strazburg hakkında ne kadar fazla şey öğrenirsem, öldürülme tehlikem daha da artıyor gibime geliyor, bu yüzden kendi başının çaresine bakmayanı eninde sonunda kötü son bekler, sayın efendim. Ayrıca bu hikâyenin her köşesinden şeytan ortaya çıkıveriyor ve bundan daha kötüsü de olamaz sanıyorum.

Sonrasında Ciolek'in evine gittim, benim ziyaretimi hiç beklemiyordu, bu yüzden hizmetçisi uzun süre beni kapıda bekletti, sonra içeri girebildim ve Ciolek beni çok dostane bir şekilde karşılayarak şöyle dedi: Ne güzel, ne güzel, genç yeteneğimiz nasıllar, anlat bakalım, büyük dâhi üstat Leonardo'dan ne hikâyeler getirdin bize, neden kendisi ziyarete gelmedi? Leonardo size sonsuz selamlarını yolladı Ekse-

lansları, ama kendisi hasta ve ateşi var, belki bulaşıcıdır diye beni gönderdi, ama isterseniz siz ona gidebilirsiniz. Ciolek benim başka mazeretler bulmama fırsat vermeden, yok, hayır, gerek yok, senin gelmen sorun değil, dedi hemen. Ciolek aptal biri değil elbette, kendisine hastalık bulaşmasını istemediği belli ve ununu elemiş her yaşlı başlı insan gibi, bir hastalık bulaşırsa bir daha Meryem Ana'yı bile ziyarete gidemeyeceğini biliyor.

Sonra bir güzel sallamaya başladım: Leonardo'nun Roma'da çok çalıştığını, antik yazarlar ve en önemli yapıtları üzerine araştırmalar yaptığını, yakında, yaptıklarını anlatmak üzere kendisini ziyaret edeceğini, çünkü Ciolek'in kültürlü biri olarak ününü Leonardo'nun bildiğini söyledim. Bu yağlamadan sonra asıl sormak istediğime geçebilirdim: Poggio'nun gerçekten Tacitus'un Germania'sının elyazmasını bulduğu doğru muydu? Yoksa onun uydurduğu bir masal mıydı?

Ciolek, diğer Polonyalılar gibi doğrudan olaya giren, lafı eveleyip gevelemeyenlerden, nitekim ayrıca ona sorunun özel olarak Leonardo tarafından iletilildiğini söyledim, ne de olsa Leonardo'ya herkesin saygısı var ve sürekli sessiz olduğundan hep kafasında sanki müthiş fikirler var sanıyorlar, halbuki iyi İtalyanca konuşmadığından, hele ki Latinceyi hiç konuşmadığından utandığı için susuyor. Her neyse, Ciolek dedi ki, ne güzel bir soru bu, Leonardo gerçekten herkesin dediği gibi çok akıllı biri, Poggio'dan ve Germania'dan kuşkulanan hiç de akıldışı değil, çünkü Tacitus'un bu Germania'sının nereden çıkıverdiğini kimse tam olarak bilmiyor. Bazılarına göre onu bulan Poggio, diğerleri ise zamanında papa tarafından eski yazıları aramak için gönderilen Ascoli'den Enoch diye birinin bulduğuna inanıyor. Enoch Roma'ya döndüğünde onu görevlendiren papa ölmüş, halefleri de eski yazılarla ilgilenmemişler ve Enoch da, Almanya'dan getirdiklerini satıp biraz para kazanmak üzere memleketine, yani Ascoli'ye dönmüş. Söylenene göre yal-

nızca para etmeyen elyazmalarını satıyormuş ve bunların arasında Tacitus'un Germania'sını gören, bu ne saçmalık deyip elyazmasının sahte olduğunu söylüyormuş. Öte yandan, diye devam etti Ciolek, yirmi veya otuz yıl kadar önce Tacitus'un Germania'sı sonunda Venedik'te basılmış ve o zamandan beri kitap halinde okunabiliyormuş, bu yüzden elyazmasını ilk kimin ve nasıl bulduğıuyla kimse ilgilenmez olmuş. Peki şimdi kimde elyazması, diye sordum, bunu Leonardo mutlaka bilmek istiyor. Ciolek bir an düşündü ve dedi ki, evlat, Leonardo'nun herkesin söylediğı gibi gerçekten bir dâhi olduğunu ve hakikaten çok önemli bir soru sorduğunu biliyor musun? Çünkü bence Tacitus'un Germania'sı kayboldu ve nerede olduğunu ben de bilmiyorum. Sayın Ekselansları, o halde Poggio'nun veya şu Ascolili Enoch'un herhangi bir elyazmasını kopyaladıklarını ve Tacitus'un Germania'sının onların uydurması olduğunu söyleyebilir miyiz? Zira Tacitus'un yazısını kopyaladıklarında Almanya'dalardı ve orada ne çevirdiklerini kim bilebilir?

Ciolek bir süre düşündü ve sonra dedi ki, biliyor musun evlat, bu zor bir konu, çünkü Poggio veya Enoch için bir el yazısını Roma'ya getirmek ve bakın, Alman manastırında bulduğum çok eski bir elyazısı getirdim, demek hiç de sorun olmazdı. Ne yazık ki elyazısının ne kadar eski olduğunu anlamak için kesin bir yöntem yok, sadece yazı stilinden ve türünden, yazının yaklaşık üç, beş ya da yedi yüzyıl önce yazıldığını tahmin edebiliriz, ama değerli taşlardaki gibi, büyütle incelenen ve elinde yakut mu yoksa beş para etmez kırmızı bir cam mı olduğunu hemen gösteren garantili bir yöntem yok.

Ama o halde, eğer kaç yıllık diye yazının kendisi incelense, Poggio orijinal elyazması olduğunu iddia edip herkeşe yutturabilir, çünkü eski elyazmalarını mükemmel taklit eder, öyle değil mi? Ayrıca onun zaten, şu eski bir elyazması, bu taklit vs. deme otoritesi var ve bu yüzden ona herkes inanır, bu doğru değil mi, diye sordum. Ciolek, hımmmmmm,

haklısın, bu tahmin, Leonardo'nun kendi uzmanlık alanı olmayan işlerde de dehasını konuşturduğunu gösteriyor, nitekim Poggio gerçekten de eski elyazmaları uzmanıydı ve herkes tarafından çok sayılır, fikirlerine çok önem verilirdi, bu yüzden Leonardo haklı olabilir, dedi. Bunun üzerine, bağışlayın Ekselans Ciolek, açık konuşacağım ama yine Leonardo'nun bana söylediklerini iletiyorum size sadece. Tacitus'un bu Germania'sının çok tuhaf ve gülünç bir içeriği var ki, sanki kasıtlı olarak, Almanya'nın ve Strazburg'un, tıpkı kaba ama dürüst ve cesur olan eski Almanlar gibi büyük ve ihtişamlı olduğunu, buna karşın Roma'nın bir ahlaksızlık yuvası ve üçkâğıtçılar cenneti olduğunu söylemeye dünden razı olan Strazburg'daki antikçileri ayağa kaldırmak için yazılmış gibi geliyor, dedim.

Ciolek önce sessiz kaldı, ama sonra dedi ki, Leonardo'nun fikirleri belki biraz fazla gözü pek ama doğruluk payı da var. Sonra bana, Poggio'nun bazen gerçekten elyazısını eski bir yazardan kopyaladığını, kopyaladığı orijinalinin ise, neden ve nasıl bilinmez, kaybolduğunu, bu yüzden de Poggio'daki veya arkadaşlarındaki kopya, aslının yerine geçmiş. Gerçekten de çok tuhaf bir olay, dedi Ciolek, zira Strazburg yakınlarında gerçekten de, eski yazıları kopyalayan atölyeler var ve orada da aynı bu şekilde çalışılıyor. Poggio Bracciolini döneminde kitap basımı Almanya'da henüz yoktu, bunun yerine eski yazıları kopyalayıp satan yazıhaneler vardı. Bu yazıhanelerden en tanınmış Strazburg yakınlarındaydı ve Hagenau şehrinden Diebold Lauber adında birine aitti (Ciolek'in söylediği ismi yine kendisine yazdırdım, hata yapmayayım diye).

Bu Diebold Lauber ismi, neden bilmiyorum ama hiç hoşuma gitmedi. Diebold'un, onun için çalışan ve elyazmalarını kopyalayıp diğer şehirlerde satan birçok yazmanı varmış ve adam tonla para kazanıyormuş. İnsanlar elinde neler olduğunu bilsin diye, Diebold, kendisinin veya çalışanların kopyaladığı eserlerden oluşan bir liste dağıtıyormuş, böyle-

ce anlaşmalar yapıyormuş ve hatta sipariş üzerine kopyaladığı da oluyormuş. Ama Diebold'un kopyaladığı eserin gerçekten var olup olmadığı hiçbir zaman kesin olarak bilinemiyormuş, sadece sözüne güveniliyormuş. Diebold'un kitapları resimlerle süslenip çok güzel bir şekilde hazırlanıyormuş, ama sonunda yazıhanesini kapatmak zorunda kalmış, çünkü matbaa icat edilmiş. Affedersiniz Sayın Ekselansları, ne zaman oldu bu? Ciolek şaşırdı ve bilmiyor musun, dedi. Yaklaşık yarım yüzyıl önce Gutenberg diye biri, kitapların matbaa makinesiyle nasıl basılacağını buldu, tıpkı üzümün suyunu çıkarmak gibi. Gutenberg Mainzli imiş, ama daha çok Strazburg'da çalışıyormuş, yardımcıları da Strazburglu imiş. Meşhur Wimpfeling, Gutenberg'in büyük bir hayranıymış ve kitaplarında ona sürekli övgüler düzermiş ve dünyanın Almanya'ya matbaanın icadı yüzünden teşekkür etmesi gerektiğini söylermiş ve ayrıca matbaanın Almanlar tarafından icat edildiğini inkâr edenlere ateş püskürürmüş.

Artık sanki hiçbir şey bilmiyormuş gibi yapmaktan sıkıldım sayın efendim, dedim ki, Sayın Ekselansları, Leonardo'nun dediği gibi, sizce de bu hikâyede Strazburg lafı çok geçmiyor mu, ayrıca bu Diebold'un ismi, diabolus, yani şeytan sözcüğünü hatırlatmıyor mu? Ciolek bana öyle şaşkın baktı ki, sanki yirmi yıldır gururla taşıdığı yüzüğün üzerinde bir anda çük resmi olduğunu fark etmiş gibiydi. Hımm, bilmem, ama bunun konuyla ne ilgisi var, diye sorunca ona, Poggio Bracciolini ve Germania hikâyesinde devamlı şeytanın ortaya çıktığını, şu şeytan anlamına gelen soyadını taşıyan Strazburglu Angelo Toefl'ı, cehenneme götüren bir gölü olan şu Strazburg kubbesini ve sonra şu Strazburgluların insanın asıl mutluluğunun Tanrı değil de yine insan olduğuna dair, kesin şeytanın da hoşuna gidecek olan fikirlerini anlattım, nitekim şeytan Tanrı'dan hiç hazzetmez ve hep onun yerini almaya çalışır, ayrıca sahte Tacitus kitabı da şeytanın, bütün sahtekârlık, aldatma ve yalanlar gibi mutlaka hoşuna gidiyordur.

Bu efsane ilginçmiş, senin babalık da hakikaten olağüstü keskin bir zekâ, çünkü bilmelisin ki evladım, Kili-se'nin yozlaşması tam da Strazburg'da, papa dört yıldır yasaklamış olmasına rağmen günah çıkarma yazılarının satıldığı Almanya'da ve Hollanda'da, dedi Ciolek. Elbette şu da unutulmamalı ki, papanın Almanya'ya gönderdiği engizisyoncu çok daha kötü şeylerle karşı karşıya kaldı, bunu derken Ciolek sanki daha çok şey anlatabilirmiş ama susmayı tercih edermiş gibi bir yüz ifadesi takındı. Ya öyle mi, ne mesela, diye sordum. Yani şimdi, örneğin Bohemyalılar, biraz daha doğuda (eğer doğru anladıysam, sayın efendim), Avusturya gibi daha doğuya yakın, Almanya ve Polonya yakınlarında bir yerin halkı, düşünebileceğin en iğrenç sapkınlıkların olduğu bir yer. Ciolek bana, Bohemya'da, adları Valdensler, Husçular, Pikardlar, Adamitler ve Çukurcular olan bir sürü yasak kâfir mezhep olduğunu ve bunların kara büyü gibi iğrenç şeyler yaptıklarını, hatta şeytana taptıklarını söyledi. İsimlere gelince, Adamitler denmesinin nedeni, hepsinin tek bir cemaat içinde hayvanlar gibi, yani çıplak ve kir pas içinde, ilk insan Âdem gibi yaşamalarıymış, Çukurcular adı ise, sivil askerlere yakalanmamak için sadece geceleri arazide, kimseye görünmemek için büyük çukurlar içinde toplandıkları için konmuş ve Hıristiyan ritüellerinin selametini inkâr edip, Tanrı'yı aşağılayan kendi örf ve âdetlerini icat etmişler, örneğin şeytanı çağırırlarmış, o da onların iyi ve insani ruhunu alır, geriye sadece bedeni bırakırmış, onlar da böylece her türlü en sapkın şeyi yapabilirlermiş. Valdensler ise sadece Bohemya'da değil, Sorbonne okulu, yani Paris Üniversitesi tarafından mahkûm edildikleri Fransa'da faaliyet gösteriyorlarmış, mahkûm edilmişler, çünkü şeytanın yardımıyla başka insanlara kötülük yapmak ve varlıklarını ele geçirmek için cadılık, büyü ve lanetle uğraşıyorlarmış. Hatta kuzey İtalya'ya kadar gelmişler ve Papa Borgia bu zararlı otları ayıklamaları için engizisyonculara emir vermiş. İtalya'da engizisyoncu Lom-

bardei bu işle ilgilenmiş, Bohemya'da da Almanya'dan bir engizisyoncu görevlendirilmiş ve Ciolek'in anlattığına göre başına gelmeyen kalmamış.

Reformu sırasında, diye anlatmaya devam etti Polonyalı, papa henüz kardinalmiş. Bir İspanyol olarak, İspanya'da Ruhaniler Meclisi'ni göreve çağırarak, II. Paul'ün Kardinaller Meclisi toplantısında bütün kardinallere, kim seçilecekse, seçildikten üç ay sonra Kilise reformu yapacağı üzerine yemin ettirtmiş, bunu bir sonraki toplantıda da yapmış. Ama, tesadüf bu ya, her bir papa reformlara tam başlayacakken bir sürü sorunla karşılaşmış, mesela işgaller, savaşlar, Türkler, ayaklanmalar vs. Papa Borgia'ya da aynısı olmuş, Fransızlar İtalya'ya girmişler, Milano ve Napoli'yi yabancılar istila etmiş, Türkler meydana çıkmış, Venedik ayaklanmış ve diğer bütün küçük İtalyan devletleri ile anlaşmazlıklar baş göstermiş. Beş yıl sonra sonunda reformlara başlayabilmiş, şimdi örneğin papanın emrettiği reform yüzünden günah çıkarma yazıları yasaklanmış, bunun dışında izinsiz vergi yükselten veya Kilise'nin mallarını satıp parayı cebe atan kilise görevlileri hakkında en ağır cezaları getirtmiş ki bunlar ne yazık ki en çok Almanya'da oluyormuş. Ayrıca çok kutsal bir işe imza atmış ve bizzat papanın kendisini de, sıradan bir kardinal veya din adamı gibi reforma tabi tutmuş. Hem Kilise görevlilerine hem de kendisine, her öğünde bir tabak makarna ve bir tabak etten fazlasını yemeyi yasaklamış ve yemek masasında müzik, şarkı ve dansı kaldırmış, yerine İncil'den dinletiler koymuş, ayrıca bırakın Kilise görevlilerini, en basit hizmetçinin bile sevgilisi olmasını yasaklamış.

Son olarak Ciolek'e, benim ve Leonardo'nun keşfettiği şeyi ve Ciolek ve Kopernik ile ilk tanışmamızda tahmin ettiğim şeyi söyledim, yani papaya atılan iftiraların Strazburg'dan çıktığını, ama bunun sadece papa ve Valentino'yu sevmedikleri için değil, papanın hazırlamakta olduğu Kilise reformu yüzünden de olduğunu, çünkü bu reform gerçekleştiğinde, Almanlar ile Flamanların artık Roma Kilisesi'ni

şikâyet edip duramayacağını söyledim. Aslında biraz abarttım, sizin de bildiğiniz gibi, sayın efendim, de la Campana lokantasında ve Dorothea'nın babasının evindeki toplantıda Almanların papayı ve Kilise'yi nasıl kötülediklerini duymuştum ve tabii bunun Leonardo'nun fikri olduğunu söyledim, yoksa Ciolek, sen de kim oluyorsun evlat, diyebilirdi.

Polonyalının gözlerinin küçüldüğünü fark ettim, anlattığım hikâyeye kızmıştı ve hiçbir şey bilmiyormuş gibi davranırdı. Ben ise, bütün bunların bir tesadüf olamayacağı konusunda onu iknaya çalışmaya devam ettim. Ama anladım ki, sayın efendim, insanları uyarmak istesen de, bak önündeki tabağa bok koymuşlar, kokla, deyip burnuna tutsan da, hayır, diyorlar, bu imkânsız, kimse böyle bir şey yapmaya cesaret edemez, deyip yemeye devam ediyorlar, çünkü kötü ve kokuşmuş olan hakikatten kaçıyorlar aslında. İşte bu yüzden Poggio gibi insanların işi kolay, çünkü hileleri pis ve utanmazca, ayrıca bu hileler inanılmaz ve gülünç oldukça, Tacitus'un Germania'sı gibi, insanlar da o kadar inanıyor bunlara.

Belki Ciolek'in de tabağında bok var ama görmek istemiyor, çünkü beni dinlemek yerine mazeretler buluyor: Şimdi dinle Salai, eğer Almanların bu kadar önem verdiği kitap olan Tacitus'un Germania'sını, bir İtalyan olan Poggio Bracciolini keşfettiyse, o halde sen ve Leonardo, Kopernik'in dediği gibi, en önemli Strazburglunun, yani Wimpfeling'in İtalyanlardan nefret etmesini ve Poggio'nun da Almanlardan nefret etmesini ve devamlı onları aşağılamasını nasıl açıklayacaksınız? Her iki tarafın da en önemli adamlarının birbirini herkesin önünde cehenneme göndermek istediği bir komplo olabilir mi? Ayrıca, diye devam etti Ciolek, Strazburglular gerçekten de bir komplo kurmuşsa, bunun nedenini söyleyebilir misin? Papaya iftira atmak için neden böyle bir harekete girişsinler? Bilmiyorum, Sayın Ekselansları, diye yanıtladım, Leonardo'nun gittiği Çingene kadın gibi medyum değildim. Bu sefer benim yerime Ciolek bir kuşkuya kapılmıştı ve hiç de aptalca bir kuşku değildi bu.

Ayrılmadan önce Ciolek'e sordum: Sayın Ekselansları, son bir soru sormama izin verin, eminim Leonardo da bu soruyu sormamı isteyecektir, acaba sizde şu Dieobold mu, ya da adı her neyse, onun kopyaladığı kitaplardan biri var mı? Ciolek olmadığını söyledi, ama eğer görmek istiyorsam, Burkard'a, papanın seremonicisine git, onda kesin vardır, zira Strazburg'dan geliyor, bilmiyorum onu tanıyor musun. Sayın Ekselansları, dedim, ben ve Strazburglular bu sıralar sanırım göbekten bağlıyız birbirimize.

Sadık bendeniz
Salai

41.

Şanlı ve Cesur Efendim,

misafirhaneye dönüşümün bir sürü bela ve sıkıntı getireceğine emindim, bu yüzden önce Vacca'ya gittim. Lokantanın garsonları bana şaşkın şaşkın baktılar, çünkü benim ve Leonardo'nun kalan borcumuzu ödememek için çoktan toz olduğumuzdan emindiler herhalde. Bana kötü davranmak yerine, yine bir sürü şahane yiyecek koydular önüme, taze sebzelerle kuzu şiş, taze ekmek, meyve ve hatta bir dilim turta. Çirkin aşçı resmen kıyak çekmişti, çok hoşnuttum ve garsonların para meselesini hiç açmamasına çok şaşırdım, her şey ikram gibiydi, hatta bana iyi olup olmadığımı ve bu kadar zaman neden uğramadığımı sordular, ben de bir iki palavra sıktım, Antinoo'nun heykellerini ve kalıntılarını görmek için İmparator Hadrianus'un villasına gittiğimi filan söyledim. Bakın hele, ne de iyiliksevermiş Vacca'nın çalışanları.

O sırada aklıma geldi: Aha, şimdi anladım Leonardo'nun neden burada yemeyi ve de la Fontana'da uyumayı tercih ettiğini. İki yerin de sahibi Vanozza Cattanei, yani Valentino'nun annesi, bu yüzden bize bu kadar iyi davranıyorlardı.

Sonra bir sürü yeniliğin olduğu misafirhaneye gittim. Önce bir not, Paride Grassi Leonardo ile konuşmak istiyor, sonra bir not daha, Paride Grassi Leonardo ile konuşmak istiyor ve bir not daha Paride Grassi'den, Leonardo hiçbir şeye yanıt vermediği için defolabilirmiş, sonra Paride Grassi'den bana bir not, bunu okur okumaz ortaya çıkmalıymışım, çünkü V. diye biri işlerin nasıl gittiğiyle ilgili haber bekliyormuş. Bunun ne demek olduğunu hemen anladım, nitekim Valentino, Leonardo'nun araştırmasıyla ilgili neler bulduğunu öğrenmek istiyordu, ama o kadar salak değilim, ölürüm de Grassi'ye gitmem, Leonardo kendisi gitsin de kendisi yesin dayağı, ben değil. Hizmetçilere, Leonardo'nun ortaya çıkıp çıkmadığını sordum, ama hayır dediler. Ah sevgili Meryem, ne oldu acaba ona, diye iç geçirdim. Sonunda Floransa'ya yalnız dönecek ve uçan aygıtlar çizmek yerine hayatın tadını daha çok çıkaran yeni bir babalık bulmak zorunda kalacaktım, ama tabii misafirhanenin hesabını nasıl kapatacağım konusunda hiçbir fikrim yoktu.

Misafirhanede bana çeşitli satıcıların yazdığı başka notlar da buldum, balıkçı, lokmacı, ayakkabıcı, gömlekçi, hepsi de veresiye sattıklarının parasını ne zaman alacaklarını soruyordu. Hazır konu açılmışken, sayın efendim, maaşımın avansını ne zaman alacağımı söyleyebilir misiniz? Alacağımın beşte dördü veya dokuzda sekizi olsa iyi olurdu, çünkü satıcılar birkaç gün içinde paralarını almazlarsa beni lime lime edecekler.

Beklediğim gibi, odama geçtiğimde, başka bir misafire yemek servis eden hizmetçi kız beni yakaladı ve sorular sormaya başladı: Nerelerdeydin, bütün bu zaman ne yaptın, gideceğini bana neden söylemedin vs. vs. Kısacası benim kamışı özlediğinden baş belası haline gelmişti, sussun diye

odama aldım, elinde misafire götürdüğü iki güzel elma vardı, kırmızı olanını kapıverdim.

Hizmetçi kız (hay aksi, Roma'dan ayrılmadan önce ismini mutlaka sormam lazım) son mektubunuzu bana verdi, sayın efendim. Mektubu getiren elçi çok önemli olduğunu söylemiş, kız da bu yüzden kendisi vermek için mektubu saklamış. Grassi adına sizden rica ettiğim, papanın Türklerle gizli bir anlaşma yaptığı hakkında elinde kanıtlar olduğu söylenen noterle ilgili verdiğiniz bilgi için çok teşekkür ederim. Meğersem bırakın kanıtları, koca Floransa'da noter Patriarchi diye biri bile yokmuş. Yani papaya karşı yapılan bu suçlama da asılsızmış, uydurmaymış ve Strazburglu ağzı bozukların bir hilesiymiş. Mektubunuzda haklı olarak diyorsunuz ki, bak Salai, Papa Borgia'ya ilk iftiraları atanların Strazburglu olduğunu da nereden çıkarıyorsun? Bir kanıtın yok bu konuda. Haklısınız sayın efendim, ama size haklı olduğumu gösterecek bir fikrim var, ancak bu konuda hizmetçi kızın yardım etmesi gerek.

Bana neredeyse ağlamaklı bir şekilde, ne kadar endişelendiğinden bahsetti. Yatakta yanıma oturttum ve teselli ettim önce kafasını, sonra yanaklarını okşadım, bir anda bu arsız kadın elimdeki elmayı aldı ve ellerimi göğsüne koyuverdi, size sanırım daha önce belirttiğim gibi, iki büyük yumurta gibi sert memelerinin arasına. Ben de taştan yapılmadım sayın efendim ve eğer bir kadın ellerimi göğüslerinin arasına koyarsa, İncil duası okuyacak halim yok, eh, iyi de bir yemek yemiştim, gücüm yerindeydi, kızın önce elbisesini çıkardım ve benden olağanüstü bir hizmet gördü, şimdi ondan bir ricam olacak ve size sonra olup olmadığını anlatacağım bir şey için bu rica gerekli. Size önceden bir söz vermek istemiyorum efendim, sonra belki, bu Salai konuşur durur ama sonunda bir işe yaramaz dersiniz ve avansımı vermezsiniz, sonra da benden para bekleyen peynirci, lokmacı vs. beni toptan kıyma yapar.

Her daim sadık kulunuz Salai

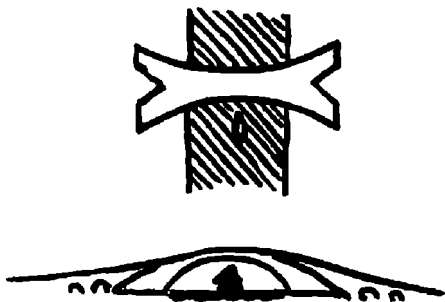
Benim Her Övgüye Layık Efendim,

ondan istediğim ricayı duyduğunda, hizmetçi kız önce, deli misin, dedi, ama bir süre konuştuktan sonra onu ikna edebildim, bana yardım etmeye söz verdi, hatta başladı bile, ben de bu gece için işlerimi halletmeliyim ve her şey yolunda giderse sayın efendim ve benim düşündüğüm şeyi kız bulabilirse, size yemin ederim, Salai'den çok memnun kalacaksınız ve canıgönülден maaşımı ödeyeceksiniz, ama bana önce bir miktar verseniz de olur.

Hizmetçi kız gittikten sonra tuhaf bir şey oldu, kitap ve başka şeyler satan dükkândan biri gelip kapıyı çaldı ve yanında Leonardo'nun aldığı şeylerden biri olduğunu söyledi. Leonardo parasını vermiş, ama o anda yanında götürememiş. Ben de hatırladım dükkânı, Çingene kadına gittikten sonra uğradığımız dükkândı. Genç adam, bu malı size emanet edebilir miyim, diye sordu, ben de, elbette, ver bana, dedim. Sizi rahatsız ettiysem bağışlayın, son günlerde devamlı uğruyordum, ama Bay Leonardo hiç yoktu, dedi. Biliyorum, dedim, tırsıp kaçtı. Efendim, dedi, yok bir şey, hadi güle güle.

Yalnız kalır kalmaz, elimde tuttuğum boru gibi şeyi incelemeye başladım. Kâğıtla kaplanmıştı, küçük bir çocuk boyundaydı, bak hele, Leonardo silindirlerle takılıyor. Ruloyu açtım ve başka bir kâğıtla kaplanmış yine rulo halinde bir Türkiye haritası buldum, yo hayır, Yunanistan, İtalya, genel olarak Doğu, ama tuhaftı, çünkü Türkiye haritanın tam ortasında duruyordu. Leonardo, hiç gitmediği ve hakkında zerre şey bilmediği Türkiye'nin haritasıyla da ne yapacak, ayrıca böyle bir şey aldığından bana niye bahsetmedi, diye sordum kendi kendime. Hizmetçinin tepsisinden aşırduğım elma yenmemiş şekilde hâlâ elimde olduğundan Türkiye

haritası yere düştü, yerden alırken, nereye koysam bunu, diye düşündüm. Sonra aklıma geldi, beni öldürmek isteyen hırsız kaçtıktan sonra etrafa dağılan kâğıtları toplayıp kapının yanındaki masanın üzerindeki bir kitabın içine koymuştum. Koyduğum şeylerin ne olduklarına tam bakmamıştım, çünkü korkudan altıma etmek üzereydim. Türkiye haritasını aldım ve iyice katlayıp aynı kitabın arasına koymaya karar verdim. Ama tam koyacakken, kitabın arasına daha önce koyduklarıma göz atmaya karar verdim ve çok tuhaf şeylerle karşılaştım, gerçeği söylemek gerekirse, sayın efendim, tam bir ihanete benziyordu. Önce bana ilginç gelmeyen beyaz bir kâğıt buldum ve cebime yerleştirdim, ama bir başka kâğıtta altında yazı olan bir resim vardı, ikisini de koyuyorum buraya:

İstanbul Pera'daki köprü, 40 kulaç genişliğinde, su yüzeyinden 70 kulaç yüksekliğinde, 600 kulaç uzunluğunda, bunun 400'ü su üzerinde, 200'ü kara üzerinde, kendi kendini taşımakta.

Kısacası, gözlerime inanamadım, sayın efendim, ama eminim, ki bunu bir ahmak bile anlar, Leonardo'nun Türklerle gizli ilişkileri var ve sultana, İstanbul'daki Boğaziçi denen şu nehir veya deniz üzerinde bir köprü yapma teklifinde bulunmuş. Bana öyle geliyor ki, köprü o kadar büyük ve uzun ki, Leonardo onu gerçekten inşa ederse (ama sanmıyorum, çün-

kü ona bırakın köprüyü bir ahır bile inşa ettirmez kimse) kesin suya düşüverir ve ortalık fena karışır. Ne olursa olsun, Türkler kâfirdir, sayın efendim, bu yüzden Leonardo'nun dinimizin dünyada var olan en büyük düşmanına hizmet etmesi, en hafifinden hainliktir ve bunun vatanımız Floransa için iyi mi kötü mü olduğunu sizin takdirinize bırakıyorum.

Gayretli hizmetkârınız

Salai

43.

Her Türlü Yüce Övgüye Layık Efendim,

Benim babalığın yaptığı bu adiliği tam olarak aydınlatmak için kafamdakileri toplayıp derhal harekete geçmeye karar verdim. Aklıma şahane bir fikir gelir gelmez de sokağa fırladım ve Pozzo Bianco mahallesine doğru yola çıktım. Size daha önce bahsettiğim gibi, oldukça tehlikeli bir yerdir, zira birçok serseri ve karanlık tip etrafta gezer, bir de oradan hep uzak durdum, çünkü mermer işleri yüzünden orada hep beyaz bir toz bulutu vardır ve gözlerimi fena yakar. Tam Pozzo Bianco'dan çıkıp Tiber kıyısına varıyordum ve küçük bir sokaktan geçip o mahalleden kurtulmak üzereydim ki, arkamdan birisi, hey sen, der gibi çağıran bir ıslık çaldı. Arkamı dönerken gözüme bir toz yığını kaçtı ve hiçbir şey göremez oldum, sonra yan tarafıma bir şey çarptı, sonra bir tokat ve beni düşürüp yüzümün yere çarpmasına sebep olan korkunç ağır bir darbe geldi.

Acıyan kulağımı kavradım ve gözücundan baktığımda kan geldiğini gördüm, o sırada bana vuranın kim olduğuna bakmak için kafamı kaldırdım, şiş yüzlü adamdı, Allahın belası, onun olabileceği hiç aklıma gelmezdi.

Beni yerden kaldırdı ve yüzüme tükürdü, bir iki tokat daha attı ve seni pislik, bana verdiğin işle hayatımı tehlikeye attın, sonra da ortadan kayboldun, ama bana bak, eğer paramı vermezsen seni öldürürüm, dedi. Tamam tamam haklısın, diye yanıtladım, ama Leonardo'nun ortadan kaybolması benim suçum değil ki, ayrıca nerede saklandığını bilmiyorum, para da onda. O beni ilgilendirmez, dedi adam, parayı sen söz verdin, bu yüzden onun değil senin kafanı koparacağım şimdi. İyi de, verdiğim işi yapmadın, dedim, o da, tabii ki yaptım seni pislik, deyip bir kere daha vurdu suratıma, kafam neredeyse tersine dönüyordu.

Sonra bana birkaç kâğıt parçası verdi ve Papalık kalem odasından bir jurnalciyi kullandığını, elindekilerin papanın mühürlü evrakının resmi suretleri olduğunu, kâğıtları kontrol ettirdiğini ve hazretlerinin orijinal evrakı olduğunu, işim bitince onları eksiksiz geri vermem gerektiğini söyledi ve devam etti: Kalem odasına her gün sayılamayacak kadar evrak girip çıksa da, ne olur ne olmaz, tedbir pişmanlıktan iyidir, ayrıca kâğıtları kimden aldığını söylersen kafanı koparır, arkadaşlarımla top oynar, sonra da Tiber'deki balıklara atarım. Üç gün sonra söz verdiğin parayı almak için geleceğim, yoksa başına gelecekleri demin söyledim, anlaştık mı, aşağılık herif? Elbette demek istediğini anladım, oldukça açık ve netti ve tabii ki, elbette anlaştık derken, lanet olsun, Leonardo yokken şimdi parayı nereden bulacağım, diye düşünüyordum.

Sonra gitti ve kanayan burnumla orada tek başıma kala kaldım, gözlerim hiçbir şey görmüyordu ve hangi yöne gitmem gerektiğini anlamam için bir süre geçmesi gerekti, insanlar yolda bana bakıp, vah zavallı, ne hale gelmiş, deyip durdular. Bir çeşme bulup üstümü başımı temizledim, yüzümü serinlettim, herhalde üstümden üç tane beygir geçmiş gibi görünüyordum. Şiş suratlı adamın verdiği kâğıtlar elimdeydi, ama gözlerim, beni kör etmek için yüzüme attığı mermer tozu yüzünden acıyordu ve kâğıtları okuyamadım.

Zar zor varmak istediğim yere geldim, yani Roma'daki ilk yürüyüşümde tanıştığım lokantacıya. Bilmiyorum hatırlıyor musunuz sayın efendim, iyi şarabı olan ve bana, Siena'dan mı geliyorsun, diye soran adam. İçeri girdiğimde, merhaba, beni hatırladın mı, dedim. Evet, dedi, ama neyin var, biri seni dövdü mü, suratın sanki üç beygir üzerinden geçmiş gibi? Boş ver, dedim; sen, o zamanki güzel şaraptan hâlâ var mı onu söyle, bir de sana bir sorum olacak: Şark'tan bir sürü insanın buraya Roma'ya geldiğini söylemiştin, acaba İstanbul'dan birilerini tanıyor musun? Ona bir şeyler sormam lazım da. Bana, Ermeni Kilisesi Santa Maria Egiziaca'ya gitmemi söyledi, bir Roma tapınağına benziyormuş ve Tiber Nehri'nin yakınlarındaymış. Ermeniler, Türkler hakkında her şeyi bilirlermiş, çünkü Türkler onları yurtlarından kovmuş ve bu yüzden haklarında pek iyi konuşmayabilirlermiş.

Yolda giderken, acıyan gözlerime rağmen muhteşem hatunlar görmeyi başarabildim yine de, nitekim biri enginar satıyordu, diğeri çocuklarıyla gezintiye çıkmıştı, bir diğeri ise pencere kenarında oturmuş gelip geçeni izliyordu, ama itiraf etmeliyim size, sayın efendim, bütün bu olan biten kötü şeylerden sonra bir hevesim kalmadı ve kamışım da bana, aha şuraya bak, diye talimat vermiyor artık, küçücük kaldı, sanki, Salai'ciğim önce kıcını kurtar, ondan önce benden sana iş yok, diyor.

Santa Maria Egiziaca Kilisesi'ne gitmem epey zaman aldı, çünkü gözlerim hâlâ felaket acıyordu. Ayrıca sokakta yine takip ediliyorum gibi geldi, ama neredeyse kör olduğumdan, kendi kendime, şimdi hapı yuttun, şimdi bana saldırsalar kıyma yaparlar beni, ama ne olacaksa olsun, diye düşündüm ve haç çıkardım.

Santa Maria Egiziaca Kilisesi'nde gördüğüm ilk Ermeni papaza hemen üzerinde köprünün olduğu kâğıdı gösterdim, ama o bana, aman Tanrım, üzerinden bir çift beygir mi geçti, diye sordu, hayır monsenyör, iki değil üç, dedim. Son-

ra kâğıdı aldı, güzelmiş, satmak mı istiyorsun, dedi. Hayır monsenyör, mimar olan babalığım, birisinin Boğaziçi üzerine bir köprü yapma fikri olup olmadığını bilmek istiyor da. O anda, sen mi delisin, yoksa mimar babalığın mı kaçık, deyip gülmeye başladı. Bu saçma sapan bir fikir, ne demek istediğini biliyorsun değil mi, bu San Pietro Kilisesi üzerine bir köprü yapmak gibi, yok yok, daha da kötü bir fikir, çünkü mesafe daha fazla ve altında deniz var, babalığın böyle çılgınca bir fikirle neyi amaçlıyor? Hiçbir şey, dedim, biraz kaçıktır kendisi ve bazen gözü pek yeni tasarımlar çizer, ama bana da Boğaziçi üzerine böyle bir köprü yapma fikri pek iyi gelmiyor. Elbette değil, diye yanıtladı peder, Boğaziçi'nde zaten kayıklardan bir köprü var ve gayet iyi iş görüyor, ayrıca sultanın böyle bir zırvalığa para harcayacağını sanmam, hele Roma'da kendilerine karşı planlanan şeyler İstanbul'da mutlaka biliniyorken, bir sürü ajanları var çünkü Roma'da. Neler planlıyorlar, diye sordum. Çok basit, papa, Alman bankacı Fugk, Fukk, Fucker (ya da nasıl yazılıyorsa Allahın cezası) ile, Türklerle savaşmak için kırk bin altın sikke borç alabilmeye uğraşıyor. Para Macaristan'a yollanacak. Böyle ya evlat, Türklere karşı büyük savaş planları var, şimdi bir düşün, böyle bir durumda sultan tonla parayı, Boğaziçi üzerine inşa edilmesi bile imkânsız bir köprü yapmak için harcar mı? Papa şu sıralar Venedik ve Macar Kralı Ladislaus ile Türklere karşı bir donanma hazırlıyor, aylarca sürececek bir savaş olacak. Donanma için parayı ona, Borgia papa olduğundan beri Roma'da ikamet eden ve kısa zamanda işlerini büyüterek çok güçlü hale gelen Fucker ailesi veriyor. Monsenyör, lütfen bana söyleyin, neden papa Venedik'e götürülecek para için bu Fucker'lere güveniyor? Aksanına bakılırsa Siena'dan geliyorsun evlat, doğru mu, diye sordu. Hayır, Floransa'dan. Ha kusura bakma, ama şunu bilmelisin ki, Roma'da senin memleketten, yani Toskana'dan olan tircileri parayla bu şehirden uzaklaştırdılar. Eskiden papanın parasıyla iş yapan Ricasoli, Strozzi, Rucellai, Gaddi, Altovi-

ri vs. vardı ve hepsi Floransalı iyi ve soylu ailelerdendi. Ama bu papa seçildikten sonra, diye devam etti Ermeni papaz, bu Alman Fucker'ler Roma'da yayıldı, Floransalıların işlerini ellerinden aldı ve korkunç paralar yaptılar. Bu kadar çabuk yayılıp güçlenmelerini ise anlamak zor, sanki papa yönetiminden birileri yardım ediyor ve ne olursa olsun Fucker'lerin en iyi yerleri kapmasını istiyor. Elbette papayla çalışan başka tüccar ve işadamları var, örneğin Siena'dan Spannocchi, ama belki bunu duymak istemezsin, çünkü sen Floransalıydın ve bildiğim kadarıyla siz Toskanalılar hepiniz birbirinizle ölümüne kavgalısınız, ama her neyse, diğer papa geldiğinde Spannochi de gönderilecek kanımca. Eğer bu Fucker'ler papaya Türklerle savaşması için bu kadar parayı veriyorlarsa, dedim, Almanlar demek ki yardım etmek istiyorlar, değil mi? Hahahaha, diye güldü papaz, ne kadar da salaksın sen. Türkler Alman imparatorunu ve Almanları aslında zerre kadar ilgilendirmiyor, bilmiyor muydun bunu? Hatta papanın Alman kralı ile prenslerini savaşa katmak için yırtınması onları daha da eğlendiriyor. Sonra bana, papanın geçen yıl mart ayında (ama bu politik meseleleri eminim ezbere biliyorsunuzdur ve gına gelmiştir size, sayın efendim, tıpkı Leonardo'nun kulağını kaşımından bana geldiği gibi) bütün Hıristiyan devletleri Türklere karşı ortak bir plan yapmak için çağırdığını söyledi. Alman kral ve prensleri ise yanıt bile vermemiş, papa da elçilerini çağırmış, söylenene uymuşlar ama o kadar uyuşuk ve isteksizlermiş ki, Türklere karşı plan yapmak bir yana, kendi aralarında tartışmışlar, toplantı da hiçbir şeye yaramamış. Bunun üzerine papa, üç yıl boyunca, bütün kardinallerin, Kilise adamlarının maaşlarının onda birine el koyulmasına karar vermiş, Macaristan ve Polonya'da uzun zamandır böyleymiş zaten. Böylece kâfirlere karşı savaşabilmek için bir ton para toplamış. Sonra İmparator Maximilian'a, kendine gelmesini ve yardım etmesini söylemiş, kral da her zaman kendisini seçen Alman prenslerini toplayıp, bir şey yapmayacak

mıyız, diye sormuş. Prensler, elbette, neden olmasın, biz de bir şeyler yapalım, demişler ve krala, asker göndermek ve para vermek üzere söz vermişler, ama ardından dokuz ay geçmesine rağmen hiçbir gelişme olmamış. Geçen yıl eylül ayında Venedik devleti başkanı, İmparator Maximilian'dan tekrar Türklere karşı savaşta yardım etmesi için ricada bulunmuş, kral yine, evet evet, biz Almanlar elbette yardım ederiz, deyip bir sürü söz vermiş, ama yine bir şey olmamış. Bir gün papa, 9 Ağustos Pazar günü, bundan sonraki her gün kilise çanlarının çalınmasını ve inananların Hristiyanların kurtuluşu için dua etmesini emretmiş, ama gelin görün ki tam aynı gün Türkler Venediklilere ait, Yunanistan'da Peloppones adında küçük bir şehri ele geçirmişler, yüzlerce kişiyi öldürüp yüzlerce kadına ve çocuğa tecavüz etmişler veya esir almışlar ve o günden sonra herkes bu meselede Türklere karşı gerçekten bir şeyler yapmaya çalışan tek kişinin papa olduğunu anlamış.

Bu kısımda çok heyecanlandım sayın efendim, çünkü iki görüş burada aynı meselede birleşiyor (nitekim, benim Leonardo'nun hainliğiyle, Leonardo'nun da papa iftiracılarıyla ilgili meselesi), ayrıca yine Almanlar işin içinde, yani Fucker'ler. Sonra Ermeni papaz bana şöyle dedi: Evladım, sana bu şeyleri sadece arkadaşlıktan anlattığımı sanmıyorsun umarım, burada ilgilenmemiz gereken bir sürü zavallı durumda insan bulunuyor, yardıma ihtiyacımız var, Türkler bizi vatanımızdan kovdu ve bizler de kimimiz Venedik'e, kimimiz Roma'ya kaçmak zorunda kaldık. Kısacası papaz, anlattıklarının karşılığında bağış istiyordu, ama ben hemen, hiçbir şey anlamadım der gibi bir surat yapıp hemencecik vedalaştım ve oradan uzaklaştım, çünkü artık yiyeceğe verecek bile param kalmadı sayın efendim, bu arada konu açılmışken, sizden uzun süredir rica ettiğim avansı ne zaman alabileceğim?

Görevine bağlı hizmetkârınız

Salai

Pek Muhterem Efendim,

son mektubu bitiriş tarzımı lütfen yanlış anlamayın, ama en önemli şeyi en son söylersem belki bu sefer hatırlarsınız diye düşünüp sizin için yaptım, kendim için değil, yoksa insan çölde nasıl suya muhtaçsa, o kadar paraya ihtiyacım olduğunu size hatırlatmaya hiç haddim yok. Ama şiş suratlı adam ve borcum olan diğerleri beni öldürdüğünde siz sıkıntıya gireceksiniz ve belki vicdanınız sızlayacak, fakat şimdi bunları söylemiş olmayayım, yok yok.

Ermeni papazla konuşmamızdan sonra, hâlâ felaket acıyan ve neredeyse hiç hareket ettiremediğim gözlerimi yıkamak için misafirhaneye geri döndüm. Önce Leonardo'nun köprülÜ resmi olan kâğıdı odasında eski yerine koydum, sonra kendi odama doğru gittim ve tesadüfen buldum odayı, çünkü acıdan gözkapaklarım hâlâ kapalıydı. Sonra gözlerimi yıkadım, hizmetçi kız, şişmiş gözkapaklarıma koymam için bir bez getireydi keşke, lanet olası sadece düzüşmek istediğı zaman geliyor, diye düşündüm ve hiçbir şey göremeden kendimi yatağı attım, kapalı gözkapaklarıyla orda yatmak ve düşünmek dışında yapacak bir şeyim yoktu. Ben de düşünmeye başladım, Ciolek dediklerinde haklıydı, yani Alman ve İtalyan antikçilerin birbirlerinden nefret etmelerini nasıl açıklayacaktık, ayrıca Almanların, ya da daha çok Alamanların bayıldığı Germania'yı aksilik bu ya, bir İtalyan, Poggio Bracciolini bulmamış mıydı? O sırada aklıma, Germania'nın belki öylesine keşfedilmiş olabileceğı, papaya karşı Strazburgluların bir komplosu olduğuna dair inancımın tesadüflerden kaynaklanıyor olabileceğı ve şeytanın bütün bu işlerle hiç ilgisi olmayabileceğı geldi. Sonra bu Fucker'ler meselesi enteresan, şimdiki papa zamanında Roma'ya iş için geliyorlar, dağ gibi para yapıyorlar, bu tuhaf,

çünkü adamlar Alman olduğu için bu papanın hiç hoşuna gitmemiş olsa gerek. Üstüne üstlük bütün bu parayı nasıl kazandı bu Fucker denen adamlar, çünkü eğer bu kadar paran varsa, elin de pisliğe batmış demektir. Ama nereden öğrenebilirim bunu? Aklıma bir şey gelmedi bir türlü, hiçbir ışık çakmadı, çünkü sayın efendim, gözlerimin önünde görececek bir şey olmayınca ve kadınlara dokunamayınca, aklıma da hiçbir şey gelmiyor. Ben ressamlar gibi değilim, onlara beyaz bir kâğıt göster, hemen size güzel bir şeyler çizerler, benimse içimden kâğıttan top yapıp, o sırada resim çizen Leonardo'nun kafasına atmak gelir hep. Bunu çocukken hep yapardım, ama çok kızardı, çünkü kafasına geldiği zaman elindeki fırça kayar, komik hatalar yapardı resminde. Hatta bence, resimlerindeki bazı, herkesin vay anasını, bakın ne kadar ilginç bir hata, ne kadar orijinal dediği saçmalıklar gerçekte benim kâğıt toplarım yüzünden olmuştur. Kapalı gözlerimle derin düşüncelere daldıktan sonra uyuyakalmışım ve az önce kalktım, bir de ne diyecektim, ha, ama kapı çalıyor şimdi, kesin hizmetçi kızdır, bu akşam onu beklediğimi biliyor çünkü.

Size her zaman itaat eden
Salai

45.

Her İyi Şeyin Kaynağı Efendim,

gelen hizmetçi kız değilmiş ve kimin geldiğine hayatta inanmazsınız, bana sürpriz yapmak isteyen Kopernik'miş gelen, kapıda elinde bir şişe şarap, gayet neşeli bir şekilde, merhaba Salai, nasılsın, içeri gireyim, sana içecek bir şeyler getirdim, muhabbet ederiz biraz, dedi. Sonra, şiş suratlı ada-

mın yüzümü ne hale getirdiğini gördü, ben de ona, üzerimden üç değil iki beygir geçti vs. vs. diye uydurmaya başladım. Vah zavallı, dedi, senin için bir şey yapabilir miyim? Hayır, çok teşekkür ederim, yarın kendime nasıl olsa yeni gözler alacağım dediğimde şakama gülmeye başladı ve gel, biraz şarap içelim, dedi ve o kadar directti ki, iyi hadi gel, deyip içeri aldım, çünkü efendim, bu yumuşaklar bir şey isteyince hayır demenin yararı yok, sonra kadınlar gibi çektirirler insana.

Sonra bana şarap koydu, ama içmedim, çünkü gözlerimin acısı yüzünden canım çekmiyordu hiçbir şey, o ise oldukça iştahlı görünüyordu, ben tekrardan gözlerimi mermer tozundan arındırmak için yıkarken, Kopernik arka arkaya dört kadeh içti. Önce bana son günlerde neler yaptığımı sordu, kafadan bir şeyler uydurdum, sonra ben ona şu Fucker'leri duyup duymadığımı sordum. Şaka mı yapıyorsun, dedi, elbette Roma'da onlardan bahsedildiğini duydum, herkes onlardan bahseder, hık, pardon, hıçkırık tuttu, deyip bardağını tekrar doldurdu ve bir dikişte içti. Şunu demem gerekiyor ki, Kopernik belki gezegenlerden filan anlıyor ama biz Toskanalılara kıyasla şaraptan zerre anlamıyor, nitekim bir yudum denedim ve rezaletti, ama o içmeye devam etti, ben de ona, bakıyorum bugün epey susamışsın, diye takıldım. Hayır, dedi, son günlerde çok fazla matematik ve astronomi çalıştım, ve biraz dinlenmeye ihtiyacım vardı, ben de dostum Salai'yi ziyarete gideyim dedim. Ama sanıyorum ki, sayın efendim, Kopernik beni şarapla kandırıp kendisiyle oynaşacağımı hayal etti, ayrıca Roma'da kendini çok yalnız hissediyor olmalı, bahse girerim bir sürü kişide denemiştir ama herkes reddetmiştir onu, çünkü buradaki fıstık gibi hatunlar varken kim bir yumuşakla takılmak ister ki?

Sonra yine de bu Fucker mi Fugger mi adları her neyse, nereden geldiklerini sordum, o da, bu şaka gibi ama bunu kimse bilmiyor, dedi. Yok artık, olamaz, dedim, bu kadar parası olan insanların en azından az çok nasıl buralara gel-

diği bilinir, e ama öyle, kimse bilmiyor, diye tekrarladı. Almanya'da anlatılanlara göre, Fucker ailesinin ta eski ataları Şvab bölgesinin Augsburg şehrinde yün ve ipek dokumacılığı yapıyormuş ve o zamanlardan zenginlermiş, ama nasıl zengin oldukları bir sırmiş, çünkü dokumacılar doğuştan zengin olmazlarmış. Fucker ailesi işlerini büyütüp Augsburg dışına taşınmış ve bütün Avrupa'da, Fransa'da, Almanya'da, Macaristan'da, Polonya'da, İtalya'da, Venedik'te, Roma'da vs. her yerde bankalar açmışlar, bütün papalara, krallara, prenslere borç paralar vermişler ve faizlerini almışlar, dedi Kopernik ve ama bu seni niye ilgilendiriyor evlat, diye sorarken garip bir surat ifadesi takındı ve sonra gülmeğe başladı. Hay lanet, umarım şimdi yerlere kusmaz, dedim kendi kendime. Bardağı çok gevşek tuttuğundan, şarap göbeğine doğru akarken Kopernik konuşmaya devam etti ve bu Fucker, Fucher, Ficker mi, her ne haltsa adları, derken kahkaha atıp şarabından bir yudum aldı ve tekrar devam etti, bunlar tek başlarına değillermiş, arkadaşlarının dediğine göre Strazburg ve Augsburglu en zengin aileler hep dokumacıymış ve nasıl bu kadar zengin olduklarını kimse bilmiyormuş. Bak dinle, Kopernik, dedim, bu kadar içme zarar verir sana, ayrıca bana sadece saçmalıyorsun gibi geliyor. Sesini birden yükseltti ve sen ne sanıyorsun kendini Salai, diye kükredi. Almanya'da çok şanlı dostlarım vardır, hepsi de bilimadamı, senin gibi velet değil. Tamam tamam, deyip sakinleştirmeye çalıştım, çünkü yatağıma zıplamıştı ve misafirhaneden birinin gelip, hop ne oluyor burada, demesinden çok korktum. Kopernik konuşmaya devam etti, bravo Salai, her zaman doğru soruları soruyorsun, hık, çünkü Fucker'lerin ve arkadaşlarının bu kadar parayı nereden bulduklarını kimse bilmiyor, ama sana diyeyim, bu parayı doğru-dan şeytandan alıyorlar, çünkü parayı yapan şeytandır, ama bunu sen zaten çoktan anlamışsındır, ah Salai, zaten yanıtlarını bildiğin soruları neden sorarsın? Sana bir şey daha söyleyeyim, ~~monopol-monopol~~, her neyse, yani papaya ait para-

yı sadece kendileri Almanya'dan Roma'ya getirebiliyormuş, hem de nasıl, biliyor musun? Önceki papalar vergileri papazlarla getirtirler, ama çoğu zaman soyulurlarmış, ama Fucker'ler işe el attıktan sonra bir daha hiç soygun olmamış, neden biliyor musun? Daha önce rahiplerin soyulmasına neden olanlar bizzat Fucker'lermiş, böylece kendileri görevi devraldığında böyle vukuatlar olmadığını göstermek istiyorlarmış. Bu yüzden şimdi parayı Roma'ya onlar getiriyor ve bu görevden müthiş para kazanıyorlarmış. Bunlar gerçekten şeytan mı Salai? Hahaha, diye güldü Kopernik ve aynı anda pantolonunu indirdi, hop Kopernik, dedim, rica ederim ne yapıyorsun sen, ama hâlâ yatağında oturuyor ve konuşmaya devam ediyordu, sevgili Salai, Fucker'lerin aynı zamanda sahtekâr olduklarını biliyor muydun? Ya evet, nasıl sahtekârlıklar yaptıklarını anlatayım sana, hık, her yerde casusları olması ve beni duymaları da umurumda değil, anlıyor musun Salai? Sonra şarap kokan nefesiyle kulağıma fısıldamaya başladı, Fucker'ler Almanya'da diğer Almanlara, onları Roma'da önemli mevkilere getirme sözü vermişler, örneğin inzibat amirliği veya rahiplik gibi şeyler. Böylece tonla para toplamışlar Fucker'ler, ama Roma'dan geri döndüklerinde mevki uğruna para ödeyenler küçük bir sürprizle karşılaşmışlar, nitekim Fucker'ler demiş ki, oh, size orada önemli bir mevki ayarlardık, ama aslında beş para da etmez, çünkü bu tür işlere Roma'da çok az para ödüyorlar, örneğin herhangi bir katedraldeki korist. Ama aslında, önceden aldıkları paralarla kendi aileleri için bir sürü mevki ayarlamışlar. Aldatılanlar, Alman İmparatoru Maximilian'a şikâyet gitmişler, ama zaten kendisi bütün parayı Fucker'lerden alan imparator, bunlara ne yanıt vermiş dersin? Böylece Fucker'ler din üzerinden para kazanmaya başlamışlar, dini makamları ve Kilise'nin mallarını satıyor, alıyor, peşkeş çekiyorlarmış. Aslında Almanların papayı suçladıkları şeyin, yani papanın Kardinaller Meclisi üyelerini satın almasının tam aynısını yapıyorlarmış, hehehe!

Sarhoş bir şekilde saçmalayıp konuşurken, Kopernik pantolonunu da düşürdü, orada öyle cıscıbil oturuyordu, gevşek ve uzun bir salam gibi sarkan kamışını gösterip, Salai, neden kimsenin hoşuna gitmiyor bu, diye sordu ağlayarak. Söyle, lütfen söyle, neden kimsenin hoşuna gitmiyor benimki? Sorun nedir? Bu sırada dengesini kaybetti ve neredeyse yataktan düşüyordu, neyse ki son anda onu yakaladım ve oturttum.

Neler hissettiğimi tahmin edebilirsiniz sayın efendim, gözlerim hâlâ temizleyemediğim mermer tozundan devamlı yaşarırken ve misafirhanedeki hizmetçilerin her an içeri girip beni Kopernik'in dışarı fırlamış kamışıyla basmaları korkusuyla. Eminim şöyle derlerdi: Hah, işte seni yakaladık, Salai'nin de onlardan olduğu doğruymuş demek ki. Sonra belki beni ve Kopernik'i, ters ilişkiden papanın zindanlarına atarlardı, ben de umutsuzca, hayır, durun, bizi rahat bırakın, bu kişi, evren ve yıldızlar hakkında her şeyi bilen ünlü bir Polonyalı matematikçidir, demeye çalışırdım, onlar da, tabii tabii Salai, herhalde bu yüzden kuyruklyıldızını sana sokmaya çalışıyordu, diye yanıtlarlardı.

Neyse ki Kopernik uslu durdu ve yatağın üzerinde oturdu, ama kamışı hâlâ dışarıdaydı ve tekrar ağlamaya başlayıp, özür dilerim, beni affet Salai, Tanrım, Tanrım, kendimi nasıl da rezil ettim, beni bağışla, sana söylediklerimi ne olur hemen unut ve lütfen kimseye anlatma, yoksa budala duruma düşerim, deyip durdu. Tamam endişelenme dedim, hiçbir şey olmadı, dedim. Şaşırdı ve tekrar özürler dileyip gitmesi gerektiğini söyledi. Pantolonunu tekrar giyip, kamışını içeri sokmayı unutmaması için uyardım, aceleyle kapıyı açtı ve tam hizmetçi kız gelirken hızlıca çıktı, kız benim dağılmış suratımı ve giderken şarap kokan Kopernik'i gördü ve neler oluyor burada, diye sordu.

Sana sonra anlatırım, şimdi zamanım yok, sonra görüşürüz, deyip kızı yolladım ve size bu satırları yazabilmek

için hemen masa başına oturdum sayın efendim, çünkü az sonra bir randevuya gideceğiz, hay aksi, çok geç olmadı umarım.

Hizmetçi kız bir ya da iki saat sonra geldi, biraz yorgun gözüküyordu, ne oluyor ve neden bu kadar geciktin diye soracaktım ama unuttum, çünkü çok geç kalmıştık ve acele etmemiz gerekiyordu.

Her daim itaatkâr
Salai

46.

Saygıdeğer Efendim,

size, Roma'da geçirdiğim en gerilimli gecelerden birinin ardından yazıyorum ve umuyorum ki böyle bir şey bir daha başıma gelmez, yoksa yemin ederim hemen Floransa'ya geri dönerim ve bir daha inimden dışarı asla çıkmam, huriler gelip beni soymaya çalışsa da.

Hizmetçi kızla ben, biraz geç vakit, yani hava karardığında, Burkard'ın sarayına vardık, Kopernik denen salak yüzünden geç kalmıştık, ama neyse ki kapıyı çaldığımızda açtılar, içeri girdik ve Michele Sander'i sorduk. Bizi içeri alan uşak, Sander'den talimat almış olmalı ki, kocaman bir gülümsemeyle hizmetçi kıza baktı, sanki, şimdi anladım kim olduğunu, der gibiydi. Hatırlarsanız sayın efendim, Sander beni ve hizmetçi kızı sarayına davet etmişti, ona hizmetçi kızın yakında kocası olacağım zırvalığını anlatmıştım, o da bana, Roma'da nasıl iş bulacağım konusunda tavsiyeler vermek istediğini söylemişti, ama o kadar salak olmadığımdan asıl ne istediğini biliyordum. Sonuç olarak Burkard'ın sarayına bugün, Sander'i ziyaret etmek istiyoruz diye bir not bırakmıştım.

Biz Sander'in bizi sarayın girişinden almasını beklerken, kendi kendime, Salai'ciğim, bu sefer kendini burada, Roma'daki en güçlü Strazburglulardan birinin evinde gerçekten korkunç tehlikeli bir duruma sokuyorsun, dedim.

Michele Sander bizi büyük bir neşeyle karşıladı ve hizmetçi kıza türlü iltifatlarda bulundu, bana da, iyi ki geldin evlat, eminim ki çok açsınızdır, neden benimle yemiyorsunuz, hemen mutfığa haber vereyim, dedi. Sonra benim dağılmış suratımı görüp biraz irkildi, endişelenmemesi gerektiğini, üzerimden beygir geçtiğini söyledim. Bizi üst kata çıkardı, vay anasını, sayın efendim, ne kadar güzel ve lüks bu Burkard Sarayı anlatamam, para içinde yüzen insanlardaki her türlü eşya var burada, belli ki bu Strazburglularda çok ama çok para var. Ama tuhaf olan, burasının İtalyan tarzı bir saray olmaması, nitekim üst tarafa doğru sivrilen kemerli küçük kapılar var, pencereler de kemerli ama yuvarlak, koridorlar da dar, kısacası her şey korkunç küçük ve dar, belli ki devamlı üşüyüp titreyen insanlara göre yapılmış, şu lanet Almanya'da yaşayan insanlara göre. Saraydaki örtüler çok güzel işlenmiş ve boyanmış, doğruyu söylemek gerekirse, Leonardo'nun tablolarından çok daha güzel, duvarlarda şehir manzaraları var, örneğin Kudüs'ü gördüm, sonra yukarıda, tavanda Strazburg manzarası vardı, düşünün bir sayın efendim, nasıl da bağlılar şehirlerine, Hazreti İsa'nın kutsal topraklarından sonra akıllarına gelen ilk yer orası, sanki dünyada başka yer kalmamış gibi.

Çok şahane ve eminim yapımı çok pahalıya mal olmuş ahşap bir merdivenden çıktıktan sonra, Sander bizi küçük bir odaya soktu, odadaki masa çoktan tabak çanakla donatılmıştı, ortada ihtişamlı gümüş şamdanlar vardı, Sander uşağına salam sucukları, tavuğu, hindiyi ve kızarmış ördeği getirmesini söyledi, hepsi bilmediğim soslardan yapılmıştı, Alman usulü, ama enfeslerdi, ayrıca çeşitli otlar, taze ekmek, tatlı kırmızı şarap vardı, şahane bir şaraptı, totoş Kopernik'in sirke şarabı gibi değildi. Siyah ve şişman bir kedi et-

rafta dolanıyor, Sander ona büyük hindi parçaları veriyordu, işe bak, Sander parasını pencereden atabiliyor, zira böyle enfes hindi parçalarını kediye vermek yerine ben yedim, hele ki bu bütün kediler gibi kibirli kibirli dolaşan şişman kediye asla.

Sander aniden, içinde sarı tohumlar olan kırmızı tozla dolu küçük bir çanak uzattı, al evladım, bunu dene, ya da dur, önce elinde biraz ufala, bak ne kadar güzel. Dediğini yaptım, tozdan bir parça avucuma aldım, ufaladım, ağzıma attım, tadını almaya çalıştım ve hem elimden hem ağzımdan aynı anda alevler çıkmaya başladı. Karabiberi tek başına yediğinizde nasıl olur bilmiyorum hatırlıyor musunuz, insanın ağzı tutuşur, dili yanar, ama bu toz çok daha korkunçtu, derinize sürtseniz bile acısı uzun süre kalıyordu. Sander budala gibi gülmeye başladı, hizmetçi kız da öyle. Dediğine göre bu toz bir bitkiden yapılmış, hatta sebze diyebilirmişiz, adı chilli imiş ve Batı Hint Adaları'ndan geliyormuş, yani sekiz yıl önce keşfedilen şu yeni dünyadan. Bu acı, yemeklerde ve konserve yapımında kullanılmıyormuş, ama şaka yapmaya da yarıyor, dedi Sander. Haha, çok komik, dedim, aslında bu acıyı Sander'in kışına sokmayı istedim. Yine de tozdan gizlice biraz cebime aldım, bir gün belki Sander gibi ahmakça şakalar yapmak yerine gerçekten yemekte kullanırım diye.

Akşam yemeği başladığında korkuyordum biraz, çünkü Sander bana, dinle evlat, tanıştığımızda neden bana köpek gibi katledilen Poggio'yu sordun, gibi şeyler söyleyebilirdi. Korkum, Dorothea'nın babasının evindeki toplantıyı hatırladığımda daha da arttı. Toplantıda Sander'i ve Türklerden bahseden o diğer Almanları görmüştüm, nereden geldiği belirsiz bir ton para vardı ellerinde ve tuhaf şeylerden konuşuyorlardı devamlı.

Neyse ki Sander bana hiç soru sormadı, hizmetçi kıza neredeyse bitişik oturuyordu, bana da masanın diğer ucunda bir yer vermişti, böyle yiyip içip konuşurken, Sander, hiz-

metçi kıza edepsiz şakalar yapıyor, gülüyor, bana seslenip, iç, iç evladım, iyi gelir, derken, kıza da, güzelim, hindiyi beğendin değil mi, diye sorarken, kızın ağzına but sokmaya çalışıyor, çocuk yediriyor gibi, ham yap bakıyım, diyor, Sander masa altından elini bacağına koyduğunda da kız gülüyordu. Görmesem de bunu biliyordum, ama umurumda değildi, çünkü gerçekten evlenmeyecektim ya kızla, ayrıca bu Strazburgluların evinde olmaktan canım çok sıkılmıştı ve benimki tamamen büzülmüş, koldaki kıl gibi küçücük olmuştu. Hatta şöyle düşündüm, sayın efendim, dikkat et Salai, bu Sander, yaşlıların hep yaptığı gibi, sana iğrenç oyunlarından birini önerecek yakında, örneğin ben hizmetçi kızla oynaşırken izleyip kendini tatmin edecek, ya da bunun gibi şimdi yazamayacağım başka iğrençliklerden birini teklif edecek.

Şükür ki Sander aniden uşağını çağırdı, ama kimse gelmedi, bunun üzerine ayağa kalkıp, garip, belki de duymamıştır, evlat git bir bak bakalım bu ahmak uşak nereye kaybolmuş, dedi. Tamam, dedim, oyununu anlamıştım çünkü, mumlardan birini aldım, koridora gittim ve mutfığa inen merdiveni aradım, ama elbette uşakların, Sander'in ve Burkard'ın odaları nerede öğreneyim diye sağa sola göz atma fırsatını kaçırmadım.

Sonra geri döndüm ve tahmin ettiğim gibi oda boştu, çünkü Sander hizmetçi kızı almıştı, ayrıca odayı terk etmeden iyice edepsizliğe vurmuş olmalı, çünkü Sander'in ceke-ti yemek yediği sandalyenin altında kalmıştı. Odada sadece Sander'in, daha çok hindi parçası istediği için bacaklarıma sürtünüp miyavlayan kibirli kedisi kalmıştı. Hemen o sırada uşak belirdi, masaya bir göz attı ve bu Sander tarafından size, diyerek bir paket uzattı. Paketi açtım ve içinde bir ton para vardı, ama o kadar çok ki, sayın efendim, Roma'daki bütün borçlarımı kapatabilir, gerçi bu arada hâlâ sizin söz verdiğiniz ama bir türlü gelmeyen avansınızı da bekliyorum, bunu tekrar hatırlattıysam bağışlayın, ama Sander'in

verdiği paranın yarısını zaten hizmetçi kıza vereceğim, anlaşma böyleydi çünkü.

Uşak, Sander'in bize düğün hediyesi olarak vereceği yatak çarşaf takımlarını hizmetçi kıza gösterdiğini söyledi. Ha öyle mi, dedim, çarşafaları bir seferliğine deniyorlar yani. Adam cevap vermedi, buna izni yoktu, ama gülmek için kendini zor tuttuğu belliydi, kızın para için beni boynuzladığını sanıyordu, sonra dışarı çıktı.

Rahat bir şekilde sandalyeye oturdum, sayın efendim ve biraz daha enfes hindiden yedim, biraz daha şarap içtim, söylemeliyim ki o da çok güzeldi. Ama kısa bir süre sonra hizmetçi adam geri geldi ve hey evlat, Bay Sander seni bekliyor, dedi. Efendim? Uşak, onu takip etmem gereken yönü gösteren bir el hareketi yaptı, mumla önden gitti, bir kapıya gelene kadar birkaç koridordan geçtik. Uşak kapıyı çalmamı söyledi ve sonra ortadan kayboldu. Önce haç çıkardım sayın efendim, çünkü içeri girdiğimde başıma her şey gelebilirdi, sonra kapıya vurdum, tak tak tak, içerden hizmetçi kızın sesini duydum, içeri gel canım, diyordu. Kapıyı açtığımda, kızın yarı çıplak olduğunu gördüm, diğer yarısı da Sander'in verdiği ve çok komik duran elbiselerle kaplıydı, ikisinin ne işler çevirdiği belliydi ve bir anda, kızın elbiselerini giymiş olan Sander perdenin arkasından çıkıp, guguk yaptı. Evlat, ne güzel oldu geldin, üç kişi olduk, bak sana ne hazırladım, derken hizmetçi kız gülmeye başladı, benim şapşal halimi gören Burkard'ın kâtibi, yatağın önünde yerde duran ahşap bir sandığı işaret etti, kapağı kapalıydı. Bu nedir, diye sordum, bir oyunun içine düştüğümü biliyordum, ama Sander'in bu kez ne planladığını çıkaramamıştım. Kız bana doğru geldi ve kulağıma, endişelenme canım, canın yanmayacak, diye fısıldayarak beni sandığa doğru götürdü ve içine gir, dedi. Sander'e baktım, ama tekrar perdenin ardına saklanmış, oradan, eğer sandığa girmezsen bir daha guguk yapmam ve beni bir daha göremezsiniz, hahaha, deyip gülüyordu. Bu sırada hizmetçi kız gözlerini açıp sanki, hadi se-

ni salak, soyun, acele et, bu manyak bekliyor, der gibi bana bakıp işaret ediyordu ve sandığa girmemi bekliyordu, ama sadece bu da değildi. Çünkü, sayın efendim, tam soyunmuşum ki, hizmetçi kız kafamdan aşağı bastırdı ve korkma uzun sürmeyecek, diyerek sandığı kapattı, karanlıkta öylece kalakaldım. Sonra Sander'in guguk yapışını ve kızın gülüşünü duydum, sonra tam kafamın, yani sandığın üstünde bir gürültü oldu, ikisi de oraya oturmuşa benziyordu. Bir anda sandık garip bir şekilde hareket etmeye başladı, anladım ki hizmetçi kız ve Sander sandığın üzerinde işi pişiriyorlar. Bununla da bitmedi, sayın efendim, zira bir süre sonra Sander yüksek bir sesle bana, seni hıyar, neyi tercih edersin, ölmeyi mi, utancı mı, diye sordu ve korkunç bir kahkaha attı, ben ise sessiz kaldım, korkuyordum da, çünkü sandığın içinde karanlıktaydım, havasızdı ve fırtınadaki bir gemi gibi sallanıyordum. Burkard'ın kâtibi, ah oh sesleri çıkartıp duruyordu, sanki bir tımarhane manzarasıydı ve anlatıklarına inanmazsanız, sayın efendim, size hak verirdim. Tanrıya şükür, Sander kızla yeterince eğlenmişe benziyordu, çünkü sandık artık hareketsizdi, bir süre sonra kız sandığın kapağını açtı, biraz endişeli gibi bana, iyi misin, diye fısıldadı. Uf harikayım, diye yüksek sesle yanıtladım, bir daha böyle bir şey olmayacağını sanarak, ama o anda Sander yine perdenin arkasından fırlayıp, guguk guguk, beni bir daha görmeyeceksiniz, gibi şeyler söyleyip, korkudan minnacık hale gelen ve bir kuru üzüme dönen benim kamışı gösterdi eliyle ve pislik herif tekrar ölümcül kahkahasını attı. Bu sırada hizmetçi kız, elbiselerimi alıp hemen odayı terk etmemi işaret etti, çünkü Sander'in aklına yine başka muhtemem bir fikir gelebilirdi ki, bu da zaten yeterince manyakçaydı, aklına nereden geliyorsa böyle şeyler.

Kapının önünde hemencecik giyindim, neyse ki bir mum hâlâ yanıyordu, onunla yemek odasına geri döndüm ve orada kimsenin olmadığını gördüm. Sarayı tam biraz kolaçan etmeye hazırlanıyordum ki, dışarıdaki koridorda adımlar duy-

dum ve uşanın yine beklediğini gördüm, Allahın cezası, dedim içimden, bu Strazburglular insana Leonardo'nun talih-sizliği gibi yapıyor, şimdi kesin çıkışa kadar bana eşlik etmek için buradadır. Hemen bir şeyler düşünmeliydim ve uşaga çaktırmadan masaya bir miktar para koydum. Sonra uşaga masumca gülümseyip, bana zemin kata kadar eşlik etmesini rica ettim, çıkışa giden son koridorun başında, uşaga, ona olan hediyemi alıp almadığını sordum, bir şey anlamadı, ne hediyesi, diye sordu. Bak dinle, dedim, masanın üzerine senin için bir şeyler bıraktım, çünkü kâtip bey bana oldukça yüklü bir miktar ödedi, ben de senin için masaya ufak bir hediyeye olarak bir miktar para bıraktım, bize bu gece hizmet ettin ve biz Floransalılar emeği karşılıksız bırakmayız. Uşak ne kadar bıraktığını duyar duymaz çok teşekkür etti ve yıldırım hızıyla yukarı çıktı, maazallah iş arkadaşlarından biri parayı bulabilir ve cebe atabilirdi. Uşak merdivenleri çıkarken arkasından yüksek sesle, iyi geceler, dedim ve sarayın kapısını büyük bir gıcırtyla açıp kapadım ki çıktığını sansın, ama içerde kaldım ve o andan itibaren, sayın efendim, Burkard'ın sarayında gizlice dolaşabilirdim, Salai gerçekten kurnaz bir velet değil mi ama? Şimdi biraz sizi bekleteceğim efendim, çünkü yine hâlâ felaket acıyan gözlerimi yıkamalıyım, yüzü şiş adama binlerce kez lanet olsun, cehennemme gitsin.

Haşmetlerinin her daim kulu
Salai

47.

Benim İyiliksever ve Yüce Efendim,

dediğim gibi, o andan itibaren papanın seremoni şefinin sarayında özgürce hareket edebilirdim, ama tehlike büyüktü,

çünkü uşaklar beni yakalarsa, en iyi ihtimalle benim hırsızlık yapmaya çalıştığımı sanacaklardı ve hayalarımı haşlanmış yumurta gibi kesecekleri kesindi. Beni tek ilgilendiren Burkard'ın çalışma odasını bulmaktı, çünkü orada, Strazburglular ve papaya atılan iftiralar hakkındaki her şeyi anlayabilme yardımcı olacak şeyler bulacağımdan emindim, belki de Ciolek'in bahsettiği şu Diebold denen adamın kitapları da vardı orada, kısacası aradığım her şey orada olabilirdi. Bu saatte herkes mutlaka uyuyor olmalıydı ve özellikle o uşağın eline düşmek gibi bir şansızlık gelmezse başıma, hayaları kestirme tehlikesi o kadar büyük değildi, ama mum olmadan bu lanet karanlık sarayda yolunu bulmak hiç de kolay değildi, üstüne üstlük gözlerim hâlâ acırken. Yemek odasının nerede olduğunu hatırlıyordum, bu yüzden öteki tarafa doğru gittim, orada biriyle karşılaşma tehlikesi daha azdı. Maalesef gözümün önünü göremiyordum, çünkü pencereden sızan ay ışığı zayıftı ve ancak tesadüfen Sander'in odasının yanından geçtiğimi fark ettim, zira odadan ah ah ah diye sesler geliyordu, önce korktum, sonra, salak Salai, dedim kendi kendime, bu şu an becerilmekte olan hizmetçi kızın sesi. Terbiyeli kız, işini iyi yapıyordu, hatta biraz abartıyor gibiydi Sander'i azdırma görevinde, ama böylece onu devamlı meşgul ediyordu, ayrıca belki kıza, az kazandığı ve eşek gibi çalıştırıldığı misafirhaneden daha iyi bir iş bulma konusunda yardımcı olurdu. Hizmetçi kızın Sander'in sarayına gelme nedenlerinden biri de buydu, Sander'in kamışı yaşamında daha iyi şeyler olmasına vesile olabilirdi, ben de kıza takılıp, iyi o zaman, sağlam bir köprü yap bari, demiştim, yoksa benim babalığın uçma aygıtları gibi dağılıverir.

Saray, bana korku salan zifiri bir karanlıktaydı, ara sıra tek duyulan ses ise kızın inlemeleriydi. Bir anda elimin üzerinden sıcak bir şey geçti ve neredeyse çılgılığı basacaktım, ama neyse ki Sander'in şişko kedisiydi, nasıl korktum anlamam, tekmeyle basmak istedim kediye, ama kendimi tuttum, yoksa hayvan miyavlar ve enselenirdim. Bir sürü oda

gezdim, ama hepsi birbirine benziyordu, mobilyalar, sandalyeler, tablolar, yine mobilyalar, sandalyeler, tablolar. Burkard'ın odası bu bölümde olamaz, dedim kendi kendime, Strazburglu kendisi gerçi, bu yüzden de Roma Kilisesi umurunda değildir, ama yine de seremoni şefliğine kadar yükseldiğinden, gözü yukarılarda bir yerlerde olmalı, sadece sarayına bakmak bile yeterli, işte o sırada bir ışık çaktı beynimde, Salai, dedim içimden, hemen yukarıdaki kuleye çıkan merdivenleri bul ve buldum da. Yukarıya çıkan çok dar bir merdiveni çıktım, bir kapıya çarpana dek, ama kapı kilitliydi. Nasıl bir hayal kırıklığıydı anlatamam sayın efendim, artık eve geri döneyim bari, diye düşündüm, ama sonra dâhice bir fikir geldi aklıma, ey Salai, Burkard'ın çalışma odasının anahtarları kâtibinde olmayacak da kimde olacak? Anahtarlar büyük ihtimalle odasında olduğundan ve şu anda hizmetçi kızla iş gördüğünden içeri giremezdim, yoksa beni yine cırılçırılak sandığa sokardı. Belki kendi çalışma odasında bir ikinci anahtar vardır, ama kim bilir o oda nerede, ayrıca kesin kilitlidir. Yine umutsuzluğa kapıldım ve canınız cehenneme deyip tam eve dönecekken aklıma çok daha iyi bir fikir geldi, sayın efendim, bana ödemenizi yaparken lütfen küçük bir zammı da hatırlayın, çünkü sanırım bunu hak ettim. Hemen çok sessizce yemek yediğimiz odaya gittim, Sander'in hizmetçi kızla oynasırken düşürdüğü ceketi sandalyesinin altındaydı hâlâ, uşak da ceketi görmemişti. Ceplerini karıştırdım ve şansa bakın ki gerçekten de birkaç tane anahtar buldum, iki büyük ve iki küçük anahtar. Merdivenlerden tekrar kuleye çıkarken kızın çılgınlıkları kesilmişti, ama herhalde Sander'in kamışını ağzına aldığı içindi, umarım çabuk yorulmaz, çünkü ona daha ihtiyacım var, diye düşündüm.

Sonunda kapıda anahtarları denemeye başladım, nihayet biri açtı, klik; ve kapı açıldı, yaşasın Floransa, diye bağırmak istedim sayın efendim ve içeri girdim.

Kulenin tepesi, çok yüksek tavanlı tek odalı bir yerdi, dört yanında pencereler vardı ve her yer kâğıtlar, kitaplar ve

muhtemelen yine kâğıt ve kitapla dolu sandıklarla kaplıydı. Pencereden Roma'nın çatıları gözüküyordu, sanırım ARGENTINA yazısı bu pencerelerden birinin dışındaydı, aklıma, Burkard'ın odasını bulmak için tepeye, kuleye çıkma fikri de bu yazı sayesinde gelmişti, insan yükseklerde olmayı seven biriye, kendi çalışma dosyalarını en tepede değil de başka nerede tutar? Gerçekten de dışarıda ARGENTINA yazısı vardı, sanki, ey Romalı ahmaklar, siz kim olduğunuzu sanıyorsunuz, ben burada yukarda Strazburg'u sizi çileden çıkarmak için yeniden kurdum, der gibiydi. Sonra, Di-ebold'a ait bir şey var mı diye, her tarafa saçılmış kitapları karıştırmaya başladım ve bu sırada, Ciolek'in dediği gibi resimler varsa epey kalın bir kitap olmalı diye ~~tefekrür-tefekur~~ düşündüm. Gerçekten de, yüksek bir rafta duran büyük kitapları birkaç dakika karıştırdıktan sonra, renkli resimlerle dolu bir kitap buldum, karanlıkta bir şey görünmediğinden pencereye doğru yaklaştım ve işe bakın ki, bir iki sayfa çevirdikten sonra şu resimle karşılaştım:

Lanet olsun, sayın efendim, o kadar korktum ki, bu gerçekten de şeytanın ta kendisi, gördün mü Salai, dedim, tam düşündüğün gibi, bu Strazburglular şeytanla iş çeviriyor. Sonra daha dikkatli baktım, boynuzlu figürün yanında Musa olduğu yazıyordu. Ama bu Strazburglulara güvenilmez, onların işi gücü yalan. Sonra kitabın kapağına baktım, tahmin ettiğim gibi Diebold Lauber tarafından yapılmıştı. Aha, dedim içimden, turnayı gözünden vurduk.

Haç çıkardım ve Burkard'ın sağa sola saçılmış kâğıtlarına bakmaya devam ettim, havadaki bulutlar da dağılmış, ay ışığı parlaklığına kavuşmuştu, gözlerim de karanlığa alıştığından daha iyi görmeye başlamıştım.

Önce bir deste mektubu karıştırdım, hepsi Almancaydı, hadi bakalım, dedim, kim okuyacak şimdi bunları. Sonra daha da fazla kâğıt yığını buldum, tabelalar, defterler, notlar, okuyamadığım için anlamadığım bir ton şey. Sonra ambalajlanmış kalın bir not defteri buldum, üzerinde şöyle yazıyordu:

JOHANNIS BURCKARDI
CAPELLE PONTIFICHE
MAGISTRI CEREMONIARUM
LIBER NOTARUM

Ne yazdığını anladım, sayın efendim, çünkü İtalyancası da hemen hemen aynı: Libro di note de Giovanni Burcardo Maestro di Cerimonie de la Cappella Pontificia, yani, Papalık Orkestrası Seremoni Şefi Johannes Burkard'ın not defteri. Aha, işte bu ilginç, diye düşündüm, çünkü bu, Burkard'ın papanın seremoni şefi olarak yaptıklarının bir günlüğüydü, Burkard da bu Strazburglulardan biri olduğuna göre, bu defterde, Roma'da battığım çamurdan çıkmamı sağlayacak şeyler bulamamam çok saçma olurdu. Okumaya koyuldum ve gerçekten de, San Pietro ve Roma'nın diğer kiliselerinde papa için yapılan seremonilerin tam bir listesi vardı, ama

çok sıkıcıydı, çünkü ne papa ne de yeğenleri, yani Cesare ve Lucrezia aleyhine hiçbir şey yazmıyordu ve hatta Strazburg ve Alamanlar üzerine bile iyi bir şey yazmıyordu, sadece yıl yıl ve ay ay bütün seremonileri, yani ayinleri, tören alaylarını, elçilerin ve misyonerlerin, rahibelerin resepsiyonları yazıyordu. Bunun dışında, papanın Fransa ve İspanya kralı ile, Alman imparatoru ile neler konuştuğu yazıyordu ve 1483 yılında, yani on sekiz yıl önce başlıyordu, her bölüm de yıl yıl bölünmüştü, yani 1483, 1484, 1485, 1486 vs. Kısacası, bana göre tamamen anlaşılmaz bir gevezelik olan politik meselelerle doluydu. Size daha önce de söylediğim gibi, sayın efendim, birincisi beni çok sıktığı, ikincisi de, kendisi kör ve sağır bir sığırdan bile salak olan Leonardo bana zorla öğretmeye çalıştığı için, politika beni her zaman sadece esnetir, hatta işini gördükten sonra yorgunken bir kadınla konuşmak zorunda kalmaktan bile kötü.

Sonra bir süre daha günlüğü karıştırdım ve artık yavaş yavaş eve dönme zamanı geldi diye düşünürken, Burkard'ın sarayında yine ne kadar şanslı olduğumu kanıtlayan bir şey oldu ve gözüm 1494 yılına takıldı, yani beş yıl önce-sine. Bu, Burkard'ın yardımcısı İspanyol Poggio'nun öldürüldüğü yıl değil miydi? Günlüğünde bundan bahsedip bahsetmediğine bakmak istedim, başından sonuna okudum, söylemeliyim ki, çok zor işti, çünkü Burkard'ın yazısından hiçbir halt anlaşılmıyordu, felaket yorucuydu diyebilirim, ayrıca ay ışığı Dorothea'nın dediği gibi çok güzel olabilirdi, ama okumak için hiç de uygun değildi. Uzun aramadan sonra sonunda şunu buldum, yaklaşık şöyle yazıyordu: "Kasım'ın on sekizinde, Giovanni Maria de Podio, seremoni papaz çömezi ve benim görev arkadaşım, şafak vakti, uşağı Piomenteser Tomaso tarafından baltanın keskin kısmıyla dört darbeye vahşice katledilmiştir, Tanrı zavallı ruhuna merhamet etsin."

Yazılan, gerçeklere uygun ve sadıktı, çünkü ben de öyle duymuştum, ama Burkard bana tuhaf gelen bir tarzda yaz-

mıştı, nitekim zavallı de Podio ya da İspanyol Poggio, sonuçta dostuydu ve papa için aynı görevde çalışmışlardı ve kim bilir kaç bin kere beraber gülmüş ve yemek yemişlerdi, ama bunlara rağmen Burkard dostunun ölümünü, sanki bir insan veya eski yardımcısı değil de bir kedi ölmüş gibi, kuru birkaç sözle geiştirmişti. Daha da tuhafı, Burkard'ın yazısının yanına eklediği kısa nottu ve bu notu lanet karanlıkta zrebilmek için zaten korkunç acıyan gözlerimi bir de bozmam gerekti. şöyle yazıyordu notta:

Poggius Mercurio detur

O sırada altımdaki koridordan bir ses geldi ve elimde bunlarla yakalanırsam ayvayı yerim, diye düşündüm, birisi yukarı geliyor mu diye kulaklarımı diktim, ama neyse ki kimse gelmedi, feci korkmuştum ve kendi kendime, canım Salai, en iyisi ufaktan sıvış, yoksa bu kulede gerzek gibi tuzağa düşeceksin, dedim. Tam kalkarken, zaten düşmek üzere olan bir kâğıt yığının çarptım ve de düştü, tekrar kaldırdım ama bu sırada yerde, ayakkabımın iz bıraktığı başka kâğıtlar gördüm. Bunlardan birini alıp yazı masasının üzerine koydum ve ceketimin koluyla izi silmeye çalıştım ve bu sırada bir mrekkepliği döktüm, kim bilebilirdi ki onun orada olacağını. Masadaki ve yerdeki kâğıtlara mürekkep damladı. Hay lanet olası, ne berbat bir şans, sayın efendim, artık birisinin gizlice çalışma odasına girip bu kâğıtları okuduğuna dair kanıt vardı, ah Salai ah, diye i geçirdim, ne yaptığını biliyor musun sen? En iyisi kâğıtları yok etmektir, Burkard'ın odası zaten bütün dağınıklığıyla ahır gibiydi, belki Sander ve efendisi kâğıtları bulamayınca, belki de bütün bu karışıklıkta kayboldular, diye dşnebilirlerdi.

Kâğıtları ceplerime doldurdum, kulenin kapısını sessizce kapattım, hemen merdivenlerden aşağıya szldm ve zemin katın koridoruna geldim. Orada yanılmadığımı anladım, nitekim birisi gerçekten bir odadan diğerine gitmek-

teydi ve bir bekçi tur atıyor gibiydi, çünkü adam kapıları açıyor, kapıyor, hiç yerinde durmadan bir oraya bir buraya gidiyordu. Adımlarının uzaklaştığını duyar duymaz, hadi şimdi tam sırası, dedim ve Sander'in ceketini yerine, yemek odasına bırakmaya gittim, bu sırada, Sander'in ceketini aramaya gelmemiş olması için Meryem Ana'ya dua ediyordum.

Sonra çıkışa doğru gittim, ama ayak uçlarımda, kimse beni duymasın diye bir fare gibi sessiz. Hiç ses çıkarmadan epey yol aldım, ama etraf zifiri karanlık olduğundan ayaklarımı nereye koyduğumu göremiyordum, bu yüzden sol ayağım içinde çiçek veya salak bir bitki olan bir vazoya çarptı, vazo düştü ve korkunç bir ses çıktı. Şimdi beni yakalayacaklar, diye düşündüm ve yürümeye devam ettim, ama bu sefer pek sessiz olmaya çalışmadan hızlı bir şekilde yürüyordum, bu sırada hayal miydi emin değilim ama adımların yaklaştığını hissettim ve yumuşak bir şeye çarptım, canlı olduğunu fark ettim ve korkunç bir korku kapladı içimi, ama sonra Sander'in lanet kedisi olduğunu anladım ve bu kez sağını solunu birkaç kez sertçe tekmeledim hayvanın, miyavladı, şimdi herkes salak bitkili vazoyu bu kedinin devirdiğini düşünecekti. Sonra elimden geldiğince sessiz yürümeye devam ettim, ama bir anda, sen ne arıyorsun burada, diyen bir ses duydum. Kediye yakalamışlar ve suç ona kalmıştı, ben de bu sırada yarış atı gibi süratle zemin katabilen son merdivenleri de indim ve Burkard Sarayı'nın girişine geldiğimde deliller gibi sokağa attım kendimi ve kapının nasıl kapandığını duymadım bile, çünkü daha önce kapıyı kapar gibi yaparken, kapının şans eseri çok eski olduğunu ve eğer büyük bir güçle itmezseniz kapanmadığını fark etmiştim. Yıldırım gibi hızlıydım, sayın efendim, nereye gittiğimi bilmeden koşturuyordum, tek isteğim Burkard'ın sarayından kimsenin beni takip etmemesi ve sadece kediye suçlamalarıydı. Ancak soluğum kesildiğinde yavaşladım ve sonra yürümeye başladım, çünkü ciğerlerimde ağ-

rı hissetmiştim, yorgunluktan bayılabilirdim, ama Tanrı aşkına, duramazdım da, zira başıma gelenleri bir düşündüm, yani de la Campana lokantasında uğradığım saldırıyı, aptal değildim, hayır, sokaklar bomboştu, ayrıca bu sefer beni kurtaracak Dorothea da yoktu.

Artık dilim dışarı çıktığında ve nefes alamamaya başlar-ken, bulunduğum sokağı tanıyorum gibi geldi, etrafıma bakındım ve neredeyse bizim misafirhaneye geldiğimizi fark ettim, Tanrıya şükür, çünkü artık bacaklarımda hiç kuvvet kalmamıştı.

Ama hâlâ çok korkuyordum, bu yüzden kendi kendime, Leonardo'nun odasına git, çünkü geçenlerde odaları değiştirdiğimi gören olduysa, onu yine oyuna getirmiş olurum dedim.

Geldiğimde kapıyı bile kapatmadan kendimi Leonardo'nun yatağına attım ve işte kurtuldum, Burkard kıcımı yesin, diye düşündüm, artık rahat bir nefes alabilirdim. Ayakbılarımı çıkardım, ayaklarım iğrenç kokuyordu, çünkü kordudan felaket terlemiştim ve tam bu sırada, sayın efendim, gözucundan kapının kenarında bir el görüyorum sanki. Ah, gözlerim tekrar acımaya başladı, bir dakika, gözlerimi yıkalmalıyım tekrar, bütün olanlardan sonra iyi gelecek bu.

Vefalı ve itaatkâr
Salai'niz

48.

Saygıdeğer ve İyiliksever Efendim,

kendim dönmeden gözucuyla açık kapının kenarındaki eli gördüm, fazla düşünmeden kapıya bir tekme attım ve adam acıdan bağırdı, çünkü kapı omzuna çarpmıştı. Bağır-

diğında bu sesi bir yerden tanıyorum gibi geldi, ama beni öldürmeye çalışan hırsızdan korktuğumdan, bir saniye bile ne yapacağımı düşünmeden kapıyı bütün gücümle kapatmaya çalıştım. Ama diğeri direnmiyor, gitmiyordu ve hey baksana, manyak mısın sen, diye bağırdı. Bacağını kapıdaki aralığa sokup ayağıma bastı ve bütün gücüyle kapıya yaslandı. Ben dayanmaya, onu durdurmaya çalışırken üstüme düştü ve ikimiz de yere düştük, saçlarımdan çekti, of çok acıdı, üstüme çıktığında, iyice kafayı mı yedin, beni tanımıyor musun, dedi. Gerçekten de çok tanıdık bir yüzdü, ellilerinde yaşlı bir adamdı, sonunda, sayın efendim, sesinden artık kim olduğuna emin oldum, saç sakalı gitmiş Leonardo'ydu adam.

Ayağa kalkıp, baba ve oğul gibi birbirimize sarıldığımızda, birden kaybolmak da nereden aklınıza geldi, beni çok korkuttunuz, dedim (ama bu hiç doğru değildi sayın efendim, zira er geç geri döneceğini biliyordum, kendisi ben olmadan karada balık gibi yolunu şaşırır).

Ah evladım, korkunçtu, diye başladı Leonardo, ama cesurdum ve her şeye göğüs gerdim, zira bu kâfirler bilmeli ki, biz Hıristiyanlar kahramanlara dönüşebiliriz ve sizden iki kat cesuruzdur ve bu sınavı geçeceğimi başından beri biliyordum; ve gerçekten de, sevgili Salai, işte buradayım, çünkü Tanrı senin kollarına ve Hıristiyan topraklarına dönme dileğimi duydu, benim sevgili oğlum, İsa ve Meryem Ana bizleri korusun diye. O anda, düşünün sayın efendim, Leonardo haç çıkardı ve gözlerinden yaş boşandı.

Neden bahsettiğini hiç anlamamıştım ve sadece olmayan saç ve sakallarına bakıyordum, ama onlarsız Leonardo artık, sürekli akıllıca ve çetin şeyler düşünen bir adama benzemiyordu, hatta biraz salakça bakan, son derece sıradan ve herkesin bahsettiği o büyük akla artık sahip olmayan bir insana dönmüştü. Söylesene baba, saçınıza ve sakalınıza ne oldu, diye sordum. Böyle aptalca sorular sorma Salai, Türkler kesti, anladın mı şimdi, diye yanıtladı. Gözle-

rimi fal taşı gibi açıp, neden bahsediyorsunuz, neler oldu size, diye sorduğumda, sanki her şeyi bilip anlamam gerekiyormuş gibi şaşırды ve bana doğrudan bakmayıp, odasının gerilerinde bir şeyler arar gibi gözlerini gezdirdi. Aniden gözleri, eşyasını, yani resimlerini, mektuplarını, çeşitli evrakı filan koyduğu küçük masaya takılıp kocaman oldu, konuşmayı kesmeden dans eder gibi hareketlerle masaya doğru yaklaştı, sanki çaktırmadan yaklaştırmaya çalışıyor gibiydi, aynı esnada devam etti: Sevgili Salai, hiçbir şey anlamadın, saç ve sakalı ben kendim kestim, bunun neresi tuhaf. Aslında Roma'dan gittim, çünkü düşünmek için zamana ihtiyacım vardı, ondan önceki günlerde başıma çok şey gelmişti ve bütün bilimadamlarının spekülatif aklın yeni metotlarını nasıl düşündüklerine dair tam bir şekilde inceleme yapmak istiyordum, falan filan, vs. vs. Kısaca Leonardo, tam bir şey söylemek istemediği zamanlarda yaptığı gibi geveliyordu, ben de kafamı sallayıp, elbette, kesin öyledir, sizi çok iyi anlıyorum babacığım, dedim, o da devam etti: Benim sevgili oğlum, sana söylediğim gibi, o gün gitmemin nedeni, bu şeyler üzerine ve matematik, geometri ve akışkan maddeler, yani su ve hava kuramı üzerine düşünmek istememdi, çünkü bunlar savaşlarda kullanılmak üzere sualtında giden ve uçan yeni aygıtlar tasarlamamda yardımcı olabilirdi, ama bugün artık bunları konuşmak için geç oldu, belki yarın hepsini anlatırım sana, şimdi de la Vacca lokantasında bir şeyler yiyip sonra yatmak istiyorum, zira çok yorgunum, anlıyorsun değil mi? Sonra odasından çıkarmak için kolumdan tuttu. Şimdi ben cahil biri olabilirim, sayın efendim, ama bir ahmak değilim, bu yüzden Leonardo'nun ben gittikten sonra yapacağı şeyi anladım, otuz yaş genç oluşumu kullanarak ona oyun oynadım ve beni bırakır bırakmaz arkamı dönüp ondan önce devamlı gözünün takıldığı masaya koştum, üzerinde duran kâğıdı aldım, size de gösteriyorum şimdi:

Hilfe die Türken
wollen mich
entföh

Resim: İmdat Türkler beni kaçırmaya çalışımı

Cümleyi yüksek sesle okur okumaz, Leonardo korkudan dondu kaldı, çünkü cümleyi okuyuşumdan Leonardo benim onu ilk defa okuduğumu anlamıştı.

Sonra karşılıklı sessizce durduk, hava sanki, Leonardo Roma'da olmadığı bütün bu zaman gerçekten ne yaptığını ve Türklerle ne işi olduğunu açıklayacak gibiydi.

Salak yerine konulmak hiç hoşuma gitmiyor sayın efendim, bu yüzden dedim ki, affedersiniz babacığım, çok yorgunsunuz ama hatırlıyor musunuz, beni neredeyse öldürecek olan hırsız odanıza girdiğinde, bazı kâğıtlarınız kaybolmuştu ve daha sonra da bulamamıştınız. Elbette hatırlıyorum, dedi Leonardo, gözceğizlerinde kaygılı bir parılda mayla. Şimdi babacığım, diye konuşmaya devam ettim, sanırım ben bu kâğıtları buldum. Sonra ona, Ermeni rahibi ziyaret ettikten sonra tekrar masasına bıraktığım Boğaziçi köprülü resmi gösterdim. Elimden kaptı ve hay lanet, nereye saklamışlar, diye bağırdı. Şunu bilmelisiniz sanırım baba, hırsızdan kurtulduktan sonra onu bir kitabın içine koymuştum, ama sonra, ancak siz Roma'dan gidip kaybolduktan sonra hatırladım nerede olduğunu. Köprülü resim çok hoşuma gitmişti, lütfen şimdi anlatır mısınız, ne işe yarıyor bu? Bir de, siz gittikten sonra, Türkiye haritasını aldığınız dükkândan biri geldi ve haritayı getirdi, ben de zaten köprülü resmi nereye koyduğumu, adam haritayı getirdikten sonra hatırladım.

Sorularıma sevineceği yerde, benim babalık susmayı tercih etti ve orada, sanki bir hekim muayenesinden sonra, ha sevgili Leonardo söylemeyi unuttum, bir ciğerinde, bir beyninde, bir de şeyinde tümör var ve bu akşam öleceksin, demiş gibi bir surat ifadesi takınmıştı.

Ama artık yeter baba, artık bana her şeyi anlatmalısınız, diye kızgın bir sesle bağırdım ve ona niye, imdat Türkler beni kaçırmak istiyor, diye yardım isteyen bir not yazıp odasında bıraktığını sordum, çünkü bu notun yalan ve komik olduğu her yerinden belliydi. Sonra ona, bana artık neden günler boyunca ortadan kaybolduğunu, Türkiye haritasını aldığını ve böyle köprülülük bir resim yaptığını anlatmasını istedim, çünkü sanki hiçbir şey olmuyormuş gibi yapamazdım, belki üvey evlat olduğum doğrudur, ama ne işler çevirdiğini bilmeliydim, çünkü çevirdiği dalavereler yüzünden iki kere neredeyse ben öldürülüyordum, o değil.

Leonardo önce karşı koymaya çalıştı ve saçma sapan konuşmaya başladı: Salai, bu kadar küstah olma, ben senin babanım, tersi değil, bana saygı göstermelisin, sana kendimle ilgili her türlü ayrıntıyı anlatamam, bu yüzden şimdi kapa çeneni ve masanın üzerindeki kâğıdı ver bana. Ben ise hak ettiği gibi cevap verdim: Sevgili babacığım, bir şekilde sizin oğlunuz olabilirim, ama kafamın içindeki koyun beyni değil, bu yüzden bana gerçekleri söylemezseniz, size yemin ederim ki hemen Floransa'ya giderim ve sizi boynunuza kadar boka batmış bir şekilde bırakırım burada, anladınız mı?

Yalnız kalmaktan her zaman korkan Leonardo böylece yelkenleri suya indirdi ve utandığı için istemeye istemeye ve gülünç bir hale bürünerek gerçekleri anlatmaya başladı.

Anlattıkları özetle şöyleydi: Leonardo artık İtalya'da karını doyuramayacağını düşünmeye başlamış ve düzenli para kazanmak, hak ettiği saygınlığı görmek istiyormuş, nitekim en azından diğer mimar arkadaşları kadar, örneğin Bramante Sangalla vs. gibi. Ama herkes ona sanki yokmuş gibi davrandığından, İstanbul sultanının hizmetine girmeye ka-

rar vermiş, çünkü Türklerin, saraylar, askeri binalar ve bir sürü başka tür bina yapmak için mimar ve mucit aradıklarını duymuş, bir ton para kazanabilirmiş mimarlar. Bu yüzden benim babalık, son aylarda bütün zamanını sultanın adamlarıyla pazarlık halinde geçirmiş ve onlara Boğaziçi üzerinde, benim de resmini bulduğum bir köprü yapma ve en az iki yıl sultanın yanında kalma sözü vermiş. Bu sırada bir anlaşma yapıldı, dedi Leonardo, nitekim Roma yakınındaki Civita Vecchia limanında gizlice, sahilden epey uzakta konuşlanmış olan ve Leonardo'yu almak için bir şalupa gönderen Türkler için çalışan bir Venediklinin teknesi ile gizlice İstanbul'a götürülecekmiş ve orada sultanın hizmetine girecekmiş. Bu yüzden Leonardo ta Floransa'dan ayrılmadan istediklerini ısmarlatmış, para, kitaplar ve uzun süre yolculukta ihtiyacı olacağı bir sürü eşya. Leonardo'nun Roma'ya gelme sebebi Civita Vecchia'dan tekneye binmek ve sultana gitmekmiş. Roma'ya geldikten sonra ilk kayboluşu, sultanın adamlarıyla buluşmak içinmiş, ikincisinde ise Civita Vecchia'ya gidip tekneye binmek için. Ama Roma'ya gelmeden önce Valentino'dan da araştırma yapmak üzere bir görev almış, çünkü Leonardo gibi şanssız birinin başına ne zaman ne geleceği belli olmaz, bu aldığı ikinci iş bu yüzden, size şimdi açıklayacağım nedenden dolayı çok akıllıca olmuş.

Benim babalık çok ünlü olduğunu ve herkesin onu tanıdığını sandığından, İstanbul yolunda onu kimse tanımasın diye saçını ve sakalını kesmiş. Aslında saçlarını anlatamayacağım kadar çok severdi, hatta kendini o kadar güzel bulurdu ki, kendi resimlerini yapardı, ama şimdi saçlarının yeniden daha önceki kadar uzaması üç dört yılı bulur, bu yüzden, düşünün, eğer Türklerin yolladığı tekne onu almaya gelmese, ne kadar korkunç hissederdi kendini.

Roma'dan ikinci kez kaybolmadan önce, benim babalık odasında, imdat Türkler beni kaçırıyor, notunu bırakmış ki herkes onun sultanın adamları tarafından alıkoyulduğunu

sansın, yazıyı da öyle yazmış ki, efendim çok komik bu, sanki onu kaçırınlar kalemi yazarken elinden kapmışlar ve cümleyi tamamlamaya fırsat kalmamış, sanki böyle daha inandırıcı olacak. Herhalde benim notu bulmamı ve imdat, imdat, Leonardo kaçırıldı, diye ortalığı birbirine katmamı umdu. Böylece, İstanbul'dan döndüğünde hain ilan edilmeyecek, tersine, herkes, zavallı Leonardo, iki yıl boyunca Türklerin esiriydi, diyecek ve ona eskisinden daha iyi davranacaklardı.*

Ama Leonardo, kâğıdı benim hiç bakmadığım bir köşedeki masaya koymuş, çünkü o masaya hiçbir zaman çalışmayacak aygıtların resimlerini koyardı ve ben onları görmekten bıkmıştım, yani Civita Vecchia'ya ne zaman gittiğinden ve yardım çağırduğundan hiç haberim olmamıştı.

Civita Vecchia'da benim babalık çok günlerce beklemiş, beklemiş ve sultanın ona güvenmediğini veya daha iyi birini bulduğunu (ki büyük ihtimalle öyledir, sayın efendim) anlayana dek bir ahmak gibi beklemiş. Tekne işi de düzmeceymiş, yani kandırılmış ve bu yüzden Roma'ya geri dönmüş. Misafirhaneye geldiğinde, imdat Türkler beni kaçırıyor, notunu bulduğumu sanmış, ama konuşurken notunu okumadığımı ve bahsettiği kâfirlerin kimler olduğunu anlamadığımı fark etmiş. O konuşurken ve arkama doğru bakarken notu görmüş ve ben görmeden almaya çalışmış, ama her zamanki gibi berbat rol yaptığından, durumu fark ettim ve önce davranıp notu buldum. Ayrıca başka şeylerden bahsetmeye, yani Türklerin kaçırmasından değil de, Roma dışına çıkıp bilim çalışmak istediğini anlatmaya başlayınca, o anda zırvaladığını anladım, ne yapacağını şaşırmıştı, çünkü Türklerin hizmetine girme planı suya yatmıştı, Leonardo'nun talihsizliği yine işbaşındaydı.

---

* Salai burada da yalan söylemiyor. Büyük İslam bilgini F. Babinger'in geçtiğimiz yüzyılın 50'li yıllarında keşfettiği gibi, Leonardo, II. Sultan Beyazıt'a, Boğaziçi üzerinde bir köprü inşa etmeyi ve başka çeşitli işlerde yardım etmeyi teklif etmiştir.

Bunun üzerine çok kızgın bir tavır alarak, ama baba, geçen yıl Venedik'e Türklere karşı iskelelerin güçlendirilmesinde çalıştınız, şimdi de sultanın hizmetinde mi çalışmak istiyorsunuz, diye sordum. Ne cevap vereceğini bilemediğinden bağırarak, kapa çeneni Salai, seni köpek, politik işlerden ne anlarsın sen, senin gibi cahil birinin gerzekçe yorumlarını almak için anlatmıyorum sana işlerimi, dedi. Ayrıca Michalengelo da her yerde sultan için çalışmak istediğini anlatıyor ve eğer onun gibi, daha fırçayı bile elinde tutamayan öküz bunu yapabiliyorsa, ben neden yapmayayım?* Evet baba, ama beni hiç düşünmediniz, hatta beni tek başıma ve meteliksiz Floransa'da bırakmak istediniz. Ama hayır, hayır, diye yanıtladı Leonardo, olur mu öyle şey, sana İstanbul'dan para gönderecektim, seni unuttur muyum oğlum, her zaman kalbimdesin. Kısaca Leonardo, her zaman yaptığı gibi, bir işten sıyrılmaya çalışırkenki bildik boş sözleri sıralıyordu. Ayrıca açıkça konuşmak gerekirse, sayın efendim, bir gün önce ne kadar parası olduğunu bilmeyen Leonardo gibi birinin verdiği sözlere kim inanır? Bunun da dışında, sadece Floransa'yı değil, bütün Hıristiyanlığı aldatmaya çalışıyor ve bütün bunların iyi mi kötü mü olduğunu, sayın efendim, size ve Floransa'nın diğer büyüklerine bırakıyorum. Ama belki de bağışlayabiliriz onu, çünkü bence, çok yaşlandığı için beyni sulandı ve saçmalamaya ve yaşlılar gibi yaramazlıklar yapmaya başlıyor, bu yüzden çocuklar ve aptallar gibi hareket ettiğini fark etmiyor bile.

Dedim ki, baba, ben de, Paride Grassi, Valentino derhal araştırma sonuçlarını görmek istiyor dediği ve bunun üzerine korktuğunuz için Roma'dan kaçtınız zannettim, çünkü elinizde hiçbir sonuç yoktu ve Valentino sizin işinizi bitirebilirdi, ayrıca da Çingene kadında asılı adam kartı çıkmıştı,

---

* Vasari, ünlü ressam, heykeltıraş ve mimarların yaşam öyküsünü anlattığı kitabında (1550), Michelangelo'nun sultanın yanında çalışma isteğini anlatır.

ben de herhalde korkudan altınıza edeceksiniz sanmıştım, ama bakın nasıl da yanılmışım hepsinde.

Leonardo utançtan ve sinirden kıpkırmızı oldu ve beni cehenneme yollamaya hazırdı, ama bir şey demedi, çünkü ortalığı batıran oydu, ben değil. Grassi size iki günde üç ke-re yazdı ve sizi hemen görmek istediğini söyledi, diye uyardım onu.

Bunun üzerine Leonardo sonunda kızgınlıktan patladı ve bu göt herif Grassi kendini ne sanıyor, benimki kadar zor bir araştırmayı, çocuklu Meryem Ana resmi kadar kolay bir şey mi sanıyor? (Gerçekte Leonardo, resimlerini bitirmek için korkunç zaman harcar, özellikle Meryem Ana resimleri çok sürer, biri ona sipariş verdikten sonra beklemekten bıkar ve siparişi iptal eder.) Ama eğer Grassi mutlaka bir şeyler istiyorsa, dedi Leonardo, iyi öyleyse, yarın onunla buluşuruz, böylece onunla konuşmaktan korkmadığımı da anlarsın.

Bu esnada Leonardo yüzüme baktı ve şiş suratlı adamın yaptıklarını gördü ve lanet olsun, neler oldu sana, dedi. Yok bir şey babacığım, birisiyle atıştım, beygir meselesi yüzünden. Sonra, neden odasına geldiğimi sordu. Çok basit, dedim, odama birisinin gelip beni şişlemesinden korkuyordum. Bunun üzerine Leonardo, neden ki, ben yokken neler oldu, diye sordu. Ohoo, bir sürü şey oldu, dedim ve her şeyi anlatmaya başladım.

Leonardo, yaptığı ve söylediği şeyler yüzünden başıma açtığı dertlerden iyice utansın diye, yarım saat boyunca, kendisi misafirhaneden gittikten sonra olanları anlattım, yani de la Campana lokantasında sarhoş ve deli Almanlarla olan konuşmaları, lokantanın önünde soğan kokan birisinin bana saldırmasını, evlenmeyi düşündüğüm Alman fıstığı, neydi adı, hah Dorothea. Sonra Tacitus'un Germania'sını okuduğumu ve bunun Poggio Bracciolini'nin, okuyan kişinin aptal mı değil mi diye test ettiği bir şaka olduğunu düşündüğümü söyledim, Dorothea'nın babasının kitaplarının olduğu kulübede Almanları gizlice dinlediğimi,

neredeyse enseleneceğimi, ama Dorothea'nın hizmetçisinin yardım ettiğini filan anlattım. Daha sonra da, Burkard'ın evinde yaptığım ziyareti ve içerde keşfettiğim şeyleri söyledim, ama ben çırılçıplak sandıktayken Sander'le yatan hizmetçi kızıdan bahsetmedim, çünkü Leonardo kim bilir ne yapardı bana.

Benim babalık, Burkard'ın günlüğündeki, İspanyol Poggio, yani Poggius Mercurio'nun ölümüyle ilgili notla çok ilgilenmiş görünüyordu ve bana, Salai, sence bu şey ne anlama geliyor, diye sordu. Babacığım, bence "Merkür'e bir Poggio verilmeli" gibi bir şey diyor, ama bunun ne anlama geldiği konusunda hiç fikrim yok, dedim. Hımm, benim de yok, kötü bir Latinceyle yazılmış, dedi Leonardo, kendisi Latinceyi iyi biliyor gibi yaparak, ama gerçekte, sayın efendim, Latince kurbağa vıraklamasını bile çözemez ve bunun iyi mi kötü mü olduğunu bile bilmez.

Bunun dışında, şiş suratlı adamın papanın güvenlikçilerinden aldığı ve Valentino'nun papanın yeğeni değil oğlu olduğunu gösteren resmi evrak da Leonardo'nun çok ilgisini çekti. Evrakı incelerken, aha, hımm, hadi ya, gerçekten çok önemli gibi şeyler dedi, ama aslında hepsi Latince yazıldığı için hiçbir şey anlamıyordu, sonunda, bu evrakı bir uzmana götürmek gerektiğini söyledi. Evet, bravo baba, haklısınız, dedim, ama şiş suratlının bunun için bir tomar para istediğini söylemedim, yoksa Leonardo çok kızardı, ayrıca parası da zaten yok, bu yüzden yarına kadar ona ne söyleyeceğimi bulmalıyım.

Pantolonumu çözüyordum ki, Leonardo korkmuş bir şekilde, Salai, sen ne yapıyorsun, diye sordu, ben de, korkma, diğer tarafa geçmedim, dedim ve külotumdan, Burkard'ın odasından mürekkep lekeleri yüzünden çalmak zorunda olduğum kâğıtları çıkardım. Ona kâğıtları nasıl aldığımı anlattım ve Leonardo korkudan neredeyse bayılıyordu, ama fazla küfretmedi, çünkü hikâye onu meraklandırmıştı. Kâğıtları okuduk, davalar, dini makamlarla ilgili karışık konu-

lardan bahsediyor ve hiçbir şey anlaşılmıyordu, sonunda bu kâğıtları da bir Latince uzmanına göstermeye karar verdik.

Ona bir sürü şey anlattım, ama tahta çubukların ne işe yaradığını çözdüğümü ve Valentino'ya gizlice savaşta kullanmak için bir köprü planı teklif ettiğini öğrendiğimi söylemedim, çünkü bunlar sizin hizmetinizdeki görevime ait sayın efendim ve Bay Leonardo, eninde sonunda bütün çevirdiği dolapları bulacağımdan kuşku duymamalı.

Sonunda benim babalık bütün bu ilginç ama tehlikeli konular yüzünden korkudan bembeyaz kesildi, çünkü bu Alamanların, Alsaslıların, Almanların ateşle oynamayı sevdikleri belliydi ve işlerine burnunu soktuğunda iki kez düşünmez karnında bir delik açarlardı ve sonra güle güle. Sonra ona dedim ki, babacığım bak, bence, papa hakkındaki iftiraları yayanların bu Alamanlar veya Alsaslılar olduğu gitgide daha aşikâr hale geliyor, bunu artık Grassi'ye veya Valentino'ya bildirmeliyiz, sizce de öyle değil mi?

Leonardo, hayır, dedi, bu şeytan dillilerin yabancı olması bana hâlâ çok saçma geliyor, bence sen hâlâ çok gençsin, fantezilere çabuk dalıyorsun ve bunu da anlıyorum, ama Valentino'ya bunların hazretlerinin seremonicisi Burkard dahil olmak üzere kesin Strazburglular olduğunu söylemeden önce, tamamen emin olmalıyım, yoksa büsbütün rezil olurum ve başıma türlü işler gelebilir, anlıyorsun beni değil mi vs. vs. diye devam etti. Bunun üzerine elbette sinirlendim ve karşı çıktım, nasıl yani baba, Burkard'dan bu kâğıtları almak için kıcımlı yırttım ve sizin dediğinize bakın. Ama beni kesti ve dur, dedi, yanlış bir şey yaptın demedim, ama konuya daha sakin yaklaşmalıyız, önce bu kâğıtları, resmi yazışmaları, mesela Papalık kalem odasının Latince yazışmalarını tam olarak anlayan birine okutalım, sonra burada bir sonuca varırız, anladın mı? Benim için, yaşlı bir delinin zırvalarıydı bunlar sayın efendim, ama bir yandan da tuhaf bir biçimde kuşkuluydu, zira biri apaçık bir şeyi inkâr ederse, saklayacak bir şeyleri var demektir.

Bu son konuşmalardan sonra çok geç olmuştu, konuşmamız benim babalığın neden olduğu aptallıklara bir daha yol açmasın diye dışarı çıkmaktan vazgeçti. Soyunup yatağa girdikten sonra, artık aç değilim, artık yeter Salai, senin de yatma vaktin geldi, Alamanlar ve Strazburglular üzerine bütün bu kuşkular seni gerdi, dedi. Ama burada asıl gergin olan, Türkler hakkındaki hikâyeye yüzünden kendisiydi sayın efendim. Yüzü solmuştu, terler damlıyordu ve suçüstü yakalanan çömez bir hırsız gibi utanç içindeydi. Ayrıca emnim şu üzerinde asılı adam olan ve misafirhanede birinin kapının altına bıraktığı darağaçlı iki resmi düşünüyordur. Floransa'da asılan ve Leonardo'nun uzun zaman önce resmini yaptığı Bernardo denen kişi, İstanbul'da sultan onu Floransalılara sattığı için yakalanmıştı (ama bu hikâyeyi eminim biliyorsunuzdur, çünkü Floransa'da herkes bundan konuşur). Şimdi sultan için çalışmak isteyen Leonardo kesin şöyle düşünüyordu: Şimdi sultanın adi elemanlarından biri yine Floransalılara her şeyi yumurtlayabilir, sonra beni yakalarlar ve tıpkı Bernardo gibi asarlar, belki de kapının altına bırakılan bu resimler bu yüzden bir tür uyarıdır.

Sonra yorulduğundan duvara doğru döndü ve hemen horlayarak uyumaya başladı, bu iyi olmuştu, çünkü her zaman yaptığım gibi pantolonlarını karıştırdım ve bir sürü para buldum, hemen kendi cebime koydum, ama bütün parayı değil, çünkü aslında hiçbir zaman hatırlamasa da, yarın sabah kafası karışabilir ve paramı kayıp mı ettim yoksa birine mi verdim, diye düşünebilirdi. Sonra benden ona borç vermemi rica eder, ben de ona bu parayı verirdim, ama belki de parayı tutardım, çünkü ne de olsa ondan daha iyi kullanıyorum, belki Sander'in verdiği parayla birleştirdim. Tabii bu arada Burkard'ın sekreterinin bana bir ton para verdiğini anlatmadım, yoksa Leonardo kim bilir benden ne kadar borç ister, ben de güzel paracıklarımı bir daha göremem.

Kendi odama gitmeden önce, Leonardo'nun daha önce hiç görmediğim deri bir çantayı yere koymuş olduğunu keş-

fettim. Çantayı açtım ve elimi soktum, ama hemen geri çektim, çünkü sanki içinde kıllı bir hayvan vardı. Sonra yumruğumla bastırdım ve içinde sadece saç olduğunu gördüm ve neler olup bittiğini anladım: Leonardo, saçını ve özellikle sakalını kaybetmekten o kadar üzölmüştü ki, hepsini bu çantada saklamıştı, yani bu sanatçılar bazen nasıl da delice zırvalıyorlardı.

Gözlerimi bir kere daha yıkadıktan sonra yatağa yattım. Umarım zavallı hizmetçi kız bu arada domuz Sander'le olan işini bitirmiştir, gerçi Sander bize bir ton para vermişti ve bu çok iyi bir şeydi. Hay aksi, bu yaz yaz bitmez mektup yüzünden şimdi elim ne kadar ağrıyor bilseniz, ama sizin gibi yüce birinin hizmetinde olmasam, bu saatlerde hayatta böyle bir şey yapmazdım.

Hizmetinizde yorulmaz bir çabayla
Salai

49.

Çok Sayın Efendim,

uyandığımızda Leonardo'nun suratı hâlâ, sokakta kimi görse cehenneme göndermek isteyen birine benziyordu, yani güne iyi başlamıştık, de la Vacca lokantasında yemek yerken bir sürü kişi Leonardo'ya, ne oldu bu adama, der gibi bakıyordu, çünkü bu kadar kısa saçla ve sakalsız tamamen başka bir insana benzemişti, sanki misafirhaneye başka biri gelmişti. Ama bize çok iyi davrandılar, ekmek, şarap, salam, sucuk, peynir, salata ve sonra iki tane kızarmış güvercin ve pahalı taze meyveler, buna karşılık çok az hesap geldi, bu sırada ödediğimiz hesabı duyunca yan masada yemek yiyen iki Romalının gözleri kocaman oldu ve bize nereden geldi-

ğimizi ve Roma'da ne yaptığımızı sordular, çünkü Vacca'nın mutfağındakilerin bu kadar güzel yemeğe bu kadar az para isteyerek bize güzellik yaptıklarını ancak bir körün göremeyeceğini söylediler. Ben de anlam verememiştim bu işe ve teşekkür etmek için mutfağa gittim, ama garsonlardan hiçbiri beni dinlemedi, hepsinin işi başından aşkındı, ben de, burayı yöneten çirkin ve şişman aşçı kadın burada mı, diye sordum, hayır, dediler, ama daha sık gelse iyi olurmuş, bir şeyden haberin yok evlat, onu burada bulacağını sanıyorsan yanılıyorsun. Son zamanlarda aşçı kadın işe neredeyse hiç gelmiyormuş ve garsonlar çok sinirliymiş, çünkü o gelmeyince aşçılık işlerini de yapmak zorunda kalıyorlarmış. Sonuç olarak bize bu kadar misafirperver davranmalarının, benim düşündüğüm gibi Leonardo ile bir ilgisi yokmuş, çünkü zaten ben yalnızken de mutfaktan bir sürü şahane yemek gelmişti.

Yemekten sonra Grassi ile buluştuk, başlarda Grassi o kadar köpürmüştü ki sinirden, Leonardo'yu konuşturmadı ve Bay Leonardo, bütün bu zaman nerelerdeydiniz, bakın, Valentino'nun sabrı sınırsız değil ve bu görevi kısa zamanda bitirmek üzere almıştınız, ayrıca bunun papa Hazretleri için de ne kadar önemli olduğunun farkındasınızdır umarım, bu utanmaz iftiraların kurbanıdır kendisi vs. diye konuşup durdu. Sonra birden, affedersiniz Bay Leonardo, ama saçınıza sakalınıza ne oldu, niye kestirdiniz, tamamen bir başkasına dönüşmüşsünüz, sizi neredeyse tanıyamayacaktım, dedi. Grassi'nin kendisini daha fazla sinir etmemesi için Leonardo sözünü kesti ve bu sefer kendisi kızgın bir şekilde, bir dakika, dedi, saçımı sakalımı kestirdim, çünkü hararet yapıyordu, ayrıca, bağışlayın sevgili Grassi, bunlar benim meselelerim, buna ek olarak bugünlerde iyi de uyuyamadım, bana verilen görevle ilgili şehir dışına çıkmak gerekti, rasyonel ve bilimsel yöntem üzerine düşündüm daha çok, yani doğal elementlerin bilgisinin mantığı, yani bu elementlerin nasıl kendi tarzlarında ve doğasında gözlemlenebileceği üzerine.

Yani her zamanki gibi, Leonardo'nun karşısındakinin beynini sulandırmak istediği zamanlarda yaptığı konuşmalardan biriydi. Gerçekten de Grassi benim babalıktan bu büyük lafları duyunca, hemen sakinleşti ve gözleri, aman dikkat, bu Leonardo gerçekten de bir dâhi, o kadar zeki ve eğitilmiş ki, dediklerinden hiçbir şey anlamıyorum, Valentino da işi ona vermekle ne iyi etmiş, der gibi bakmaya başlamıştı.

Sonunda benim babalık dedi ki, yani sevgili Grassi, bu geçtiğimiz günlerde yalnızca hiç uyumamakla kalmadım, size misyonumun sonuçlarını da bildirebilirim ve siz de Valentino'ya iletebilirsiniz. Grassi'nin yüzü mutluluktan parlamaya başladı, ben ise kömür gibi karardım, çünkü Leonardo'nun her şeyi bilen ve en zor problemleri hemen çözen bilgiç adam rolü oynadığı zaman söyledikleriyle ortalığı nasıl karıştırdığını çok iyi biliyordum, böyle anlarda öyle aptalca şeyler söylerdi ki, sonra bunun acısı fena çıkardı. Benim babalık göğsünü gerdi ve sanki Floransa senatosunda konuşma yapacak gibi elini kaldırdı ve papa ile yeğenleri hakkında iftiralar yayanlar kesinlikle Almanlar, özellikle Alsas bölgesinden Alamanlar, dedi. Bu sözleri duyduğum anda boğulacak gibi oldum ve dilimi ısırarak zorunda kaldım ki susayım, yoksa Leonardo'ya, seni pis yalancı ve sahtekâr, önce Strazburglular meselesinin benim zırvalığım olduğunu söylüyorsun, sonra durumu kurtarmak için sana anlattıklarımı Grassi'ye satıyorsun, diye bas bas bağırabilirdim.

Leonardo ise konuşmaya devam ediyordu, şimdi sevgili Grassi, bilmelisiniz ki, Roma'daki Almanların toplanıp papa ve İtalya hakkında çok kötü şeyler konuştukları bir lokanta var, dedi ve oradaki Almanların de la Campana lokantasında bana anlattıklarını tekrarladı, yani Alman ırkının arı oluşunu, büyük Karl'ın Fransız değil Alman olduğunu, Strazburg'un Roma'nın hakkından geleceğini ve Wimpfeling'in Almanların gururu üzerine söylediği saçmalıkları anlattı ve Burkard'ın, yani hazretlerinin seremoni şe-

finin, tesadüf bu ya, yine Alaman olduğunu ve papa ile Valentino'ya iftira atanlarla yakın arkadaş olduğunu ekledi. Grassi her cümlede, aha, gerçekten mi, bu inanılmaz, oh, hazretleri bunu bilse, bu çılgınlık gibi şaşkınlık ifadelerini sıralıyordu.

Sevgili Leonardo, dedi sonunda Grassi, bana anlattığınız bütün bu hikâyeye fantastik, duyulmamış şey, bunu hemen Valentino'ya bildireceğim, ama şimdiden ne emredeceğini size söyleyebilirim. Ya öyle mi, nedir peki? Bay Leonardo, anlarsınız ki, bana az önce anlattıklarınızla ilgili kanıtlar getirmek zorundasınız. Eğer kendi fikrimi duymak isterseniz, Burkard korkunç kötü, felaket kıskanç ve köpek gibi saldırgandır ve beni tiksindirir, ama burada yüksek mevkili ve kutsal konumda olan insanlardan bahsediyoruz, ayrıca bu Almanlara ve özellikle Burkard'a karşı dikkatli olmak gerekir, anlattığınız şeyler için kanıtı ihtiyaç var, yani her şeyi onaylayan evraka ve şahitlere. Anlıyorsunuz değil mi Bay Leonardo, eğer duyduklarınız tesadüfen doğru değilse veya birisi size oyun oynamak için bilerek yanlış bilgiler verdiyse, yanlış insanları cezalandırdığı, suçlular hâlâ serbest dolaştığı veya cehenneme yollanmaları gerekirken çok hafif ceza aldıkları için bu sefer gerçek kurban Valentino olur, insanlar söylenmeye başlar ve işte yine bu Borgialar, demek ki işler çevirdikleri doğruymuş, derler, biz de böylece asıl zarar görenler oluruz. Öte yandan, kanıtlar ortaya koyarsak bu tehlikeler ortadan kalkar, herkese vereceğimiz bir cevap olur ve Burkard'ı kısıtırız, yani kanıtları mutlaka bulmalısınız. Bu yüzden, üstat Leonardo, size tavsiyem, kanıtlar getirin, iyi kanıtlar! Bu Valentino adına size vereceğim kesin emirdir.

Leonardo, taş kesilmiş bir suratla sessiz kaldı, çünkü Grassi'ye anlattığının yeterli olacağını sanmıştı, ama tam tersi oldu ve bir anda boynuna kadar pisliğe battı. Grassi gidip yalnız kaldığımızda, Leonardo hemen bana dönüp, Salai, sen pisliğin tekisin, hilekâr ve aptalsın, dedi, çok şaşır-

dım ve ne diyeceğimi bilemediğimden, ama neden, diye sordum. Çünkü Strazburgluların papaya iftira atması gibi saçma sapan bir fikir yüzünden başıma bir sürü sorun aldım, nereden bulacağız şimdi bu kanıtları, Aziz Yusuf'tan mı? Şimdi durumu sen kurtarmak ve kanıtları sen bulmak zorundasın, yoksa hayalarını keser, biber ve sarmısakla kızartır sana yediririm, anladın mı?

Leonardo'nun dediklerine o kadar kızdım ki, sayın efendim, nar gibi kızardım ve ona, siz ne saçmalıyorsunuz, domuzsunuz siz, Strazburgluların suçlu olduklarını, bu değerli bilgiyi benden çaldınız ve sadece size kâr kalsın diye bana önceden söylemeden Grassi'ye sattınız, ama şimdi buna pişman olacağınıza suçu bana atıyorsunuz ve eğer Türkler sizi satmasa şimdi sultanın kışını yalıyor olacaktınız, kısacası bir korkak, yalaka ve gammazcısınız ve bu utanç verici vs. diye bağırıp durdum. Böyle bir süre karşılıklı küfürleştik ve sonunda Leonardo, dikkat et Salai, Strazburglular üzerine söylediklerinle ilgili kanıtlar bulmazsan, Valentino benim işimi bitirir, anladın mı, dedi. Ama lafını bitirmesine izin vermeden sokağın köşesinden hızlıca döndüm ve bütün söyledikleri içinde kaldı, diğer sokağa geçtiğimde Leonardo ile olan bütün atışmayı bir anda unuttuym, çünkü düşünün bir sayın efendim, bu nasıl bir tesadüftür ki, iki şeftali gibi memesi olan kızla merdivenlerin altında oynadığım yerdeydim, hani sokakta takip ediyordum da, sonra evinin önündeki merdivenlerin altında kıstırmıştım onu, ama sonra insanlar gelmişti ve kız da, beni tanırlar, deyip kaçırmişti. Bu tesadüf olamaz diye düşündüm, hiçbir güzel pilici göğsüme yaslayamadığım, ah hatta kamışımın kuru ekmek gibi büzüldüğü bütün bu geçtiğimiz günlerde verdiğim bütün emek ve çektiğim çile yüzünden İsa efendimizin beni ödüllendirmesi olmalı. Kendi kendime dedim ki, bazılarını biraz kızdırsam ne olur, nasıl olsa birkaç güne Floransa'dan gidiyorum, zira kimsenin bir şeyden anlama-

diğı bu Roma'dan bıkkınlık geldi. Sağa sola bakınırken genç kızın yaşadığı evi buldum, evin girişinde aralarında konuşan çocuklu iki kadın vardı. Affedersiniz hanımlar, şöyle şöyle gözüken bir kızı arıyorum, derken ellerimle iki iri şeftalisi olduğunu gösteren bir şekil yaptım ve kadınlar elbette hemen anladılar, çünkü bu kadar büyük şeftaliler öyle herkeste olmaz, ama kadınlar biraz şüphelendi ve onun adı Rosa, ama sen kimsin, diye sordular. Bir arkadaşım, adım Antinoo, dedim ve kızın zemin katta oturduğunu işaret ettiler ve hadi hemen oraya koş, dediler, ama neden, diye sorduğumda, koş ve kız kardeşini sor, hadi ama koş, diyorlar ama hâlâ şüpheli gözlerle bana bakıyorlardı. Artık olayı farklı değerlendirmek için çok geçti, şimdi arkamı dönüp gitsem ve ortadan kaybolsam çok garip olurdu, bu yüzden bana gösterdikleri kapıyı çaldım, Rosa'dan daha genç ama ona çok benzeyen bir kız kapıyı açtı, kız kardeşi olduğu belliydi, memeleri bile neredeyse aynıydı. Rosa'yı aradığımı söylediğimde, kız garip bir ifade takınarak, baba, buraya gel, dedi ve üzgün gözüken iri bir adam, kızımдан ne istiyorsun, diye bana sordu. Hiç, sadece merhaba demek istiyordum, önemli bir şey yok, dedim. Onu iyi tanır mısın? Yani, öyle sayılır, dediğimde, bu doğru değil, sen şu aşağı sokakta onu düzmek için bekleyen maymunlardan birisin, onu hiç tanımadığın belli, çünkü bir haftadır ortadan kaybolduğundan ve kimsenin onu bulamadığından haberin yok. Bunun üzerine, sayın efendim, adamdan özür diledim ve salağa benzer bir ifade takınarak geri geri uzaklaşmaya başladım, çünkü babasına sırtımı dönmeye cesaret edemiştim ve o anda adamın, uzun zamandır uyumamış birininki gibi şişmiş ve çaresiz gözlerini fark ettim.

Sadık bendeniz

Salai

En Yüce Övgülere Layık Efendim,

tahmin edersiniz ki, hemen Leonardo denen ahlaksıza gittim ve bu gelişmeyi haber verdim, aslında kendisini eşek sudan gelene kadar dövmek istesem de, Roma'da başıma gelen bu garip şeyleri anlatabileceğim tek kişi o, ama ona soracağım ilk soru, birileri bizi burada şişlemeden neden artık Floransa'ya dönmüyoruz, olacak. Ama Leonardo'ya doğru yürürken, başıma yine acayip bir şey geldi, nitekim Campo de Fiore'de, yani bizim misafirhanenin yakınında bir sürü insandan oluşan bir grupta karşılaştım. Ortalık insan kaynıyordu, ortada tahta bir iskele kurulmuştu, onun önünde bir sürü muhafız duruyordu, onların da çevresinde bir şeyi bekliyor gibi görünen halk toplanmıştı. Yanımda duran bir yaşlıya sordum, sevgili bayan, neler oluyor burada? Birçok insanı soyan ve soyulduktan sonra onu takip eden birini öldüren adi bir hırsız yakalandı, şimdi burada asılacak ve sonra yakılacak, bu da insanlara bir ders olacak.

O sırada insanların bağrıışmaları duyuluyordu, yakın onu, yakın onu! Ağlayan ve kendi saçlarını yolan bir kadın vardı, herkesin tahmin ettiği üzere, hırsızın öldürdüğü adamın dul eşiydi. İnsanlar, ağlayan kadına doğru bakarken (ayrıca sayın efendim, mozarella gibi iki güzel memesi vardı kadının), zaten feci kalabalık olan ortam bir anda düzensiz bir nehir gibi hareketlenmeye başladı ve aralarından iki muhafızın rehberlik ettiği ve ortalarında şişmiş ve kurumuş kanla kaplanmış suratıyla elleri bağlı bir adam geçiyordu, belli ki fena dayak yemişti ve adam bir şekilde tanıdık geliyordu bana. Ama iyi seçemedim tipini, çünkü hemen üstünü, ağlayan kadına eşlik eden insanlar kapladı ve bir küfür fırtınası başladı, orospu çocuğu seni, piç, cehenneme git, o sırada adama tükürüyorlar, tekme atıyorlar, muhafızlardan

ayırmaya çalışıyorlardı, ama muhafızlar mızraklarıyla yer açtılar ve ayırmaya çalışan insanların suratına okkalı darbeler vurdular. Ansızın muhafızlardan birinin mızrağı bir adamın karnına girdi ve adam baygın bir şekilde yere düşerken, insanlar muhafızlara da kızmaya, taş ve başka nesneler atmaya başladılar.

O andan itibaren ortalık karıştı, inanamazsınız sayın efendim, birileri yaralıyı ve muhafızlardan darbe yiyenleri uzaklaştırırken, insanlar korkudan çığlıklar atıyor, bazıları yere düşüyor ve çığneniyor, bazıları hırsız kapmak için öne atılıyor, diğerleri düşüp ezilmemek için sağa sola kaçışıyordu, ama sonunda gardiyanlar büyük bir çabayla suçluyu iskeleyle çıkarmayı başardı ve bir kazığa bağladı. Bu sırada halkın yarısı, hırsız küfrediyor ve tükürüyor, diğer yarısı ise yaralanan insanlar yüzünden hepsine birden öfkeyle bağırıyordu, diğerleri ise özellikle muhafızlara, sizi adiler, aşağılık herifler, hırsızdan betersiniz filan diye bağırıyorlardı. Ben paçayı kurtardım sayın efendim, bir sebze satıcısının arabasına çıkmıştım, araba bir ev duvarına yaslandığı için sağlam duruyordu ve yere düşmedim, önümde de düşen olmadı. Hırsız tahta iskelenin üstünde bir kazığa bağladıktan sonra, bir hâkim cezanın nedenini okudu, suçlu kişi, çalmış, öldürmüş, kaçmış, birçok başka adice şey yapmıştı ve bu yüzden asılmalıydı. Bu sırada adamın yüzünü seçebildim ve tokat yemiş gibi oldum, sayın efendim, çünkü böyle bir şey her gün olmaz, hırsız, benim odama giren ve neredeyse beni şişleyecek olan adamın ta kendisiydi.

Vay anasını, diye düşündüm o an, bu Çingene büyü ve cadılık gibi şeylerde gerçekten de uzman, çünkü geçmiş ve gelecekle ilgili bütün bu şeyleri tam olarak bilmişti: Birincisi, Leonardo'nun kapısının altında bulduğumuz asılı adamın olduğu kartı, dördüncüsü, misafirhanede bulduğum ve boğmaya yarayan ipin olduğu o kartı, üçüncü ve sonuncusu ise bugün asılan adamı. Kendi kendime, sayın efendim, lanet olsun, bu nasıl olur, diye sordum. Asılmış adamın ol-

duğu kartı görünce, Çingene kadın neden, Leonardo'nun başına bütün felaketlerin Poggio Bracciolini tarafından açılacağını söylemişti? Belki her şey bir tesadüf, ama bir türlü kafam basmıyor, Çingene kadın belki de gerçekten bir büyücü, hem de işini en iyi bilenlerden.

Bu sırada hâkim, suçlamaları okumaya devam ediyordu, ama hırsız bunları dinlerken, ne ağlıyor, ne gülüyordu, kendisine küfreden, yüzüne tüküren, taş ve ellerine geçen ne varsa atan halka karşı da bir şey demiyordu, hayır, orada öylece, ölümü cesurca kabullenmeye karar vermiş bir adam gibi duruyordu, bilmiyorum bunu nasıl beceriyordu, sayın efendim, böyle bir durumda ben bağırır, kafayı mı yediniz, beni hemen aşağıya indirin, derdim. Hâkim ona, pişman olup olmadığını, Tanrı'nın merhametiyle ölmek isteyip istemediğini sorduğunda, hırsız yine sessiz kaldı ve sonunda gardiyanlar ellerini arkasına alıp kazığa sıkıca bağladılar.

O sırada daha önce konuştuğum ve benim durduğum arabaya yaslanmış olan yaşlı kadına döndüm ve söylesene kadıncağız, bu hırsızın gerçekten taştan bir kalbi var herhalde ve korkunç zalim biri olmalı, baksanıza tek bir kelime etmiyor, ölmek üzereyken bile, dedim.

Muhafızlar ipi hırsızın boynuna geçirmişlerdi ve halk sonunda biraz sakinleşmiş gibiydi, öncesinden daha az bağırıp çağırıyorlardı, çünkü hırsızın nasıl nalları dikeceğini rahat rahat izlemek istiyorlardı.

Yaşlı kadın bana döndü: Ama evladım, muhafızların onu bu sabah yakaladıklarında anlattıklarını bilmiyor musun? Hayır efendim. Adam dilsizmiş, konuşamıyormuş ve yakalanıp bir güzel dayak yedikten sonra sadece tek bir söz söylemiş. E, ne demiş peki? Siktir, demiş, sadece siktir, çünkü söyleyebildiği tek sözcük buymuş, ama sözcük boğazında öyle bir takılıyormuş ki, yakalayanlar onun önce yabancı olduğunu sanmış, bir Alman ya da Fransız filan, ama adam sadece bir çobanmış, Abruzzo bölgesinden, sadece siktir diyebilen ahmak bir çoban.

O esnada hırsız astılar ve ben bir haç çıkarıp ve ruhu için dua okudum, yüzünün erik gibi kızardığını ve gerildiğini gördüm, orada öylece asılırken bir tay gibi havaya tekmeler atıyordu, boğazı bir adamı taşımaya yetecek gibi değildi.

Hırsız tepinirken ve sonra öldüğünde, iskelenin hemen önünde duran, hırsızın öldürdüğü adamın yakınları ve mozarella memeli dul kadın, geber pis herif, cehenneme kadar yolun var vs. diye bağırıp çağırıyorlardı. Benim ise başım dönmeye başlamıştı, sayın efendim, ama sadece, hırsızın teki de olsa ölen bir adamı izlemenin yarattığı fenalıktan değil, her şeyi yanlış anlamışım gibi hissettiğimden de fenalaşmıştım, çünkü beni öldürmeye çalışanı Alaman sanıyordum, ama o basit bir hırsızdı, hem de dilsizdi, ne kadar salaktım, Alamanca konuşuyor sanarken ben, adam sadece, şimdi köpek gibi asılırken olduğu gibi, dili boğazına takılarak, hastır, diyormuş.

Kendi kendime dedim ki, bahse girerim Almanlar hakkında bildiğini sandığın her şey zırvalık ve hiçbirisi doğru değil. Ama sonra, beni şişlemeye çalışan hırsızın Almanlarla bir işi olmasa da, neden soğan kokan o adam beni birçok defa öldürmeye kalktı, diye düşündüm. Dürüst olmak gerekirse, sayın efendim, bu hikâyede gerçekten ölü insanlar hiç eksik olmuyor, mesela şu öldürülen de Podio'nun adının İtalyancası tıpkı Almanlara katlanamayan Poggio Bracciolini idi. İtiraf etmeliyim ki artık bir şey anlamıyorum, belki siz anlıyorsunuzdur, nitekim siz parlak bir beyne sahip büyük bir efendisiniz, bu yüzden bu konuyla ilgili bana bir tavsiyede bulunursanız minnettar olurum, yoksa size istediğim gibi hizmet edemeyeceğim, yani bütün kalbimle ve heyecanla size layık olarak. O esnada hırsız öne arkaya sallandıktan sonra mosmor bir surat, kırık bir boyun ve dışarı fırlamış gözlerle bir köpek gibi öldü ve bu hırsızın ölümünü gördükten sonra, diyebilirim ki, asılarak ölmek gerçekten de aşırı bir durum.

Sadık hizmetkârınız

Salai

Benim Şefkatli ve Bilge Efendim,

Campo di Fiore'nin tamamen boşalması çok uzun sürdü, hatta yerde bacakları kırık iki üç adam yatıyordu, kalabalığın keşmekeşi altında ezilmişlerdi. Ortalığın tamamen boşalmasını bekleyemedim, çünkü hemen misafirhaneye gitmek istiyordum ve Leonardo'yla karşılamazsam uzun zamandır görmediğim hizmetçi kıza kendimi teselli ettirebilirdim. Böylece, idamı izlediğim arabadan indim ve dirseğimle insanları sağa sola iterek ve affedersiniz, acıtmak istemiştim, filan diyerek kendime yol açtım ve tanıdık bir yüz görene kadar iyi yol aldım, o da beni görmüştü. Ne güzel bir tesadüftü, karşımdaki, birkaç gün önce ayinden sonra konuştuğum Alman rahipti, birbirimizi kalpten selamladık ve bu beni, az önce tanık olduğum utanç verici ve kanlı tiyatrodan sonra biraz teselli etti. Tanıştığımızda ona eşlik eden arkadaşısı yanındaydı ve hemen, ne kadar korkunçtu, gördün mü, diye sordu. Zavallı adam, dedi ve ikisi de haç çıkardı. Ah evet, diye yanıtladım ve Almanya'da da böyle şeyler, yani hırsızlık, cinayet filan var mı, diye sordum. Elbette var, dedi ikisi de, Almanya da cennet değil, ama neden soruyorsun ki? Şimdi peder, birileri, bazı Almanların, İtalya'nın sadece sahtekârlardan, katillerden, hırsızlardan, fahişelerden vs. oluştuğunu, Almanların ise dürüst, saf ve törelerine bağlı olduklarını düşündüklerini söyledi. İki genç rahip, çocukların anlattığı safça hikâyelere güler gibi güldüler ve ama sevgili evladım, bu tür anlatılanlara inanmamalısın, Almanlar ancak İtalyanlar kadar iyi ya da kötüdür, bu da demektir ki, insanların günahkâr, iyi kalpli veya günümüzde çok az olan, hatta hiç olmayan azizlik durumu, yine tek tek insanlara bağlıdır, dediler. Ha demek öyle, dedim, bana da bu hikâye aptalca bir uydurma gibi gelmişti, hele ki Tacitus'un ve

Wimphelin'in Alman ırkının diğerlerinden daha üstün olduğunu söylediklerini işitince. Bunu onlara söyledim, çünkü iki Alman'ın da nasıl bir ifade takınacaklarını merak etmiştim, gerçekten de içlerinden, aha, bu çocuk bir şeyler biliyor der gibilerdi. Biri konuşmaya başladı, biliyor musun evladım, bu karmaşık bir durum, burada Roma'da, Almanya'da papa ve Roma Kilisesi hakkında neler konuşulduğunu kimse bilmiyor. Eğer istersen bir kere buluşalım ve sana ruhani tavsiyeler verip birkaç şey öğretelim. Ama bunları söylerken, sanki onların bana söyleyeceklerinden çok, benim onlara anlatacaklarımla ilgili olduğu belliydi. Aa tabii, severek, neden olmasın, dedim, peder de bana kendisini ve arkadaşını nerede bulabileceğini söyledi. Son olarak da, evet sevgili evladım, konuşacak çok şeyimiz olacak, dedi. O sırada aklıma Diebold'un Musa'sı geldi, onlara giderayak şu soruyu sordum: Affedersiniz peder, sizi bir soruyla daha meşgul edeceğim ama, Musa'nın boynuzları var mıydı? Özür dilerim ama ne demek istediğini anlamadım evlat, dedi peder, çünkü herhalde benim Tanrı'yla alay ettiğimi düşündü. Hayır peder, yanlış anlamayın, sadece bazı ressamların resimlerinde Musa'yı kafasında boynuzla çizdiklerini duydum, elbette çok küçük boynuzlar, bu yüzden kendi kendime bunun doğru ve bir anlamı olup olmadığını sordum. Bunun üzerine genç olan peder bana, Kutsal Kitap'ın Mısır'dan Çıkış adlı bölümünde ne yazdığını anlattı. Musa, Sina Dağı'nda Tanrı'dan on emri aldıktan sonra İsraililerin arasına döner ve yüzünün parladığını fark ederler, çünkü Tanrı'yla konuşmuştur ve bu birisine her gün olan bir olay değildir. Ama İbranice "parlamak" sözcüğünü birçok kişi yanlış çevirerek "boynuzlu" sözcüğünü kullanmış, düşünsenize sayın efendim, bu ne eşeklik ve dünyada bir sürü eşek olduğu için bu yanılğı günümüze kadar sürmüş, bu yüzden de Musa'yı hâlâ boynuzlu tasvir eden ressamlar varmış.

İki Alman'la vedalaşırken, görüyor musun Salai, diye düşündüm, yine yanıldın, bahse girerim Diebold'un da

şeytanla hiçbir alakası yoktur, peki ya Burkard ve Sander? Sander kadınların yanında belki yaşlı bir domuz gibi, ama bu onun şeytanla bir işi olduğu anlamına gelmez. Sonra iki pederle de çabucak vedalaştım, çünkü kalabalığın arasında daha önce gömlekler aldığım satıcıyı görmüştüm, size söylediğim gibi, burada Roma'da Floransa'mızı iyi temsil etmek için iyi giyinmem gerek, bu yüzden ona borç takmak zorunda kaldım ve şu anda hiç param yok, ayrıca ona hiç para vermemeyi başarırsam bu en iyisi olur. Bu yüzden hemen toz oldum, eğer satıcı beni görse pek dostane olmayan bir suratla üzerime çullanırdı ve benim Roma'da de la Fontana misafirhanesinde kaldığımı bilse, eminim oraya da gelirdi.

Kazasız belasız misafirhaneye döndüm, Leonardo ortada yoktu, bu yüzden, beni neredeyse şişleyecek olan hırsızın asılmasını ve merdivenlerin altında oltaya aldığım kızın kaybolduğunu anlatamadım, neydi bu arada kızın adı, ha evet Rosa. Kendimi, şimdi bu satırları yazdığım odama kattım ve benim babalığın gelmesini bekliyorum. Bu sırada hizmetçi kızı çağırttım, ama bekle bekle kız bir türlü gelmedi, sonunda mutfaktan bir uşak geldi ve bana pek iyi olmayan bir haber getirdi, sayın efendim. Hizmetçi kız geçen gece geç gelmiş (yani biz Sander denen domuza gittikten sonraki gün) ve o andan sonra onu bir daha gören ve duyan olmamış, ona ne olduğunu kimse bilmiyormuş, o gece gelip yatağına yattığından bile emin değillermiş. Uşak belli etmemeye çalışıyordu ama endişelendiği belliydi ve misafirhanede ne olup bittiğini bilen kimse yoktu.

Bunun dışında, şiş suratlı adam beni misafirhanedeki uşaklara sormuş, onlar da benim olmadığımı ve ne zaman döneceğimi bilmediklerini söylemişler. Şimdi bana söylediklerine göre, adam hâlâ misafirhanenin karşısındaki sokakta bir aşağı bir yukarı yürüyormuş, beni bulup tekrar yüzümü dağıtmak için beklediğine eminim, ki bu pek güzel bir şey değil. Sonra da parasını isteyen bir başkasından me-

saj geldi, ama hangi Allahın belası olduğu anlaşılmıyordu, çünkü berbat, ihtiyar bir adamınki gibi titrek bir elyazısıyla yazılmıştı, sadece, hemen buraya gelmemi, çünkü işin bittiğini yazdığı kısmı okuyabildim. İmzası ise kesinlikle okunmuyordu, kim olabilir bu acaba?

Yorulmaz hizmetçiniz
Salai

52.

Cana Yakın ve Soylu Efendim,

of, sonunda tekrar size yazabiliyorum ve yazım epey düzensiz olursa bağışlayın, çünkü şu anda Roma'nın dışında, bir arabanın üzerinde yazıyorum, nedenini şimdi size anlatacağım. Şiş suratlı adam otelin önünden kaybolur kaybolmaz Leonardo'yu aramak için dışarı çıktım, mahallede her yeri dolaştım ve Pozzo Bianco'ya gitmemeye dikkat ettim, çünkü orada şiş suratlıyla karşılaşabilirdim.

Orada burada aradıktan sonra, Leonardo'yu tahmin ettiğim yerde, Piazza Navona pazarında buldum, çünkü orada Giuncata satılıyordu, Leonardo'nun çok sevdiği lezzetli krem peyniri.

Ama onu bulduğumda, tanımadığım biriyle konuşuyordu ve kuşkulandım sayın efendim, zira doğruyu söylemek gerekirse, Leonardo gizlice Floransa'ya karşı Valentino'nun hizmetine girmişti, sonra Valentino'ya karşı gizlice Türklerin hizmetine girmeye çalışmıştı, yani benim işemem gibi basit bir şekilde insanları aldatıyordu, bu yüzden önce Leonardo'nun bu adamla ne konuştuğunu gizlice dinlemeye karar verdim, salata ve çeşitli otlar satan bir arabanın arkasına konuşlandım.

Sonra adamın Leonardo'ya, sayın bayım, Giuncata alırken konuşmanızdan Romalı olmadığınızı anladım, acaba Toskana'dan mısınız, diye sorduğunu işittim. Evet Toskanalıyım, dedi Leonardo. Ha çok iyi, o halde Floransa'dan gelen Bay Leonardo olma ihtimaliniz var mı? Benim babalık çok sevindi ve kesin, vay be, beni sakalsız da tanıyorlar, herhalde şimdi eserlerimi övecek, diye düşündü. Adam hemen çiftçiye benzeyen ve yakınlarda olan bir arkadaşını çağırdı. Gel bak, senin uzun zamandır aradığın Floransalıyı bulduk galiba, dedi. Çiftçi Leonardo'ya yaklaştı, siz o acayip aletleri tasarlayan adam mısınız? Evet tabii, dedi Leonardo, şu işe bak, ne kadar da ünlüyüm, Roma'da kimseye göstermediğim halde burada çiftçiler bile uçan aygıtlarımı tanıyor. Çiftçi bunun üzerine, ne kadar güzel, yani siz gerçekten Salai'nin babalığı mısınız, diye sordu. Evet öyleyim, ne oldu? Leonardo'nun sesindeki kızgınlığı duyabiliyordum, çünkü bütün bu konuşmanın sonunda, çiftçinin büyük usta Leonardo'nun ressam, mimar, mucit vs. olmasıyla uzaktan yakından ilgilenmediği ortaya çıkmıştı, tersine, sadece geri zekâlı Salai'nin babalığı olmasıydı onu ilgilendiren. Hay aksi, ne diyecektim, ha tamam, sizin de mutlaka anlamış olduğunuz gibi sayın efendim, köylü adam Dorothea'nın köyündendi ve şimdi Leonardo'ya beni aradığını ve bana Alman bir kadından mesajı olduğunu söyledi. Kadın, benim ve Leonardo'nun Roma'da hangi misafirhanede kaldığımızı bilmiyor, sadece Floransa'dan geldiğimizi, Leonardo'nun benim babalığım olduğunu ve havadan düşen çeşitli aletler icat ettiğini biliyordu. Leonardo kesin feci kızmış olmalıydı, çünkü Leonardo dışında sadece ben bildiğimden, benden başka kimse bu kadına Leonardo'nun aygıtlarının çalışmadığını söylemiş olamazdı.

Kısaca, çiftçinin söylediğine göre, Dorothea derhal benimle konuşmak istiyormuş, ama Roma'ya gelemediğinden beni evinde bekliyormuş ve en kısa zamanda gelmemi rica ediyormuş. Zavallı kızcağız, benim ona verdiğim hizmeti

çok özleyeceği belliydi, diye düşündüm ve duyulandım. Ama bir saniye, sayın efendim, Leonardo uyanıyor, lanet olası, ha yok, tekrar uyudu Tanrıya şükür, uyurken yerini değiştirmiş sadece, belki parasını cebinden alırken bacağını oynattığım içindir, neyse ki araba gittiğimiz yere sarsıla sarsıla gittiğinden insanın uykusu geliyor, ayrıca Leonardo yola çıkmadan önce bütün Giuncata'yı yedi ki peynir bir inek memesinden büyüktü.

İşte dediğim gibi, sayın efendim, çiftçinin dediklerini duyduktan sonra otlar ve salata satan arabanın arkasından ayrıldım, pazarı bir yarım turladım ve ters taraftan Leonardo'ya doğru yürümeye başladım ki tesadüfen oraya geldiğimi sansın. Beni fark ettiğinde, gözlerimi kocaman açıp büyük bir sürprizle karşılaşmış gibi yaptım ve babacığım, sonunda, ne güzel, sizi her yerde aradım, çünkü kavga etmemize üzüldüm ve sizden beni affetmenizi ve barışmamızı rica edecektim, dedim ve kollarımı açarak ona doğru ilerledim, biraz şüphelenmesine rağmen beni hemen kovalamadı. Ben de kendimi yanında duran çiftçiye tanıttım: Selam, benim adım Salai. Adam bağırarak, oh ne büyük şans, dedi ve bana Dorothea'yla ilgili meseleyi en başından tekrarladı, ne diyeceğini bilmeme rağmen, şaşırılmış gibi yaptım, ama Leonardo zaten her zamanki gibi çoktan kanmıştı.

Dorothea'nın beni görmek istediğini ikinci kez duyduğumda, hemen yanına dönmek için çok büyük bir arzu duydum, hele ki Roma'da tanıştığım bütün kadınlar ortadan kaybolmuşken ve oynaşacak biri kalmamışken. Bu yüzden Leonardo'ya, babacığım, ben hemen Dorothea'ya gitmeliyim, siz de benimle gelmek ister misiniz, diye sordum. Ayrıca Almanların kitaplarının olduğu kulübe de orada (bunu ona elbette, köylülerin duyamayacağı bir şekilde fısıldayarak söyledim, yoksa Salai salak değil), bu yüzden gelmelisiniz baba, siz benden çok daha akıllısınız (Leonardo, bunu ne zaman söylesem inanır) ve belki Grassi'ye ve Valentino'ya

gösterebileceğimiz bazı kanıtlar bulabiliriz, böylece her şeyin sorumlusunun Strazburglular olduğunu anlarlar. Ayrıca, aramızda kalsın, sayın efendim, benim ve Leonardo'nun bir süre Roma dışına çıkmamız zaten çok iyi olacaktı, çünkü bizden para isteyen onca insan varken, etraf bizim için biraz fazla ateşli olmuştu.

Beklediğim gibi, Leonardo hemen kabul etti ve tamam, seninle geliyorum, dedi, çünkü tabii ki Roma'da tek başına kalmak istemiyordu. Yol boyunca hırsızın nasıl asıldığını ve kaybolan kızları, yani Rosa'yı ve hizmetçi kızı anlattım, bunun üzerine Leonardo çarşaf gibi beyaz oldu ve buna hakkı vardı, zira insanın yattığı kızların birden ortadan kaybolması hiç de hoş bir şey değildi, belki öldürülmüşlerdi bile. Belki çok fazla endişelendiğimi düşünebilirsiniz sayın efendim, ama biliyorsunuz İspanyol Poggio'nun kafası baltayla uçmuştu ve belki bu sizin gibi büyük ve önemli biri için küçük bir şey ama benim için değil. Leonardo'ya asılan hırsızın misafirhanedeki odaya girip beni şişlemeye çalışan adam olduğunu tabii ki söylemedim, ayrıca bütün olan bitenlerdeki kuşkumdan da bahsetmedim, nitekim Strazburgluların belki olaylarla hiçbir ilgisi olmadığından da, yoksa beni bir güzel sopalar ve seni pis herif, tam Strazburglularla ilgili kanıt bulmamız gerekirken, yine aptalca kuşkulara kapılıyorsun, derdi. Yolculuğu çiftçinin binek arabasıyla yapıyoruz, ama aslında sebze sattığı araba ve bu yüzden hiç rahat değil, üstüne üstlük bugün cehennem sıcaklığı var ve çok yavaş yol alıyoruz, ama bir buçuk günlük yoldan sonra neredeyse varmak üzereyiz, evet, hatta uzaktan Dorothea'nın evini seçebiliyorum, ama bir tuhaflık var ve ne olduğunu henüz anlayabilmiş değilim.

Son derece vazifeşinas hizmetkârınız

Salai

Benim Cömert ve Muhterem Efendim,

size, son derece karışık ve telaşlı geçen birkaç saatin ardından yazıyorum, zira birazdan okuyacağınız gibi, burada, bir sürü zırva şey düşünse de aklına bazen parlak fikirler de gelen Leonardo'nun aklının bile almayacağı son derece garip şeyler oluyor.

Ama öncelikle avans ödemesi konusunu açacağım için özür dilerim, ancak bana hâlâ göndermediğinizin farkında olup olmadığınızdan emin değilim sevgili efendim, fakat ben eminim, hem de nasıl. Bu nedenle, değerli dikkatinizi çekmek isterim, elbette alçakgönüllülükle ifade edebilirsem, Salai'niz son derece gayret gösteriyor, bu sefer de tuhaf bir şeyler olduğu konusunda haklı çıktı. Çiftçinin arabasıyla yaklaşırken, Dorothea'nın evinin, hayır pardon, babasının evinin bacasından, öğlen olmasına rağmen hiç duman çıkmıyordu ve bu garipti, çünkü hatırladığım kadarıyla, orada ateşte her zaman güzel yemekler pişirdi.

Çiftçi bizi indirdi vedalaşırken, aman lütfen, Dorothea'nın babasına burada olduğumuzu söyleme, çünkü aptal biri değil ve kızını devamlı becerdiğimi kesin anlamıştır, dedim. Çiftçi ağzını tutacağını söylediğinde rahatladım, çünkü Dorothea'nın babası beni bulsa en azından kamışımı keser ve bir parça peynir gibi bir güzel rendeler.

Sonra yavaşça ve ses çıkarmadan Dorothea'nın evine doğru gittik, ama hemen pencerelerin ve kapının kapalı olduğunu fark ettik. Dolaştığımız avluda tek bir tavuk bile yoktu ve bu tuhaftı, pencereden evin içine baktık, kimsecikler yoktu, sanki uzun zamandır kimse yaşamıyordu.

Leonardo, söylesene Salai, kız arkadaşının burada yaşadığına emin misin, diye sordu. Evet baba, eminim, benimle şu küçük adanın oraya gel, Almanların kitaplarının olduğu

kulübe oradaydı. İnanmayacaksınız sayın efendim ama, vay canına, kulübe Leonardo'nun cepleri gibi bomboştu, orada daha önce duran kitapların yerinde yeller esiyordu.

Benim babalık yine, Salai, bana yine o yalan hikâyelerini yutturuyor olmayasın, diye sordu. Ama hayır baba, kitaplar hayal değildi, ne sanıyorsunuz, tamamen bunadığımı filan mı? Benimle gelin, size göldeki adacığı göstereyim, o da gitmiş olamaz, hemen şurada kıyının sağındaydı.

Allah kahretsin, sayın efendim, çıldırtıcı bir şey bu, göl kenarına geldiğimizde tam anlamıyla rezil oldum, çünkü adacık sağ değil sol taraftaydı, ben Leonardo'ya her şeyi açıklamak için döndüğümde, Salai, dedi, sen gerçekten bir yalancı, aynı zamanda da aptalsın, ama biliyor musun, asıl aptal olan benim, çünkü sana yine inandım. Ne söyleyeceğimi bilemedim, sayın efendim, adacığa baktım ve lanet olsun, diye düşündüm, daha önce buradaydı, çok iyi hatırlıyorum ve şimdi orada, ama bu nasıl olabilir? Sonra ona dedim ki, baba, bu çiftçiler Dorothea'yı gerçekten tanıyor, siz de bunu duyduunuz, şimdi buralarda oturan birini bulalım ve ona neler olduğunu soralım. Leonardo'nun beni dinlemeye niyeti yoktu, ama sonunda, iyi tamam, dedi, illa ki istiyorsan gidip soralım. Bizi getiren çiftçi nerede oturduğunu söylemediğinden, onunla konuşamazdık.

Dorothea'nın sık sık ziyaret ettiği çiftçilerin evinin kapısını tıklattık, nerede oturduklarını iyi hatırlıyordum, çünkü evin tam arkasındaydı. Çiftçinin karısı kapıyı açtı ve ne istiyorsunuz, diye sordu. Dorothea'yı aradığımızı duyduğunda, ben öyle birini tanımıyorum, o evde kim oturuyor bilmiyorum, sadece birinin oturduğunu biliyorum, ama daha fazla soru sormayın, yoksa kapıyı suratınıza kapatırım, anladınız mı, dedi. Kadının arkasında, Dorothea'nın yanında sık sık gördüğüm bir adam vardı, onu tanıdığımdan emindim, çünkü upuzun ve dümdüz bir burnu vardı, yüzü, yalan söylemeyi pek sevmeyen birine benziyordu ve mamma mia, şimdi bu ikisine nasıl bir şey uyduracağım, diye düşünüyor gibiydi.

Bunun üzerine, lütfen bize masal anlatmayın, küçük hizmetçi kızı da mı hatırlamıyorsunuz, diye sordum ve bu sırada elimle ufak tefek, yuvarlak bir kadın figürü çizdim. Hayır, kusura bakmayın ve şimdi lütfen gidin, çalışmak zorundayız, anlaşıldı mı?

Kendimi berbat hissettim sayın efendim, çünkü Leonardo'nun önünde tam bir salak gibi duruyordum, ama tuhaf bir şekilde çok endişeliydim de, zira bu çiftçiler utanmadan böyle bir zırvalığı söyleyebiliyorlarsa, Dorothea ve babasıyla ilgili kötü bir şey yüzünden çok korkuyorlar demekti, ama bu ne olabilirdi?

Yalnız kalır kalmaz, Leonardo, artık yeter Salai, senin ahmaklıklarından bıktım, bu sefer gerçekten cehenneme kadar yolun var, diyerek deliler gibi bağırmaya ve kışımaya tekmeler atmaya başladı, ama o kadar çok tekmeledi ki neredeyse Roma'ya geri uçacaktım, sonra, herhalde artık çürümüş bir tah-taya benzeyeyim diye, şiş suratlı adamın da vurduğu yerlere doğru suratıma tokatlar atmaya başladı. Leonardo beni biçerken, seni zavallı pislik, Dorothea'nı kışına sok, bana oynamayı çok sevdiğin şu geri zekâlı muzipliklerinden biri bu yine, diye bağırıyordu. Bense, hayır baba, bana inanın, dediklerim doğru, diye karşı koymaya çalışıyordum.

Aslında Leonardo o kadar haksız değildi sayın efendim, zira ona birçok kez muziplik yapmıştım, o da hep kanmıştı. Mesela bir keresinde, birkaç arkadaşla beraber bir mektup yazmıştık, şöyleydi: "Sevgili Leonardo, seni çok beğeniyorum, çok da akıllı buluyorum, bunu bana Salai söyledi, evlatlığın. Bu akşam beni San Godenzo'da ziyarete gelmeni ve yazdığım şiirleri okumanı istiyorum, beğenip beğenmeyeceğini merak ediyorum. Sana gizlice yazıyorum, çünkü henüz on altı yaşındayım, babam üzerime çok titriyor ve beni hep evde tutuyor, çünkü memelerim iki iri kavun gibiymiş ve San Godenzolu bütün hödük çiftçiler beni becermek istiyormuş. Seni bu gece San Godenzo köprüsü altında, güneş battıktan sonra bekliyorum ve gelmen için yalvarıyorum, beni

yalnız bırakma, çünkü köprünün altında beni sıkıca saracak birini bulamazsam sonra çok korkarım.”

Ahmak Leonardo buna kandı, çünkü benim San Godenzo’da gerçekten fıstık gibi bir köylü kızı tanıdığımı hatırladı (size ondan bahsettiğimden tam emin değilim, sayın efendim), kızın memeleri o kadar büyüktü ki, yazın gölgesinde serinleyebilirdiniz. Bu oyunu yutmasının bir diğer nedeni, kadınlardan hiç anlamamasıydı ve böyle bir mektubu en pis orospunun bile yazmayacağını bilmiyordu. Hemen San Godenzo’ya gitti, ama iri göğüslü bakireyi o akşam elbette bulamadı, ama ben ve arkadaşlarım köprüdeydik, ona bir kova dolusu su ve çiş boşalttık ve hey hey Leonardo, işte sana kızın memesinden sağdığımız süt, diye bağırdık. Saçı sakalı sıırılsıklam oldu ve şeye benzedi, neydi adı, hah şu Neptün, sudan çıkmakta olan deniz tanrısı. Maalesef Leonardo şakadan anlamıyordu, zira öfkeden öyle bir kudurdu ki, Floransa’da beni eşek sudan gelene kadar dövdü, bir hafta boyunca neredeyse hiç yiyecek bir şey vermedi ve eve kapattı.

Yani, Dorothea hikâyesi ona kuşkulu geldiyse, bunda çok da haksız sayılmaz, çünkü benim çiftçilerle anlaşıp olduğumu ve her şeyin onunla eğlenmek için planlandığını düşünebilirdi.

Benim babalık biraz soluklandığında, Salai, dedi, şimdi hemen beni Roma’ya döndürecek yolu bulacaksın, yoksa hayalarını keser, tavada soğan sarmısakla pişiririm.

Bu sözler aklıma bir şey getirdi sayın efendim, size gerçi şimdi anlatamam, ama beni takip eden ve de la Campana taverması önünde beni öldürmeye çalışan soğan kokan adamla ilgili. Daha iyi kavradığımda size de tam olarak anlatacağım, çünkü şimdi aklıma geldiği biçimde anlatsam gülerseniz, ben de utanırım, sonra bir de yanıldığım ortaya çıkarsa beni hiç durmadan azarlarsınız. Leonardo’ya dedim ki, baba, size yemin ederim, burada gerçekten bulunduğuma, burada Dorothea ile uyuduğuma, hatta onu ve hizmetçi kızı becerdiğime inanmalısınız ve eğer bir kadını becerdiysem,

belki isimlerini sormayı unuturum, ama nerede, ne zaman ve özellikle nasıl becerdiğimi bir daha hiç unutmam, hatta bir gecede iki tanesini becersem bile. O sırada yeniden sille tokat girişmeye başlayan Leonardo, evet evet, her zamanki gibi aklında sadece edepsizliklerin var, ama şimdi hemen Roma'ya dönüyoruz, çünkü senin lanet Dorothea hikâyen yüzünden yolda üç gün kaybettik ve Valentino bizi bulamazsa derimizi canlı canlı yüzecek, dedi.

Ama tam o sırada İsa'nın yardımı geldi sayın efendim, nitekim son günlerde ona epey dua etmişim, bilmiyorum hatırlıyor musunuz, ama bir ara ayine gitmiş, birçok kez Meryem Ana duası ile Rabbin duası etmişim ve işte lanet olası, bir insan öyle ya da böyle çabalarsa eninde sonunda semeresini görür. İşte tam gidiyorduk ki çiftçilerin evinin yanındaki küçük bir evin kapısı açıldı ve en az seksen yaş civarında kambur bir ihtiyar kadın dışarı çıktı. Selamladım ve iyi günler hanımefendi, dedim. İyi günler genç ve güzel yabancı, ne arıyorsun burada, diye sordu. Leonardo, ihtiyarın da bize kötü davranacağını düşündüğünden, ne istiyorsun ihtiyar, kendi işine bak ve bizi rahat bırak, dedi kaba bir şekilde. Benimse, sayın efendim, bana burada neler olduğunu anlatacak birine çok ihtiyacım vardı, yani Dorothea önce beni buraya çağırtmıştı, şimdi ise ortada kimse yoktu ve neden kimse onu tanıdığını itiraf etmiyordu, neden göldeki adacık bir taraftan diğer tarafa yer değiştirmişti, neden Dorothea'nın babasının evi ve toprağı terk edilmişti vs. vs. Ayrıca, sayın efendim, ihtiyarın çok uzun ve dümdüz bir burnu olduğunu fark ettim, tıpkı daha önce kapıyı açan kadının arkasındaki, bir şey söylemeden gözleriyle bizi kışkıırlayan köylü adam gibi. Bu buruna bakarak bahse girerim ki, bu ihtiyar, kapıyı açan uğursuz kadının kaynanası. Leonardo'yu susturdum ve ihtiyara şunu dedim: Hanımefendi, gerçeğı söylemek gerekirse, Roma'da başımıza gelen garip şeyler yüzünden boynumuza kadar çamura batmış durumdayız, buraya da, yan tarafta oturan sevimli hanımdan yardım rica

etmek için geldik, ama bize yardım etmek yerine, kapıyı suratımıza kapattı, ne kadar tuhaf, önce dostane davrandı, sonra bize pislik muamelesi yaptı. Ah evet evladım, seni anlıyorum, bana da aynısı oldu, dedi ihtiyar; ben de, dünyanın en salak suratıyla, geeerçeeekten miiiii, ama neden, diye sordum. Ah sevgili evladım, daha gençsin, ama evlenince kendi akrabalarının ne kadar utanmazca hainlikler yapabileceklerini göreceksin.

Sayın efendim, köylerdeki yaşlı kadınlar hep aynı, ayrıca Leonardo beni evlat edinmeden önce,* kendi ailemdeki yaşlı kadınları da devamlı dinlemek zorunda kalmıştım, bu yüzden nasıl düşündüklerini çok iyi biliyordum, mesela ilk olarak oğlunun karısını en yüksek ağaçta sallandırmak isterler, çünkü kendilerine en çok ayak bağı onlardır, ayrıca tepeden tırnağa kıskançlık içindedirler.

Gerçekten de, ihtiyar kadın gelini hakkında her türlü kötü şeyi anlatmaya başladı, ben de, zavallı kadıncağız, şu işe bak, baba, duyuyor musun vs. diye destekledim. Kısacası beni sempatik bulsun diye, söylediklerini yapmacıktan abarttım ve gelini hakkında kopardığı yaygaraya katılıp, ah evet, gelininiz gerçekten de korkunç bir keçi, dedim ve bana, söyler misin, ne öğrenmek istiyordun ondan, diye sordu. Hanımefendi, dedim, Dorothea ile konuşmak istiyordum, babası ve hizmetçisiyle oturan şu uzun boylu güzel Alman. O da bir çiftçi aracılığıyla bizi çağırtmış, ama bugün geldiğimizde evi terk edilmiş bulduk vs. diye bütün hikâyeyi anlattım ve konuşurken, ihtiyarın gözlerinde, oh iyi iyi, şimdi bir güzel intikamımı alacağım, der gibi bir ifade sezdim. Sonunda tam umduğum gibi, gelin ve kaynana arasındaki nefret işe yaradı sayın efendim, zira bu nefret dünyadaki en güçlü şeylerden biridir bence ve bu yüzden arkadaşlarıma her zaman, illa ki evlenmek istiyorlarsa, kendisinin ve müstakbel

---

* Bugünkü kaynaklara göre, babası Pietro, 1490 yılında, Salai on yaşındayken, velayet hakkını Leonardo'ya teslim etmiştir.

karısının ebeveyni ölene kadar beklemelerini tavsiye ederim, çünkü o zaman artık sabah akşam sinirleri altüst eden kaynana-kaynata gürültüsü olmaz.

Ama biraz bekleyin lütfen efendim, şu anda esniyorum ve affedersiniz ama çok yorgunum, izin vererseniz birkaç saat uyumak istiyorum, yoksa yazmaktan artık neredeyse kopacak olan başparmağımın başına kötü bir şey gelecek, ayrıca bir de acele etmem gerektiğinden çok acele yazıyorum, çünkü Leonardo görebilir, neyse ki şimdi bir süredir kestiriyor, bu yüzden biraz sabredip beklemenizi rica ediyorum, kendimi biraz daha iyi hissettiğimde, derhal size hikâyenin devamını anlatacağım, zira daha sonuna gelmedik, hatta tam tersi.

Kulunuz olmaya her daim istekli
Salai

54.

Benim Olağanüstü ve Son Derece İyiliksever Efendim,

çok güzel ve takdire şayan bir uyku uyudum, bu yüzden anlatmaya devam edebilirim. Şimdi, ihtiyar çaktırmamaya çalışıyordu ama bize gelinini kötüleyerek anlatmaktan çok büyük zevk aldığı belliydi, gelininin bir şey bilmediğinin düzmece ve uydurma olduğunu, çünkü kendisinin yalancı bir yılan olduğunu, çünkü Dorothea ile babasının ve hizmetçinin iki gün önce evi terk edip gittiklerini çevrede herkesin bildiğini söyledi, bir tek nereye gittiklerini bilmiyorlarmış. İhtiyar kadın, evi kiraladıklarında da, nereden geldiklerini kimsenin bilmediğini söyledi, Dorothea'nın babası akşamları başka Almanlarla buluşuyormuş ve başka bir sürü garip işleri varmış, bu evi de Roma'dan yeterince uzak olduğu

için tutmuş, yani etrafta, tavuklar, domuzlar ve bahçeleri dışında hiçbir şeyden anlamayan cahil köylüler hariç kimse olmadığı için. Leonardo ve ben, uzun yıllardan beri buraya gelen ve Almanları soran ilk yabancılarımızız, ama sonra birden, yo hayır, dedi ihtiyar, siz ilk değilsiniz. Ya öyle mi, peki kim gelip onları sordu? Uzun zaman önceydi, dört, beş, altı yıl olmalı, tam hatırlamıyorum. Roma'dan bir adam geldi, yanında ona kâtibe benzer biri eşlik ediyordu ve sonra Dorothea'nın evini gösterip, orada kimin yaşadığını öğrenmek istediler, o vakitler başka bir Alman oturuyordu orada, aslında hep Almanlar oturdu o evde. Roma'ya gidip gelen ve rivayete göre hep papa için çalışan insanlar. Ama bak evladım, ben hiç soru sormadım onlara, çünkü kendi işimle ilgilenmem gerekiyordu, terbiyeli bir hanımımdır, öyle burununu her işe sokanlardan değilimdir, gelinim ise tersine, dedikoducunun tekidir ve eminim size daha çok şey anlatabilir, ama ona gitmenin hiç faydası yok, çünkü sadece yalan söyler o. Bunu derken ihtiyar kadın, ya işte böyle, bu çevredeki bütün kadınlar birer yılandır ve sadece bir tek terbiyeli, namuslu biri var, o da benim, der gibi gözlerini gökyüzüne dikti.

Yaşlı kadınları iyi tanırım, hepsi kurnazdır ve şikâyet etmeye bayılırlar. İhtiyara, hanımefendi, Roma'dan gelen ve Almanları arayan diğer adam kimdi bize söyleyebilir misiniz, dedim. Yani tam hatırladığıma emin değilim, ayrıca bilmelisiniz ki bu pis bir hikâye. Roma'dan gelen adam, Almanları tanır diye köylülerden biriyle konuşmak istedi, ama o köylü o an orada değildi ve Roma'dan gelen adam adını bıraktı ve Roma'ya kendisini ziyarete gelmesini rica etti. Birkaç hafta sonra köylü Roma'ya gitti ve adamın ölmüş olduğunu öğrendi, uşağı baltayla doğramış adamı. Köylü de korku içinde köye geri dönmüş ve mamma mia, neredeyse berbat bir olayın içine giriyordum, demiş. Ama köylü zaten Roma'dan gelen yabancıya yardım edemezmiş, çünkü adam köylülerin konuştuklarını hemen hiç anlamı-

yormuş. Ya, adam İtalyan değil miydi? Tabii ki değildi evlat, İspanyol olduğunu söylemedim mi sana? Hatta papa ile aynı çevreden geldiğini söylemişti, ama bana adını sorma, çünkü ben zavallı yaşlı bir kadını ve beş altı yıl önce olmuş olayları gerçekten hatırlayamam. Gelinime sorabilirsin, ama faydasız, çünkü kendisi zevzeğin tekidir, ayrıca bilse bile sana kesin söylemez, bunu çoktan anlamışsındır, değil mi?

Ha elbette, anladım çoktan, derken gözücüyle Leonardo'ya baktım, hiçbir şey anlamamış şekilde duruyordu, ama korkmuştu ve tebeşir gibi beyazlamıştı suratı.

Affedersiniz hanımefendi, diye devam ettim, ama bir İspanyol sizin köydeki köylülerden ne öğrenmek ister? O köylüyle konuşabilir miyiz acaba? Oo ama evlat, bir sürü soru soruyorsun, dedi ihtiyar kurnaz bir ifadeyle. Gerçekten de, Leonardo ile ben, önce sadece Dorothea'yı aradığımızı söylemiştik ve şimdi daha fazla şey öğrenmeye çalışıyorduk. Ayrıca zaten onunla konuşamazsın, dedi ihtiyar, çünkü Roma'dan döndükten birkaç ay sonra, güneşli bir tarlada çalışmaya gitti ve sonra bir daha dönmedi, onu gören de olmadı. İyi ki evli değildi, yoksa bir dul ve yetimler bırakmış olurdu arkasında, vah zavallı.

Ne tuhaf bir öykü, dedim, ama bakın hanımefendi, bu İspanyol'un köylüden ne öğrenmek istediğini gerçekten hatırlamıyor musun? Ah bana sorma, aradan çok zaman geçti, dedi ama gözlerinde bir şeyleri hatırladığını gösteren bir ifade vardı, zira bu otlaklarda hiçbir olay olmaz ve bir şey olursa da on yıl boyunca onu konuşurlar. Ha dur dur, biraz hatırlıyorum galiba, dedi sonunda, ama emin değilim, bu İspanyol köylülere sanırım, kitap yazan bir Alman'ı tanıyıp tanımadıklarını sormuştu. Kitap yazan biri? Adı Tacitus olabilir mi, diye sordum, çünkü pek başka yazar tanımıyorum ve aklıma ilk geleni de söyledim. Hayır, dedi, sanırım boklu bir şeydi adı. Boccaccio olabilir mi, diye sordu Leonardo ve ihtiyar, evet bravo, Boccaccio idi, ta kendisi, ha-

tırlıyorum, çünkü cahil biriyim, dedi, bu ismi daha önce duymamıştım ve bana çok komik gelmişti, Boccaccio, sizce de komik değil mi?

Evet aynen, gerçekten çok komik, dedi Leonardo, ama Floransa'da çok ünlüdür, çünkü Boccaccio Toskanalıdır ve çok tanınmıştır, ama şimdi anlat bakalım ihtiyar, benim oğlanın bahsettiği, şu adacığın sağdan sola kayma meselesi nedir? Ben mimarım ve su tekniği konularında çok bilgiliyimdir, örneğin nehir, hatta deniz üzerinde köprü inşasının bilimini bilirim. Ayrıca adaları da iyi tanırım ve hareket edemeyeceklerinden eminim. Adanın nasıl hareket ettiğini bilmek istiyorsunuz, öyle mi, dedi ihtiyar kadın ve kahkahalarla gülmeye başladı, ama o bir ada değil ki, deyip tavuk gibi gülmeye devam etti. Yabancı olduğunuz belli, bu çevreyi hiç tanıımıyorsunuz, zira burada herkes onun bir adacık değil ot yığını olduğunu bilir, yani ekin anızı, yaprak, dal, çimen ve gölde yüzen bir sürü ölü bitki yığını, birbirlerine yapışmış halde akıntıyla hareket eder, ada gibi gözüktüyor, ama işte böyle bir şey, anladınız mı şimdi?

Her daim sadık
Salai

55.

Akla Gelir Her Türlü Övgüyü Hak Eden Efendim,

ihtiyar kadınla konuşmamız biter bitmez, Leonardo ve ben, kadının doğru söyleyip söylemediğine bakmak için gelle gittik ve adacığın ortasına büyük bir taş attık, taş isabet ettiğinde nasıl su sıçrattığını ve sonra battığını gördük, yani gerçekten bu ada filan değil, bütün göllerde olduğu gibi lanet bitkilerden oluşmuş bir yığındı, tek fark, burada o kadar

birikmişti ki tam bir ada gibi görünüyordu.* Leonardo tabii ki yeniden sinirlendi ve Salai, sen ahmaksın ve öyle kalacaksın, çünkü bunun ada olduğunu söylemiştin, ama gördüğün gibi su ve bataklık bitkilerinden bir yığın, ayrıca ihtiyarın önünde de beni rezil ettin. Ama baba, diye karşı koymaya çalıştım, su tekniği vs. konusunda uzman olduğunu söyleyen sizsiniz ve daha böyle yapay adacıkları ayıramıyorsunuz. Neden böyle şeyler üzerine çalışmak yerine, Floransa'mızın güzel nehri Arno'nun yönünü değiştirmek gibi şeyler düşünüyorsunuz? Umarım kimse bunun için izin vermez size, böyle delice bir fikir tam bir karışıklıkla sonuçlanabilir çünkü.**

Göl kenarında yürürken Leonardo sessiz kaldı, belki de fikirlerinin gerçekten birer balon olduğunu düşünüyordu kara kara. Sonra birden, mamma mia, ya şimdi Almanlar bizi de kaçırsa, diye düşündüm, çünkü ihtiyarın hikâyesine göre, bu çevredeki Almanları aramaya gelen İspanyol yabancının İspanyol Poggio olması muhtemel, ayrıca kendisini Roma'da ziyaret etmeye çalışan (ama İspanyol Poggio çoktan ölmüştü o esnada) köylü de öldürülmüştü, zira Almanları, Alsaslıları vs. epey kızdıran bir şeyler biliyor olmalıydı. Bu hikâyede Boccaccio'nun da bir rolü vardı ve Leonardo'nun bana Roma'daki ilk günlerimizde Boccaccio'dan bahsettiğini ve Boccaccio'nun ve Petrarca'nın ilk antikçiler olduğunu söylediğini anımsadım. Sonrasında, Dorothea'nın babasının kulübesindeki toplantıya kulak misafiri olurken, Almanların Boccaccio hakkında konuştuklarını duymuştum, ama neden ondan bahsettiklerini anlamamıştım. Leonardo bana yine, aptal, ahmak, piç diye saydırmaya başladığında, ama baba, ihtiyarın önünde sizi rezil etmemin

---

* Salai'nin betimlediği göl ve yüzen ada, eski çağlarda bile tuhaf özellikleriyle ünlü Posta Fibreno (Frosinone kırsalı) yakınlarında olabilir.

** Salai burada, Leonardo'nun, Arno Nehri'nin yönünü değiştirerek düşman Pisa'nın suyunu kesecek, meşhur ama hiç gerçekleşmemiş projesinden bahsediyor.

ne önemi var, dedim. İspanyol Poggio'yu tanıyan köylü gibi başımıza bir şey gelmeden, burada neler olup bittiğini bulmalıyız. Roma'da kimi hizmetler verdiğim kadınlar, yani hizmetçi kız ve diğerleri, inanılmaz biçimde kayboldular, Leonardo'nun osuruğu gibi püf diye havaya karıştılar sanki. Neler olup bittiğini anlamamanın tek bir yolu var, ama bunu şimdi size anlatamam, sayın efendim, çünkü bizi şehre geri götürecek bir köylü bulduk ve hemen arabasına binmeliyiz, yoksa adam bizi bırakıp gidecek.

Gayretli hizmetkârınız
Salai

56.

Tüm İyi Niteliklere Sahip Efendim,

söylediğim gibi, yapmamız gereken Çingene kadına gidip sormak, çünkü bir düşünürsek, kadın her şeyi doğru bilmişti: Asılan adam (Campo de Fiore'de asılan hırsız ve bizi de darağacıyla tehdit eden resimli kartlar) ve Poggio hikâyesi, yani Leonardo'nun başına gelen sıkıntılar, ama her şeyden önce benim ölümle burun buruna gelmem, ayrıca Almanlar ve papa hakkındaki iftiralar vesaire vesaire. Sonuç olarak Çingene kadın, Leonardo asılan adamla ilgili kartı açınca, açık ve net olarak, Poggio Bracciolini yüzünden Leonardo'nun başının derde gireceğini söylemişti.

Roma'ya dönerken Leonardo'ya ilk kez, Campo de Fiore'de asılan hırsızın Alman olmadığından, sadece Abruzzo bölgesinden, konuşmayı bile beceremeyen basit bir köylü olduğundan bahsettim. Leonardo, daha önce bundan bahsetmediğim için kızmadı, çünkü şimdi İspanyol Poggio'ya neler olduğunu biliyorduk ve daha önce taşıdığım bütün

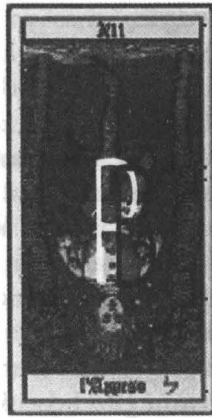
kuşkular ortadan kalkmıştı, nitekim her şeyi hayal ettiğime ve Almanların, Strazburgluların vs. masum insanlar olduğuna dair düşünceler.

Çingene kadına vardığımızda, bizi eskisine göre daha az olsa da, yine dostane bir şekilde karşıladı ve biz girer girmez, Bay Leonardo, sizi binlerce kere arattım, misafirhanenize haberler bıraktım, dedi. O anda, sayın efendim, bende şimşekler çaktı, ah evet, titreyen ve okunması imkânsız yazıyla not bırakan demek ki kendisiydi, zira Çingene kadın oldukça yaşlıydı ve şimdi parasını istiyordu. Oh, Bay Leonardo, sizin için ne kadar iyi çalıştım bilerseniz, dedi ve ona içinde bir miktar sıvı olan küçük bir şişe verdi, buyurun, dedi, sizi bugüne kadar sıkıntıya sokan bütün fenalıkları sizden uzaklaştıracak bir iksir yaptım, her önemli işten önce, mesela size verilecek önemli bir görevle ilgili görüşmeden önce (burada Çingene kadının salladığını anlıyoruz, çünkü Leonardo'nun önemli görevleri olmasına imkân yoktur) iki damla kulağınızın arkasına damlatmanız yeterli olacak ve rahat olun, benim yardımımıyla iyi uyuyacaksınız, çünkü benim önleyici araçlarım çok kuvvetlidir, zira ben, öyle bir sürü şey vaat edip de sıradan losyonlar satıp, gerçek iksirmiş gibi tonla para isteyen sahtekârlardan değilim. Kısacası, Çingene kadın, Leonardo gibi ahmakları sağlamak için yaptığı tipik konuşmalardan birini yapıyordu. Bu esnada tepem attı, sayın efendim, çünkü becermeden önce dinlemek zorunda olduğum güzel kızların dırdırı bile beni öldürürken, bu Çingene kadın gibi yaşlı bir cadalozun Leonardo'nun parasını çalmak için sarf ettiği saçmalıklar beni çileden çıkardı, ayrıca Leonardo parasını buna kaptıracağına ben çalsaydım fena mı olurdu, sayın efendim. Sonunda bu yaşlı keçinin elinden şişeyi kaptım ve yere atıp şişe kırılana kadar ayağımla üzerinde tepindim, bu sırada Çingene kadının gözleri şaşkınlıktan fırlayacaktı neredeyse, çünkü, bunu sonuna dek hak etse de, ona gelen aptallardan hiçbiri herhalde böyle bir şey yapmamıştı.

Leonardo bağırmaya başladı: Salai, ne yapıyorsun, delirdin mi sen? Çünkü şimdi Çingene kadının onu lanetleyip, zaten bol olan şansızlığını iyice artırmasından korkuyordu. Ama benim umurumda değildi, zira Çingene'nin büyücülüğüne, sihrine hiçbir zaman inanmamıştım, hayır, hayır, dürüst olalım sayın efendim, güzel bir Rabbin duası çok daha güçlüdür, çünkü doğrudan İsa'ya yöneliktir, o da ne yaptığını bilenlerden biridir. Bu nedenle, benim ve Floransa'daki arkadaşlarımla hakikat hilesi veya katırt kıtırt dediğimiz şeyi uygulamaya karar verdim, yani Çingene kadının kulaklarından tuttum ve yüzü masaya yapışana kadar aşağıya çektim, sonra, şimdi kapa çeneni kadın ve beni iyi dinle, dedim, Roma'da bir süredir beni öldürmeye çalışan birisi var, diğerleri de çoktan öldürüldü, bu yüzden senin yalanlarını dinleyecek halim yok, bana sadece iki şey anlat, birincisi, Abruzzo'dan gelen hırsızın asılacağını nereden bildin, üçüncüsü, bana ve Leonardo'ya üzerinde asılı adam olan resmi kim bıraktı? Bunları yanıtla, yoksa kulağını, ayaklarımla altındaki lanet şişen gibi katırt kıtırt olana kadar bükerim, anladın mı?

Onursuz bütün sahtekâr Çingeneler gibi, ah of, diye bağırmaya başladı, yalvarırım güzel çocuk, lütfen canımı yakma, sana bilmek istediğin her şeyi anlatacağım, hatta istersen sana da bir iksir yaparım ve dünyanın bütün kadınları sana âşık olur, yakında ölecek zengin bir kadın bulur, mirasına konarsın, ama sana yemin ederim ki asılan adamla ilgili hiçbir şey bilmiyorum, yemin ederim, lütfen kulağımı bırak, ah ah, çok acıyor. Salaklık edip de kulağını bırakmadım tabii ki sayın efendim ve üzerinde asılı adam olan kartı fal sırasında, Leonardo'nun fark etmediği bir hileyle çıkarttığını itiraf edene kadar kulağını kıvırdım. Leonardo'nun asılı adam olan kartı çekene kadar karıştırmasına izin vermemiş ve on bir kart seçmesini söyleyince on ikinci kartın o olduğunu zaten biliyormuş, çünkü desteyi öyle hazırlamış. Ama kartı, sanki idamı ve tehdit notlarını önceden bilmiş gibi ol-

sun diye değil, tersten asılı duran adamın bükük bir bacağı olduğu ve böylece nasıl baktığına göre, ya P ya B şekline benzediği için çıkartmış ortaya. Nitekim, eğer adamın bedenini tek bir çizgi olarak algılasan P'ye, eğik bacağının altındaki dirseği ikinci bir yarımaya olarak algılasan B'ye benziyordu. Her neyse, size kartı da yolluyorum, üzerine, aslında olağanüstü aklınızın ihtiyacı olduğunu hiç sanmasam da, daha kolay anlayasınız diye, P ve B harflerini de siyah kalemle çizdim:

Bütün bu patırtıyı çıkarmasaydım, Çingene kadın bize, kart olarak asılı adamın çıktığını, çünkü Leonardo'nun başına gelenlerin nedeninin P.B., yani Poggio Bracciolini olduğunu söyleyecekti, sonra kadın bunu büyüyle bulduğunu bize söyler ve sonra da bize koruma amaçlı iksirini yutturmaya çalışırdı, vay be ne tezgâh ama! Çingene kadın, Campo de Fiore'de asılan hırsız ve diğer tehdit mesajlarıyla ilgili hiçbir şey bilmediğine kutsal olan her şey üzerine yemin etti. Sonunda ona inandım, çünkü bu esnada kulağını artık iyice aşağılara indirmiştim ve koruma iksirli şişenin kırılışı gibi katırt kıtırt olana kadar öne arkaya bük müştüm ki bu noktada insanlar artık büyük olasılıkla hakikati söyler.

Ve sayın efendim, gerçeği söylediğine size temin edebilirim, çünkü bunun gibi Çingenelere, ben ve Floransa'daki arkadaşlarım birçok kez oyun oynadık, çünkü en çok onlara sinir oluyorduk, özellikle de ben, çünkü Leonardo'daki zaten az olan parayı onlar aşırıyordu, hayır, ben ondan aşırısam, iyi şeylere de kullanacağım. Mesela bir gün, ben ve arkadaşlarım, gecenin bir yarısı, uyurken bir Çingenenin çadırına girmiştik, hepimizde siyah pardösüler ve kafamızda kukuletalar vardı, sadece gözlerimiz gözüküyordu, kadını çılgınlarla uyandırıp, böööö, biz kara büyü mahkemesiyiz, insanlardan para koparmak için anlattığın zırvalıklar yüzünden şimdi seni cezalandıracağız, bütün yalanlarını itiraf etmelisin, itiraf etmezsen seni hemen cehenneme yollarız, deyip korkutmuştuk. Çingene kadının önce ödü koptu, ama sonra yine de itiraf etmeye yanaşmadı, çünkü Çingeneler, sayın efendim, ne kadar arsızdırlar bilemezsiniz, şeytandan bile korkmazlar. İtiraf etmemesi üzerine, Leonardo'nun evinde hazırladığımız ve anneannenin şekerlemesi adını verdiğimiz, koyulaşana kadar tencerede yavaş yavaş ısıttığımız bok ve çiş karışımını başından aşağı boca ettik. Bu çok etkili bir yöntemdir, çünkü bu karışım, döktüğünüz yere ebediyen yapışır ve bok kokusu gelecek otuz yıl orada kalır. O sırada zaten fenalaşan Çingenenin kulaklarından tuttuk ve katırt kıtırt olana kadar büktük, işte bundan sonra yaşlı cadaloz, tamam tamam, dedi, önceleri anlattıklarımın hepsi yalan dolandı, bana gelen bütün avanakları kandırdım ve hepsinden para aşırdım. Bu da, sayın efendim, bizim katırt kuturt yönteminin harika çalıştığını kanıtlıyor. Daha sonra, ben ve arkadaşlarım, Çingenenin bütün parasını alıp çıktık, kendisi de zaten oradan buradan çalmıştı, yani, yasalardan pek anlamam sayın efendim, ama benim fikrime göre, bu parayı tutmaya zaten hakkı olamaz, değil mi?

Şimdi yine bizim Roma'daki Çingene'ye döneyim, yoksa her şeyi karıştıracacağım. Roma'daki Çingene'ye dedim ki, şimdi bize adi yalanlar söylemediğini itiraf etmiş oldun, o

halde şimdi bize Poggio Bracciolini'den bahsetmeni kim sana emretti, bunu söylemelisin. Ağlamaya başladı ve size yalvarırım, inanın kimse bana Poggio Bracciolini ismini söylemedi, bu ismi ilk kez Bay Leonardo'dan duydum, şimdi lütfen kulağımı bırakın, yalvarırım, çok acıyor, dedi.

Çingene'nin lanetinden hâlâ çok korkan Leonardo, hadi Salai, bırak artık kulağın, dedi, ama ben karşılık verdim: Hayır, kesinlikle olmaz ve sen, kadın, dikkat et, çünkü bana gerçeği söylemiyorsan, diğer kulağına da katırt kıtırt yaparım, şimdi söyle bakayım, Almanlardan emir alıyor musun, almıyor musun, evet mi hayır mı? Hayır, lütfen merhamet edin, artık yeter, Almanlar hakkında hiçbir şey bilmiyorum, ama illa işlerine karışmak istiyorsanız, ölü şehir denen yere gidin.

Nasıl yani, diye sordu Leonardo, çünkü Dorothea'nın hizmetçisinin bana anlattığını, yani Almanların ölü şehir diye bir yerde toplandıklarını, ona da anlatmıştım. Bu ismi duyduğumda, sayın efendim, canım hemen Floransa'ya geri dönmek istiyor, ya da hayır, daha da uzağa, San Godenzo'daki kızın yanına, size bu kızı anlatmalıyım bir ara, böylece içine ettiğimin Roma'sını sonsuza kadar unutabilirim ve Toskana ile Floransa'mın dışına adımımı atmam, Tanrı korusun, âmin, dedim.

Sonunda Çingene kadının kulağını bıraktım ve dinle, dedim, bu ölü şehir hakkında neler biliyorsun? Önce hemen kulağını ovuşturmaya başladı ve bana çok abartılı gelen, acılar içinde bir ifadeye büründü suratı, zira sadece bir kere katırt kıtırt yapmıştım kulağına ve fazla ileri gitmemiştim, yani diğer Çingenelerle karşılaştırdınca paçayı iyi kurtarmıştı. Soruyu tekrarlarken, bu kez diğer kulağını tutacakmış gibi yaptım, Çingene kızdı ve ikiniz de baştan aşağı salaksınız, bu kadar süredir Roma'dasınız ve Almanların ölü şehri hakkında bir şey bilmiyorsunuz, bunu sokaktaki kaldırımlar bile bilir ve sorduğunuz her kişi size anlatır, diye bağırdı. Eğer bu kadar ünlüyse, diye sordu Leonardo, oraya nasıl gidebi-

liriz? Ah evet, sizi boş kafalılar, Roma ve çevresindeki bütün köylülerin orayı bildiğini de bilmiyorsunuz değil mi? Kadın sonra küçük bir kız gibi ağlamaya başladı ve size yalvarırım, beni rahat bırakın, kötü bir şey yapmadım ben, dedi. Neredeyse inanılır gibiydi, zira Çingeneler duruma göre çok iyi numaradan ağlar, sayın efendim, ama hiçbir zaman inanmamak gerekir onlara, yoksa kesin sizi aldatırlar.

Sadık bendeniz

Salai

57.

Benim İyiliksever ve Dürüst Efendim,

bütün bu yaşadığımız, pek de hoş olmayan şeylerden sonra, size daha önce de birçok kez söylediğim gibi, Roma'nın bu pis ve tehlikeli hikâyelerini ardımda bırakmayı çok istiyordum, belki burada kadınlar bizdekilerden daha güzel olabilir ve işi de iyi beceriyor olabilirler, ama burada politika, çevrilen dolaplar ve entrikaların yarattığı sürekli korku yüzünden benim kamış çoktan yelkenleri suya verdi ve bana dedi ki, kusura bakma Salai, ama ben daha normal bir yaşam süren yeni bir efendi bulmaya gidiyorum. Kısacası, tekrarlarsam sayın efendim, Floransa'ya geri dönmeyi çok istiyordum, ama biliyorsunuz ki, siz mutlu olana ve her şeyden önemlisi, siz bana ödeme yapana dek görevimi yapmaya devam edeceğim. Ayrıca işi bırakmamamın daha da önemli bir nedeni var, nitekim, misafirhaneye döndüğümüzde Valentino'dan çok kişisel bir not bulduk, hâlâ Leonardo'dan bir sonuç alamadığı için sövüp durmuyordu notta, tersine, basit sözcüklerle (ki bu çok kötü) kendisinin aldatıldığını yazıyordu ve eğer Valentino gibi, sabahları

kahvaltıda kılıcını masaya koyup, neşe içinde bir gün önce biçtiği düşmanlarını listeleyen biri böyle yazıyorsa, bu hiç de iyi bir şey değildir. Leonardo notu okuduğunda gözleri korkudan fal taşı gibi açıldı ve yuvalarından fırlayacak gibi oldu, hatta küçük ama kokulu bir pırt yaptı, herhalde korkudan bağırsaklarındaki kokuşmuş sıvılar da harekete geçmişti ve onun yaşında bu iyi bir işaret değildi.

Bunun üzerine beraber düşünmeye başladık ki bu hiç kolay bir şey değildir, çünkü Leonardo'nun kafası devamlı karışıktır, ben ise cahil olsam da her şeyi havada kaparım, bu yüzden ona her şeyi bütün detaylarıyla büyük bir sabırla anlatmam gerekir. Babalığım ve ben, ilk olarak, tehlikede olduğumuz konusunda karara vardık ve Valentino, arkadaşlarıyla bir sonraki top oynayışında bizim kellelerimizi kullanacaktı, bu yüzden tehlikeli de olsa bir şeyler yapmak zorundaydık. Üçüncü olarak, Almanların toplandıkları ölü şehre gitmek iyi bir fikir olabilirdi, ama ne zaman? Beşinci olarak aklıma iki şey geldi. De la Campana lokantası önünde işeme iddiasına girdiğim sarhoş Almanların, Kardeşlik toplantılarının çarşamba günleri olduğundan bahsettiklerini hatırladım. Diğer hatırladığım şey, Dorothea'nın evindeyken, babasının Alman arkadaşlarının bir araya gelişine tanık olmuştum, günlerden cumaydı, acaba lanet toplantılarını cuma günleri yapıyor olabilirler miydi, yani aralarından bazıları önce çarşamba günkü Kardeşlik toplantısında görüşüyor, sonra perşembe günü sözleşiyorlardı. Bugün perşembe olduğuna göre şanslıydık, zira Almanlar belki her cuma buluşmuyorlardı, ama yarın buluşabilirlerdi ve belki bizi ölü şehre götürecek birini bulabilirdik, eğer bugün gidemezsek, biraz para verirse akşam köylülerin evinde kalabilirdik (Leonardo benden yine biraz borç aldı, Allahın belası, zira bende hâlâ Sander'den kalan para vardı, ama umarım parayı geri alabilirim).

Sonra birkaç tane pazar dolaştık, bizi ölü şehre götürecek bir köylü bulmak da gerçekten zor olmadı, sadece bir mik-

tar ödeme yapmalıydık. Ona, yarın akşama doğru varmak istediğimizi söyledik, yani hava neredeyse karardığında, çünkü küçük hizmetçi kızın söyledikleri aklıma gelmişti, Dorothea'nın babasının arkadaşları akşamları, daha doğrusu geceleri gidiyorlardı ölü şehre. Köylü, affedersiniz, ama gece gece ne yapacaksınız ölü şehirde, diye sordu. Sen kendi işine bak, dedik, biz gelene kadar, yakınlarda bir yerlerde arabanda beklesen yeter, anladın mı? Köylü kuruntulu bir ifade takındı, ama ona daha fazla para vereceğimizi söyledik ve sonunda anlaştık. Onun evinde kalabilirdik, ama para vermemiz gerekiyordu, çünkü sayın efendim, köylüleri ilgilendiren tek şey para. Evlerinde kalabileceğinizi söyledikleri zaman, bak ne kadar güzel benim topraklar, ağaçlar ve tarlalar, derler ama esas ilgilendikleri şey paradır, bunu biliyorum, çünkü San Godenzo'daki kız arkadaşımın babasının elleri her gün bir tomar parayı avuçlamazsa öyle titrerdi ki, bir yumurtayı çırpabilirdin o ellerle.

Yolculuk sırasında köylü, aynı akşam geri dönemeyeceğimizi, bu yüzden yanında kalabileceğimizi ve ertesi gün ölü şehre doğru yola koyulabileceğimizi söylemişti. Sonra bize, ölü şehrin asıl adının Ninfa* olduğunu söyledi, eskiden Floransa gibi kalabalık ve ticaret açısından canlıymış, o kadar güzel bir yermiş ki, İstanbul'daki imparator onu papaya hediye etmiş. Ama herkesin en ufak şeyde birbirini gırtlakladığı İtalya'da her zaman olduğu gibi, diğer papalar imparatorlarla ve Romalı bir sürü güçlü aileyle Ninfa yüzünden kavga etmiş, şehir birçok defa alınıp satılmış, çalınmış, yağ-

---

* Salai, Ninfa üzerine bilinenleri aynen tekrarlıyor. Bahsi geçen, eskiden canlı bir şehir olan ve Bizans imparatorunun 8. yüzyılda papaya armağan ettiği, Roma'dan 60 km kadar uzakta terk edilmiş bir bölgedir. Şehir, Tuscolo kontu ve Frangipane gibi birçok farklı ailenin mülkü olduktan sonra, Friedrich Barbarossa tarafından harap edildi, Papa III. Innozenz döneminde Ceccano ve Annibaldi kontlarının oldu ve sonunda Caetani ailesine devredildi. 1382'de yeniden harap edildi ve sonrasında tamamen terk edildi. Günümüzde doğal koruma altındadır.

ma edilmiş, harap edilmiş, tekrar satılmış, yeniden harap edilmiş, ta ki yüz yıl kadar önce şehrin son sahipleri artık bı-kıp, daha az karmaşanın hüküm sürdüğü başka bir yerde yaşamak için şehri terk edene dek. O zamandan beri adı ölü şehir olarak kalmış.

Ölü şehir, küçük ama taş evlerle dolu bir yerdi, çok güzel inşa edilmişlerdi, şehrin ortasında gösterişli ve yüksek bir kule vardı ve oradan bütün şehir kuşbakışı görülebiliyordu, en azından öyle sanıyorum sayın efendim, çünkü diğer bütün evler küçük ve alçaktı.

Geldiğimizde köylü, hey ikiniz, dedi, dikkat edin, ölü şehre varmak için bir köprüyü geçmeniz gerek, çünkü şehrin etrafını bir nehir çevreler ve başka türlü aşamazsınız, tamam mı? Ama Leonardo ve ben, köprüden geçemeyeceğimizi, çünkü o zaman Almanların bizi mutlaka göreceğini veya daha kötüsü, bir nöbetçi dikmiş olabileceklerini düşündük, zira Almanlar, Strazburglular ve Alsaslılar hakkında istediğiniz kadar kötü konuşun, sayın efendim, ama bir şeyi teslim etmek gerekir ki, o da iyi, hayır, çok iyi organize oldukları, yoksa bu kadar can sıkıntısı yaratamazlardı.

Uzaktan gördüğümüz kadarıyla, ölü şehrin kalıntıları arasında her türlü hareketlilik vardı, insanlar, atlar, arabalar vs. Kendi kendimize, aha, dedik, doğru tahmin etmişiz, Almanlar bugün buluşacak. Çok sevindim, çünkü sürekli bekleyip, Grassi gibi adamların bizi tehdit etmesi veya şiş suratlı adamın bizi pataklaması ve bir başkasının de la Campana lokantası önünde öldürmeye çalışmasına maruz kalmak yerine, bu sefer önce biz harekete geçmiştik. İşte bu sefer, bu Strazburglular ne işler çeviriyor anlayacağız, diye düşündüm. Leonardo ise hâlâ korkuyordu, hatta yine yellendi, hem de üç kere arka arkaya, çürük yumurta koktu etraf.

Güneş tam batarken, ölü şehre doğru yola çıktık ve uzaktan köprüyü gördük ama hemen başka bir yöne saptık, çünkü köprünün kenarında bir kule vardı ve içinde sürekli etrafı gözleyen bir nöbetçi olmalıydı, çünkü daha önce söyledi-

ğim gibi, Almanlar hiç de ahmak insanlar değil ve çok organizeler vs. Ama kenarına geldiğimizde fark ettik ki, nehir oldukça genişti ve hatta kimi yerlerde küçük şelaleler vardı, bu yüzden içine ettiğimin nehrini yürüyerek aşmak imkânsızdı. Yani orada öyle kalakaldık ve ne halt edeceğimizi düşünmeye başladık, ama Allahtan hemen Leonardo'nun dâhice ~~intu- it-intuisz-intziut~~ yani kurnaz akli imdadımıza koştı ve Salai dur, diye bağırdı, diğer tarafa nasıl geçeceğimizi biliyorum.

Yakınlarda yakacak odun yığını vardı, belki köylünün biri kışa hazırlık olsun diye oraya yığmıştı, düzgün ve aynı boyutta odunlar doluydu. Aklıma, daha önce gördüğüm bir şey geldi, ama ne olduğunu çıkaramadım. Leonardo bu kez çok net bir şekilde, sevgili Salai, şimdi sorunumuzu nasıl çözüp karşı tarafa geçeceğimizi göstereceğim, çünkü iyi bir köprü yapmak için ihtiyacımız olan her şey burada, dedi. Gerçekten mi, diye sordum, parmağını Floransa Meclisi önünde konuşuyormuş gibi kaldırdı, babalığım kendini önemli biri gibi göstermek istediği zaman böyle yapmayı çok severdi.

Sevgili oğlum, şu arkadaki kulübeyi görüyor musun? Evet, gösterdiği yerde gerçekten de tahta bir kulübe vardı, Leonardo konuşmaya devam etti, sevgili Salai, mantıksal ve rasyonel dedüksiyonun modern bilimine göre, bu kulübe kesin olarak bu odun yığınının yapıldı ve benim fikrime göre, kulübenin içinde tahta kesmek için testere gibi aletler olmalı, bahse girer misin? Gerçekten de, sayın efendim, Leonardo haklıydı, nitekim çok sağlam olmayan kapıyı kırıp (bu civarda insanlar hırsızdan korkmuyorlardı, çünkü Almanlar dışında koyunlar ve köylüler ve belki bir iki hödük dışında kimse olmazdı) içeri girdiğimizde, vay be, Leonardo sonunda haklı çıktı, diye düşündüm, çünkü içerisi testereler, baltalar, çekiçler, çapalar, keserler ve demirden bilmediğim başka araç gereçlerle doluydu, ama hepsi de ağaçları ve kütükleri kesmeye yarıyordu. Leonardo araç gereçleri tarayıp uygun olanları bulmak için teker teker batan güneşin ışığı-

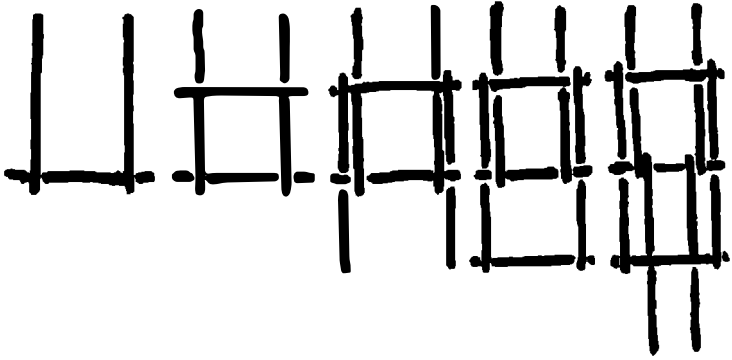
nın vurduğu kapı önüne taşıdı. Sonra kesilmiş ağaç kütükleri yığınının gitti ve sanki odun değil de değerli bir taşmış gibi, parmağıyla birkaç tanesinin üzerini okşadı. Ne amaçladığını sordum, on beş tanesini ayırmama yardım et ve dikkat et, hepsi mükemmel olsun, yani aynı ebatta, diye yanıtladı. Affedersiniz baba, ama bu bana çok saçma bir fikir gibi geliyor, zira bu ışıktaki iki tanesinin aynı boyutta olduğunu nasıl göreceğim, bunun için İsa ve azizler bile yardım edemez. Hadi ama Salai, diye karşılık verdi, kapa çeneni ve itaat et! Sana ders verirken, bütün gün arkadaşlarıyla takılacağına ve kadınların peşinden koşacağına beni dinleseydin, şimdi matematiğin, geometrinin sırlarına ve altın oranın, aritmetiğin bilimine vâkıf olabilirdin, böylece karanlıkta iyi parçaları benim gibi bulabilirdin. Leonardo büyük bilimadamına büründüğünde, şimdi karşı bir şey söylemeyeyim dedim, yoksa yine fena bir kavgaya tutuşurduk ki, bu bulunduğumuz durumda hiç iyi olmazdı.

Göz açıp kapayana kadar birbirine eş gibi duran on beş parçayı ayırdık ve testereyle ya ortalarına birer çentik attık ya da her kütüğün iki tarafından bir parça kestik, sonuçta, kırmızı kadifeyle kaplı kutucukta gördüğüm çubukların büyüklerini yapıyorduk. Kutudaki çubuklar, parçaları birbiri içine geçen sökülebilir bir köprünün modeliydi. Bu modeli Leonardo gizlice Valentino'ya göstermek için yapmıştı ve eğer ben kutucuğu keşfetmesem, Leonardo bana sırrını hayatta söylemezdi.

Bakın hele, diye düşündüm, yoksa Leonardo konusunda yanıldım mı? Zira köprü inşa etme fikri, Leonardo'nun aklında zırva bir model olsa da, hiç de kötü değildi, bu nedenle daha imkânsız bir çözüm için kafamızı vurmaktansa bunu denemek daha iyidir, sizce de öyle değil mi, sayın efendim?

Almanların ölü şehirde neler çevirdiklerini keşfetmemiz için az vakit kaldığından, hızlı davrandık ve kütükleri bir saatten az bir sürede hazır edip köprü inşasına başladık,

ama yine de size bir çizimini yapacağım, sayın efendim, yoksa çok zeki olmanıza rağmen nasıl bir şey yaptığımızı anlayamazsınız:

Başta her şey iyiydi, kütüklerden birini alıp diğerinin üzerine yerleştiriyor, sonra bir diğerini monte ediyorduk ve böylece köprü bir güzel uzuyordu, vay anasını, dedim içimden, Leonardo hakkında bu kadar kötü düşünmekle ne kadar da eşeklik etmişim, gelecekte benim babalığa daha fazla saygı göstermeliyim ve bir sürü felaket salakça şeyler yapsa da, Bay Leonardo'nun büyük bir bilimadamı filan olduğunu unutmamalıyım.

Ama sonra bütün bu düşünceler silindi, çünkü köprü bittiğinde birinin öte yakada olması gerektiğini fark ettim, yoksa köprünün ucunu diğer yakaya nasıl yerleştirecektik? Hah biliyordum işte, Leonardo yine işe yaramayan bir şey icat etti, diye söylendim içimden. Affedersiniz baba ama, dedim, bu köprüyü tamamlamak için nehrin öte yanında birisinin olması lazım, yoksa nehri aşmış olsak ne diye köprü yapacağız ki? Leonardo her zamanki gibi, sessiz ol Salai, yaptığım her şeye bir kusur bulma, bitki kadar salaksın ve ağzını açmaya hakkın yok, anladın mı, dedi. Almanlar duyacağı için kavga edemeyeceğimizden, yine Leonardo'nun bu durumdan nasıl kurtulacağını izlemeye karar verdim ve peki

baba, nasıl isterseniz, haklısınız, peki ama şimdi ne yapacağız, diye sordum. Böyle sakın bir cevap beklemeyen Leonardo kekeledi ve hımm, yani, şimdi göreceksin Salai, modern ve rasyonel bilimin yardımıyla mutlaka bir çözüm bulacağız, Grassi de bunu duyunca Valentino'ya bildirecek, o da benimle gurur duyacak. Sonra matematikçi arkadaşı Luca Pacioli gibi zekice bir şeyler düşündüğünü sanayim diye yine birkaç büyük söz geveledi. Evet evet, şimdi göreceğiz, dedi ve ellerini havada karmaşık geometrik şekiller yapıyor-muş gibi sallarken, altın oranın göreceli paralaksını, kenar ortasının merkez noktasındaki kare ile yer değiştirirsek bir sonuca varabiliriz, ah evet, sevgili Salai, doğru yol kesin bu, diye ekledi, her zamanki gibi beni müthiş etkilediğini sanarak. Şunu zaten anlamıştım, sayın efendim, Leonardo ne kadar coşkulu konuşmaya başlarsa, o kadar zırvalıyor demektir ve temelde, o ve benim kulağını büktüğüm şu Çingene kadın arasında çok fark yok, en azından Leonardo'nun önceden güzel bir sakalı vardı, artık o da yok.

Bütün bu büyük laflardan sonra, köprüyü bizim yakada tamamlamayı önerdi ve hemen buna koyulduk. Sonra, görüyor musun Salai, dedi, şimdi bunu sadece çevireceğiz ve diğer yakaya doğru kaldıracacağız, sorun da çözülecek, eğitim ve bilimin ne kadar önemli olduğunu şimdi anlıyorsun değil mi? Evet baba, dediğiniz gibi yapalım, ama sizi uyarıyorum, bu çok zor görünüyor, çünkü köprü çok büyük ve ağır. Leonardo beni eşek, cahil, aptal, öküz gibi aşağılayan ve pek dostane olmayan sözlerle susturdu, memleketi Vinci'deki köylü ahmaklar gibi haksız olmaya gelemezdi, zira gizliden gizliye, bir halattan anlamadığını ve görgüsüzlüğünü biliyordu, bu yüzden dediği gibi yaptık ve köprüyü yavaşça nehre doğru döndürüp kaldırdık, ben bir yanda, o bir yanda, felaket zor bir işti, köprü çok ağırdı, ama ahmak değilim, sayın efendim, bu yüzden suya çok yaklaşmadım, çünkü Leonardo'nun her buluşu gibi, onu gerçekten kullanmak isteyenler için çok tehlikeli olduğunu anlamıştım. Artık genç bir adam

olmayan Leonardo domuz gibi terlemişti, içini çekti ve hadi Salai, tut iyice, neredeyse başardık, dedi. Gerçekten de, sayın efendim, köprünün ön kısmı nehrin üzerindeydi ve neredeyse karşı kıyıya değiyordu. Ama tam o anda katırt diye kuru bir ses duyuldu, çünkü ortadaki kütüklerden biri kurtulmuştu ve hemen ardından Leonardo'nun köprüsü tamamen dağıldı ve bütün kütükler yere ve nehre düştü; ve bir inek sürüsü gibi etrafa dağılan kütükler Leonardo'yu da yanlarına aldı ve bir çuval gibi suya düştü, Leonardo'nun tasarladığı ve inşa ettiği şeylere ancak aptallar güvendiğinden, ben çoktan kendimi emniyete almış ve bir dala tutunmuşum, oradan da diğer kıyıya sıçradım. Neyse ki kütüklerden hiç biri Leonardo'nun kafasına gelmedi, yoksa çoktan solucanlara yem olurdu, ben de kilisede inançsız ve günahkâr ruhunun şad olması için dua okumak zorunda kalırdım. Şimdi biraz sizi bekleteceğim, sayın efendim, çünkü gözlerimi yıkamalıyım, şikâyet etmeyi sevmiyorum, ama yüzüme mermer tozu atan şu şiş suratlı adam yüzünden gözlerim bazen hâlâ biraz acıyor.

Kulunuz
Salai

58.

İyiliksever ve Bilge Efendim,

neyse ki Leonardo'nun düştüğü yerde su çok derin değildi, bu nedenle boğulmadı ve sadece pantolonu ıslandı, soğuktan ölmek için üstünü çıkardı, çünkü Roma çevresinde korkunç bir nem vardı. Külotuyla Leonardo gerçekten çok komik gözüküyordu sayın efendim, ama sıırıslıkla eteğini arkada bırakmak zorunda kaldı, çünkü yürürken şılap

şılup diye ses çıkartıyordu ve iki adımla ayakları çamura bulanıyordu. Leonardo bir çocuk gibi ağlamaya başladı, ah Salai, sırtım ağrıyor, çok fena çarptım, ah Salai, soğuktan titriyorum, sıırılsıklam oldum. Sessiz olun baba, Almanlar bizi duyarsa hapi yutarız.

Nehirden sonra neyse ki ölü şehre varmak için başka engel yoktu. Sadece kuledeki nöbetçiden saklanmak zor gibi duruyordu, ama ölü şehrin etrafı bitki ve çalılıkla doluydu, çünkü buralarda normalde kimse yaşamıyordu, böylece çalılıktan çalılığa sokularak ilerledik ve Almanlarla dolu olduğu belli taş bir eve vardık. Dışarıda atlar ve faytonlar, kapının önünde de bir nöbetçi vardı, ama sonra o da evin içine girdi, bu rutubetli havada kimse uzun süre dışarıda duramazdı.

Leonardo ve ben önce uzun bir süre, içerde ne olup bittiğini göreceğimiz bir pencere bulmak için taş evin etrafında gezinip durduk, bir yandan da kuledeki nöbetçinin bizi görmemesine çalışıyorduk (ama neyse ki bu esnada hava epey kararmıştı), neyse sonunda duvarda, parmaklıkla örölü deliğe benzer bir şey bulduk ve oradan içerisi gayet iyi görünüyordu.

İçerde kalabalık bir Alman grubu vardı, her zamanki gibi sosis yiyip bira içiyorlardı. Önce hiçbirini tanı mıy ım gibi geldi ve şaşırdım, ama sonra Angelo Toefl'ı ve Sander denen domuzu gördüm, ayrıca Dorothea'nın babası ve hizmetçi kızla gizlice dinlediğimiz kulübede gördüğüm birkaç adam da oradaydı, herkes birbiriyle çok samimiydi, kahkahalar, omuz atmalar vs. Ama oradaki Almanlardan iki ya da üçü şu tuhaf Strazburg aksanıyla konuşuyordu, yani Almanca. Anima Kardeşliği ve de la Campana lokantasındaki ler, yani Roma'da Strazburg'un yönetiminde olan bütün bu Almanlar; şehirlerinde, altında cehenneme giden ve bir gölü bulunan kilisesi olanlar, bilmiyorum bütün bu şeyler size nasıl geliyor sayın efendim ama, benim sırtımda bir ürpertiye yol açıyor.

Bir süre Ően Őakrak biĀimde oturdular, gevezelik ettiler, iĀtiler, tıpkı de la Campana'daki gibi, bu yüzden kendi kendime, lanet olsun, yoksa boşuna mı geldik, diye sordum.

Ama o sırada Sander ortaya Āıktı ve kalın, elyazması bir kitabı havaya kaldırdı, ama Almanların konuştuklarını ben de Leonardo da zerre anlamıyorduk, Ānk kendi dillerinde konuşuyorlardı, ama Sander kitabı getirdikten sonra konuşma tarzları deĀiŐti gibime geldi. Şimdi herkes oturuyordu ve daha az glnyordu, herhalde kitap hakkında konuşuyorlardı. Sanırım bir günlüktü, Ānk Almanca ay ve yıl isimlerinden bahsediyorlardı ki bu İtalyancaya Āok benzer, eylül, ekim, kasım diye sayıyordu adamlar ve sonra korkunĀ uzun sözcükler sayıyorlardı, herhalde hangi gün olduğundan bahsediyorlardı, Ānk Ā sayısına benzer bir Şeyler duydum, fnf dediklerinde hepsi de ellerinin beş parmaĀını aĀıyordu, herhalde fnf, beş demek olmalıydı, bir süre Sander'in kitabını karıştırıp durdular.

Sonra Sander günlükte yazılanları okumaya başladı. Neyse ki hepsi Latinceydi ve bu yüzden, sayın efendim, her Şeyi olmasa da, birĀok Şeyi anladım ve Şimdi size aktaracağım.

Bir papazın anlattıĀı bir dizi günah Āıkarma hikyesinden bahsediliyordu, ama günah Āıkarılırken anlatılanları sır olarak saklayacağına, kendisine anlatılan akla gelmeyecek Şeylerle dalga geĀmek iĀin arkadaşlarına anlatıyordu.

rneĀin, Aziz Benedikt tarikatından bir keşiş varmış, evlenip otuz yıl evli kalmış ve altı Āocuk yapmış. Sonra karısı ölmüş ve tekrar evlenmiş, kutsal yıla gelince hatasını anlamış. Sander hikâyesinin sonunu okurken Almanlar yine gülmeye ve iĀmeye başlamışlardı.

Bir diĀer hikâye, Strazburg yakınlarındaki Fransiskanların genĀ bir müridi hakkındaydı. Adam dört ay sonra rahip elbisesini atmış ve Şehvetli bir kadınla evlenmiş, sonra kadını terk etmiş ve başka bir tarikata girmiş, ama on iki aylık mritlikten sonra yine bir kadınla evlenmiş, o kadın da Őeh-

vetliliğiyle tanınır mış, ama sonra kadının aynı zamanda başkasıyla evli olduğunu öğrenmiş, bu yüzden onu terk etmiş ve üçüncü bir kadınla evlenmiş. Sonra onu da terk etmiş ve yenisini almış, ama onu da Almanların Meryem Ana tarikatına girmek için bırakmış. Dördüncü kadın, onun sadık bir eş olduğuna gerçekten inanmış ve bu yüzden manastıra gidip, keşişlere kocasını geri vermeleri için yalvarmış. Ama adam korkudan Roma'ya kaçmış, çünkü yaşamına bir düzen getirmek istiyormuş. Hikâye bittiğinde bütün Almanlar yeniden kahkaha atmaya ve içmeye başladılar. Sonra kilise ahalisi hakkında başka bir sürü pis hikâyeler anlatmaya devam ettiler, kısacası, sayın efendim, bütün mesele Papa Kili-sesi'nin ve İsa'nın onurunu ayaklar altına almaktı.

Sonder yerine oturdu, diğerleri sessizleşti, çünkü bir konuşma yapmaya başlamıştı, sanki başına gelen bir şeyi anlatıyordu, elleriyle, yaptığı şeyi tam olarak anlatmaya çalışıyor gibiydi, yani önce bunu yaptım, sonra şunu yaptım, sonra o geldi, şunu söyledi, ben de şöyle yanıtladım ve saire vesaire.

Sonder konuşurken, diğerlerinin merakı arttı, yaptığı işaretlelerden, sanki daha önce gördüğüm bir şeyi anlatıyor gibi geldi, ama aklıma gelmedi. Sonunda ayağa kalktı ve sanki yerde duran bir şeyi açar gibi yaptı. Bunun üzerine herkes gülmeye başladı, önce usulca başlayan gülüşmeler gitgide arttı ve tekrar bira içmeye başladılar, ta ki Sonder sesini iyice yükseltip, bana çok tanıdık gelen bir hareket yapana kadar, nitekim bir hatunu arkadan beceme taklidi yapıyordu, bunun üzerine herkes katıla katıla gülmeye, alkışlamaya ve özgüler düzmeye başladı. Sonder, çırılçıplak birisinin çılgık çılgılla kaçışını ve bir yandan kamışını saklayışını taklit ediyordu, işte o an neden bahsettiğini anladım sayın efendim, bu adı domuz, Burkard'ın evinde hizmetçi kızını nasıl düzdüğünü ve beni nasıl çırılçıplak sandığa soktuğunu anlatıyordu. Görüyor musunuz, sayın efendim, bu Sonder nasıl da aşağılık bir domuz? Sonder'in hikâyeyi anlatışını ve benim-

le alay edişini izlerken, cehenneme git, seni pislik, diye söyleniyordum ve Leonardo bana şaşkınlık içinde bakıyordu, çünkü Sander'in ne konuştuğunu anladığımı sanıyordu.

Ama şimdi biraz bekleyin sayın efendim, üstümü kurutmalıyım, çünkü size anlattığım bu hikâyenin sonunda sırlıklam oldum, kendimi fena hissediyorum, sanırım ateşim çıkacak, eğer nalları dikersem, bugüne kadar size yaptığım hizmetlere devam edemem.

Her daim güvenilir
Salai

59.

İyiliksever ve Merhametli Efendim,

Öfkeden köpürüyordum, çünkü bu adi Sander bütün arkadaşları önünde benimle alay ediyordu. Ama Burkard'ın kâtabi tiyatrosunu sona erdirir erdirmez öfkem dindi. Alman olduğunu sandığım bir arkadaşı, hiçbir şey anlamadığım dillerinde bir sürü şeyden bahsetti. Ama bir şeyi tam anladım, o da Boccaccio sözcüğüydü. Bu beni şaşırttı, çünkü bu isimle üçüncü kez karşılaşıyordum, ikinci kez Almanların yanında, ilk kez de Dorothea'nın babasının kulübesini gizlice dinlerken. Leonardo ve ben sinirlenmeye başlamıştık, çünkü Almanların ve Strazburgluların Boccaccio ile ne ilgileri olduğunu anlayamıyorduk, tek ortak nokta Boccaccio'nun da antik eserci olmasıydı. Bu sırada başka bir Alman, Sander'le birlikte bir kâğıda bir şeyler yazmaya başladı, sanki Sander'in söyledikleriyle ilgili notlardı.

Hayırlı da olsa, güzel de olsa, benim yaptığım her şeye her zaman kuşkuyla yaklaşan Leonardo, kulağıma doğru, Salai, söyle bakayım, neden ona orada pislik dedin, diye fısıldadı.

Almanlar aralarında yine kadeh tokuşturup litrelerce bir-
ra içmeye ve lalalaa lalolooo baaabuuu diye şarkılar söyle-
me başlamışlardı.

Bu gürültü içinde, kimse beni duymadan Leonardo'ya
yanıt verebildim ve adamın Burkard'ın kâtibi Sander oldu-
ğunu söyledim, çünkü Leonardo onu daha önce hiç görme-
mişti, ayrıca hizmetçi kızı onun evine götürdüğümü anlat-
makla kalmayıp, beni çırılçıplak sandığa koyduğunu ve te-
pemde kızla düzüştüklerini de itiraf ettim, Sander bir do-
muzdu ve böyle şeylere bayılıyordu. Şimdi her şeyi sıcağı sı-
cağına Alman ve Strazgurglu arkadaşlarına anlatmış, beni
önlerinde küçük düşürmüştü. Bunun üzerine Leonardo, Sa-
lai, biliyor musun, sen gerçekten cahilin tekisin, dedi. Eğer
biraz okusaydın, diğer bütün şair ve yazarları geçtim, ama
Floransa'mızdan çıkan Boccaccio'yu birazcık okusaydın, bi-
ri çıplak sandıktayken, diğerinin üzerinde arkadaşının karı-
sıyla düzüşen iki kafadarın hikâyesinin Boccaccio'nun ah-
laksız fabllarından biri olduğunu anlardın.*

Allah kahretsin, sayın efendim, tam o anda, yani onu ta-
nıdığım bunca yıl boyunca Leonardo ilk kez yararlı bir şey
söylerken, benim gibi küçük bir pencereye tutunan babalı-
ğım büyük bir aptallık yaptı, nitekim ayağı kaydı ve yere
düştü, korkudan, sessizce de olsa hastır diye bir ses çıkardı.
Maalesef Almanlar bunun üzerine içmeyi ve gürültü yap-
mayı kestiler, içlerinden Leonardo'nun çığlığını duyan biri
kendi dilinde bağırmaya başladı, ne dediğini yazmaya çalı-
şırsam, grrr skptncgttt, gibi bir şeydi. Ama Leonardo ve ben,
söylediklerinin anlamı üzerine fazla düşünmedik, sayın
efendim, bunun yerine hemen ortadan toz olduk, biraz
uzaklaşmışken, taş evin kapısının açıldığını duyduk, Al-
manlar kesin bizi yakalamak için dışarı çıkmışlardı, ama

---

* Salai burada, Decameron'un, 8. gündeki sekizinci öyküsünden bahsediyor. Bu öyküde, aralarında benzer bir olay geçen, Spinelloccio ve Zeppa adında iki genç konu edilir.

neyse ki sık alıllıklarda bir patika bulduk, böylece bizi atla takip edemezlerdi, yoksa onlarla bizi hemen yakalarlar ve kığımızı kızgın metalle dağlardı. Ama bizden çok daha hızlı koşuyorlardı ve birkaç dakika sonra hemen peşimizdeydiler, ama geldiğimiz yoldan kaçtığımız için yolu daha iyi bildiğimizden önümüzdeki bir hendekten kurtulduk, ama bazı Almanlar onu göremeyip içine düştüler. Birkaç tanesi çok yaklaşmıştı ve Leonardo o kadar korkmuştu ki, nefesini koşmak için harcayacağına, karılar gibi aay, ooof, uuuf, diye bağıırıyordu, ama bana sorarsanız bu hiç de kötü değildi, sayın efendim, çünkü Almanlar, en azından ikimizden birini kadın zannetmişlerdir ve bu yüzden onları gözetleyenlerin biz olduğumuzu anlayamazlar. Sonunda Leonardo ve ben, nehrin, hâlâ etrafta dağılmış köprüden kalan kütüklerin olduğu kısmına geldik ve onları karşı kıyıya ulaşmak için kullandık, bu da Leonardo'nun icatlarının ancak bozulduktan sonra işe yaradığını kanıtlıyordu ve bu Leonardo'nun uzun süre üzerinde düşünmesi gereken bir şey, sizce de öyle değil mi sayın efendim?

Almanlar ise nehri, Leonardo'nun kütüklerinin olmadığı bir yerden, içinden yürüyerek aşmaya çalışıyorlardı, ama herhalde çoktan sıırıslıkam olmuşlardı, hatta belki boğulmuşlardı. Ben ve benim babalık, köylünün bizi beklediği arabaya ulaşana kadar deliler gibi koştuk ve adama hemen, hadi, canını kurtarmak istiyorsan hemen sür de uzaklaşalım buradan, dedik. Yarı çıplak ve nefessiz bizi gören adam, ama neden, neler oluyor burada, diye sordu şüpheli gözlerle. Ama ona da hak vermek gerekir, zira bizi iki normal insan gibi arabasından inerken görmüştü ve şimdi aynasızlardan kaçan iki hırsıza benziyorduk. Aklıma, onun ahmak köylü kafasına yatacak bir şey geldi ve koş, dedim, yoksa antikçiler gelecek. Neyse ki dediğimi yanlış anladı, sayın efendim, nitekim esrarkeşler lafını duyar duymaz tilkiden kaçan tavuklar gibi koşar bunlar.

Arabayla köylünün evine vardıktan sonra, bize birkaç el-bise verdi ve yine kendisinde kalmamıza izin verdi. Leonardo hâlâ korkudan titriyor, çamurla kaplı yarı çıplak bedeniyle arada aay, ooy diye çığlıklar attığından tam bir yumuşağa ve ahmağa benziyordu.

Yorulmak bilmez kulunuz

Salai

60.

Benim Gururlu Efendim,

Leonardo ve benim bu sabah ilk karar verdiğimiz şey, Grassi'ye gördüklerimizi mutlaka anlatmamız gerektiği idi ve şüphesiz o da derhal Valentino'ya haber vermek isteyecekti. Roma'ya geri dönerken, Leonardo ve ben Strazburgluların gerçekten tehlikeli olduklarına ve kendimizi mümkün olan en kısa sürede bu hikâyeden çıkarmaya karar verdik. Ama misafirhaneye geri dönerken şiş suratlı adama yakalandık, kendisine söz verdiğim parayı isteyen şu belaya; ve bu durum Strazburglularla ilgili problemden daha acil, çünkü o şiş surat beni bu defa yalnızca, yanımda, adamın emir aldığı kişi olan Bramante'nin arkadaşı Leonardo bulunduğu için katletmedi. Leonardo, şiş suratlı herife söz verdiğim miktarı duyduğunda kendinden geçti, çünkü muazzam bir rakam bu ve Leonardo o miktarda parayı asla bir arada görmemiştir ve bu şanssızlığı devam ederse de resimlerinden hiçbiri o kadar etmeyecek. Herif bizi sürekli sıkıştırıyor ve parayı gerçekten almak istiyor, ben de ona şöyle dedim, pekâlâ, sana gerçeği söyleyeyim, bizler Valentino'nun emrinde çalışıyoruz ve sana bu parayı vermesi gereken de odur, do-

layısıyla ona sorman gerekiyor ve eğer bize inanmıyorsan hep beraber derhal ona gidelim, anlaşıldı mı?

Söylediklerimi duyan Leonardo korkuyla yerinde sıçradı, zira kimsenin Valentino'nun yanında çalıştığını bilmesini istemiyor, çünkü bu durum şehrimiz Floransa'ya karşı gerçek bir ihanet olacaktır, değil mi sayın efendim? Ama benim babalık şiş suratlı adamın Valentino adını duyduğu an bembeyaz kesildiğini gördü, sanki bir handa yemek yemiş ve aşçı arkasından şöyle demiş gibiydi, baksanıza, kusura bakmayın ama çorbanın içine dedemin tükürük hokkası düşmüş, ama istediğiniz an kusabilirsiniz, tamam mı?

Ardından birlikte Grassi'nin evine gittik ve Leonardo ile beni görür görmez çiftliğine buyur etti. Grassi'nin kim olduğunu çok iyi bilen şiş suratlı herif ise, ki Valentino'nun sekreterini Roma'da herkes tanır, bir kenara çekildi ve Grassi'yi gördüğünde yüzü daha da beyazladı, çünkü Grassi'nin isterse onu beş dakika içinde asabilecek güce sahip olan muazzam güçlü adamlardan biri olduğunu biliyordu, hatta iki ya da üç dakikada.

Grassi bize ilk olarak, savaşın keşmekeşi içinde bulunan efendisi için birkaç önemli mektup yazmakta olduğunu açıkladı ve yarın sabah tekrar uğramamızı rica etti, ama yeni havadislerimiz olup olmadığını da sormayı ihmal etmedi, biz de şöyle böyle dedik. Sonra dedi ki, Bay Leonardo, bugünlerde Floransa için çalışmıyorsunuz, değil mi? Zira unutmayınız, efendim Valentino, sizlerin kendinizi, size emanet ettiği engizisyona adadığınıza emin. Benim babalık, ama elbette, endişe etmeyin, Salai de buna şahit, dedi. Çok iyi, çok iyi, memnun oldum, dedi Grassi. Olanları izleyen ve Grassi'nin bizimle konuşmakla kalmayıp bize iki arkadaşımız gibi davrandığını gören şiş suratlı herif ise öne çıkacak cesareti bulamadı kendisinde.

Grassi ayrıldıktan sonra adam çok daha sessiz ve saygılı bir hale büründü, ben de ona sordum, eh sevgili dostum, sana boş hikâyeler anlatmadığımı görüyor musun? Gerçekten

de Valentino için çalışıyoruz, dolayısıyla beklemen halinde paranı alacağını göreceksin, zira önümüzdeki günlerden birinde bizimle birlikte gelmen yeterli ve konuyu hep beraber Grassi'yle görüşeceğiz. Leonardo da ekledi, evet tabii, ne zaman istersen dostum, öyle değil mi Salai? Elbette baba, ne zaman isterse. Etrafına korku saçan bir adam olan şiş suratlının, Grassi gibi adamlardan şeytan gibi korktuğu ortadaydı.

Ben de bu vesileyle dedim ki, sevgili dostum, şimdi senden bir başka ricamız olacak, ki sana yeniden borçlu olmamak için bunun ödemesini hemen yapacağız; ve bunları söylerken Sander'in bana ödediği paranın bir kısmını ona verdim, aman Tanrım, sayın efendim, Roma'da paranız ne çabuk tükeniyor, bunu vereceğiniz avansı beklediğim için değil, yeri geldiği için söylüyorum, rüyanızda bile aklınıza gelmez avans zaten, değil mi? Şiş suratlı adama, kendisinin bize verdiği elyazıları ile Latince manüskriptlerde hangi lanet şeylerden bahsettiğini anlamak için bir uzmana ihtiyacımız olduğunu izah ettim ve Leonardo ile benim Grassi'nin arkadaşları olduğumuzu gördükten sonra teklifimi reddedemedi.

Sadık hizmetkârınız

Salai

61.

Benim İyi ve Değerli Efendim,

şiş suratlı adam iyi iş gördü ve size hemen anlatacağım üzere bizi doğru insana götürdü. Misafirhanemizin yakınlarında yalnızca üçkâğıtçıların yaşamakta olduğu bir bölge bulunduğunu hatırlayacaksınız, Pozzo Bianco'dur adı ve orada Roma'nın en serseri insanları dolanmaktadır. Şiş suratlı adamın bizi o bölgeye doğru götürdüğünü gören ba-

bam karşı çıkmaya başladı, çünkü orada öyle insanlar vardı ki bir bakışları ile sana belinde taşıdığın para kesesinin hafiflediğini hissettiriyorlardı.

Şiş surat bizi önce bir sokağa soktu, sonra bir diğerine, ardından küçük bir meydana geldik ve oradan bir başka sokağa daha saptık, nereye gittiğimizi anlamamamız ve mekânı kendi başımıza bulamamamız için bizi gereğinden fazla dolaştırdığı belliydi. Geçtiğimiz sokaklarda yalnızca Roma'nın en beter kadın ve erkekleri değil, sayın efendim, aynı zamanda kurnaz kızgın gözleri ile biraz önce para yüzünden büyükannelerini dövdükleri belli olan kirli yüzlü çocukları gördük. Pozzo Bianco'daki fahişeler bile çirkin ve yaşlı ve bazılarının koca göğüsleri göbeklerine dek sarkmış, diğerleri ise o kadar şişman ki ayak bilekleri kalçalarından bile daha geniş, kısacası, efendim, yolunuz bir gün Roma'ya düşerse asla Pozzo Bianco'ya ayak basmayınız, zira orası sizin gibi bir beyefendi için uygun bir yer değil.

Ne diyordum Allah aşkına, hah, tüm o gir-çıkların ardından nerede olduğumuza dair hiçbir fikrim kalmamıştı, ama adam nihayet bizi bir avluya soktu ve merdivenleri kullanarak bir bodruma indik, önümüzde kapıya vurdu ve bekledik de bekledik. Nihayet tek gözlü bir herif kapıyı açtı, şiş suratı tanıdığı belli oluyordu, çünkü onu görür görmez soru sormadan içeri girmesine izin verdi, buna karşılık Leonardo ve beni güvenmeyen gözlerle süzüyordu, ama adamımız, bırak girsinler, onlar arkadaşlarım benim, dedi. Herif yanımızdan ayrılınca üçümüz o karanlık bodrumda yalnız kaldık ve nihayet bir başka kapı açılıp tek gözlü bizi bir sonraki mahzene götürünceye dek uzun bir süre bekledik, bu seferki odanın penceresi yoktu ve tavanı oldukça alçaktaydı ama oldukça ferah bir yerdi, fare pisliği kokusu her yanı sarmıştı sayın efendim, bir kez kokladınız mı o kokuyu mutlaka tanırsınız. Duvarlardaki raflarda rulo haline getirilmiş, katlanmış ya da korkunç bir karmaşa halinde diğerlerinin üstüne fırlatılmış ağırlığınca kitap ve kâğıt duruyor ve her yanda

burnumu gıdıklayarak sürekli hapsirmama neden olan tozlar uçuşuyordu. Birden bir tıkırtı duyuldu ve bir ses konuşmaya başladı, haha, nihayet elimdesin pislik herif, geber bakalım! Ardından bir başka taraftan gelen bir tıkırtı daha ve sonra muazzam bir çatırtı. Şiş suratlı herif kendisini, mahzenin devasa bir kâğıt yığınının bulunduğu ortasına kadar izlememiz için bir işaret yaptı, daha arkadan bir lambanın güçsüz ışığı geliyordu.

Orada, kamburu çıkmış, çarpık bir burnu ve çarpık elleri bulunan küçücük yaşlı bir adam oturuyordu, o kadar zayıftı ki kemikleri tek tek sayılabiliyordu, adamın insanın burnunun ötesini göremediği bu karanlıkta kısmak zorunda kaldığı kurnaz gözleri vardı.

Yaklaştığımızda, daha önce duyduğum çatırtının ayakları dibindeki metal bir aletten geldiğini gördüm, içinde bir parça demir tarafından boğazından yakalanmış bir farenin bulunduğu bir kafesti bu ve hayvan kımıldayıp bacaklarıyla tepinerek kaçmaya çalışsa da durumunun pek iyi olmadığını ortadaydı. Yaşlı adam bizimkine sordu, bana getirmek istediğin Floransalı iki adam bunlar mı? Evet, onlar. Pekâlâ, dedi yaşlı adam ve önündeki masanın üstünde bulunan kâğıt yığına yöneldi. Benden ne istiyorsunuz? Yapacak işlerim var ve zamanımın değerli olduğunu görmüyor musunuz? Leonardo derhal saygılı bir sesle cevap verdi, kusura bakmayın efendim, ortak dostumuz bizi buraya getirdi, çünkü Latince dokümanlar konusunda bir uzman olduğunuz için hükmünüze ihtiyacımız var. O noktada aceleyle Leonardo'nun sözünü kestim, çünkü yaşlı adamın Leonardo'dan para alabilmek için kendini naza çektiği apaçık ortadaydı, hatta belki de bu işlerin adabı olduğu üzere şiş suratla paylaşacaktı parayı. Ben de dedim ki, iyi dinle yaşlı adam, Floransa'nın Valentino ve papanın emrindeki ve ayrıca Milanolu soylu Sforza ailesine, Türk sultanına ve Fransız kralına hizmet etmiş en büyük sanatçı, inşaat ustası ve mühendislerinden biri ile konuşmaktasın. Eğer söylediklerinden

hoşlanmazsa Valentino'nun altı yedi askeri derhal içeri girip elinde tuttuğun kâğıtları alıp kışına sokarak yakacaklar, bilmem anlatabildim mi?

Ben konuşurken Leonardo boğazına bir çam kozalağı sokulmuş gibi hıçkırmaya başladı, zira gerçekten de sultana hizmet etmek istiyordu ve Valentino'ya da hizmet ediyor, ama bunu Floransa'dan saklıyordu; ve bu iki herifi etkilemek için ben abartmıştım ve ikisinin de Valentino korkusundan boşboğazlık etmeyeceklerinden emin olmama rağmen, benim babalık günde iki ya da üç kez işlediği ihanetlerinin gün ışığına çıkacağından korkmuştu, sayın efendim.

Valentino'nun sekreteri Grassi ile konuşmamıza şahit olan adamımız yaşlı adama işaret etti, sanki ne diyebilirim, söylediklerinin hiçbirisi temelde yalan değil, der gibiydi, bunun üzerine yaşlı adam da, peki o zaman, madem bana bu kadar çok ihtiyacınız var, bir dinleyeyim sizi, dedi, ben de üstünde Papalık mührü bulunan ve içinde Pisalının bana dediğiyle aynı şeyleri, yani Valentino'nun Papa VI. Alexander'in yeğeni değil, oğlu olduğunu bildirmesi gereken resmi metni önüne ittim.

Sixtus Episcopus, Servus servorum Dei; dilecto filio Cesari de Boria, Scolari Romano, Salutem et apostolicam benedictionem. Comendabilia tue infantilis etatis, que in te pululare videntur, virtutum inditia, ex quibus prout fidedignorum testimoniis...

Burada her şeyi kopyalayacağım elbette, zira bu birkaç günümü alır, ancak Floransa'da görüştüğümüzde, sayın efendim, elimdeki kopyayı direkt elinize vereceğim. En sonunda Leonardo ile ben mühürde tam olarak ne yazdığını sorduk. Baksanıza, siz benimle alay mı ediyorsunuz, diye sordu yaşlı adam cevaben. Bir kör bile bunun sahte bir belge olduğunu görebilir ve ayrıca da kötü bir sahtecilik. Anladım? Sahte diyorum. Peki neden? O kadar bariz ki, şuradaki fare bile bunu anlayabilir, diye güldü yaşlı adam ve

metal kafesi salladı, fare hâlâ çırpınına devam ediyordu, ama hareketleri önceye göre yavaşlamıştı artık.

Öncelikle, dedi yaşlı adam, bu mühür daha önceki bir papanın mührüne benziyor, IV. Sixtus'un; ve şurada da mührün 1 Ekim 1480'de basıldığı yazıyor, yani bundan yirmi bir yıl öncesinde. Ayrıca Cesare Borgia'yı bir "Romalı" olarak niteliyor, Roma'da doğup büyüdüğünden bahsediyor, bu adam on üç sene önce İspanya'dan buraya gelmişti ve o zamanı hatırlıyorum, çünkü Kardinal Borgia'nın, başkan yardımcısının, yani papadan sonra gelen ikinci adamın yeğeni olması dolayısıyla herkes onu yakından görüp tanımak istiyordu. Bunun dışında Valentino'nun yaşı da yanlış, çünkü mühürde 1480 yılında altı yaşında olduğu yazıyor, ama bugün yirmi beşindeyse o günlerde ancak dört yaşında olabilirdi. Ve bir önceki papa aptalın teki olmadığına göre neden bir mühür bastırıp, kamuya açık bir dokümanda, bir oğlu olduğunu söyleyerek kendi yardımcısını kötölesin ki? Üstüne üstlük bu kötü mühür kopyasının Papalığın kalem odası tarafından çürütüldüğünü sana hemen göstereyim, diyen yaşlı adam ayağa kalkarak duvardaki bir rafa yürüdü ve kemikli elleriyle kirli bir kâğıt yığınının eşelemeye başladı. Sonunda dedi ki, evet, işte burada! Papa IV. Sixtus kalem odası Ekim 1480 endeksi, ama çok önemli olması gereken bu mührü dair bir tek kelime bile yok. Yani birileri Papalığa çamur atmak için, gerçekte var olmayan bir mührün kopyasını hazırlamış demektir bu. Bununla beraber elbette her önüne gelen gidip de Papalığın kalem odası endeksini kontrol edemez ve bende bir kopya bulunmasının nedeni de çalışmalarım için ona ihtiyaç duymam. Ama kontrol edemedikleri insanlar tarafından Roma'da bir dizi sahte mühür hazırlanmış durumda, evet, bunları kalemin yazı odalarında bile bulabilirsiniz, çünkü bunların oradan gelmekte olduğunu zaten herkes biliyor.

Oradan mı geliyorlar, diye sorduk, babalığım ve ben ağzımız açık kalarak. Böyle bir şey nasıl olabilir, Papa Borgia otuz

yıl boyunca papanın baş yardımcısıydı ve ona karşı yazılan mühürler kendi kalem odasından mı çıkıyor? Baksanıza, sizler Ay'da mı yaşıyorsunuz, diye sordu yaşlı adam. Cosenza Piskoposu diye birinden söz edildiğini duymadınız mı hiç? Hayır, o da kim? Dört sene önce, diye açıkladı yaşlı adam, papa en önemli adamlarından birinin yakalanmasını istedi, adamın adı Bartholomeo Flores'ti,* Cosenza piskoposuydu ve tüm Papalığın güvenini kazanmış biriydi. Ama görevini kötüye kullanmıştı, bir grup adamıyla önceleri az sayıda, daha sonra ise yığınla sahte doküman hazırlamışlardı, sahte emir ve imtiyaz belgeleriymi bunlar, isteyen ve parası olanlara gönderiyorlardı, yalnızca İtalya'da değil, İspanya'da da ve parayı aldıktan sonra suç ortakları arasında bölüştürüyordu. Suçları açığa çıktıktan sonra ekibin üç binden fazla sahte doküman hazırladığı ortaya çıktı, muhtemelen çok daha fazlası ise ele geçememişti. Papalığın en önemli adamlarından biri bile bu kadar çok sayıda sahte belge hazırlayabiliyorsa, Papalık kalem odasında daha alt seviyede bulunan kopyacı ve yazıcıların kaç tane hazırladıklarını kim bilebilir? Cosenza psikoposu San Angelo Şatosu'nda çektiği bir yıllık hapsin sonunda nalları dikti, dedi yaşlı adam; ve suç ortakları da cezalandırıldı, ama başka sahtecilerin de ortalıkta cirit attıklarına emin olabilirsiniz ve sayıları o kadar çok olup işlerinde öyle organizeler ki papaya kara çalmaları için ölmesini bekleme-leri gerekmiyor, ama daha fazla sorunuz varsa artık acele edin, çünkü artık çalışmam gerekiyor, kendi ekmeğimi kendim üretmiyorum, yaşamak için para kazanmam gerek. Küçük yaşlı adam bunu dediğinde bir kahkaha attım sayın efendim, zira en salak insan bile onun da bir sahteci olduğunu görebilirdi ve bahsettiği işi de yeni üçkâğıtlar ile sahte belgelerdi, yalanların büyüdüğü ve şimdiden bir akıl hasta-

---

* Salai'nin bahsettiği Bartholomeo Flores hikâyesi, gerçekten oldu; bkz. Johanness Burkard, *Diarium*, ed. E. Celani, Città di Castellano 1906, Bd. I Eylül-Ekim 1974.

nesine dönüşmüş olan Roma'yı daha fazla karmaşanın sar-
masına neden olan yalanları içeren kâğıtları hazırlayacaktı.

Ardından şiş suratlı herifin bana verdiği diğer belgeleri
çıkardım ve yaşlı adam hızla tercüme etti, Cesare'nin pa-
panın meşru oğlu olduğunu ya da papanın onu tanımakla
kalmayıp hediyeler gönderdiğini ve bu lütufları Kilise'nin
kasasından yaptığına dair başka mühürler, ayrıca Cesa-
re'nin kız kardeşi Lucrezia'nın da papanın çocuğu oldu-
ğuna dair belgeler vardı. Ama yaşlı adam bize tüm bu sahte
belgelerde mutlaka bir hata bulunduğunu gösterdi, tarih atı-
mında, mekânlarda, kişilerin isimlerinde, formüllerde kâtip-
lerin asla kullanmayacakları ifadeler bulunuyordu ya da
başka mühürler tarafından çürütülen konulara değinilmişti
vs. vs. vs. Ve bu hataların bazılarını yaşlı adam bize etraflıca
izah etti, şöyle diyordu örneğin, bak işte, şu sahte imzayı
ben olsam çok daha güzel yapardım, zira son harf daha
uzun ve güzel olmalı, şu şekilde görünen bir çizim de eklen-
mesi en doğrusu, tabii bu tür yalnızca Papalık kalem odası
çalışanlarının bildiği çok gizli işaretlerin çok da bir anlamı
yok, zira çizimi görenler şöyle düşünecekler, hey, bunun ne
olduğunu kim bilir, dolayısıyla şaşırıp sahteliği görmeye-
cekler, çünkü bu tür şeylerin sahtesini yapmak çok zor ya da
imkânsızdır, ama ne yazık ki belgelerde sürekli karşımıza çı-
kıyor. Şunu görüyor musunuz, diye devam etti yaşlı adam,
şu belgenin sahteliği ortada ve salağın teki tarafından hazırlan-
mış, çünkü IV. Sixtus'un zamanında bu tür kısaltmalar ile
yazı biçimi kullanılmıyordu.

Uzun lafın kısası, sayın efendim, yaşlı adam, artık ya şiş
surat bizi ona götürdüğünden, ya da bize sanatında ne ka-
dar başarılı olduğunu ispat etmek istediğinden olsa gerek,
sonunda kendinin de para karşılığı bu sahtecilik yapanlar-
dan olduğunu saklamadı ve dokümanın sahteliğinin anla-
şılmaması için bir dolu hile açıkladı, hatta inanıyorum ki bi-
zim sahte mühürlerimizden biri de bizzat onun elinden çık-
maydı, zira önüne uzattığımda biraz da utanarak, ahhh işte

bunlar gayet güzel işlenmiş, dedi, ama garip bir yanları var ve muhtemelen hatalılar, belki de genel görünüm, aksan ya da yazıdan, neyse, her halükârda bir uzman tarafından yapılmışlar, evet evet, bu işlerden iyi anlayan biri olmalı, dedi. Ve o konuşurken arkasındaki kâğıt dağlarını fark ettim ve sonra da kâğıtlar, kitaplar, tüyler ve mürekkep ile düzgün yazabilmek için kâğıda yatay çizgiler çekmeye yarayan ahşap kafesleri, ki bu sırada hâlâ ölmemiş olan fare tıngırda-maya devam ediyordu ve ben de bu sahtecilerin gerçekten de sahte bir hayat sürdürüklerini düşünüyordum, çünkü sürekli yalan söylemek durumundalar ve tüm gün boyunca er ya da geç askerlerin gelip onları hapsedeceği korkusuyla çalışıp eski püskü kâğıtlar, toz ve farelerin içinde oturuyorlar, ama kanımca her ne kadar ağır günahkârlar olsalar da, işlerine ara verip bir parça temiz hava almak ve bir dua okumak için dışarı çıksalar birileri onlara yardım edebilir, belki başka bir sanat icra etmelerini mümkün kılacak birileri ile tanışabilirler, İsa'nın kendisi ile belki.

En sonunda yaşlı adama sordum, söyle bakalım dostum, sence bu sahtecilikler neden yapılıyor? Ah, sana ne diyeyim çocuk, sahte bir dokümanla bir dava kazanabilir ve birilerinin hapse girmesini engelleyebilirsin ya da hile yaparak bir dolu para kazanabilirsin, soylu kanı taşıdığını ve Jül Sezar'ın soyundan geldiğini ispat edebilirsin, kısacası, sahtecilikle birçok güzel ve faydalı şey elde edilebilir. İspanya Kraliçesi Isabella kuzeniyle evlendi, ki bu normalde olacak bir şey değil, ama ne yaptı biliyor musun? Kendisine imtiyaz veren sahte bir Papalık mührü düzenlettirdi. Gerçekten miii? Evet gerçek, dedi; ve Papa IV. Sixtus İstanbul'u Türklerden kurtarmak amacıyla para istemesi için Borgia'yı İspanya'ya gönderdiğinde, ki kendisine gerçek bir imtiyaz mührü vereceğine dair söz veriyordu; kraliçe, hayır teşekkür ederim, dedi, artık ihtiyacım kalmadı, böylece Borgia elleri bomboş bir şekilde Roma'ya dönmek zorunda kaldı ve o iş de kapandı. Bir düşün hele, İspanya'ya yapacağı bu ziyaret için

Borgia tam üç yıllık gelirini rehin vermek zorunda kalmıştı, zira Papa tüm parasını Türklere karşı verilecek savaş için harcamıştı bile, tam bir hayal kırıklığıydı yaşadıkları. Bunun ne anlama geldiğini biliyor musun, sevgili çocuğum? Her isteyen istediği zaman sahte mühür hazırlayabilir ve içine de ne isterse yazabilir, papa bu konuda hiçbir şey yapamaz, çünkü eğer sahte belgeleri satın alanları hapsedecek olsaydı sokaklar boşalır ve Papalık tüm dünyadaki Hristiyan egemenlerle savaşa girerdi.

İşler günümüzde ne inanılmaz bir hale geldi, dedi benim babalık aniden. Daha önce bu tür hikâyeler duymamıştım hiç. Yaşlı adam şaşkınlıkla gülmeye başladı. Siz nereden geliyorsunuz böyle, Salaklar Köyü'nden mi? Bundan ta dört yüz yıl öncesinde, mahkemelerde kullanılmaları için ödeme karşılığında sahte III. Alexander genelgeleri düzenleyen gerçek atölyeler bulunduğunu bilmiyor musunuz? Peki ya çalıntı damgalarla mühürlenmiş sahte mektuplar? Şehirden kaçıp bir piskoposun mührüyle kendine sahte belgeler düzenleyen ve bu sayede Zürih şehir meclisini kendisini vatandaşlığa kabul etmeleri için ikna eden Strazburglu hakkında hiçbir şey bilmiyor musunuz?

Görüyorsunuz, sayın efendim, konu yine Strazburg'a geldi. Bu Strazburglular yerden mantar gibi bitiyor, diye düşündüm ve kötü şansını kovması için torbamı kaşıdım, zira bu Almanlardan ne zaman söz edilse başıma kötü bir şey gelir. Bu doğru mu gerçekten de, diye sordum yaşlı adama, o kadar namuslu ve dürüst olmalarına rağmen şu Tötonikler bile mi sahtekârlık yapıyor? Tekrardan o kadar gürültülü bir şekilde gülmeye başladı ki oracıkta nalları dikecek gibiydi. En başarılı sahteciler ile üçkâğıtçıların Almanya'da oturduklarını bilmez misin? Peynir ekmek gibi sahte belgeler, Papalık imtiyazları ile bonoları içeren sahte mektuplar, kiliseleri olduklarından üç ya da dört yüz yıl yaşlıymış gibi gösteren sahte düzenlemeler, Almanların da antik çağlarda büyük insanları olduğunu ispatlamak amacıyla sahte mezar taşları,

manastır tarikatlarının kuruluşuna dair sahte belgeler, sahte diplomalar, sahte yasa genelgeleri, sahte hibe belgeleri vs. düzenlerler. Mainz, Köln, Tübingen ve Strazburg'daki küçük köylere varıncaya dek Almanya'da kendilerine en çok faydayı sağlayacak belgeleri düzenlemeyen bir bölge yoktur. Çok da yeteneklidirler gerçekten, özellikle de af mektupları ile yeni vergilere dair mühürlerin sahteciliğinde, ki tüm bunlar papa adına insanlardan sızdırılıp Alman hükümdarlarının ceplerine giren paralar anlamına geliyor; ve papaya da yağmalanmış halkın lanetleri kalıyor yalnızca.

Ve böylece Ciolek'in, sayın efendim, Almanya'da papanın yasaklamasına rağmen bundan başka af belgelerinin satıldığı ve izinsiz vergi yükseltimi uygulandığına dair anlatıkları da açıklanmış oluyor. Bu insanlar Kilise düşmanı ve anlaşmazlıklara neden olarak saf insanlara şunu demeye çalışıyorlar, bakın aflar ve vergilerle iliğınızı kurutan Papa domuzun teki, biz artık yalnızca Tötonlar, Almanlar, Flamanlar vs.'den oluşan kendi kilisemizi kuruyoruz.

Ardından yaşlı adam Alman keşişlerinin Roma tarafından atanan başrahiplerini tarikatlarından atıp, yerine kendi bölgelerinden birini geçirmek için binlerce kez belge sahteciliği yaptıklarından söz etti. Yalnızca şunu getirin gözlerinizin önüne, Basel'de papanın Venedik'te kutsanmış suyun zehirlenmesine izin verdiği, hatta bir kardinal tarafından öldürüldüğü ve şu anki papanın gerçek papaya çok benzeyen kılık değiştirmiş bir tiyatrocı olduğuna dair sahte belgeler dolaşımda bulunuyor. Ek olarak Otto von Freising ve öğrencisi Rahewin'in İmparator Friedrich Barbarossa hakkında yazdıkları da var, Almanların tüm dünyaya hükmetmeleri gerektiğini kafasına koyduğu için ondan daha iyisi olmadığına dair haberler. Ama bir bakınız, Barbarossa İtalya'ya yürümeyi tercih etti ve savaş bahanesiyle orada kalarak Almanya'da kışının donmasından kurtuldu, hahaha diye güldü yaşlı adam. Peki siz Almanların hikâyesini kaleme alan Trithe-mus'u da mı bilmiyorsunuz? Antik manüskriptleri kendi ya-

ziyordu, ama öylesine kötü hatalar yapıyordu ki kendi Alman vatandaşları bile ona şöyle dediler, bırak şu işi artık, cümle âleme kepaze oluyoruz! Ama o devam etti ve hatta Almanların Truvalıların akrabalarından geldiklerini iddia etti, Karadeniz'den direkt aşağı Ren bölgesine göçmüş olmaları gereken Sikambriyalılardan geliyorlarmış, hahaha, hatta Peygamber Esdra'nın zamanlarına, evet güya ortadan kaybolduktan sonra İncil'de yazdığı gibi. Almanlar her halükarda Yahudiler gibi olmalıymış ve Trithemus da zevkle Esdra gibi bir peygamber yaratarak Almanlara kaybettikleri şanlı geçmişlerini geri verecekmiş ve benzeri saçmalıklar işte.

Bu hikâyeyi biliyorum ben, dedim, Leonardo da, peki ama utanmıyor mu Almanlar bu kadar çok yalan söyledikleri için, sonra da en dürüst halk olduklarını iddia ediyorlar, diye ekledi. Bayım, diye cevap verdi yaşlı adam, iyi sebeplerle sahtecilik yapılırsa size göre bir günah değil bu. Papa'nın boğazını sıkmanın ne tür iyi bir sebebi olabilir, diye sordum ve yaşlı adam ciddiyete bürünerek dedi ki, eh, eğer papaya yapılan tüm o suçlamaların neden dolaşımda olduklarını merak ediyorsan sana yalnızca şunu söyleyebilirim, bu insanlar hayatlarını hiçbir şeyden korku duymayacakları şekilde mükemmel bir biçimde planlarlar ve ayrıca son derece zekidirler, zira öyle kolay kolay kafadan atmazlar bir şeyler, hayır, birçok iftira, çarpıttıkları gerçek vakalara dayanmaktadır; örneğin, Borgia'nın Palazzo de la Cancellaria'yı Ascanio Sforza'ya Papalık seçiminden dolayı mükâfat olarak gönderdiği saçmalığı gibi. Gerçek şu ki, Borgia Palazzo'yu kendi parasıyla henüz başkan yardımcısıyken yaptırmış ve Roma'da kendine ait bir sarayları olmadığı için Papalık kalem odasına hediye etmişti. Yani güzel ve âlicenap bir jestti bu. Rodrigo Borgia papa olduğunda Ascanio Sforza'yı yardımcılığına atadı ve bundan dolayı da de la Cencallaria Sarayı'nı kendisine tahsis etti. Kardinal Sforza yardımcılığı bırakınca bu saray da halefine geçecekti. Bu iftiracıların ne kadar açığöz olduklarını anlıyor musunuz şimdi? Gerçekleri

saptırıp çarpıtıyorlar. Papanın âlicenap jestini alıp, utanmaz bir maskaralığa dönüştürdüler. İnılmaz, dedi benim babalık ve başını salladı. Yaşlı adama sordum, baksana, gerçeklerle yalanları birbirine karıştırmaktan böylesine keyif alan bu şaklabanlar kimin nesi? Foyalarının meydana çıkacağından korkmuyorlar mı hiç? Papadan neden bu kadar nefret ediyorlar? Eh, evladım, tek bildiğim şey halkın bu kötü adamların dillerinden çıkanın yalan olduğundan haberi olmadığı; ve birkaç sene içinde ise artık doğruyu söyleyen kimse kalmadığı için her şeye inanmaya başlıyorlar. Dedi-koducular geleceği düşünerek kendilerini tutuyor ve azimle yalan söylüyorlar, bir şeyler daima havada asılı kalıyor. Ama korkarım gitmelisiniz artık, daha fazlasını istesem de söyleyemem, zira politikadan hiç anlamıyorum ve yapmam gereken işlerim var. Ama bunları söylerken gözlerini yere devirdi ve yalan söylediği o kadar belliydi ki, çünkü Papalık kalem odasındaki adamlara ya da diğer sahtecilere bu yalanları yazma emrini kimin verdiğini bildiğine emindim, zaten kendisi de birçok sahte belgenin dolaşıma girmesinden sorumluydu, ama yaşlı adam aptal değil, temelde en önemli şey olan bu konu hakkında bir kelimecik bile sarf etmek istemiyordu.

Bunları duyduğumda, sayın efendim, şu Alamanların hâlâ tanrı Manus ile tanrı Tuiscon'a inandıklarını düşünüyorum da, hahaha, kusuruma bakmayın, ama bu isimler her defasında gülmemi getiriyor; ve tüm şu Tacitus zırvalıkları da aynı şekilde, her halükârda o tanrıları, Alman olmayan İsa efendimiz ve bakire Meryem Ana'dan daha çok seviyorlar. Ama Almanlar bu şekilde devam etmeleri halinde şanssızlıklar yakalarını bırakmayacak, zira bizleri şeytandan koruyacak ve bu şanssızlıkları hayatımızdan silecek güce yalnızca İsa ve Meryem sahiptir, gerçi benim babalık bile henüz bunu kavrayamadı ya.

Naçizane hizmetkârınız
Salai

Hizmetkârının Neşe Kaynağı Efendim,

Yaşlı adamla görüşmemiz bittiğinde, şiş suratlı adam bizi bodrumun diğer ucunda bulunan bir başka kapıdan bir merdivene götürdü ve oradan da daha önce girdiğimizden farklı bir avluya çıktık, böylece başımız iyice döndü, nerede olduğumuzu ve hangi yoldan geçtiğimizi anlamak iyice imkânsızlaştı, ben de düşündüm, bu yaşlı adam hiç de aptal değil, buraya bir kez gelen birinin yolu bir daha bulmasına imkân yok ve askerler geldiğinde de hemen nasıl kaçacağını çok iyi biliyordur, zaten oraya buraya açılan kapılar deryasının içinde dışarıdan gelen birinin kaybolmamasına imkân ihtimal yok. Yeniden sokağa çıktığımızda, şiş suratlı herif mühürleri Papalık kalem odasındaki yerlerine geri konmaları için geri aldı ve dedi ki, pekâlâ, size getirdiğim kâğıtların bir araba para değerinde olduklarını gördünüz işte ve yaptığım iş ölümcül derecede tehlikeliydi, dolayısıyla Valentino paramı vermeli artık, anlaşıldı mı? Biz de, elbette, dedik, mutlaka verecektir, tek yapman gereken şey Grassi'ye gidip bunu ona söylemek, ama bunun üzerine şiş suratlı adam şüpheci ve biraz da kızgın bir surat ifadesi takındı, Grassi'yle tek başına konuşabilme cesaretini kendinde asla toplayamayacağı görülebiliyordu, ama yine de, sizi uyarıyorum, eğer bir sorun çıkarsa yeniden görüşürüz, tamam mı, dedi. Biz de, elbette, haklısın, dedik, istediğin zaman bizi ziyarete gel, zira şiş surat Grassi'yle konuşacak cesareti toplayana dek biz çoktan Floransa'ya dönmüş olacaktık.

Tekrar yalnız kaldığımızda Leonardo'nun yüzüne yorgun ve asık bir ifade yerleşti, çünkü yaşlı adamdan duyduklarımız pek de neşeli şeyler sayılmazdı, ama dinlenemezdik, yapmamız gereken bir şey daha vardı. Alsas ya da Alaman rahibine gidecektik, sizin de hatırlayacağınız üzere, sayın

efendim, kendileri bana adreslerini Roma'dayken vermişlerdi, tarikat rahibelerine ait bir evde oturuyorlardı.

Vardığımızda rahip çıkmak üzereydi, ancak kendimizi tanıttığımızda çok sevindi, zira kendisine benim babalığın Vincili ünlü Leonardo olduğunu söyledi ve genç rahip de onun kim olduğunu çok iyi biliyordu. Bir konuda apaçık yanıldı gerçi, dedi ki, Milano'daki Aziz Ambrosius Kilisesi'ni muhteşem bir şekilde baştan inşa eden ünlü Vincili Leonardo ile tanışmak benim için bir şereftir, ama o kilise Bramante'nin eseriymiş sayın efendim ve Leonardo da bu yüzden sinirlendi, çünkü onun eserlerini bir domuz bile hatırlamazken Bramante'yi herkes tanıyordu. Ama tabii anlayışlı adamı oynaması gerektiği için öfkesini belli etmedi. Evet efendim, sizin için ne yapabilirim, diye sordu rahip. Bir saniye, sayın efendim, öncelikle size muhtemelen zaten farkına varmış olduğunuz bir şeyi söylemeliyim. Zira yaşlı adama okuması için yalnızca mühürleri verdik, Burkard'ın evinden çaldığım kâğıtları değil, aksi takdirde bence çok akıllı biri olan bizim yaşlı adam, bu kâğıtları nerden buldunuz türü sorulara ve bizim meselelerimize burnunu sokmaya başlayacaktı. Ayrıca Burkard'ın kâğıtlarını Alsas rahibine okutmanın çok daha akıllıca olacağını düşündüm, çünkü ikisi hemşeriler ve rahibin işlerimize karışması gibi bir tehlike de söz konusu değil.

Böylece rahibe Burkard'ın evinden yürüttüğüm kâğıtları gösterdim ve dedim ki, peder, bu kâğıtları sokakta buldum, ama hiçbir şey anlamıyorum, çünkü eğitilmiş biri değilim ve Latince bilmiyorum, ne hakkında olduklarını anlamama yardım ederseniz belki de sahiplerini bulur ve kâğıtlarını kendisine iade edebilirim. Rahip ilkönce Leonardo'ya bir baktı, sanırım benim babalığın da diğer tüm mimarlar gibi Latinceye son derece hâkim olduğuna inanıyordu, ama Leonardo istifini hiç bozmadan pencereden dalgın dalgın dışarı bakıyordu, böylece Rahip Burkard kâğıtları sırayla gözden geçirdi ve bitirdiğinde neşeli bir kahkaha patlatarak sor-

du, affedersiniz, Sayın Leonardo, kaldığınız yer tesadüfen Papalık seremoni şefinin sarayının yakınında olabilir mi acaba? Sanırım gerçekten de öyle, dedi Leonardo yüzüne belirsiz bir ifade takınarak. Ah, ben de öyle düşünmüştüm, dedi rahip ve hâlâ neşeli görünüyordu, çünkü bana kalırsa Burkard'ın sekreterinin başına talihsiz bir olay gelmiş, şöyle ki, bu kâğıtları düşürmüş olmalı, zira üst kısımlarında küçük bir KOPYA ibaresi bulunuyor, bu da orijinal değil demek, sekreter de muhtemelen bu yüzden kâğıtları elinde taşıyordu ve muhtemelen sizin mahallenizden geçerken düşürdü, ama bunun farkına varamayarak büyük bir aptallık yapmış oldu. Peki ya neden? Çok basit, burada Burkard'ın eskiden yapmış olduğu ve çok uzun yıllar önce gerçekleşmiş olduklarından dolayı Roma'da çok az insanın bildiği birçok kepezelik yer alıyor, ancak o zamanlar bile Papalık yönetiminden yalnızca birkaç kişinin haberi vardı olan bitenden. Rahip bize Burkard'ın gençken bir dolu skandala karıştığından söz etti, hırsızlık yapıp yalan söylemiş ve sahtecilik yapmış, ne sefil bir hergele olduğunu herkesin bildiği kendi şehri Strazburg'dan ayrılmak zorunda kalmış. Bu kâğıtlar, dedi rahip, o zamanlar olan bitenlerin resmi belgeleriydi, şöyle ki: Burkard gençken Strazburg'daki Piskopos Vekilliği'nde bir iş bulmuştu kendine, vekil onu resmi belgelerini yazıp kopyalayan kâtiplerinden biri yapmıştı. Çok para kazanmıyordu ama tartışmasız bir biçimde keyifli bir işti yaptığı; ve şöyle düşünüyordu, zamanın neler getireceğini kim bilebilir? Ayrıca yatacak bir yeri vardı, zira vekilin tüm sekreterleri adamın evinde kalıyor ve her birinin kendine ait bir odası bulunuyordu.

Ancak güzel günlerden bir gün vekilin evinde bulunan bir kılıç ortadan kaybolmuş ve kimse hırsızın kim olduğunu ve kılıcı neden çaldığını bilmiyormuş. Ardından Burkard'ın iş arkadaşlarından birinin odasından bir florin çalınmış. Hırsızın kim olabileceğine dair herkes kafa patlatmış ve nihayet birileri Burkard'ı suçlamış, odasını aradıklarında, kı-

lıçla paranın bulunması büyük bir skandal yaratmış, evet, ama çok daha korkunç bir şey varmış. Burkard bir süreden beri doküman sahteciliği yapmaya başlamış, örneğin evlilik nedeniyle askerlikten muaf olma belgelerinde: Tüm yazıyı hazırlıyor, ancak isim kısmını, aslında böyle imtiyaz hakkı bulunmayan bir çiftin kendisine yeterli para ödemesi halinde doldurabileceği şekilde boş bırakıyormuş. Bu iş onun için çocuk oyuncağıymış, çünkü bu tür belgelerde kullanılan parşömen ve mühürler Burkard'ın her an elinin altında bulunuyormuş, her doküman için kullanılan formu biliyormuş ve ayrıca sahte belgeleri odasında huzur içinde tamamlatabiliyormuş da.

Bunun üzerine Burkard Strazburg kilise mahkemesine çıkarılmış ve pratikte hayatı sona ermiş artık, zira suçlu damgası taşıyormuş ve kimse ona iş vermeyecekmiş. Tek yapabileceği şey bir başka şehre gitmekmiş, ama yolculuk için gerekli parayı Burkard'a kim verecek ve yeni bir iş bulana dek neyle geçinecekmiş? İşte orada bir mucize olmuş ve birileri Burkard'a yardım etmeye karar verip (kim olduğu asla öğrenilemedi) ona yalnızca Strazburg'dan değil, tüm Almanya'dan çıkıp Roma'ya gelmesi için para vermiş.

Burkard Roma'da derhal diğer Alman ve Alsaslılarla bir araya gelmiş, nitekim benim de daha önceden farkına vardığım üzere, sayın efendim, burada, papanın şehrinde, Almanya'dan gelmiş olan sayısız insan bulunmaktadır, ancak bunun sebebini rahip bana daha açık bir şekilde izah etti. Buraya gelen Almanlar asla çalışmak niyetinde değillermiş, Fransızlar ile İspanyollar da öyle, aslında İtalyanlar bile, çünkü Roma'da neredeyse hep güneşli bir hava var ve gökyüzü masmavi ve insanlar neşeli ve gülmeyi seviyorlar ve kadınlar ateşli, hep gülüyorlar ve kavrayamayacağınız kadar büyük, tombul memeleri bulunuyor, beraberlerinde sürüklerlerken insanın sorası geliyor adeta, taşımanıza yardımcı olabilir miyim? Her halükârda Roma'dakilerin hiçbirinin parmağını bile oynatmaya niyeti yok ve eğer ellerin-

den gelse tüm gün gezinip şehirdeki tüm güzel yemekleri yiyecek, kadınları gözleyip karpuzlarını taşıırken çektikleri yorgunluğu izleyecekler. Bu yüzdendir ki, yalnızca rahipler değil, tüm dünyadan insanlar Roma'ya gelmekte ve imtiyazlı bir görev edinme peşindedirler, örneğin düzenli bir gelire kavuşabilecekleri bir kilise unvanı gibi, ama bunun için pislığe batmak ve yalnızca para toplamak gerekiyor, bunun ne kadar nazik bir konu olduğunu anlıyor musunuz sayın efendim? Alman rahibine bakılırsa, bazı rahip yardımcılığı ya da kilise görevlisi konumları bulunuyormuş, ki papa tarafından imzalanan bir belgede Almanya'daki şu kilisenin rahip yardımcılığına atandınız veya işte Fransa'daki şu katedralde şu göreve getirildiniz gibi ifadeler yer alıyormuş, ama aslında oralara hiç gitmiyormuşsunuz, hatta o şehrin kilisenizin sınırları içinde olup olmadığını bile bilmiyormuşsunuz, ama maaşınızı alıp Roma'da mutlu ve neşeli bir yaşam sürdürüyormuşsunuz. Burkard da Roma'ya gelince bu tür bir görev yakalamak için uğraşmış ve başarılı da olmuş, zira parmağınızı bile kıpırdatmamanız gereken işlerden çok iyi anlıyormuş kendisi, yani imtiyaz ve ağır çalışma istemeyen memuriyetler ve Strazburg'da yapması gereken işi gibi tüm gün boyunca yazı yazmasını gerektiren işler. Ancak ilk olarak bir kardinalin hizmetine girmeyi denemiş, ki bu çok önemliymiş, çünkü imtiyazları herkesten önce kardinaller için çalışanlar elde ediyormuş. Zamanla Burkard efendisinin kışını yalamasını çok iyi becerdiği için bir kardinalden diğerine geçmiş ve topladığı imtiyazlar sayesinde artık Strazburg'daki gibi hırsızlık yapmasına gerek kalmamış. Ama çok kolay bir şey değilmiş bu, çünkü her bir Alman, Burkard'ın sahip olduğu imtiyazları istediğinde belli bir işlemden geçmesi gerekiyormuş ve diğer kızgın Almanlar intikam almak için Burkard'ın hırsız ve sahtekâr olduğunu söylemişler ve Burkard da her defasında bu ifadelerin doğruluğunu itiraf edip yıllar önce Strazburg'da çevirdiği dolapları açıklamak zorunda kalmış ve her seferinde öfkesin-

den çatlayacak hale gelmiş, zira kendine güveni tam, gururlu bir adammış.

Rahibin, Burkard'ın kendi şehrinde ne kötü bir üne sahip olduğunu ve çevirdiği dolapları ayrıntılarıyla bir zevk içinde tatlı tatlı anlatışı beni şaşırttı, tüm rahipler gibi çok sessiz ve dikkatli konuşmasına rağmen o kadar keyif alıyordu ki, bana kalırsa Burkard'dan nefret etmiyordu ama bu kadar yükseklerle tırmanıp seremoni şefliğini kapması adamı sinirlendirmişti sanki, kıskançlıktan Burkard'ı kötölemek için her şeyi söylüyordu. Ama dürüst olmak gerekirse, sayın efendim, cehennemdeki iblisler bile samimiyet içinde yaşamıyorlar ki, tam tersine, birbirlerinin kuyularını kazmaya çalışıyorlar, cehennemin tam da dibinde yaşamakta olan Alsaslılar ile Strazburglular bunu birbirlerine yapmasalar garip kaçardı, sizce de öyle değil mi?

Nihayet, diye açıkladı rahip, Burkard Roma'ya gelen tüm Almanların arzu ettikleri şeyleri elde etti, zira zekâsı sayesinde inanılmaz miktarda imtiyaz toplamış ve hatta kendisine iyi para kazandıran yüksek konumdaki Papalık seremoni şefliğine kadar gelmişti. Leonardo'ya tam, baba, genç rahibe teşekkürlerimizi sunup yolumuza gidelim, diyeceken, çünkü hikâyenin neredeyse tamamını kavramıştım, izah edilmesi gereken bir mesele daha bulunduğu geldi aklıma, lanet olası Latince ile ilgili bir şeydi yine, Burkard'ın çalışma odasına gizlice girdiğimde günlüğünde okumuş olduğum Poggius Mercurio detur cümlesi. Fırsatı kullanıp rahibe sordum, bir soru daha sormama izin verin lütfen, şu Poggius Mercurio detur ne anlama geliyor?

Rahip bu soruyu beklemiyordu ve ne söylemesi gerektiğini bilemedi, dedi ki, hımm, yalnızca üç adet kelime, bu şekilde iyi anlayamıyorum, çünkü detur verilmesi gerekir anlamına geliyor, ama öncesi ve sonrasındaki cümleler olmadığı için hangi manada olduğunu bilemiyorum, ama söyle-sene delikanlı, nerede okudun bu cümleyi? Bu kâğıtlardan bir diğerrinin üstünde yazıyordu, ama misafirhanede bırak-

tım, diye güzel bir yalan kıvırdım. Ah, anladım, dedi rahip, acaba gidip bu kâğıdı alıp gelebilir misin? Kurban ben miyim, dedim kısa bir aranın ardından ve mevzu unutulsun diye babamın yorulduğunu ve dinlenmesi gerektiğini söyleyecektim. Ama ağzımı açamadan rahip bağırды, evet, bravo, bir kurban olabilir, zira senin de bildiğin üzere eski Romalılar tanrılarına kurban keserlerdi ve Merkür de kesinlikle bunlardan biriydi, ama Tacitus'un da dediği gibi bunu Almanlar da yaptılar. Öyle mi, bu nerede yazıyor, diye sordu, bu ana dek sessiz kalıp, sanki aklından kimsenin anlayamayacağı çok önemli şeyler geçiyormuş numarası yapmasına yarayan bildik ifadesiz suratını takınmış olan Leonardo, gerçi şimdi sakalsız ve uzun saçları yokken pek o kadar etkili olamıyordu.

Tacitus'un Germania'sında yer aldığı üzere, dedi rahip, eski Almanlar Merkür, Jüpiter, Mars vs.'ye kurban keserlerdi. Bunu aslında kendiniz de okuyabilirsiniz, elimde bir kopyası bulunuyor (aman ne güzel, diye düşündüm) ve bunu söyleyerek sandığından çıkardığı kitabın sayfalarını karıştırmaya başladı. Hımm, bir bakalım, işte burada, buldum. Okumamız için uzattı ve o kadar ilginçti ki kopyalayabilir miyim, diye sordum. Leonardo'dan bir parça kâğıt ile kalem aldım (her boş anında gökyüzünden düşen aletlerini çizmek için daima cebinde taşıyordu bunları) ve şu satırları not ettim sayın efendim:

Deorum maxime Mercurium colunt, cui certis diebus humanis quoque hostiis litare fas habent. Herculem et Martem concessis animalibus placant. Pars Sueborum et Isidi sacrificat : unde causa et origo peregrino sacro, parum comperi, nisi quod signum ipsum in modum liburnae figuratum docet advectam religionem. Ceterum nec cohibere parietibus deos neque in ullam humani oris speciem adsimulare ex magnitudine caelestium arbitrantur: lucos ac nemora consecrant deorumque nominibus appellant secretum illud, quod sola reverentia vident.

Yani kısaca Almanların Merkür'e diğer tüm tanrılardan daha çok hürmet ettikleri ve belli günlerde Merkür'e insan kurban edilmesine bile izin verildiğini anlatıyor metin, nasıl bir hayvanlık olduğunu görüyor musunuz, sayın efendim? Tacitus daha sonra Herkül ve Mars'a hayvan kurban edildiği ve Sueviler adındaki Alman kolunun İsis'e de kurban kestiklerine dair bizi ilgilendirmeyen konulardan bahsediyor, ama esas önemli olan şey Tacitus'a göre Almanların böylesine iğrenç bir şeye kalkışmış olmaları, oracıkta Leonardo ile benim aklımızdan geçenleri düşünebiliyor musunuz?

En sonunda, kusura bakmayın, dedim, ama bu Merkür'le olan hikâye bana pek anlamlı gelmiyor, örneğin Almanlar daha önemli bir başka tanrıdansa neden özellikle ona kurban kesmişler? Ah, sanırım Tuiscon'dan söz ediyor-sun, dedi rahip, eski Almanların tüm tanrılarının atasından. Bunu maalesef bilmiyorum delikanlı, ancak sana şunu söyleyeyim, burada, Roma'da çok çalışkan bir adam var, ki Annius von Viterbo'dur adı ve neredeyse üç yıl önce Babil zamanlarından kalma Berossus adındaki bir rahibe ait olan manüskriptleri keşfetti kendisi. Bu rahip, Tuiscon'un Nuh'un soyundan geldiğini ve Almanların da Büyük Tufan'a kadar uzandıklarını, dolayısıyla da dünyanın en eski halkı olduklarını iddia ediyor, hatta farklı halkların kimlerin soyundan geldiklerini de bulmuş, örneğin İngevonlar İngevon'a, Sueviler Suevi'ye, Herminonlar Herminon'a ve bu şekilde devam ediyor, önemli bir keşif bu, sizce de öyle değil mi?

Ama ben artık rahibi dinlemiyordum, tek düşünebildiğim şey kurban edilen insanlar ve dört balta darbesi ile yarılan İspanyol Poggius'un kafasıydı.

Sadık hizmetkârınız
Salai

Benim Asil Efendim,

dâhiyane fikirleriniz uçup gitmeden etrafa dağıtabilecek kadar zeki olduğunuz için, Leonardo ile benim ölü şehire yaptığımız ziyaret ile manüskript uzmanı ve Alman rahiple konuşmalarımızın sonrasında olan biten hemen her şeyi anladığımızı çoktan kavramışsınızdır, size bir kez daha açıklayayım, ki bu konuda çok sevinçliyim, zira siz benim seve seve hizmet ettiğim iyi yürekli efendimsiniz, her ne kadar avansımı henüz ödememiş olsanız bile, neden bahsettiğimi biliyorsunuzdur belki de.

İlk olarak: Alaman Strazburgluların hepsi şeytanın hizmetkârlarıdır ve ona yaranabilmek için papaya zarar verecek bir ihtilal hazırlığındalar, çünkü Hristiyan Kilisesi'ni kendilerine uyacak şekilde baştan inşa etmeyi ve İsa'nın yeryüzündeki eserini yıkmayı istiyorlar. Musa'yı şeytan boynuzlarıyla resmeden Diebold'un arkadaş çevrenize ait olması bir tesadüf değil, ki bir de şu adı Almancada şeytan anlamına gelen Toefl var, ayrıca cehennemin girişi tesadüfen Strazburg Katedrali'nin tam altında bulunmuyor ve papa Fransa'daki Bohemya ile Lombardiya'da kara büyüyle uğraşıp şeytana tapınan Adamit tarikatlarına karşı savaşmakta, Ciolek'in de bana demiş olduğu gibi, sayın efendim, birkaç tahtası eksik olmayan herhangi biri burada neler olup bittiğini anlayabilir.

Dördüncüsü: Strazburglular ile bu antikçiler, daha doğrusu İsa karşıtları, Papa Borgia'nın arkasından en beter dedikoduları yayıyorlar, ki böylece şunu diyebilecekler: Roma'daki kilisenin ne biçim bir batakhane olduğunu görüyorsunuz, gerçekten de o kadar çok skandal ve rezalete yatkınlık yapmakta ki sil baştan yenilenmesi gerekiyor. Ve ar-

dından bu İsa karşıtları, kendi içinde tamamen Alman olan yeni bir kilise oluşturabilecekler sayın efendim ve bunun mümkün olmadığını söylemeyin bana, zira burada, Roma'da öğrendiğim üzere Kilise'nin içinde de hizipler bulunuyormuş, yani tüm müminler ve rahipler ve piskoposlar arasında bir bölünme; ve aynı anda iki ya da üç papa hüküm sürüyor ve bu da büyük bir karmaşaya yol açıyormuş, daha önce de böyle bir ayrılık olmuşmuş ve oldukça da uzun sürmüş; peki ya ikinci bir kez neden olmasın?

Üçüncü ve sonuncusu da: Bu tür bir karmaşayı hazırlamak kolay değil elbette, yalnızca papa ile Valentino'nun itibarını düşüren iftiralar yeterli değil, hayır, tüm insanların İsa'nın bir tek kilise istediğini unutmaları gerek, çünkü iki ayrı kilise istemediği kesin, dolayısıyla da antikçiler, yani gerçek isimleriyle İsa karşıtları, uzun zaman önce işe koyulup yazarların asla var olmamış eserlerini uydurmaya başladılar, örneğin Tacitus'un Germania'sı, o saçmalığı düşününce hep gülesim geliyor, ama şunu söyleyebilmek korkunç derecede önemli, heh, en güzel, en asil ve en eski kökenlerin size ait olduğundan haberdar mısınız ey Almanlar? İtalyanlar antik Romalıların kökeninden gelmekte ve tarihinizde hiçbir zafer ile şeref bulunmadığını söylerken sizlere İtalya'da barbar ve cahil muamelesi yapıldığını biliyor musunuz? Şimdi, ey sevgili Alman, yalancı ve düzenbaz İtalyanlar tarafından söylenen iftiralardan başka bir şey değil bu. Poggio Bracciolini'nin henüz ortaya çıkarmış olduğu Tacitus'un söylediklerine bir bakın hele: Sizler İtalyanlardan daha değerlisiniz, çünkü kökleriniz en az onlar kadar eski ve üstüne üstlük daha şerefli, zira antik Almanlar dürüst, mütevazı insanlardı, cesur savaşçılardı, eh Tacitus gibi eski bir Romalı bile kendi insanlarına diyor ki, sevgili Romalıları, bizler alçak insanlarız, buna karşılık Almanlar şerefli ve saf bir ruhları bulunmaktadır, bunun Roma açısından ne kadar utanç verici bir durum olduğunu gözünüzün önüne bir getirin, sayın efendim.

Beşincisi: Strazburglu İsa karşıtları, insanların antik Romalılar devrinde, yani İsa ve Meryem Ana'dan önceki zamanlarda, her şeyin muhteşem ve görkemli olduğunu sanmaları için daha sonra kim bilir kaç tane şiir uydurdular. Aralarında anlaşıp aynı anda açıklamalara giriştiler, şurada eski bir elyazması buldum, ben orada bir tane buldum, benimkisi beş yüz yıllık, benimki en az bin yıllık, benimki bilinmeyen başyapıtları içeriyor, benimkinde izlerinin kaybedildiği sanılan önemli kaynaklar yer alıyor; ve sade insanlar tüm bunları yutarak, vay be, dediler, şu antikçiler ne kadar yetenekliler ki tüm bu eski ve değerli nesneleri buluyorlar! Ve İsa ile Bakire Meryem'in öncesinde dünya ne kadar güzel ve kıymetli bir yerdi, İsa iyi biri ve Meryem Ana da öyle gerçi, ama yine de antik Roma, Hristiyanlar yüzünden mahvoldu.

Daha sonra antikçiler güya antik manüskriptlerde buldukları kitapları yayımlayarak herkesi kızdırdılar, ama bunları kendileri yazmışlardı ve gerçekten de, Poggius ile arkadaşlarının Latinlerden bile daha iyi Latince konuşup yazdıklarını Leonardo bana ta başından söylemişti, öyle değil mi sayın efendim? Ve basım işini de kendi başlarına yaptılar, zira Ciolek'in anlattığı üzere matbaayı keşfeden Guttenberg de Strazburg'da çalışıyormuş ve kalkıp da bunun bir tesadüf olduğunu söylemeyin bana sayın efendim, çünkü buna en aptal adam dahi inanmaz.

Böylece insanlar İsa ve Bakire Meryem'dense bu putperest şair ile yazarları, hatta eşi görülmedik derecede ahlaksız olan şiirlerin yazarı Ovid ve fahişe ile boynuzlama hikâyelerini daha çok düşünmekteler. Birçok antikçinin kendi kendilerine aşk şiirleri, hatta ahlaksızlıklarla dolu roman ve fıkralar yazmaları da bir tesadüf değil, de la Campana lokantasındayken Toefl'in anlattığına göre, Poggio Bracciolini de bunlardan biri. Ve bu böyle devam ederse sonuçta diğer insanların pisliklerini okumak normal bir durum haline gelecek, hatta belki de insanlar bunu beğenip değer verecekler,

o tür saçmalıkların saygıdeğer eserler olduğu ve herkesin hayaları ya da memeleri gözüken portresini yaptırdığı bir dünyanın gerçekten var olduğuna inanacaklar, ancak antik zamanlardaki örnekler, gerçek Roma heykelleri, Mikelanj gibi bir heykel ustasının atölyesinden çıkıyordu. Ne demeliyim, sayın efendim, böyle bir şeyin olmadığı apaçık ortada, insanoğlu Âdem'le Havva zamanlarından bu yana çıplak dolaşmıyor ve bir kadınla yattığımda bunu arkadaşlarıma ya da en fazla size anlatırım ben, zira siz bu tür şeyleri anlayan birisiniz, ancak bu tür bir olayı tüm dünyanın okuması için asla yazmam, hem ayrıca tüm kadınlarım benimle yatmak istiyor, sizce de öyle değil mi?

Hay aksi, nerede kalmıştım? Her halükârda şeytan ve arkadaşlarının, insanların İsa'nın yaşadığına inandıkları yerlere sızmadan büyük keyif aldıklarını söylemek isterim, Strazburgluların en kutsal şehirde, Roma'da yaşamalarının sebebi de bu, hem de en önemli görevlerde ve birbirlerini de kolluyorlar, bu yüzden de de la Campana lokantasında oturup ne isterlerse konuşabiliyorlar, papanın aleyhinde bile, çünkü onlara yardım eden Almanlar tamamen gizliler, örneğin Burkard şeytanlıklarını rahatça uygulayabilmek için Papalık seremoni şefi oldu, çünkü insanlar papaya, dolayısıyla da Leonardo'dan daha büyük bir üçkâğıtçı olmasına rağmen Burkard'a güveniyor. Zira Burkard ve Sanders, papanın bütün işlerine hâkimler ve onun hakkında bir şey söylediler mi herkes inanır. Bu yüzden Papa Borgia'nın törenlerine dair iki adet günce tutuyorlar, gerçek bir metin, ki Burkard'ın çalışma odasında görmüştüm onu ve içinde yalnızca işlerle ilgili sıkıcı şeyler yer alıyor, ama yalanlarla dolu diğer günceyi Almanlar ölü şehirde saklıyorlar ve Leonardo ile birlikte onu Sander'in ellerinde gördük, Sander ve Burkard günceye papayla ilgili bir dolu yalan aktarıyorlar ve hatta artık daha fazla hikâye bulamadıkları anlarda Boccaccio'nun edepsiz fabllarına başvuruyorlar. Şunu da göz önüne almak gerekir ki, sayın efendim, Alman rahibin anlattığı

üzere Burkard henüz genç bir serseriyken bile sahtecilik yapıp insanları kandırıyormuş, eh şimdilerde keyfine göre neler yaptığını göz önüne bir getirin, zira yığınlarla parası var ve önemli bir pozisyonda artık. Her halükârda papa ile ilgili bu meşum dedikoduları hazırlayan sahtecilerin hepsi Alman: Zaten şiş suratlı adamın bizi götürdüğü yaşlı adam da Almanların, örneğin şu dünyanın yarısına Almanya'nın tarihi ile ilgili efsanevi saçmalıkları anlatan Trithemius gibi, sahtecilik ve düzenbazlık işlerinde son derece becerikli ve tecrübeli olduklarını söylemedi mi?

Bu papa öldüğünde İsa karşıtları, Burkard'ın, içinde Romalı Almanların papaya iftira atmak için uydurdukları saçmalıklara dolu olan sahte güncesini meydana çıkartacaklar, ki orada yazanlar, sayın efendim, de la Campana lokantasındayken kendi kulaklarımla duyduğum zırvaların ta kendisi, örneğin neymiş, Floransa Noterî'nde papanın Türklerle asla yapmadığı bir anlaşmaya dair kanıtlar bulunuyormuş, ya da sizin de bildiğiniz gibi, sayın efendim, şu Valentino ve kız kardeşi Lucrezia'nın papanın yeğenleri değil, öz çocukları olduğu zırvalığı ve bunun gibi şeyler.

Ancak Almanlar, Strazburglular, İsa karşıtları, Alsashılar ve benzerlerinin planı suya düşme tehlikesi taşıyor, çünkü papanın bizzat kendisi Kilise içinde büyük, genel bir reform hareketine girişti ve bu reform tamamlandığında skandallara kızıp Roma Kilisesi'nin temelden değişmesini istemek ve yeniden bir ayrılıktan söz etmek mümkün olmayacak artık. Ayrıca papanın, üstünden dumanı tütmede olan bir yeğeni var, Valentino'nun ta kendisi bu; ve ordusu, İtalya umurlarında bile olmayan küçük İtalyan devletlerine sopayı basıyor. Nitekim bunlar kendi milletleri gürültücü olduğu ve sınırlarına dokunduğu için, heriflerin konuşmalarını anlamasalar bile, yabancıların aralarına sızmalarına izin veriyorlar. Yani ne yapıyor bu İsa karşıtları? Papanın reformunun başarısız olmasını istiyor ve ona zarar vermek için küçük İtalyan devletleri arasındaki anlaşmazlıkları kullanıyorlar. Böylece

papanın başına devasa bir kaos örüyor ve Türklerle anlaşır Hıristiyan inancına ihanet ettiğine dair dedikoduları yayıyorlar, ki aslında papa Türklere karşı verilen savaşı daima yönetmek istemiştir, ayrıca maskesini düşürecek olan mektupların bulunduğu Floransa Noteri'ne dair yalanları da yaymaktalar. İtalyan devletleri için gerçek olamayacak kadar hoş bir durum bu tabii, papaya istedikleri gibi çamur atabilecekler, dolayısıyla İsa karşıtları birleşip bu iftiraları tüm yurda ve hatta yurtdışına yayacaklar. Ermeni rahibin söylediğine göre, bu esnada, aynı zamanda İsa karşıtlarının dostu olan herifler papaya, Türklere karşı verilecek olan savaş için tam kırk bin Venedik dükası ödünç vermişler. Dorothea'nın babasının evinde toplanan Almanlar ile Strazburgluların masalarının üstünde neden o kadar çok para gördüğümü biliyorum artık: Hafif budala birisi, elbette o parayı Santa Maria de l'Anima Kilisesi'ni yeniden inşa etmek için topladıklarını sanacaktır, ama bana kalırsa papaya Türklere karşı verilen savaş için ödünç vermek istedikleri paraydı bu, şu Ermeni rahibinin söz ettiği kırk bin Venedik dükası.

Papa genç bir kardinal olduğu günlerden bu yana Türklerle karşı savaşmak istemişti, dolayısıyla bu heriflerden aldığı parayla nihayet amacına ulaşabileceği için artık çok sevinçlidir. Ama kilise reformuyla uğraşmak yerine bu işle ilgilenerek zaman kaybediyor ve ayrıca Kopernik'in bana dediği üzere bu herifler tüm İtalyan bankacılarını yollarından uzaklaştırıp en kuvvetli bankacılık gücü haline gelmişler, sadece burada değil, Fransa, Almanya gibi dış ülkelerde de, dolayısıyla bir savaş açmak ya da başka işler yapmak isteyen herkes er ya da geç bu İsa karşıtları ile Alsaslılara başvurmak zorunda, yani neler olacağını hayal edebiliyor musunuz, sayın efendim, bu İsa karşıtları parayı yalnızca kendi dostlarına verecekler.

Her halükârda bu karışıklıkta papanın kilise reformuna ayıracak vakti kalmıyor ve böylece Kilise'yle ilgili karalama ve edepsizlikler durmaksızın yollarına devam ediyor, er ya

da geç tüm Almanlar diyecek ki, ey ahali, Tacitus'un da gs-terdiği üzere bizim kendimize ait bir tarihimiz var, nihayet kendi kilisemizi de kuruyoruz, Roma ne yaparsa yapsın. Ve gerçekten de, Campana'daki sarhoş Almanlar, Wimpfe-ling'in günlerden bir gün Almanya'ya Kilise'yi tamamen re-forme eden bir adamın geleceğini söylüyorlar ve Strazburg-luların yaymak istedikleri kaos konusunda bu kadar acele etmelerinin sebebi de bu, küçük planları hakkında aceleleri var ya da yok, ama kanımca sayın efendim, Almanların planlarını ortaya koymaları için birkaç yıl daha beklememiz gerekecek.

İspanyol Poggio büyük ihtimalle bu hikâyenin kokusunu aldı, belki de Sander'in Boccaccio'dan okuduklarını gördü ya da Sander'in uğraştığı başka kim bilir neleri; ve böylece Almanların havasını koklayıp köylüleri sorguya çekmek üzere Dorothea'nın da yaşamakta olduğu kye gitti. Ne ya-zık ki Almanlar bunun farkına vararak onu kendi hizmetk-rına ldrttler, yolunu şaşırmış zavallı adamın tekiydi muhtemelen; ve kolayca ikna etmiş olmalılar, ya da kim bi-lir, içmesi için şarap filan da vermiş olabilirler. İspanyol Pog-gio'yu katleden kesinlikle onlardı, zira "Poggius detur Mer-curio" cümlesi, "Poggius Merkür'e kurban edilmelidir" an-lamına gelmektedir ve bu fikir Tacitus'un Germania'sından gelmektedir, zira hatırlayacağınız üzere Almanlar Merkür'e insan bile kurban etmektedirler, dolayısıyla bu manyaklar, Burkard ve arkadaşları, fena halde sinirlerine dokunacağını anladıkları anda eski Almanların yaptığı gibi İspanyol Pog-gio'yu öldürdüler. İspanyol Poggio'yu Strazburgluların l-drdğne dair kanıt, çalışma odasındayken okuduğum günlüğünde yer almakta, nitekim Poggio'nun ölüm haberi küçümsemeyle yazılmıştı ve üç satırdan fazla yer kaplama-maktaydı.

Yani durum çok açık, sayın efendim, ama tam olarak an-layamadığım iki konu daha var ve şimdi onları da size akta-racağım.

İlki, Roma'ya geldiğimden bu yana ilgilenmekte olduğum kadınların kaybolmuş olmaları, ki bu işin de arkasında Strazburglular çıkarsa şaşımam, zira bu hikâyede birileri ortadan kaybolduğunda ya da öldüğünde mutlaka onlara rastlıyoruz. Peki ama Leonardo ve beni niye yok etmediler? Çocuk oyuncuğu onlar için, hem işlerine burunlarını sokan iki kişiyi yakalamış da olacaklar.

Pek anlayamadığım ikinci şey ise Ciolek'in söyledikleri. Yani Poggio Bracciolini'nin, Tacitus'un Germania'sını, yani Strazburglular ve şeytan dostlarının tuttuklarını koparıp tüm bu karışıklığı hazırlamalarını sağlayan şu kitabı, tam da bu sırada uydurması nasıl mümkün olabilir? Peki ya Poggio Bracciolini'nin Almanların barbar ve duygusuz insanlar olduklarını söylemesine ne demeli?

Ancak bu son iki soruyu bir tarafa bırakmam gerekiyor sayın efendim, çünkü Leonardo ve ben bu hikâyeden öğreneceklerimizi öğrendik ve Leonardo'nun araştırmasında nihayet bir adım ileri atabiliriz, ama olan biteni hemen kızıp köpüren, farklı şeyler düşünen ve engizisyonu beklemeden Leonardo'nun hayalarına saldıracak olan Valentino'dan önce Grassi'ye aktarmak akıllıca olacak.

Daima itaatkâr kulunuz Salai

64.

Akla Gelen Tüm İyilikleri Hak Eden Efendim,

hikâyenin tamamını dinlediğinde Grassi'nin ağzı şaşkınlıktan öyle açıldı ki çenesi neredeyse ayakkabılarının ucuna değecekti ve dedi ki, Bay Leonardo, oğlunuz ve siz gerçekten de inanılmaz keşiflerde bulundunuz ve bunları derhal efendime bildirmem gerekiyor, yani Valentino'ya, zira olan

bitenden derhal haberdar edilmezse vahŖi bir hayvan gibi kuduracaktır, ama Ŗunu da biliniz ki eğer hikâyenizin en küçük ayrıntısında bile gerçek olmayan bir yan varsa, kıcıımızdan girip boğazımıza dek uzanacak olan kor demirlere hazırlıklı olmalıyız. Zira rapor ettiğiniz ağırlıkta ithamların, elde belli bir düzeyde kanıt bulunmadan yapılması mümkün değil, dolayısıyla sizden kanıt bulmanızı istemiŖtim, neredeler?

Benim babalık bunun üzerine sanki boğazına bıçak dayanmıŖ gibi ürperdi, ciddi düşününce hakikaten de suçlamaları kanıtlamamız gerekiyordu, çünkü Boccaccio'nun da içinde yer aldığı Burkard'ın günlüğünü ölü Ŗehrin içinde kim bilir nereye saklamıŖlardı ve Valentino'yu oraya götürüp bir ay boyunca kitabı arayıp bulamayabilir ve sonuçta ölü Ŗehre yeni bir isim vermesine neden olabilirdik, ki bu da kesik hayalar Ŗehri olurdu, kesilen hayalar da Leonardo ile benimkiler olacaktı. Ayrıca kendisini gizlice izlediğimizi fark ettikten sonra Sander'in günlüğün kopyasını nereye götürdüğünü kim bilebilir, taŖtan evinde saklaması büyük aptallık olurdu. Ve Almanlar da artık ölü Ŗehre kesinlikle dönmeyecekler ve Dorothea da kim bilir nerede yaşıyor. Derken Leonardo, Grassi'ye bodrum katındaki sahte mühürücü yaŖlı adamdan söz etmeye baŖladı, ancak Grassi mühürleri görmek istedi ve biz de onları çoktan ŖiŖ suratlı adama geri vermiŖtik bile. Bunun üzerine Grassi yaŖlı adamı ziyaret etmek istedi ve biz de ona adamın Pozzo Bianco bölgesinde yaşadığını söylemek zorunda kaldık, ama ŖiŖ suratlı adamın bizi tam olarak nereye götürdüğünü bilemiyorduk. Pekâlâ! Bu adamın adı ne ve onu nerede bulabiliriz, diye sordu Grassi. Salai, oğlum, kâğıdı çıkart, dedi Leonardo. Hangi kâğıdı baba? Ŗu Bramante'nin verdiği, adamın adı ile yaşadığı sokağın yazılı olduğu kâğıt. Ama baba, o kâğıt sizde. Hayır. Öyle. Bende yok diyorum. İnanın bana, sizde. Bay Grassi, Bramante'ye sorabiliriz... diye kekeleydi benim babalık, ama Grassi'nin bu tür oyunlara karnı toktu,

delirdiniz mi siz, bu çok gizli bir konu ve şimdiden çok fazla insanın haberi var, bir tek Bramante gibi büyük bir sanatçıyı rahatsız etmediğimiz kalmıştı, Tanrı bilir çok daha önemli işleri vardır, dedi. Leonardo o esnada kıskançlıktan altdudağını ısıırıyordu, çünkü hiçbir zaman yapacak bir işi yoktur, dudağını ısıırınca canı yanmasına rağmen gıkını bile çıkarmadı. Derken Ciolek, Kopernik ve Iligi isimlerini ve bize anlattıklarını kekelemeye başladı, ama Grassi giderek kızırıyordu, çünkü bunları ona daha önce anlatmıştık ve elimizde kanıt yerine yalnızca tahminlerimiz bulunuyordu. Ben de Burkard'ın çalışma odasından yürüttüğüm kâğıtları çıkarıp Grassi'ye Alsaslı rahipten söz ettim, ama konuşurken bile Grassi'nin ne yapacağını tahmin edebiliyordum, nitekim Grassi kâğıtlara bakarak bunların uzun zamandır bilinen şeyler olduğunu ve Burkard'ın ne rezil bir herif olduğunu bildiğini, ancak bunun onun papaya atılan iftiraların arkasında olduğuna dair bir kanıt sayılamayacağını söyledi. İspanyol Poggio'nun katledilmesi olayının da bir faydası olmadı: Burkard'ın günlüğünde Poggius Mercurio detur cümlesini okumuştum gerçi, ama bunu kanıtlayabilecek durumda değildim.

Grassi bizi süzmeye başladığında, tamam, dedim, şimdi Leonardo'nun bir eşek olduğunu anlayacak, ama o şöyle devam etti, sizin gibi bir dâhinin, Bay Leonardo, kaynaklarını ele vermek istememesini anlıyorum, ancak elinizdeki bilgilerin yeterli olmadığını anlamalısınız, dolayısıyla da sizi kimin doğru yollara ittiğini Valentino'ya mutlaka söylemelisiniz. Grassi'nin tam olarak ne istediğini anlamadığımız için Leonardo ile karşılıklı bakiştık. Pekâlâ, tabii, diye kekeledi benim babalık sonunda, neden olmasın. Ama Leonardo hâlâ biraz şaşkın görünüyordu, hele de artık yaşlı bilge adamlar gibi sakalı yokken, dolayısıyla da Grassi Leonardo'nun ne söylemesi gerektiğini bilemediğini fark etmedi. İyi, çok iyi, dedi Grassi, bir muhbiriniz olduğunu biliyordum, çünkü sizinki gibi zor ve tehlikeli bir

soruşturma, Bay Leonardo, nerelerde araştırma yapmak gerektiğini bilen bir adamınız olmadan sürdürülemez, sizin de çok iyi ve deneyimli bir adamınız olduğunu sanıyorum, öyle değil mi? Elbette, sevgili Grassi, ne kadar zekisiniz, hemen her şeyi kavradınız, dedi Leonardo ölü bir gülümsemeyle, zira hayır desek Grassi kesin köpürecekti, lanet olsun, şimdiye kadar neyi tamamladınız ki; Valentino'nun verdiği soruşturma görevlerini mi yerine getirdiniz, yoksa restoranlarda oturup saçma sapan hikâyeler düzüp sarhoş mu oldunuz?

Beni derhal bu muhbire götürmenizi rica, hayır talep ediyorum Bay Leonardo, dedi Grassi, zira Valentino derhal söylediklerinizi doğrulayan en azından bir şahit olup olmadığı bulmamı talep edecektir. Efendime acilen bir ulak gönderip hazretlerimize karşı yapılan korkunç iftiralar hakkında önemli haberler getirdiğinizi paylaşacağım Bay Leonardo, iddiaların kanıtlanması gerekmektedir, ki kendisine sormadan bu işe girdiğimi de ekleyeceğim, zira vereceği emrin iddialarınızın araştırılması yönünde olacağına eminim. Valentino bir savaş adamıdır, dolayısıyla da ihtiyatlı davranma sanatını bilir ve gizli havadisler söz konusu olduğunda ise bunların nereden geldiğini daima bilmek ister.

Leonardo bir koyun postu gibi bembeyaz kesildi, çünkü Grassi'nin ortaya koyduğu şekilde bir muhbirimiz yoktu, hatta ona yakın bile değildi, dolayısıyla sözü aldı: Affedersiniz Bay Grassi, muhbirimizle derhal görüşmek istediğinizi söylediniz, ama derhal sözü ile tam olarak neyi kastediyorsunuz? Grassi de şöyle cevap verdi, haklısınız Leonardo, kusura bakmayın, sizlere konuşurken düşüncelerimin ne kadar hızlı hareket ettiğinden bahsetmedim, tıpkı yıldırım hızı ve kılıç keskinliğindeki Valentino gibi. Grassi bunları söylerken Leonardo ile benim gözlerimizin içine bakıyordu ve korkudan kıcımda bir karıncalanma hissettim ve kendi kendime şöyle düşündüm, oyy, Grassi'nin sözünü ettiği kor

demir deliğe dayandığında insanın kıcı demek ki böyle hissediyor. Şimdi, diye açıkladı Grassi, efendim Valentino bir şey iyi yapılmalı dediğinde mükemmel olması gerektiğini kastetmektedir, güzel dediğinde muhteşem demek istemektedir ve yakında dediğinde ise en kısa zamandan bile kısa anlamına gelmektedir. En kısa zamandan bile mi kısa? diye sordu Leonardo, ki onun kıcıda yalnızca karıncalanma değil, aynı zamanda demirin sıcaklığını hissettiğine emindim. Aksi yönde bir şey duymak istemiyorum, dedi Grassi sertçe, benim ağzımdan Valentino konuşuyor ve şimdi uçümüz birlikte yola koyulacağız.

Affedersiniz Bay Grassi, dedim, ama ben gelemeyeceğim, Leonardo sizi muhbirimize götürürken ben de kendisinin benden talep ettiği bazı önemli alışveriş işlerini tamamlayacağım, bir süre yanınızdan ayrılmamın sakıncası var mı acaba? Muhbirinize giderken bana Leonardo'nun refakat etmesi yeter, dedi Grassi, böylece olan biteni de etraflıca konuşabiliriz. Leonardo'nun korkudan aklını yitirmek üzere olduğunu gördüğüm için ona döndüm, pekâlâ babacığım, adamımıza ulaşmak için her zamanki sokağın her zamanki noktasına gitmelisiniz, şu el arabalarının her zaman boşaltıldığı yere, tamam mı? Leonardo'nun korkudan dili tutulduğu için ben Grassi'yle saygıyla vedalaşıp yoluma giderken yalnızca kafasını sallayabildi, budala herifin ona söylemeye çalıştığım şeyi anlamasını umut ediyordum, ama neyse ki tam ayrılırken gözlerinde bir parıltı gördüm, belki de neden o şekilde vedalaştığımı kavramıştı. Ancak artık izninizi rica edeceğim, sevgili efendim, zira bir avuç dolusu kızarmış balık yiyorum da, bir süreliğine yazmayı kesmem gerekiyor, çünkü parmaklarım yağlandı ve sevgili efendime verdiğim hizmetimin önemli bir parçası olan bu mektubu kirletmek istemiyorum.

Yılmaz hizmetkârınız

Salai

Pek Muhterem Efendim,

Leonardo ile ne korkunç bir dehşet içinde olduğumuzu tahmin edebilirsiniz, benim babalık üç saatte bir çift sert yu-murtayı haşlayamazken, evet hepsi doğru, hazretlerimizi karalayanlar gerçekten de Wimpfeling ile Burkard gibi Strazburglu İsa karşıtlarıdır ve bu adamlar Poggio Braccioli-ni gibi antik zamanları onore eden ve sahte yazılardan dağ-lar oluşturan İtalyanlar ile aynı fikirdedir, Burkard'ın da günlüğünü değiştirmiş ve Boccaccio'nun hikâyelerini içine katmışlardır, tüm Hristiyan Kilisesi'nin zarar görüp önce Almanya'da ardından da İtalya'da ortadan kalkmasını iste-mekteler, diyecek birilerini hızlı bir şekilde nasıl bulacaktı ki? İspanyol Poggio'yu ve muhtemelen bilgi vermek üzere Roma'ya giden köylüleri de öldürdüler zaten, hatta belki de benim takıldığım şu zavallı kızları bile, handaki şu hizmetçi kız ve merdivenin altındaki diğeri, adı neydi, ah evet Rosa; ve de şu kirli çamaşırları taşıyan kız.

Leonardo ile Grassi'den ayrıldıktan sonra, Leonardo'nun odasıyla ile kendi odamdan bazı şeyleri almak üzere derhal misafirhaneye koşturdum. Hizmetçinin birinden iki büyük masa örtüsü ile bir çarşaf aldım, ama bunlarla ne yapacağımı bilmek isteyince adama biraz para verdim ve o da daha fazla soru sormadı. Hizmetçi kızıdan bir haber olup olmadığını sordum, adam, hayır, dedi, hiçbir iz yok, ancak kırk yaş-larında başka bir kadın gelmiş beni aramış ve kızının çama-şırıcı olduğunu söylemiş ve bu çamaşırıcı kız da bir arkadaşı-na bizim misafirhanedeki tıpkı Antinoo'ya benzeyen çok tatlı bir gençle yattığını ve adama âşık olduğunu anlatmış-mış. Bir şeyden eminim, sayın efendim, kirli çamaşır sepeti-ni taşıyan kızdı bu ve ben misafirhanede onunla ilgilendik-ten birkaç gün sonra ortadan kaybolmuştu; ve annesi de kı-

zının arkadaşından bu Antinoo hikâyesini duyduğundan beri kızını arıyordu şüphesiz, hatta askerlere bile haber verilmişti, ah kaybolan kızın adı Giuseppina'ydı bu arada. Ayrıca şiş suratlı adam da sormuştu beni; ve gömlekler, ayakkabılar vs. için para isteyen başkaları da, kısacası tam bir kaos yaşanıyordu sayın efendim, ama bana Sander'den kalan parayı insanlara vermek istemiyordum, en azından sizin söz verdiğiniz para gelinceye dek.

Bu kan emicilerin ya da askerlerin beni bulamaması için misafirhaneden gizlice çıkıp Piazza Navona'ya koşturdum ve şans eseri iyi bir ödeme karşılığında (ne yazık ki Sander'in verdiği paradan yine biraz vermek zorunda kaldım, ama belki de Leonardo'dan biraz borç alırım) arabasıyla beni belli bir yere dek götürmeyi kabul eden bir köylü buldum.

Bu esnada Leonardo neyse ki bedeni ile hayatını koruması için ne yapması gerektiğini anlamıştı, sonuçta onun da bir beyni vardı, her ne kadar yalnızca, uçan aparatları gösteren muazzam resimler gibi hiçbir işe yaramayan şeyleri keşfetmekte kullansa da. Ve bu saçmalıkların sonunda herkes şöyle düşünüyordu, aman Tanrım, bu Leonardo ne salak bir adam! Ama size açıkladığım durumda olduğu gibi, kıcını kurtarması gereken hallerde Leonardo hızla zekileşiyor ve kendini zorlamaya başlıyordu.

Nitekim Leonardo da, Grassi'ye, bir araba tutarak kendilerini Dorothea'ya götürecek olan belli bir sokağa gitmelerini söylemişti, ki ikimizin Roma dışında arabayla gittiğimiz tek sokaktı burası ve her zamanki ile kastettiğim sokak da ancak burası olabilirdi, doğrusu bir gerzeğin bile kolayca anlayabileceği bir ipucuydu bu.

Yolculuk sırasında Leonardo (bana bunu sonradan anlattı tabii) Grassi'nin ona yönelttiği binlerce soruyu cevaplayacak durumda değilmiş, örneğin şunun gibi, söylesenize Bay Leonardo, nereye gidiyoruz ve bu muhbirin adı nedir? Leonardo gizemli adamı oynamış, ki o konuda çok iyidir, zira

kendisiyle konuşanların gözlerini yalnızca kendinin anladığı bilim ve FEL SE FE (hata yapmamak için büyük harflerle yazıyorum bunu) kelimeleriyle rahatça korkutabilir. Grassi kendisine bu soruları yönelttiğinde Leonardo şöyle demiş, bir saniye, bir saniye, sevgili Grassi, kısa bir süre içinde muhbirimizin fizyopatoproposognotik konularda büyük bir uzman olduğunu göreceksiniz, neden söz ettiğimi bildiğinizi var sayıyorum, büyük bir bilge ve modern pozitif bilim ustasıdır kendisi, anlıyorsunuz değil mi? Bunun üzerine burnunu yeniden hesaplama ve özel çizimlerle dolu not defterine gömmüş ve Grassi de demiş ki, ahh, elbette, tabii ki anlıyorum, ama söylesenize Leonardo, muhbirinizle buluşacağımız yer ne tarafta kalıyor? Bunun üzerine Leonardo başını not defterinden kaldırıp sanki Grassi kendisini muazzam önem taşıyan dâhiyane düşüncelerinden alıkoymuş gibi biraz da sinirli bir tavır takınarak şöyle demiş, sevgili Grassi, adamımızı yalnızca ruhani sezgiyle dolu bilge bir adamın kaldırılabileceği özel bir yerde bulacağız ve bunu kavrayamadığınızı söylemeyin bana, zira Valentino gibi bir adamın sekreteri nerede duracağımızı tahmin etmiştir bile çoktan, benim oğlan Salai bile hemen anlayıvermişti. Ve Grassi yeniden ağzını açtığında Leonardo demiş ki, sevgili Grassi, efendiniz Valentino için bir kale taslağı hazırlayabilmek amacıyla çok önemli çizimler yaptığımı görmüyor musunuz? Ama beni böyle sürekli bölerseniz bir hesap hatası yapacağım ve inşaat sırasında ya bir kule ya da sur devrilecek ve Valentino da çok kızacak. Ve ikna olmamasına rağmen Grassi çenesini tutup beklemiş, zira Valentino'nun gazabını kendinden uzak tutmak kadar önemli bir şey olamaz.

Grassi ve Leonardo birden sokağın yan tarafındaki bir ağaca asılı duran ve üstünde bir çizim bulunan kocaman bir örtü görmüşler, Grassi tabii hiçbir şey anlayamamış, ama Leonardo yalnızca ikimizin bildiği resmi hemen tanıyıvermiş:

Leonardo'nun gurur duyduğu bir buluşuydu bu, bunun bir hava pervanesi olduğunu ve kendi etrafında hızla döndüğünde uçabildiğini söylüyordu, ama ben buna yumurta çırpıcısı ismini takmıştım ve diyordum ki, bu şey asla uçamaz, hatta üstünde duranlar için tehlike bile arz etmektedir.*

Leonardo çizimi gördüğünde onu yalnızca benim yapmış olabileceğimi anlamış ve durun, demiş, arabayı durdurun, çünkü geldik. Grassi sormuş, Bay Leonardo, örtünün üstündeki bu garip şekil de nedir ve neden burada asılı acaba? Bir çift seksi kadın resmi çizmekten başka tek bildiği şey, çok ciddi bir surat takınıp en büyük saçmalıkları çok önemli olaylarmış gibi anlatarak insanları etkilemek olan Leonardo demiş ki, ah sevgili Grassi, bu öyle iki kelimeyle açıklanacak bir konu değil, size yalnızca bunun evrensel bir bilgi sembolü olduğunu ve karmaşık sistemlere özgü özel bilim uzmanları için yapılmış bir sembol olduğunu söyleyebilirim, yani dünya üzerinde çok az sayıda insanın bildiği bir semboldür bu. Muhbirimiz kendisi gibi insanoğlunun sırlarını bilen kişilerin buradan geçtiklerinde resmi görüp durmaları ve kendisini ziyaret etmelerini garanti etmek istiyor.

Ama Grassi pek de ikna olmuşa benzemiyormuş ve demiş ki, hımm, Bay Leonardo, dediğiniz gibi olabilir, ancak bunun bir büyü sembolü olmadığından emin misiniz? Hristiyan dininin, İsa ve Kilise Babalarımızın öğretilerini reddettiği için büyüü yasakladığını unutmayınız. Leonardo cevap vermiş, ah hayır, sevgili Grassi, tasalanmayınız; ve bu sırada da bir mağara ağzında kendisi için hazırladığım ikinci resmi görmüş, ki bu resmi Leonardo aldanmasın diye önceki haline göre daha anlaşılır şekilde çizmiştim, bu şekli o, ben ve kuşkusuz Roma'ya gelebilecek durumda olmayan, San Godenzo'nun dışına asla çıkmayan köylü kadın, ki kendisini iyi tanırım, biliyorduk sadece:

---

* Salai burada Leonardo'nun ünlü pervane projesinden bahsediyor. Son araştırmalar, Leonardo'nun taslağının kavramsal hatalar içerdiğini ve do-layısıyla da çalışmayacağını ortaya koymaktadır.

Esasen, benim San Godenzolu çiftçi kadınımlı güldürmek amacıyla çok daha güzel bir hale getirdiğim, Leonardo'nun sıkıcı bir çizimiydi bu (hatırlar mısınız bilmiyorum, karpuz benzeri kocaman, tatlı memeleri olan kadın), Leonardo'nun çizdiği adama kalın bir çük eklemiştım ve köylü kadın da bunu çok komik bulmuştu, nitekim taşralı kadınlara böyle açık saçık şakalar yaptığında hep gülerler ve şehirli kızların tokatlarına da maruz kalmazsın, sanki tüm bunlar iğrençmiş gibi davranmak zorundadır şehirli, ama aslında tam tersidir olay.

Grassi demiş ki, Bay Leonardo, bu resimde beni şaşkına çeviren özel bir şeyler var, Leonardo da eklemiş, evet, antik Romalıların tanrılarında biri bu, çocuk sahibi olmalarına yardım ettiğine inanırlardı, ama benim muhbirim bunun bir fikir zenginliği sembolü olduğunu söylüyor, dâhiyane düşünceleri olan, matematik ile trigonofenoglotiskopesi bilimlerinden haberi bulunan kişilere aittir, bilmem anlatabildim mi? Ama artık zaman kaybetmeyelim sevgili Grassi, zira ne-redeyse varmak üzereyiz.

Leonardo ile Grassi mağaranın ağzına geldiklerinde Valentino'yu bile korkutacak olan gizemli, gürültülü ve derin bir ses duydular, şöyle bağırıyormuş ses, aaaaaaah, heeeeeeeey, siz zayıf inançlı adamlar akıl danışmaya geldiniz! Aaaa-aah, heeeeeeeey, gelin ve danışın!

Kuşkusuz hatırlayacaksınız sayın efendim (zira Leonardo ile Salai'ye göre çok daha akıllısiniz), Dorothea'nın titizliğine daha fazla dayanamayıp evini terk ettiğimde bir çiftçinin arabası ile Roma'ya dönmüşüm, ki adamın bir çift tatlı kalçaya sahip olan kızı da arabadaydı; ve yolda, çiftçinin kızının çok büyük geçitlerle dolu ve içinde konuşulması halinde seslerin güçlenerek yayıldığını söylediği bir mağara bulmuştuk.

Muhtemelen tüm bunları nasıl hazırladığımı kendi kendinize soruyorsunuzdur sayın efendim, dolayısıyla derhal açıklayacağım, nitekim kıymetli aklınızla sürekli düşün-

mektense yapacağınız çok daha önemli işler varken zamanınızı çalmak istemem, ki beni de oldukça yoran bir şeydir bu. Her iki resmi de, yani Leonardo'nun yumurta çırpıcısı ile çemberin içindeki adamı, hizmetçinin verdiği örtülere çizmiş ve Leonardo'nun Floransa'dan getirdiği boyalar ile boyamıştım, en azından bir işe yaramışlardı işte.

Sesi duyduktan sonra Leonardo ile Grassi mağaranın önünde kalakaldılar, ikisinin de içeri girmeye en ufak bir niyeti bile yoktu, zira sesi o kadar güzel çıkarmıştım ki ben bile neredeyse altıma edecektim. Ama diğer ihtimal kışa girecek olan kor demir olunca, benim babalık kalbini tutarak Grassi ile birlikte mağaraya girdi. Hemen girişte ikiye ayrılan yol ilerledikçe daha da dallanıyordu ve Leonardo'nun adımları hafif olmamasına rağmen, gürültülü, aaaaah heee-eey, hadi danışın, hadi danışın! diye bağırarak sesi yeniden duydular, derken babam sanki yolu biliyormuş gibi şöyle dedi Grassi'ye, hadi gelin Grassi'ciğim, beni takip ediniz.

Bir süre mağara boyunca ilerlediler, ama Grassi birden geri bir adım atarak, dur! diye bağırarak. Sen de kimsin? Zira sol elinde Aziz Yusuf'un resimlerde elinde tuttuğu gibi bir sopa, sağ elinde ise yukarı kaldırmış olduğu bir haç tutan, kafasında ise gözleri ile çenesini neredeyse tamamen saklayan ve insanı gerçekten korkutan bir kukuleta bulunan, sakallı ve uzun saçlı bir adamın önünde duruyordu.

Keskin zekânız, sayın efendim, size çoktan böyle yaşlı bir adamın aslında olmadığını söylemiş olmalı, zira o adam ben, Salai'ydim ve kendimi oyuncular gibi hazırladığımı da anlamışsınızdır, kukuletalı pelerin için handan aldığım çarşafı kullandım, sopayı yerde bulduğum bir ağaç dalından yaptım, sakal ve uzun saçlarıysa Leonardo'nun tıraş ettiği saç ve sakallardan. Misafirhanede sakladığı torbanın içindeydiler ve haç da odamda başucumda asılıydı. Saç ve sakalları kafamla yanaklarıma yapıştırmak için ise Çingene'nin Leonardo'ya sattığı merhemi kullandım, ki koruma sağlıyor olabilir, ancak pislik gibi bir şey, Leonardo'nun bugünlerdeki

korkunç şanssızlığını düşünmek gerekiyor. Çingene'nin merhemini çenem ile harika buklelerimesürmenin ne kadar iğrenç bir şey olduğunu size anlatamam, sayın efendim, yağ mayası ve berbat kokan ekşimiş tereyağı ile berbat kokuyu engelleyemeyen otlardan yapılmış ucuz bir merhem olduğu kokusundan belli oluyordu. Şansımıza merhemin kokusu mağaradaki idrar kokusu kadar kuvvetli değildi, zira sürülerini bu civarda otlatan çobanlar mağaralarda yaşıyor, çişleri ile kakalarını buralara yapıyorlardı ve bu da benim işime yaramıştı, çünkü mağaranın içinde çobanların geceleri yaktıkları ateşten kalan küller bulunuyordu ve bir avuç kül alıp yüzümü siyaha boyamıştım, ayakkabılarımı bile çıkartıp ayaklarımı sanki çıplak ayak oradan oraya koşuşturmuşum gibi görünmeleri için külle sıvadım, el ve ayak tırnaklarımın diplerini de küle daldırdım. Sonuçta yirmi ya da otuz yılını mağaralarda geçirmiş olan bir peygambere benzemiştim, kıyafetimin üstüme bu kadar iyi oturmasının sebebi belki de Leonardo'nun Milano'da Sforza ailesi için hazırladığı bir kutlamayı hatırlıyor olmamdı, uzun sakallı ve kaba suratlı vahşi ilkel insanlara* dair maskeler çizmişti, dolayısıyla takip edebileceğim bir örnek vardı aklımda ve mağarada duran siz olsaydınız, sayın efendim, benden çok memnun kalırdınız, çünkü hizmetinizde ne zahmetlere katlandığımı o takdirde görebilirdiniz (bu arada ödemeniz hâlâ gelmedi).

Grassi geriye doğru sıçrayınca, dedim ki, hey durrr bakalım, Kırstiyanoğlu, benden gorkma, ne istiyosen sööle, çünkü zamanın zonnu geleyiii! Strazburgluların ve Dorothea'nın da çok sevdiğim Alsas aksanını taklit ediyordum.

Grassi korkusundan neredeyse dizlerinin üstüne çökecekti, oldukça ufak tefek biri olduğunu belirtmeliyim sayın efendim, boyu benden çok daha kısa ve parmaklarımın

---

* Bu doğru gözleмиyle Salai, Leonardo'nun 1491 yılında Milano'da Sforza ailesi için organize ettiği ünlü kutlamaya atıfta bulunuyor.

ucunda yükselip elimdeki haçı yukarı kaldırarak sopamı ileri geri savurduğumda muhtemelen benim gerçek bir peygamber olduğuma inandı. Leonardo da başta korktu, ama sonra sakalımın taramayı çok sevdiği lülelerini fark etti, hem zaten benim orada olmamı bekliyordu da.

Leonardo Grassi'nin ayağa kalkmasına yardım ederek dedi ki, hadi ama, endişelenmeyin sevgili Grassi, dostum... eh hımın çok ruhani bir kişidir; sonra bana sanki şöyle dermişçesine baktı, lanet olsun Salai, ne uyduracağım şimdi ben? Ve korkudan titrediğini gördüm, çünkü her şey benim, Salai'nin ellerindeydi ve babam bana asla güvenmez, neden acaba sayın efendim?

Ben de ona işaret ettim ve elimi, başın dik dursun baba, her şey kontrolüm altında, manasında yukarı kaldırdım, ama yine anlamayan Leonardo bunun Grassi'ye önemli bir kişilik olduğumu söylemesi yönünde bir işaret olduğunu sandı ve böylece Grassi'ye benim Strazburg'da bir monsenyör bile olduğumu açıklamaya başladı ve elimle sen neden söz ediyorsun baba, anlamında bir işaret yaptığımda, beni yine anlamayarak, söylediklerinin yeterli olmadığına kanaat getirdi ve derhal kendini toplayarak şöyle dedi, ah hayır, sevgili Grassi, ben aslında önümüzde durmakta olan ekselanslarının bir zamanlar Strazburg piskoposu olduğunu söylemek istemiştım, ancak daha sonra İsa efendimiz kendisini bu münzevi hayata çağırmıştır.

O noktada, saçma sapan sözleriyle her şeyi mahvetmeden önce Leonardo geri zekâlısının sözünü kesmek zorunda kaldım: Yiter bu kadar, sıvgili oğlum, bu yanında gitirdiğin de kimdir? Haşmetmaapları, diye cevap verdi Leonardo, kendini sizin tavsiyelerinize emanet etmek isteyen bir dostumu getirdim ve kendisi son günlerde sözünü ettiği olayların gerçek olup olmadığını merak etmektedir, Alman Strazburglular vs.'nin hazretlerimize ve ayrıca Wimpfeling, Poggio Bracciolini vs. gibi antikçilerin Kilise'ye karşı binlerce yalandan oluşan komplolar hazırlamakta oldukları, ki bun-

lara sahtecilikler, hırsızlık ve cinayet de dahil, neden söz ettiğimi anladınız, öyle değil mi?

Hiçbir şey söylemeden kocaman açtığım gözlerimle bir deli gibi Grassi'ye baktım, ancak direkt yüzüme bakamasın diye kukuletanın altından yalnızca bir tek gözümün görünmesini sağladım, ne olur ne olmaz, bir süre daha sessiz kaldım, sayın efendim, zira sizin de bildiğiniz üzere sessiz kalmak birilerinden üstün olduğunuzu göstermenin ilk adımıdır, karşınızda bekleyip şöyle düşünmeliler, bu kadar uzun düşünüp taşındığına göre kim bilir aklından ne zekice şeyler geçiyordur? O sırada Leonardo, Grassi'nin kulağına benim bir Alsaslı olduğumu ve o yüzden böyle garip konuştuğumu söyledi, ama Grassi yeniden bir deli gibi konuşmaya başlayacağımdan korktuğu için ona sessiz olmasını işaret etti.

Önceki kopardığım yaygaradan sonra mağaranın sessizliği gerçekten de korkutucu bir hal almıştı, dolayısıyla Grassi sırf bir şeyler söylemiş olmak için konuştu ve cılız bir sesle sordu, peki o zaman, Bay Leonardo bana elinizde bu komploya dair kanıtlar bulunduğunu söyledi, doğru mu bu?

Anı iyi kullanabilmek adına bir süre daha sessiz kaldım, ardından sopayı sanki Grassi'ye vuracaktım gibi yeniden kaldırdım ve kükreyen bir sesle bağırabildiğim kadar bağırdım, aaaaaaah, eeeeeey, zayıf inanlı adamlar, dinleyin hele! Evrensel Kardeşliğimizin bi paaçası deelsiniz ve sususluğunuzunu giderin bu bilgi kaynaında, her şeyi mahfidecek olan canavaaa Allamanya'da ya yaşıyoo, bu canavaa suçsuzlağın kanını döküp yalen ve sahtecilikleriyle zehri saçıoo, amma bir saman gelecek, bu günahkaa Wimpfeling, Burkard ve ağkadaşlağı yaptıklağını ödeyecek!

Konuşurken sopayı her an kafasına vurmamdan korkan Grassi belli etmemeye çalışarak kollarıyla kafasını saklıyordu ve sözlerim bitince benim babalığa sessizce sordu, Bay Leonardo, ekselansları bunları nereden biliyorlar? Oh humm...

çok açık değil mi? diye kekeleydi yanlış bir şey söyleme korkusundan beti benzi atan Leonardo, ekselansları yalnızca Hristiyan dinini korumakta olan insanların dahil olduğu dini bir tarikat olan şu Evrensel Kardeşliğin bir üyesidir, bu örgüt İtalya ve Almanya'da bulunmakta olup üyeleri bir dolu bilgiye sahip olan bilge ve iyi yürekli insanlardır... öyle değil mi Ekselansları, diye sordu nasıl devam edeceğine dair hiçbir fikri bulunmayan Leonardo, zira bu Evrensel Kardeşlik saçmalığını ikimiz önceden konuşmadan kendi kendime uydurmuştum.

Oooh, heeey, dabii ki, sivgili olum, dedim Leonardo'ya, Evrensel Kardeşlik'te biiçok kardeşimiz vaa, ki çok önemli adamların babalağı bunla, ayrıcaaa hepsinin de tarih bilgileri çokook genişti, biğbiğlerini de eyi eğitirle, günaa cı-karmalarda duyduklarını anlatılar birbirlerine, amma esas Kırıstıyanlığa hizmet ederleee, şu Kırıstıyanlığa zaraaa veğmek istyen orspu çocu Alsalılalaa'nın tam aksine ve işlerine gelrsee Türklerin bile Roma'ya gelip de her bir şeyi, hatta Sankto Pedro Kilsesi'ni bilem, yaamalamalağına izin veğiğler.

Grassi şaşkın gözlerle bana baktı, zira bu günah çıkarmalar sırasında duyduklarını birbirlerine aktaran Evrensel Kardeşlik hikâyesi hakikaten de garipti ve çok da başarılı olduğum söylenemez, ama hazırlık yapmadan mükemmel bir hikâye uydurmak da kolay bir iş değil, sayın efendim.

Beni dinleyin Ekselansları, dedi biraz olsun cesaretini toplayan Grassi, buraya gelmemi emreden efendim olağanüstü biridir ve çok da iyi bir Hristiyandır, düşünün, papanın bir akrabası kendisi. Öyle mi, diye sordum çaprazladığım kollarımla ve çenem ile sakalımı yukarı kaldırarak, beni ne alakadar eder ki bu, diye düşünen birinin tavrına büründüm, sanki yüce bir peygambermişim de papa yanımda küçük bir köy rahibi gibi kalıyormuşçasına. Evet Ekselansları, dedi Grassi, dolayısıyla bana bu komplo hakkında biraz daha net bilgiler vermenizi rica ediyorum, Evrensel

Kardeşlik'teki kardeşlerinizin size anlattıklarını tüm ayrıntılarıyla söyleyin lütfen. Ve Roma'daki kardeşlerinizi bana tanıtırırsanız müteşekkir olurum, zira kendileriyle de konuşmak isterim.

Amma sen bini ağnamadın mı, zayıf inancılı? diye yüksek sesle yeniden bağırdım Grassi'yi sopa ve haçımınla korkutarak, Alsaslıların ne canavaa olduklarını ve ilik uuruna var olan adamlara komplolaa kurduklarını, kilisesinde refoom yapcaı için papaya iftiralaa atdıklarını sööledim ve bunu yaptında tüm o anti-Kiristiyenler belalarını bulcak, annadın mı? Amma daha bu imansız heriflerden konuşmayak, yoksam Tanrı'nın gazabını üstümüze çekces. Ardından diz çökerek gerçek bir Aziz Yusuf gibi sopama dayandım ve gözlerimi kapayarak gerçek bir peygamber gibi yüksek sesle Efendi Babamız'a Latince dua etmeye başladım, Paternoster Quiesincielis Santificeturnomentuus Veniatregnumtuum Fiatvoluntam...

Voluntam mı? Neden voluntam, diye şaşkınlık içinde sordu, dua etmek için sonunda Leonardo'nun yanında diz çöken Grassi (yeniden sinirlenip sopamla onu döveceğimden korktuğu içindi kesin). Lanet olsun, sayın efendim, şu Allahın belasası Latince kelimelerde bir tane hata yapmıştım, Voluntas yerine Voluntam dedim, ki duaları çok da iyi bilirim, şanssız anlarımda, örneğin birkaç gün boyunca kendime bir bakire bulamadığım zamanlarda, yani bazen iki ya da üç gün sürer bu, bir dolu dua okurum kendime, bazen günde yirmi ila otuza bile ulaştığım olur, çünkü etkileri hemen görülür duaların.

Elbette, sayın efendim, Grassi'nin Latinceyi çok iyi konuşup yazdığını düşünmemiştim, benimki gibi gevşek değildi Latincesi, çünkü Valentino'nun sekreteriydi o ve bu da her gün onun için mektuplar yazması gerektiği anlamına geliyordu, ki bunların çoğu da Latince olmalıydı, dolayısıyla da bu terimi benim şeyimin etrafındaki kılları bildiğim kadar iyi biliyordu.

Konuyu kivrıabilmek için bir şeyler söylemeye çalıştım, zira Grassi'nin yüzüne gerçekten çok güvensiz bir hava yerleşmişti, bu yüzden dedim ki, amma tabii ki de, Allaman-ya'da Voluntam da denir, bizim için farktmez, bizim Allamanca gıleneğimizin esgi köğleri daaa Romalıların zamanına dayanıyoo, o yüsden de Latince bisler iççin sis İtalyanlar gaddar önemli değil, çünküm sis Latince gonusup yasdığınisda en mannakca hataları yapıonuz.

Evet Eksalansları, diye karşı çıktı Grassi, ama siz Wimpfeling'in Almanya'nın en kötü adamlarından biri olduğunu söylemediniz mi? Affınıza sığınırım Ekselansları, ama bana şimdi neden Almanya'nın eski kökleriyle ilgili hikâyeyi anlattığınızı anlamıyorum, ki bu sözünü ettiğiniz kötü yürekli Almanların hoşuna gidecek bir şeydir.

Öyle demeyin sevgili Grassi, diye araya girdi Leonardo kırdığım potu tamir etmek amacıyla, monsenyör Latinceyi o kadar detaylı düşünmemek gerektiğini savunuyor, zira temelde eski bir dildir kendisi, dolayısıyla da araya kolayca hatalar karışabilir, bilmeniz gerekirse, ben bile bazen Latince... Ah, siz neden söz ediyorsunuz, Bay Leonardo, diye karşı çıktı, zaman zaman Leonardo'nun gözünü korkutmasına izin veren ama aptal da olmayan Grassi, Almancanın eski bir dil olması ile bir piskoposun Latince hata yapması bambaşka konular! Anlıyorum sevgili Grassi, dedi şaşırmayan Leonardo, ancak kendilerinin çok uzun zamandan beri münzevi bir hayat sürdürüklerini hesaba katmalısınız, yani peygamberimsi bir bilgeliğe ulaşmış ve tüm zamanlarını bu mağarada dua edip meditasyon yaparak geçirmekteler, dolayısıyla da Latince bilgilerini tazelemek için zamanları olmuyor.

Leonardo salakça bahaneleriyle durumu daha da kötü bir hale sokarken, Grassi bana daha fazla Latince soru sormadan ortalığı yaygaraya boğayım, diye düşündüm ve bağırdım, şu saçmalığı kes Leonardo, (benim babalık daima saçma sapan aletlerden söz ettiği ve onu asla düzeltme iz-

nim olmadığı için bunu yapmak ayrı bir keyif veriyordu bana) ve sopamı kaldırıp yüksek sesle yeniden bir karga gibi gaklamaya başladım, siiiz günakaalaaa, Evrensel Kardeşliğin açıklamalağından dolayı mütesekkir olmanıs gerekii, aanaşıldı mı? Ve bu sırada sopayla haçı kaldırdım, o esnada Grassi kendini korumaya çalışıp bana bir deliye bakarmış gibi bakmaya başladı ve bağırdı, Bay Leonardo, Bay Leonardo, size yalvarıyorum, çıkarın beni buradan! Ve ben de vurmaya başladım, öncelikle de karşılık veremeyecek olan Leonardo'ya, yoksa sakallarım dökülecek, pelerinim kayacak ve gerçek bir talihsizlik olacaktı. Leonardo ile Grassi kaçarken Grassi'nin sırtına haç ve sopamla münasip miktarda birkaç darbe indirerek bağırdım, zayıf inancılıaa, ceza günü yaklaşıyooo, hazırlıklı olun e mii, ki bu da bu sırada o karanlıkta bulunması pek de kolay olmayan mağaranın çıkışını arayan Leonardo için birkaç vuruş daha anlamına geliyordu, ben de birkaç uygun darbe daha indirip kışlarına güzelce hedeflenmiş tekmeleri basıverdim

Sonsuza dek sadık bendeniz
Salai

66.

İyiliksever Efendim,

Leonardo ile akşamleyin misafirhanede bir araya geldiğimizde kendisine sordum, eh baba, Grassi memnun kaldı mı bari? Ama Leonardo homurdandı sadece, ah, hımm, bilmem, aslında bana yalnızca yakın zamanda haber göndereceğini söyledi. Yani Leonardo'nun görüşüne göre Grassi muhbirimizle yaptığı görüşmeden pek de memnun kalmamıştı. Eh, baba, dedim Leonardo'ya, eğer Grassi'ye Straz-

burg piskoposu olduğumu söylemeyi akıl etmeseydiniz, belki de Grassi hatamı duymazdan gelecekti, ancak neyse ki sopa darbelerimle her şeyi yoluna koyuverdim. Leonardo bir şey söylemedi, bitap düşmüş görünüyordu ve karnının hiç aç olmadığını söyleyerek hemen yatağa girdi. Peygamber kılığına girmek için verdiğim uğraşlar konusunda beni bir kez bile övmedi, hatta uykuya dalmadan önce sakal kıllarını kendisine geri verip veremeyeceğimi bile sordu, çünkü onları çok seviyormuş ve çok değerlilermiş. Kusura bakma baba, dedim, ama Çingene'nin merhemi yüzünden pislendiler ve atmak zorunda kaldım. Ama bu doğru değildi, zira Leonardo'nun sakal kıllarını gizlice alıkoymuştum, ne zaman yeniden işime yarayacaklarını kim bilir, zaten o da, eh peki o zaman, diye cevap verdi.

Odamda yatağa girdiğimde korkunç bir açlık hissettim, çünkü acayip uzun süren Roma'ya geri dönüş yolculuğum sırasında saatler boyunca hiçbir şey yememiştim ve acıktığımda, sayın efendim, sanki güzel bir kadın görmüş gibi olurum, uyumak bir yana, yatakta uslu ve sessiz bir şekilde bile kalamam, ancak bu iki örnek arasındaki fark çok büyük, zira yataktaki biri ne kadar güzel bir tavuk hayal edip açlığı hissettiği yere bastırса da, ki bu da boş karnı oluyor, açlığı da o kadar artar, ama kadına duyulan açlığın organı kavrandığında er ya da geç iyi bir şeyler olur ve uykuya dalınır.

Söylediğim gibi, benim sorunum daha ciddi olanıydı, boş karın ve tavuk içeren; ve bu duruma bir çözüm bulmaya karar verdim, ama gecenin bir yarısı olması ve sokakta yiyecek satan kimsenin bulunmaması nedeniyle şu duayı okudum, sevgili İsa, beni anlamaya çalış, hırsızlık yapmak elbette benim de hoşuma gitmiyor ama gerçekten çok açım ve yapacağım şey pek iyi bir şey olmadığı için sevgili İsa beni affetsin, ama açlık açlıktır, âmin. Ardından misafirhaneden ayrılıp sokağın diğer tarafına, gecenin bu saatinde elbette kapalı olan de la Vacca lokantasına gittim sayın efendim, ancak o tür dükkânların mutfaklarını iyi bilirim, daima yi-

yecek bir şeyler bulunur içlerinde, dolayısıyla kendi kendime dedim ki, hadi bakalım, yiyecek bir şeyler bulmak üzere kilere sızabileceğim bir delik var mıdır acaba?

Lokantanın avlusuna girmek çok zor bir iş değildi, çünkü kapı kapalı olmasına rağmen avluyu sokaktan ayıran küçük duvarda ayak sokulabilecek birçok delik bulunuyordu ve sonra kolayca yukarı tırmanılabiliyordu, ben de önce sokakta beni görüp hırsız sanacak kimse var mı diye etrafıma baktıktan sonra dikkatli birkaç sıçramayla de la Vacca'nın avlusuna konmuştum bile. Ve şansım da yanımdaydı, zira mutfağın avluya bağlanan kapısı açıktı, daha doğrusu neredeyse açıktı, hafifçe dayanmamla beraber kapının tahtası birkaç kez çatırdadı ve tamamen kırmam gerekmedi, beni üzen şey ise İsa'ya ettiğim duamda bu boş mide problemini hallederken muhtemelen birkaç yere hasar vereceğimi eklemeyi unutmuş olmamdı.

Mutfağa girdiğimde etraf zifiri karanlıktı ve bu tehlikeli bir durumdur, zira bir tabak, çanak ya da sandalyeye çarpabilirsiniz, neyse ki ocağın ve tencerelerin durduğu masaların, bulaşıkların ve aşçı kadın ile yamaklarının tüm araç gereçlerinin nerede durduğunu çok iyi hatırlıyordum, bu yüzden de gürültü yapmadan ilerledim, çünkü saat gecenin bir yarısıydı ve çıt bile çıkmıyordu. Orada burada yiyecek bir şeyler aramaya başladım, ama bir parça kuru ekmek bile yoktu, lanet olsun şansıma, aşçıların eve gitmeden önce her şeyi temizleyip dümdüz ettikleri tek mutfağı bulmuştum kendime, içinde yalayabileceğim bir miktar sos bulunan bir tencere bile yoktu ortalıkta. Ben de ilk geldiğimde mutfakta gördüğüm küçük kapının yerini anımsayabilmek için aklımı zorladım, hana geldiğimizden kısa bir süre sonrasıydı ve birileri bana bu kapının anahtarının yalnızca aşçı kadında bulunduğunu söylemiş olmasına karşın muhtemelen kırması çok da zor olmayacaktı. Ve uzun aramalar sonucunda nihayet nerede olduğunu buldum, çünkü ellerimi açmış, taşın üstünde bir noktada tahtaya, yani kapıya rastlayabilir mi-

yim diye duvarı yokluyordum. Gerçekten de parmak uçları-
mın tahtaya değdiklerini hissettim ve parmaklarımla demir
kolu bulana dek kapıyı yokladım ve şöyle düşündüm, ohhh
işte kolu buldum, kapıyı açmayı deneyeyim şimdi. Ama ga-
rip bir şekilde hafifçe açıldı zaten; ve ben de ayağımı önüme
attığımda basamakları fark ettim, kendi kendime dedim ki,
eh hadi bakalım, boynumu kırmadan şu merdivenleri bir
ineyim ve o kadar aç olmasam bu karanlık kilere inmezdim
açıkçası. Ama daha ilk basamakta dururken çok mutlu ol-
dum, zira zifiri karanlık değildi etraf, hayır, çok hafif bir ışık
saçmakta olan küçük bir lamba yanıyordu, ama yine de
merdivenlerden yuvarlanıp boynumu kırmama engel olabi-
lecek şiddetteydi yaydığı ışık. Kim bilir, belki de lamba kile-
re indiklerinde düşmesinler diye mutfak çalışanları için
konmuştu oraya, lamba için gereken yağdan istedikleri ka-
dar vardı zaten ellerinde, geceleri de bir kısmını harcamala-
rı umurlarında bile değildi herhalde.

Aşağı indiğimde, bir kilerde en çok önem taşıyan aleti
kullanmaya başladım, yani burnumu, zira eğer etrafta sosis
ya da peynir varsa harika kokuları hemen alınıp, saklı olsal-
ar bile yerleri bulunurdu ve sonra ham. Ancak hayal kırık-
lığına uğramıştım sayın efendim, zira sosis ve peynirdense
çiş ve dışkı kokuyordu etraf; ve ben de düşündüm, ne garip
şey, birileri buraya sıçmış ve bu mutfak ile kilerden gelen
tüm o yemekleri zevkle yediğimi düşününce bir fena oldum
ve ardından kokunun nereden geldiğini anlayabilmek için
etrafı koklamaya başladım. Bu sırada fark ettiğim üzere, ko-
ku sanki birkaç kişi birden yapmış gibi yoğundu ve birden
duvara yaslı bir çuval gördüm, sanki kımıldıyor gibime gel-
di ve ben de dehşete düşerek çok korktum. Ama sonra muh-
temelen aldandığımı düşündüm, çünkü lambanın ışığı titri-
yor ve mutfaktaki şeylerin kımıldıyormuş gibi görünmeleri-
ne neden oluyordu; ve gerçekten de, yaklaşıp duvara daya-
lı duran çuvala daha net bir şekilde baktığımda kımıldama-
dığını gördüm ve şöyle düşündüm, salak bir lambanın sana

oynadığı şu oyunlara bak, ben de burnumdansam parmaklarım ile ararım yiyecek bir şeyler ve de nihayet zavallı midemi doldurabileceğim için sevinirim, ama döndüğüm an, sayın efendim, çuvalın altından bir şeylerin aktığını fark ettim, ama minik sıvı gölü taze değil de kuruymuş gibiydi ve sanki birileri işemiş ve o çiş de kuruyarak zeminde bir iz bırakmış gibi görünüyordu. Ben de şöyle düşündüm, hayır hayır, sevgili Salai, burada yolunda gitmeyen bir şeyler var ve o an çuval yeniden kıpırdadı ve bu kez kımıldayanın lambadan gelen titrek ışık değil gerçekten çuval olduğunu görebiliyordum. Çok da düşünmeden çuvalın içinde ne olduğunu bulmak üzere elimi uzattım ve yukarı kaldırmak üzereyken tanıdığım o sesi duydum, ama ilk birkaç kelimede kim olduğunu anlayamadım, çünkü kadının sesini çok duymamıştım ve duyalı da epeyce gün geçmişti. Hayır Salai, lütfen yapma, dedi ve ben tam arkamı dönüp konuşan kadının yüzüne bakmak üzereyken yanağıma bir darbe yedim ve darbenin şiddeti ile yere devrildim. Ama şimdi biraz beklemeniz gerekecek sayın efendim, çünkü atları değiştirmek için durduk ve ben de hâlâ canımı çok acıtmakta olan yanağımın sargısını değiştirmeliyim, off.

Candan hizmetkârınız
Salai

67.

Herkesten Daha İyi Yürekli Efendim,

dediğim gibi yanağıma aldığım darbe korkunç şiddetliydi sayın efendim, zira bu kadın çirkin olmakla kalmayıp bir öküz gibi iriyarı ve şişmandı, ayrıca de la Vacca lokantasının aşçısıydı da.

Yere tam düşmüştüm ki üstüme çullanarak şöyle dedi, Salai, Salai, burada ne arıyorsun? Sana sürpriz yapacaktım, her şeyi de planlamıştım, bir akşam seni yemeğe davet edecektim, yalnızca sen ve ben, sana en güzel yemekleri hazırlayıp ardından bu kilere indirip aşkımdan neler yaptığımı görmeni sağlayacaktım, anlıyor musun? Ve konuşurken, sayın efendim, aşçı kadın kocaman vücudunu üstüme kaydırarak neredeyse, size de anlattığım üzere, Leonardo ile Grassi'nin geldikleri mağara kadar boş olan karnımı ezecekti ve birileri beni de la Campana lokantasının önünde neredeyse öldürecekken aldığım o pis soğan kokusu yeniden geldi burnuma, Dorothea'nın beni kurtardığı olaydı bu, demek ki düşündüğüm şey doğruymuş. Size yazmamıştım, çünkü çılgınca bir fikirdi, nitekim San Pietro'ya gittiğimde, evinin merdiveni altında şu kızla uzun uzun öpüştüğümde, ki Rosa'ydı adı ve ardından Dorothea beni kurtardığında, Roma'da beni takip eden buydu, bir adam değil, yalnızca korkunç çıbanlarla kaplı olmakla kalmayan, aynı zamanda tüm aşçılar gibi soğan ve mutfak buharı kokmakta olan bu kadın.

Bir yandan ağırlığıyla karnımı ezerken şöyle diyordu aşçı kadın, Salai, Salai, ben kapının arkasında sizi dinlerken neden o orospularla seviştin de bana bir tek iltifatta bile bulunmadın? Manyak kadın üstümde bir at sürer gibi hareket ediyordu sayın efendim, hop hop hop, karnımın üstündeydi ve beni bir solucan gibi eziyordu ve bana bu tür rezilliklerden hoşlanıyor gibi geldi sanki, nitekim alt tarafını bana doğru sürtüyor, ama bu sırada karnımı ezmekle kalmayıp beni ölümüne korkutuyordu da, çünkü bir elinde bir mutfak bıçağı, diğerinde ise diğer yanağıma korkunç bir darbe daha indirdiği bir merdane tutuyordu, çat; ve bunu yaparken de hahaha diye gülüyordu, ama sonra ağlamaya başladı ve dedi ki, Salai, Salai, sana burada Vacca'da yedirdiğim o güzel yemekler, hoşuna gitti, değil mi? Bir hayal etsene, senin için kendi ellerimle hazırladım hepsini, çünkü seni gördü-

ğüm anda anlamıştım, işte o, hayatımın aşkı, Antinoo'ya benzeyen aşkı bir heykel gibi hep aynı şekilde seveceğim, zira heykeller asla değişmez ve yaşlanmazlar, derken yeniden ağlamaya başladı ve ben de şu Antinoo zımbırtısını çıkaran herifi bir bulsam ölene kadar döveceğim diye düşündüm. Ama iki saniye sonra aşçı yeniden neşelenmişti bile, zira bana sürtünmeye devam ediyordu ve bundan hoşlanıyordu da, dedi ki, zavallı Salai, kapının önüne koyduğum o asılan adam resimlerinden ne kadar korkmuşundur, ama seni seviyorum anlamındalardı yalnızca, nefret de ediyorum senden ayrıca, çünkü genç ve zayıf kadınlardan hoşlandığını biliyorum, beni ise herkes gibi iğrenç buluyorsun, ama ne yapabilirim Salai, seni seviyorum ve seni her yerde takip edeceğim, ama başka kadınlarla seviştiğini gördüğümde, güzel ve genç olanlarla, içimden seni öldürmek geliyor, beni anlıyor musun Salai?

Aşçı kadın üstüme binmiş saçma sapan konuşurken oradan kurtulmayı hiç denemedim sayın efendim, aksi takdirde gerçekten sinirlenecek ve bıçağı karnıma saplayacaktı ve sonra hadi geçmiş olsun Salai.

Uzun bir süre boyunca sürdükten sonra beni serbest bıraktı ve bir çığlık kopardı, ama boğuk bir çığlıktı bu, çünkü bu çılgın aşçı o kadar da çılgın biri değildi ve gecenin sessizliğinde bu kadar yüksek sesle bağırsa yakınlarda uyumakta olan tüm Romalıların sesini duyacaklarını biliyordu. Ardından yanıma uzandı ve çok terliydi, biraz da yorulmuş gibiydi ve dedi ki, ah Salai, Salai, neredeyse sırrımı açığa çıkarıyordun. Derken ayağa kalkıp kımıldayan ve bir gölcük oluşturan çişlerin geldiği çuvalı kenara çekti ve çuvalın altındakini görünce bir çığlık kopardım, çünkü bir kadın kafasıydı bu, tahta bir sandığa sosis gibi bağlı ve zincirli genç bir kadın bulunuyordu berisinde ve ağzı da bir paçavra ile tıkanmıştı. İki şey dikkatimi çekti, birincisi kadının güzel yuvanlık memeleri ve simasının tanıdıklığı, ancak bir ölü ya da yaşayacak çok az anı bulunan biri gibi gözlerini kapatmıştı

ve ben de tanıyorum bu kadını, diye düşündüm, bir dakika, dur, adı neydi yahu? Aşçı kadın bu sırada yan tarafta duran bir başka çuvalı kenara çekti ve altından kirli çamaşırcı bakire kız çıktı, şu ortadan kaybolmuş ve askerlerin bile aramakta olduğu kız, bir başka genç kız ile etlerin pişirmek amacıyla fırına sokulmadan önce bağlandıkları gibi sırt sırta bağlıydılar. Ve size şunu söyleyeyim, kızların diğerinin de şu bakire olduğunu gördüğüm ve ilkinin de merdivenlerin altında okşayıp sevdiğim Rosa olduğunu anladığımda öyle büyük bir korku hissettim ki, zira Roma'da seviştiğim tüm kadınların ortadan kaybolmalarını sağlayan kişinin aşçı kadın olduğu ve bunu bana karşı hissettiği delice ve kıskanç aşktan dolayı yaptığı ortadaydı, bunun ne kadar inanılmaz bir hikâyeye olduğunu görüyor musunuz, sayın efendim?

Sizi temin ederim ki, sayın efendim, tüm bu genç kadınların vücutlarının sıkı sıkıya bağlı ve kelepçeli, ağızlarının tıkalı görüntüsü gerçekten de cehennemden bir görünüm gibiydi adeta, zira üç kızın da yaşıyor mu ölü mü oldukları anlaşılmıyordu; ve şimdi, aşçı kadının kızları arkalarına sakladığı çuvallar bir kenara çekildiğinde, üçünden de berbat bir çiş ve dışkı kokusu gelmeye başlamıştı, çünkü zavallılar kim bilir kaç gündür altlarına etmekteydiler ve kim bilir aşçı kadın kızlara yiyecek ya da en azından içecek bir şeyler veriyor muydu acaba, ama kesin olan bir şey varsa o da kelepçeleyip bu kilere tıkabilmek için kızları epeyce dövmüş olduğuydu. Muhtemelen kızları çeşitli bahanelerle buraya getirip birer birer kilit altına almıştı, örneğin şöyle demiş olabilir, hadi gel, gel şu kilere, orada iyi para ödeyen bir iş var senin için ve arkasından bam, kafaya şiddetli bir darbe. Ne olursa olsun, Roma'da başıma gelen ve Almanlar, Strazburglular ve Alsaslılarla hiçbir alakası olmayan tek şey buydu, sayın efendim.

Tabii bunları şimdi düşünebiliyorum sayın efendim, zira o an başka bir şey oldu, nitekim aşçı kadın bana karşı yenisinden ahlaksız arzular duyarak yerde oturan bendenizin üze-

rine doğru eğildi ve beni soğan kokan elleriyle kucaklayarak çirkin memelerinden birini pat diye açığa çıkardı, her ne kadar kocaman olsalar da sarkıklar ve simsiyah uçları basık, kocaman ve kıllarla dolu, ki ben tam aksine küçük, pembe ve dik meme uçlarını severim, aradaki farkın büyüklüğünü bir düşününüz sayın efendim. Ve et yığınının yüzüme fırlatarak dedi ki, hadi bakalım, yala hadi ve ben hâlâ elinde tutmakta olduğu bıçağı gözlüyor ve o an itaat etmeme neden olan bir korku yaşıyordum, o kadar çirkin bir kadının iğrenç memesine dokunma anı herkesin, hatta Leonardo'nun bile arzusunu kirabilecek nitelikteydi.

Ben de kendimi hazırlayarak şöyle düşündüm, eh peki, bunun nereye varacağını kavradım, nitekim kadın birazdan onunla sevişmemi talep edecek ve benim kamış tiksintisinden bağırarak kilerin bir köşesine kaçacak ve sonra aşçı kadın sinirlenerek kafamı dört eşit parçaya ayıracak. Ve bu düşüncelerle iğrenç et yığınının yalamak için dilimi dışarı çıkardım, bir yandan da İsa bana yardım et, diye dua okuyordum. Bu tür olaylarda da tanrısal bir adalet bulunuyor sayın efendim, nitekim dilim çılgın aşçının meme ucundaki iğrenç kılları yaladığı an, ki bu sırada bıçağı hâlâ elinde tutmaktaydı, meme, hayır, kadının bütün vücudu tüm ağırlığıyla üstüme devrildi, neyse ki hafifçe yana düştü de kafam altında ezilmedi ve ben de hayata dönerek kadına ne olduğunu anlamaya çalışırken kilerde hareket eden bir gölge gördüm ve kendi kendime, burada ne haltlar olup bitiyor, diye sordum. Çünkü aşçı kadının yakaladığı üç kızdan biri olamazdı bu, zira canlıdan çok ölü gibi görünüyordu kızlar. Ve gerçekten de aşçı kadının, ardından da benim üstüme eğilip, lanet olsun, ne yapıyorsun burada sen, diye soran adamın yüzüne büyük şaşkınlıkla baktım.

Ebedi sadık bendeniz
Salai

Takdire Şayan Efendim,

bu kesintiler için beni affedin, ancak Leonardo ile bu gece uyuyacağımız misafirhanede bir tartışma yaşandı, nitekim misafirhanenin sahibi, benim kızını bir domuzun şehvetli gözleriyle süzdüğümü söylüyor, ancak bu doğru değil, tam aksine, babalıkla akşam yemeği yerken beni dik dik süzen kızın kendisi, yüzüm her ne kadar aşçı kadınla ettiğim kavgadan dolayı yaralı olsa da, tabakları toplamak üzere geldiğinde genç bakire elime hangi odada yattığını belirten küçük bir not tutuşturdu. Ancak tartışmamız sırasında bunu babasına, yani han sahibine söylemedim, ilk olarak muhtemelen iyi bir baba olan adama, kızının handaki son çalışanı kendini verecek kadar azgın olduğunu söyleyerek sıkıntı yaratmamak için ve ikincisi ise ilerleyen saatlerde kızın odasına gerçekten de küçük bir ziyaret yapma ihtimalim olduğundan. Ama bizim korkak Leonardo da beni sinirlendirdi, çünkü dedi ki, Salai, başımıza gelen her şeye rağmen hâlâ aklın kadınlarda ve sırf herife yaranıp daha az para verebilmek için han sahibinin önünde bana bir ceza vaazı vermeye başladı. Ama bu beni gerçekten kızdırdı ve babalığa bir oyun hazırladım, fakat bunu size daha sonra anlatacağım, yoksa aklımdakini unutabilirim.

Aşçı kadının yarı ölü devasa bedeninin altında yatarken bana bakan ve beni tanıyan şu adamdan bahsetmiştim, adama, sen de kimsin be, diye sordum. Ama beni dinlemiyordu bile, çünkü o sırada sosis gibi bağlı olan üç kızı görmüş ve aşçı kadını lanetliyordu, şu çirkin delinin yaptıklarına bir bakın hele, askerleri çağırıp hapse attıracağım, ya da hayır, Campo de Fiore'de asmalılar bu kadını! Ve bir yandan da kızları çözmeye çalışırken şöyle diyordu, ah zavalıcık, sana ne yaptılar böyle; ve bunları söylerken kızın yüzünü sevgi

dolu bir biçimde öpüyor ve dikkatlice çözmeye çalışarak kıza zarar vermeden tıkaçı ağzından çıkarıyordu. Ben de bu arada aşçı kadının vücudundan kurtulmuş ve nihayet ayağa kalkıyordum, ama beriki yalnızca kızla ilgilenip bana hiç dikkat etmiyordu ve adamı tanıdığım an bağırdım, Kopernik, burada ne arıyorsun?

Kısacası, sayın efendim, olay böyle gelişti, yani Kopernik benim düşündüğüm gibi nonoş değilmiş, kadınlar çok hoşuna gidiyormuş, ancak son derece çekingen olduğu için erkeklere sanki öyleymiş gibi geliyordu. Yıkılacak kadar sarhoş olup odamda durarak aletini dışarı çıkardığında ve hey Salai, Salai, benimkini neden kimse istemiyor, diye sorduğunda beni ya da erkekleri kastetmiyor, hayır senelerdir büyük bir arzuyla istediği kadınları düşünüyormuş, zira Kopernik daima odasında oturur ve matematik, astronomi, gezegenler vs. üzerine çalışır, biraz da Leonardo gibi, ikisinin de kadın problemleri olmasının sebebi de bu zaten, ni tekim kadınlarla birlikte olamıyorlar ve bu da tüm sorunların en büyüğü. Kopernik beni misafirhanede ziyaret ettiğinde, koridorda o sıralar bana küs olan bu bakire kıza rastlamıştı, çünkü kıza pek de iyi davranmıyordum, ama dürüst olalım, sayın efendim, temelde kadınlar sonunda adamın burasına âşık oldum, şu sarışın Alman'a, neydi adı, ah evet Dorothea, ama yok yok, şu kırık cam ve insanın fikrini asla değiştirmemesi vs. gerektiğine dair hikâye de beni çok kızdırmıştı.

Her neyse, nerede kalmıştım, ah evet, Kopernik kızın bağlarını çözerken ikisinin o gün sohbet ettiklerini ve kızıdan çok hoşlandığını anlattı ve bir sonraki gün evinde arkamdan seviştiklerini, şu Polonyalı işgüzarların tam da dikkat etmediğiniz anda işleri nasıl yoluna koyduklarını anlıyor musunuz sayın efendim? Kopernik'in farklı olduğunu sanmıştım, ancak tek ihtiyacı olan şey, aletini eline alıp ona, bak tatlım, şunu şöyle şöyle yapacaksın diyecek bir kadınmış ve o kızcağız da kanımca bu tür şeyleri pek iyi bilir. Te-

melde pek fark etmez de aslında, Kopernik'i son derece sempatik buluyorum ve bu yüzden, kızın onunla tanıştığı akşam, ben çıplak bir şekilde sandığın içinde otururken Sander'le yattığını söylemek istemiyorum, yoksa Kopernik kederlenip yeniden gezegenlerine dönecek ve Leonardo gibi morali bozulacak.

Derken en önemli soruyu sordum ona, söyle bakalım Kopernik, beni bu kilerde nasıl buldun? O da kız ortadan kaybolduğunda umutsuzluğa kapıldığını ve sürekli onu aradığını ve çok zeki biri olduğu için birilerinin kızı kaçırdığına ya da öldürdüğüne ikna olduğunu izah etti, mahallede oturan ve kızın gündüzleri nerede çalıştığını, nerelere gittiğini vs. bilen birileri, yani etraftan birileri olmalıydı bu. Böylece tüm gün boyunca misafirhaneye giren çıkanları gözetlemeye başlamış ve gecenin bir yarısı misafirhaneden çıktığımı ve bir hırsız gibi de la Vacca lokantasına girdiğimi görünce derhal beni takip etmeye karar vermiş ve deli aşçıyla aramda geçenleri de bu şekilde gizlice gözetleyip dinlemiş ve fırsatını bulduğu an kadına tavayla bir tane geçirmiş. Kopernik bunları anlatırken kızcağız kımıldanmaya başladı, yaşadığını gördüğümüzde çok sevindik, zira bu perişan durumda olmalarına rağmen muhtemelen diğer iki kızın da hayatta oldukları anlamına geliyordu. Ve ben de Kopernik'e Almanlar, Alsaslılar ve Fucker'ler hakkında anlattıklarının çok faydalı olduğunu söyledim, zira hepsinin Hıristiyanlık karşıtı ve şeytanın dostları olduklarını ve Kilise ile papanın çürüdüğünü iddia ettikleri tüm bu yapay kargaşanın, kendi kiliselerini kurabilmek için sarf edilmiş yalanlardan ibaret olduğunu anlamıştım. O da dedi ki, aynen öyle, bravo, Tanrıya şükür zaman zaman bu işlerden anlayan birileri çıkıyor, ama o anda dedim ki, biliyor musun Kopernik, aslında arkadaşın Ciolek'in aklıma soktuğu bir konuda hâlâ ikilemedim, nitekim Poggio Bracciolini, yani şu Tacitus'un Germania'sını çıkaran adam, neden antikçilerden, hayıır, Alman antikçilerden nefret edip onlara hakaretler sıralıyor ve Al-

manlar ile İtalyanlar neden birbirlerinden nefret edip karşılıklı hakaretler yağıdırıyorlar? Sevgili oğlum, dedi Kopernik, bir yandan da genç kızın son düğümlerini çözüyordu, bir devrim yapman gerekiyor, elbette yalnızca kendi kafanın içinde, yani bakış açını değiştirmen gerek. Gördüğün şeylerin doğru işlemediğini zannettiğinde düşünce yönünü değiştirmelisin, yani bu durumda her şeyden önce insanlarla kavga edip cehenneme git, hayır sen git vs. türünde konuşmalar yapmak isteyen antikçilerle ilgili bir komplo söz konusuysa, gerçekte insanların birbirlerinden ayrıldıklarını sanmaları için sadece bir oyun oynanıyordur, aslında birbirlerine son derece bağlı olup aynı amaçları gütmektedirler ve gizlice birlikte çalışmaktadırlar, anlıyor musun ve bana bu görüşle senden başka kimsenin gelmediğini biliyor muydun?

Bu bana çok akıllıca bir fikir gibi geldi sayın efendim ve Leonardo'nun insanları etkilemek için yaptığı konuşmalardan çok daha güzel ve doğrudu da, bu fikre onu, ziyarete gittiğimde ben alıştırmıştım ve ağzımı açar açmaz, Salai, sessiz ol, hiçbir şeyden haberin yok, diyen babalığının aksine beni pek de iyi dinlemişti. Ben de düşündüm ki, belki de bu Kopernik bizim kızdan sonra çok fazla kadınla yatmasa sanki daha iyi olur, zira hassas bir ruha sahip olduğu için sürekli yolundan saptırılırsa yazık olacak, nitekim konsantre olabildiği takdirde konuşmalarım sırasında muhtemelen gezegenler ve matematik vs. konularında yeni fikirler geliyor olabilir aklına, belki de sözünü ettiği bu devrim filan, kim bilir.

Ama tam o anda bir başka sürpriz gerçekleşti, nitekim aşçı kadın ağıdaki iğrenç memeleriyle ayağı kalkmış bağırıyordu, ahhh, sizi orospu çocukları, ikinizi de geberteceğim, bıçak elinde değildi artık ama merdanesini tutuyordu ve sonra Kopernik kafasına öyle bir vurdu ki neredeyse düşecekti, ancak aşçı kadın o kadar şişman ve iğrençti ki, sayın efendim, merdivenlerden yukarı çıkıp kaçmayı tercih ettim,

Çünkü bu Polonyalıların bir tanesinin bile aşçı kadının hak-
kından gelmeye yetecek kadar cesur ve akıllı olduğuna ina-
nıyorum. Ve ayrıca kadının çığlıkları etraftaki insanları
uyandıracak ve takviye kuvvetler gelecekti, askerler filan.
Lokantadan çıkarken uzaktan dan dun şeklinde kavga ses-
leri duydum ve Kopernik, manyak kadın, pasaklı sürtük, di-
ye bağırıyordu, derken derhal misafirhaneye geri dönmek
üzere küçük duvardan atladım, ama bu pek de iyi bir fikir
değildi, sayın efendim.

Zira alacakaranlığa çok az bir süre kalmıştı, ancak misa-
firhanede artık önceki gibi bir gece sessizliğinin hüküm sür-
düğü söylenemezdi, ah hayır, insanlar ayaktaydı, bağırtılar
ortalığı kaplamış, ışıklar yanmış, insanlar pencerelerden ya-
tak, sandalye ve diğer mobilyaları sokağa fırlatarak bulun
onları, bulun onları! diye böğürüyordu ve uzaktan henüz
parasını ödemediğimiz ayakkabı satıcısını gördüğümde ne-
ler olduğunu anladım, Leonardo ile benim alacaklılarımız
bir araya gelmiş ve bize bu tatlı sürprizi hazırlamışlardı, ya-
ni çekiçlerle kafamızı kırmak istiyorlardı ve sokağın bir kö-
şesine saklanmak isterken, kuduz köpeklerden biri, kıvırcık
kafa orada işte, diye bağırdı, bunun üzerine hepsi arkamdan
koşturmaya ve bağırmaya başladı, hadi, kışını atlatalım şu-
nun, ama çoktan öne fırlamış ve deliler gibi koşmaya başla-
mıştım bile ve mucize eseri olarak beni yakalayamadılar, an-
cak koşarken, lanet olası Roma, başını derde sokmadan bir
Çift gömlek alıp bir çift kadınla yatamıyorsun bile bu şehir-
de, diye düşünüyordum.

Sonrasında ne yaptığımı tahmin edebilirsiniz sayın efen-
dim, kendimi güvende hissedeciğim tek yer olan Grassi'nin
evine gittim ve tahmin ettiğim üzere orada Leonardo ile kar-
şılaştım. Çünkü alacaklılar misafirhaneye doluştuğu sırada,
tüm çalışanların başı konumunda olan adam onun gizli bir
kapıdan kaçmasına izin vermiş, ancak bir tek sebeple ki, o
da adamların Leonardo'nun boğazını misafirhanenin içinde
sıkmalarını istememesiymiş, zira cinayetler şanssızlık getirir

ve artık kimse orada kalmak istemezmiş. Ama Leonardo'yu salmadan önce adam demiş ki, bir saniye Bay Leonardo, önce hesabınızı ödeyin bakalım, yoksa dışarı çıkmanıza izin vermem. Leonardo da, neden, diye sormuş. Salai ile benim hesabımızın, yürütmekte olduğumuz çok önemli tahkikat dahilinde Valentino tarafından görüldüğünü sanıyordum ve buranın sahibi de anneleri, yani Vanozza Cattanei'dir. Bunun üzerine beriki bağırmaya başlamış, siz neden söz ediyorsunuz Bay Leonardo? Buna çocuklar bile kanmaz, hep şu aynı eski hikâye, sahibemiz Vanozza'nın Bay Valentino ile bir akrabalığı yoktur, kendileri bir başka Vanozza'nın oğludur, Vanozza Borgia'nın ve o da Gonfalone Kardeşliği'nden soylu bir hanımdır. Ve bunları söyleyerek Leonardo'nun cebinden, son birkaç gündür misafirhanede kalıp yemek yemek vasıtasıyla kendisine borçlu olduğumuz miktarda yığınla parayı çekip aldığı gibi, ardından da Leonardo'yu kışına attığı kuvvetli bir tekme vasıtasıyla kapıdan dışarı atmış. Gördüğünüz üzere sayın efendim, böylece Leonardo'nun son sırrı da çözülmüş oldu, nitekim burayı para ödemek zorunda kalmayacağı umuduyla seçmişti, bir ahmak gibi nasıl ortada kalakaldığını gözünüzün önüne bir getiriniz.

Bizi Grassi'nin evinde bir hizmetli karşıladı ve birkaç saat önce suratı şişmiş gibi duran bir adamın gelip, Grassi için bir dizi iş yapmış olan arkadaşı tarafından Grassi'ye tanıştırıldığından söz etti. Şiş suratlı herif, Valentino'nun ona bir sürü borcu olduğunu, çünkü kendisinin, Leonardo ile arkadaşı için çalıştığını söylemiş. Ayrıca arkadaşı, yani ben, Roma'nın tüm kadınlarıyla yatmışım ve bu kadınların bazıları ortadan kaybolmuş, hatta öldürülmüş bile olabilirlermiş ve o kıvrıcık, yani ben, bundan sorumlu olabilirmişim ve son olarak, tüm Roma'da çuvallarca eşya satın alıp şehrin yarısına borçlanmışım.

Grassi daha önce görmemiş olduğu şiş suratlı bir adamın gelip de kendisinden bu kadar büyük bir miktar para iste-

mesi üzerine çok bozulmuş tabii ve Valentino'nun savaşıla meşgul olduğunu ve başka sıkıntıları bulunduğunu söylemiş ve kimseye bir lîret bile borç ödeyebilecek durumda değilmiş ve ayrıca Grassi tüm bu hikâyenin bir dalavere olduğunu düşünüyormuş. Ama şiş suratlı adam gitmek istememiş ve sonuçta Grassi'nin hizmetkârları tarafından tekmeleterek evden kovulmuş, ancak giderken şöyle diyormuş, demek öyle ha, pekâlâ, ben de Leonardo ile kıvırcığın tüm alacaklılarını toplar, hep birlikte çekiçlerle kafalarını yararız ve dolandırıcıları son derece küçümseyen Grassi de şöyle demiş, ne istersen yap, bana kalsa cehenneme kadar yolun var ve bu da şiş suratı daha da kızdırmış.

Bu noktada Leonardo dedi ki, pekâlâ, anlıyorum, ancak Grassi ile görüşmek istiyorum, lütfen gidip çağırın kendisini. Grassi'nin hizmetlisi bu talebi, efendisinin Valentino'nun emrinde yapacağı çok şey olduğunu ve Leonardo ile beni bir saniyeliğine bile göremeyeceğini söyleyerek geri çevirdi. Ancak Valentino benim babalığa bu kadar yetkin bir araştırma sürdürdüğü için vs. vs. vs. Grassi aracılığıyla şahsen teşekkür ediyor ve hizmetine tekrar ihtiyaç duyduğunda kendisine haber göndereceğini belirtiyordu.* Ne zaman olacak bu, diye sordu Leonardo ve Grassi'nin hizmetkârı, Bay Grassi yaklaşık bir yıl içinde dedi, diye cevap verdi ve Leonardo da hayaları aleve tutulan balmumu gibi erimiş ve bacaklarından akıp gitmekteymiş gibi bir surat yaptı, zira Valentino'dan hemen yeni görev almayı umut ediyordu, bir yıl içinde değil, nitekim bu süre içinde Leonardo ve ben aklıktan nalları dikebilirdik.

Bir şey artık açık seçik ortadaydı sayın efendim, mağarada olan bitenlerden sonra Grassi benim babalığı sersemin teki olarak görüyordu ve Almanlar ile Strazburglular ile ilgili hikâyenin bir tek kelimesine bile inanmamıştı. İsa karşıtları-

---

* Bu konuda da Salai'nin bilgili olduğu anlaşılıyor, çünkü burada anlatılan olaylardan bir yıl sonra Leonardo gerçekten de askeri teknisyen olarak kısa bir süreliğine Valentino'nun hizmetine girmiştir.

nın komplolarına inanmıştı belki, ama Leonardo ile benim sorunu çözebileceğimize ihtimal vermiyordu, yani aslında Leonardo'nun yerinde ikinci bir Salai olmalıydı, bunu ben de hep düşünmüşümdür, siz de aynı fikirde değil misiniz? Dolayısıyla Roma'ya yaptığımız bu ziyaret Leonardo için pek de kötü gitmedi, gerçi Türk sultanı için çalışmayacaktı, ama Valentino'nun vereceği görevi cebine koymuştu bile. Buna karşılık, siz sayın efendim, benim değersiz varlığım sayesinde Leonardo'nun Floransa şehrimize hainlik ettiğini biliyorsunuz ve bu yüzden artık namuslu yaşayıp saçmalıklara bulaşmaması gerekiyor, aksi takdirde Floransa hâkimi onu boynundan yakalayıp bir paçavra gibi sıkacak ve bunu sizin bilmeniz Leonardo için pek iyi değil, öyle değil mi?

Nihayet Grassi'nin hizmetlisi bize ufak bir miktar para ve Floransa'ya geri dönmemizi sağlayacak bir refakat mektubu verdi ve Grassi'nin bize iyi bir referans verdiğini söyledi, nitekim derhal ortalıktan toz olmalı ve uzun bir süre Floransa'da sessiz ve huzur içinde beklemeliydik, aksi takdirde alacaklılarımız bizi yakalayacak ve kerpetenlerle her elimizden birkaç parmağımızı kopartacaklardı. Ardından bize bir posta istasyonuna dek refakat etti ve Leonardo ile ben size yazmakta olduğum dönüş yolculuğumuza oradan başladık ve Tanrıya şükürler olsun ki, sokakta bizi arayanlardan birine rastlamadık, çünkü benim üstümde hâlâ vereşiye aldığım ayakkabı ve gömlek bulunuyordu ve inanıyorum ki eğer beni yakalasalar size bu satırları yazacak kadar parmağımı bırakmazlardı yerinde.

Grassi'nin hizmetlisi bize ayrıca bu borç konusunda bir çözüm bulmamızı tavsiye etti, zira alacaklılarımızın Roma yerine kafalarımızı Floransa'da kıracak birilerini tutma ihtimalleri bulunuyordu, problem henüz ortadan kalkmamıştı kısacası. Ancak ben bir çözüm düşündüm, zira bize borçlu olduğunuz avansı hâlâ alamadığımız için, sizin, bizim kısa bir süre daha beklememizi, çünkü sevgili şehrimiz Floransa'nın, Tanrı onu kutsasın, şu anda bizler gibi gizli ajanları-

na ödeyecek kadar parası olmadığını yazdığınız kısa mektup ulaştı elimize, ama endişe etmeyiniz, bendeniz tam da sizin tarzınızda güzel bir mektup hazırladım ve hatta adınıza imzaladım bile. Ve yola çıkmadan önce resmi bir kuryeye mektubu Leonardo ile benim adreslerini bildiğimiz tüm alacaklılarımıza götürmesini tembihledim:

Bu mektupla ben, Floransa Cumhuriyeti'nin ikinci şansölyesi Niccolo Machiavelli, sadık hizmetkârım, Vincili Leonardo'nun evlatlığı Salai'nin tüm borçlarını üstlenir ve alacaklılardan almaları gereken paraların tam bir listesini bana göndermelerini rica ederim, Floransa şehri hazinesi bu borçları derhal kapayacak, paralarınızı ödeyecek, ancak Roma'da benim için kışını yırtmış ve öldürülmesine ramak kalmış olan zavallı Salai'yi rahat bırakınız.

Bay Niccolo Machiavelli

Pek kötü bir fikir sayılmaz, ne dersiniz sayın efendim? Böylece bana olan borcunuzu direkt alacaklılarıma ödersiniz ve tüm sorun basit bir şekilde çözülmüş olur. Çünkü mektuplarıma neredeyse hiç cevap yazmadınız ve bana size yazdığım hiçbir şeye inanmamışsınız gibi geliyor, ama yanıyorsunuz, zira Salai boşa gevezelik etmez ve söyledikleri gerçektir.

Leonardo bütün eşyasını Roma'da bırakmak zorunda kaldı; kitaplar, kâğıtlar, çizimler ve şu tahta değnekler, ama bu iyi oldu, çünkü artık bagajımız ağır değil. Hem ayrıca hiçbirinin bir işe yaradığı yoktu ve bir tanesini bile kendi keşfetmedi ve eminim ki Floransa'ya geri döndüğümüz zaman evdeki antik Yunan elyazmalarından fikirler ile aparatlar kopyalamaya yeniden başlayacak ve her yerde onları kendinin keşfettiğinden söz edecektir.

Roma'dan ayrıldığımızdan beri hâlâ konuşmadı, çünkü bana kalırsa, sayın efendim, Valentino'nun bu araştırmayı, ona vakit kaybettirip, Floransa yararına çalışmaması için verdiğini benim gibi o da anlamış bulunuyor, yani kısacası Valentino benim babalığı ta başından bu yana kandırdı, çünkü dürüst olalım, sayın efendim, uçan aygıtlar tasarlayan ve yarı çıplak kadın resimleri çizen birine neden papaya yöneltilen iftiralarla ilgili böylesine zor ve tehlikeli bir araştırma görevi verilsin ki? Bu tür şeyleri ya askerler ya da gerçekten cesur insanlar kıvrırabilir ancak. Valentino'nun tek istediği şey Leonardo'nun Floransa için askeri mimar olarak çalışmamasıydı ve bu yüzden ona onu kendi hizmetine alacağını sözünü verdi, ama Leonardo öncelikli olarak vakit kaybetmeliydi, çünkü Valentino görevi ona gelecek sene verecekti, bugün değil. Ama ardından Grassi'ye Strazburglular ve antikçiler ile ilgili getirdiğimiz haberler onu o kadar hayrete düşürdü ki, şu papanın Türklere yazdığı mektupları elinde tutmakta olan noter Patriarchi'nin kim olduğunu bulmamızı bile rica etti, ki böyle biri yoktu ortada. Ancak bana kalırsa, Grassi bizim iki salak olduğumuzdan daima kuşkulandı ve mağaradaki mükemmel peygamber oyunumdan sonra da bu güvensizliğin neden yok olmadığını kim bilebilir, ki bence çok başarılıydım. Valentino'nun tek ilgilendiği şeyin Leonardo'yu Floransa'dan uzak tutmak olduğu ortada, çünkü Grassi Leonardo'ya sürekli Floransa için çalışmaması, Roma'daki araştırmaları düşünmesi gerektiğini tembihliyordu ve Leonardo da buna uydu, ben de bunun anavatanımız Floransa için iyi mi kötü mü olduğunu sizin takdirinize bırakıyorum.

Bugün tüm gün boyunca çok yorgundum, çünkü dün Leonardo ile gecelediğimiz hanın sahibinin kızını ziyarete gittim ve tahmin ettiğim üzere kızcağız benim aletime karşı hissettiği arzu ile tutuşmaktaydı, ama bu beni biraz da yordu, zira her iki dakikada bir kıza şışşt, zevkten bu kadar bağırma, yoksa baban sesimizi duyacak, demek zorunda kaldım.

Yine de birazcık üzgünüm, sayın efendim, çünkü sanırım şu çok hoşuma giden Alman aksanıyla konuşan Dorothea'yı bir daha göremeyeceğim ve son derece Alman olan memeleri ile beyaz kocaman Alman dişlerini de çok seviyordum. Eminim ki Dorothea yeniden görebilmek için beni köylülere aratmıştır, çünkü artık bu Alman kadınlarını çok iyi tanıyorum, daima titiz rolü oynayıp şöyle demek zorundalar, Salai camı kırma, sürekli fikrini değiştirme vs. vs., ama temelde düzenli sevişme delisidirler, hatta İtalyan kadınlarından bile daha çok. Dorothea'nın babasının onu başka bir eve götürdüğünden eminim, Leonardo ile benim onu bulamama sebebimiz de bu, nitekim Fucker'ler ve diğer Alman İsa karşıtları, papaya Türklere karşı savaş için kırk bin Venedik dukası borç verdikleri bugünlerde gerçek niyetleri anlaşılacak diye ödleri kopuyor ve bu yüzden de sürekli farklı yerlerde konaklıyorlar. Bu aynı zamanda, yakınlarında yaşayan köylülerin de neden hiçbir şey söylemek istemediğini açıklıyor, çünkü Almanların çevirdikleri dolapları gördüler ve önemli bir şeyler olup bittiğinin farkına vardılar. Bir gün yolum tesadüfen yeniden Roma'ya düşerse, Dorothea'yı mutlaka arayacağım, adını unutmamalıyım.

Han sahibinin kızının odasına gittiğimde, bizim salak Leonardo'yu, gözlerini, sevişmek istediği ama kendi işini kendi göreceğini de bildiği zamanlardaki gibi koca koca açmış, uzandığı yatağında yalnız bıraktım. Ama bir yandan da kendini suçlu hissediyor gibi görünüyordu, zira bugün pazardı, yani tanrıların günü ve Leonardo pazar günleri edepsizlik yapılmaması gerektiğini bilir.

Böylece ben de ona küçük tatlı bir oyun oynamaya karar verdim, nitekim hatırlayınız sayın efendim, Sander'in evinde bizim domuzun üstüne şu acılı kırmızı tozdan dökmüştüm, yani şu ovalandığında cildi yakan Batı Hint Adaları'ndan gelme çiçekten söz ediyorum. Han sahibinin kızının odasına gitmeden önce Leonardo'ya iyi geceler derken tozdan bir miktar alıp sağ eline sertçe bastırmıştım ve küçük attırma seansından

sonra çükü öyle şiddetle yanmıştır ki kesip atmamış olması bir mucize. Gerçekten de bu sabah oldukça yorgun görünüyordu, ama bana bunun ne olduğunu sormaya cesaret edemedi, çünkü vereceğim cevabı biliyordu, ki İsa'nın günahkârları daima cezalandırdığını söyleyecektim.

Ve sevgili efendim, son mektubuma da burada noktayı koyuyorum, çünkü yazacak güzel bir şey kalmadı ve samimi konuştuğum için beni affediniz, ancak tüm gün boyunca bu mektupları yazarken boğazım epey ağrıdı ve Floransa'ya varır varmaz birkaç günlüğüne, kimseye söz etmediğim yeteneklere sahip bir kız arkadaşımın yaşadığı San Godenzo'ya gideceğim, ama sayın efendim, eğer isterseniz buluştuğumuzda neden söz ettiğimi size zevkle anlatırım.

~~Sadık hizmetkârınız~~

Ah, bir şey unuttum, nitekim Leonardo ve ben bugün biraz dinlenebildik ve böylece size yazdığım ve şu an ellerinizde tutmakta olduğunuz mektubu okuyabildim ve fark ettim ki cümlelerim epeyce uzun olmuş ve içlerinde neredeyse hiç nokta virgöl yok ve bazen ne dediğim hiç anlaşılmıyor, kendi kendime nokta virgülsüz diğer mektuplarımı okumayı nasıl başardığınızı soruyorum, kaç taneydiler sayısını unuttum ama sanırım size en az on ya da on bir tane yazmıştım. Mektupların güzelleşmesi ve sizin de ~~desifra~~ ~~desifre~~ ~~defşirme~~ yani daha kolay okuyabilmeniz için stok anlamında tıpkı Leonardo bana okuma yazmayı öğrettiği günlerde olduğu gibi bir çift nokta ve virgöl atıyorum, zira Leonardo da bana yazılarımın nokta ve virgöl içermedikleri için bir feryadı andırdığını söylemiştir

////////////////////////////////////

////////////////////////////////////

.....

İşte buyurunuz, çok sayıda nokta

ve istediğiniz kadar virgül var ve artık onları alıp diğer mektupların uygun gördüğünüz yerlerine yerleştirebilirsiniz, zira üstün bir zekâyâ sahipsiniz ve belki de bu yüzden en nihayetinde benim mektuplarımı okuyabilmekle kalmayıp anlıyorsunuz da.

Daima kulunuz
Salai

SONSÖZ

Neden bu kitap?

Sevgili okuyucu, eğer gazetelerde Salai'nin mektuplarının sansasyonel keşfiyle ilgili hiçbir şey bulamazsan, eğer adları önsözde karşımıza çıkan Profesör Mario Rossi (yaygın bir Amerikan ismi olan John Smith gibi bilindik bir İtalyan ismi) ve Amerikalı tarihçi Vincent S. Leonard birer hayal ürünüyseler, eğer Grugliate şehirciği ve elyazmasının ortaya çıktığı yer olan Sant'Anna Addolarata huzurevi sabırlı bir arayıştan sonra bile izlerini belli etmiyorlarsa, sakın kafan karışmasın. İyi de, Salai'nin mektupları hiç olmadı ki! Ama dikkat et: Eğer buradaki her şeyin aynı şekilde uydu-rulmuş olduğuna inanırsan, o zaman kütüphaneye git ve aşağıda alıntılatacağımız metinleri araştı. Bu kitapta, Leonardo da Vinci ve güzel Salai'yle ilgili okuduğun her şeyin, tüm dipnotlar da dahil, gerçek olduğunun farkına varacaksın.

Buna karşın, Leonardo hakkındaki diğer kitaplara güvenme. Geçtiğimiz yüzyılın seksenli yıllarında, tanınmış bir İngiliz komedyen ve eşi, Leonardo'nun güya daha önce hiç yayımlanmamış elyazmalarını basılması için verdiler. Sözde Romanov Yazması, Leonardo'nun, hepsi mutfak için düşünülmüş, pek çok sürreal icadını kapsıyordu: rüzgârla çalışan yumurta kesici, atlarla çekilen marul yıkayıcıları, canlı inekleri bile öğütebilen devasa kıyma makineleri. Tarifler arasında ballı ve kremalı koyun taşakları, ekmek kırıntılı hindi başı veya közlenmiş yılan sırtı (sic!). Aslında, bütün olay kötü bir şakadan ibaretti, ama herkes buna inandı: Neredeyse

dünyanın her yerinde bu inanılmaz bulguya işaret eden kapsamlı eleştiriler (Leonardo'nun memleketi İtalya da dahil olmak üzere) çıkmıştı. Hemen hemen hiç kimse mesele-
nin içyüzünü kontrol etmek ve sahtekârlığın maskesini düşürmek için zahmet etmiyordu. Bu esnada, tüm dünyaya yayılmış efsanelere göre, Leonardo gençliğinde Botticelli'yle beraber lokanta işletmiş veya sonradan onun adını almış sarmısak öğütücü icat etmişti. Bu bilgilerin hepsi yine şu İngiliz komedyene dayanıyordu.

Birkaç yıl önce, o zamana kadar tanınmamış olan Amerikalı bir yazar, zavallı Leonardo'yu tamamen absürd, mümkün olmayan ayrıntılarla dolu değersiz bir romanda kullanmış ve bunun üstüne onu müphem, ezoterik entrikalarla bağdaştırmıştır. Bu sefer, tuhaf bir etki, istemeden oluşmuş, bu etkinin kendisi de, yazarın eksik eğitime ve insanla ilgili her alandaki bilgisinin eğlendirici hatalarına borçluydu. Fakat, yine herkes faka basmıştı: Onu, değersiz roman kategorisinde değerlendirip görmezden gelmek yerine, içeriğini sanki çok ciddi bir romanmış gibi o kadar dikkatli araştırdılar ki, bu kitaba başarı ve (her şeyden önce) inanılabilirlik bahsettiler.

O zamandan beri, bu değersizliğe maruz kalan okuyucular, tarihi olgulara dayandığını iddia eden her romandan, haklı olarak, kuşkulanıyorlar. Yazarlar, bu değersiz duruma ayak mı uyduracak, yoksa havlu mu atacak, buna yeniden karar vermek zorundalar.

Eğer derebeyi, kendi soytarısının ortalıkta konuşmasına izin verirse ve onu resmi konuşmacı ilan ederse, o zaman tüm gerçek hatipler mesleklerini değiştirmek zorunda kalır.

Bu her şeye vâkıf olan değersiz romana karşı koymanın tek yolu, onun kendi silahlarına başvurup, amacını tersyüz etmeye dayanıyordu: Bir soytarıymışçasına, fakat gene de bir hatibin iddialarıyla konuşmak! Eğer, herhangi bir cahil,

ağzını açar açmaz bayram yapılırsa, o zaman budala Salai de her türlü ahmaklık, dilbilgisi yanlış ve kaba patavatsızlıklar arasında ciddi bir hikâye anlatma hakkına sahiptir. Öte yandan, rollerin değişmesi bizim zamanımız için tipik bir durumdur: Son yıllarda, daha önce hiçbir kitabın olmadığı kadar dünya çapında başarılı olmuş ve tanınmış bir İngiliz kadın yazar tarafından yeniyetmeler için yazılmış bir roman serisi, yetişkin olan milyonlarca okurun da gönlünü fethetmedi mi?

Artık, bu utanmaz ve hödük Salai'nin yolunu açmamak adil ve uygun olmazdı. Leonardo, sadece bu şekilde eskimiş, zorlama olan anlamlandırma biçimlerinden kurtarılabilirdi: Bir yanda resmi tarih yazımı tarafından yapılan çekilmez ve safça yüceltme, diğer yanda kışleşmiş dezenferasyon bataklığı. Leonardo'nun tüm sınırlarıyla dehası, inandırıcı bir şekilde, yeniden kendi zamanına yerleştirilmelidir, yani, hümanizm ve Rönesans arasındaki, günümüze kadar yeterince aydınlatılmamış geçmişlerden biri olan ortaçağın köklerinden gizlice, ilk ve çok da şanlı olmayan, yeniçağın tohumlarının filizlendiği tarihi ana.

Halen günümüzde gerçek olduğu düşünülen (ya da öyle tanıtılan) meşhur taklitlerin, tüm anlamsızlıklarının maskesini düşürmek için, aynı derecede saçma ve mümkün olmayan başka bir taklit yazılmalıydı, tıpkı, araştırmacıların açıklanamaz bir biçimde halen inandıkları Johannes Burkard'ın günlüğü gibi arsız ve gülünç bir hile olan Salai'nin mektupları gibi.

Leonardo'nun evlatlığının mektuplarının hiçbir zaman bulunamamış olması önemsizdi, bizim için önemli olan tarih sahnesini yeniden yaratmak ve orada hâkim olan ruhu yeniden canlandırmaktı. Önsözümüzdeki palavraların arasında tek ciddi alıntı, tesadüfi olmayarak, Salai'nin mektuplarının edebiyat tarihindeki benzerlerine gönderme yapıyor: Boccaccio, Pulci, Folengo, Berni ve benzerlerine. Eski üniversite hocalarımızdan Nino Borsellino, hayali meslektaşla-

rimızın arasında ondan alıntı yaptığımız ve Salai adına Pietro Aretino hakkında olan araştırmasından (*Gli anticlassicisti del Cinquecento*, Roma Bari, 1973, S. 31) bir parçayı ve Leonardo'yu "kuralsız" olarak nitelediği tanımlamasını (s.10) aşırığımız için, bizi affetsin. Ama Borsellino'nun analizinde söylediği amaç, antiklasikçilerdeki gibi "dünyayı üstten değil de, alttan kavramak, sahte güzellikleri sathi olarak anlamak yerine, varlığın fizyolojik ve içgüdüsel temelini betimlemek" (s.13) –bu alıntıda Folengo, Ruzante ve Cellini kastedilmiş olmasına rağmen– yine de aynen Salai'ye uyuyor mu?

Ve eğer Leonardo'nun çırağının mektuplarını, Leonardo'yu iyi tanıyan, ama Salai'yle muhtemelen hiç mektuplaşmamış olan Machiavelli bile aramışsa, bu da sadece, değersiz romanın zanaatçılarının ortak noktası olan bel altı vuruşunu engellemek için yapılmış, başka bir edebi eğlencedir.

Ölçüsüzce abartılmış edebi kurgunun ve onun tartışmalı hedeflerinin dışında, diğer her şey, olgular ve güvenilir belgeler vasıtasıyla, sabırla yürütülmüş araştırma projesinde yeniden kurgulandı. Bunu, okuyucularımızın bir önceki romanımızdan bildiği gibi, okuyucuya hakkı olan tarihsel kesinliği sunmak için yaptık. Kim, temeli sağlam olan konulara dayanan tarihsel bir roman yazmak isterse, en azından dört yüz-beş yüz civarında kitap veya makale okumak durumundadır. Sonuçta, bunlar da anlatılacak malzemenin yarısını bile oluşturmaz. Gerisi yalnızca gerekli kontrollere yarıyor: Örneğin, iki şehir arasındaki yürüme mesafesini hesaplamak; adaşlığı ortaya çıkarmak; bir olayın gününü ve tam saatini, bir kişinin doğum gününü ve bir sarayın yerini kontrol etmek – tüm bunların hepsi gereklidir, böylelikle kitabı okuyana yalan veya uydurma şeyler söylememiş oluruz. Kötü bir peyniri satıcıya geri verebiliriz, ama kötü bir kitabı asla.

Salai ve üvey babası arasındaki ilişkinin tarzı ve hikâyesimizin aynı adlı kahramanlarının sakar ve kaprisli mizaçları, bunun için daha da fazla delil göstermek gerekse de, tarihçilere oldukça tanıdık geliyordur (bkz. mesela C. Vecce, *Leonardo*, Roma, 1998, s. 129-130; 133-134 ve diğer yerlerde).

Gerçek adı Giangiacomo Caprotti olan kıvırcık saçlı oğlan, gerçek babasından on yaşlarındayken alınıp, Leonardo'ya evlatlık verilir. Leonardo, onun babalığını ve öğretmenliğini üstlenecek ve oğlan da fakirliği böylelikle atlatacaktır. Hemen, Giangiacomo kendine kötü bir takma ismi hak edecektir: Salai veya Selahaddin, aynen şu vahşi serazen gibi. Çünkü, Leonardo'nun kayıtlarında da not ettiği üzere, daha yanında kalmaya başladığı ilk gün cüzdanından parasını çalar. İkinci gün sanatçı Salai için iki gömlek, bir pantolon ve bir ceket diktirir. Teşekkür olarak oğlan, Leonardo'nun cüzdanından tekrar para alır ve suçüstü yakalanmasına rağmen hırsızlığı itiraf etmeyi reddeder. Leonardo, bir kâğıdın köşesine şunları not eder: "Hırsız, yalancı, kalın kafalı ve açgözlü domuz." Salai, üçüncü gün üvey babasıyla arkadaş olan bir mimarın evinde, üç kupayı kırar ve masaya da şarap döker (Leonardo şöyle not düşer: "İki kişilik yedi ve dört kişilik zarar verdi"). İlerleyen günlerde, küçük şeytan, Leonardo'nun diğer öğrencilerinden birinden gümüş bir alet çalar ve bu öğrenci çalınan malı Salai'nin kutusundan geri alır. Bir ay sonra, üvey babasından, çizme için kullanılmak üzere bir parça Türk derisi aşırır ve bir kunduracıya satar. Satıştan eline geçen parayla kendine anason ve şekerleme alır. Sonra yine, Leonardo'nun öğrencilerinden birinden, gümüş bir alet çalar. Bu kurnazca hırsızlıklar artık süreklidir: Üvey babasının Sforza Sarayı için Milano'da verdiği bir partide, gözü pek haylaz, hizmetçilerden birinin kostümünü değiştirmek için üstünü çıkartmasını dikizler ve

onun kıyafetini giyer (bu kostüm, Paride Grassi için mağarada tiyatro oynayan Salai'nin kastettiği "vahşi ilkel insan" maskelerinden biridir). Adamın cüzdanını çalar ve yatağın altına saklar. Bu hadise de Leonardo'nun notlarında ortaya çıkar.

Eğer ki, Salai'nin mektuplarını mürekkeple lekelediğine inanmazsanız, Salai'nin çok güzel bir portresini, Leonardo'nun ve çağdaşlarının kendi eserlerinde, ama bir de Salai'nin beceriksizce yapılmış ve mürekkep lekeleriyle donanmış otoportresinde şaşırtıcı bir şekilde bulabilirsiniz (bkz. E. Möller, *Salai und Leonardo da Vinci*, Jahrbuch der Kunsthistorischen Sammlungen des allerhöchsten Kaiserhauses XVI' da, 1928, S. 139 – 161).

Salai'nin casusluk hizmeti de bizim fantezilerimizden çıkmamıştır. Tarihçilerin kanıtladıkları üzere (C. Vecce, S. 343), bu genç adam gerçekten de nüfuzlu kişilerin yanında muhbir olarak maaşını alıyordu: Örneğin, Milano'nun eski düklerinden Massimiliano Sforza, Milano Sarayı'ndan gizli bilgileri Sforza'nın sekreterine iletmesi kaydıyla, Salai'ye oldukça cömert bir para (senede 125 scudi) ödüyordu.

Leonardo, Machiavelli ve diğerleri

Salai doğruyu söylüyor: Vecce'nin en son biyografisinde de incelendiği üzere, Leonardo kararsız, yavaş anlayan, az eğitilmiş, her daim paraya muhtaç ve her şeyden önemlisi, görev almaya ve memuriyete gelince, çağdaşlarına ve rakiplerine kıyasla çok daha zayıf durumdaydı. Valentino'ya, Floransa hakkında askeri sırları gammazladığı kesin görünüyor. Mesela, Leonardo ona komşu kent Arezzo'nun ve Valdichiana'nın, köylerle kaleler arasındaki uzaklıklarının tam bilgilerini içeren bir haritasını, ayrıca Valentino'nun planla-

diği bir anı saldırı için mühim bilgiler vermiş olmalıydı (Vecce, s. 208). Öte yandan onu Salai'ye gözetlettirerek, Machiavelli bu durumda yine en iyisini yapmıştı.

Salai tarafından da tarif edilen görünüm ve saç şekli, çok eski çerçeveli olan mavi renkli gözlük camları ve sarıya boyanmış saçlar da dahil, üstadın elyazmalarında geride bıraktığı kaynaklar ve kayıtlar tarafından teyit ediliyor (bkz. *Codex Atlanticus*, f. 225r ve *Codex Arundel*, f. 170r ve 190ra). Bugünkü eleştirilerin bir kısmı, Leonardo'nun ilk kez yaşlılığında uzun bir sakalı olduğu varsayımına eğilimli. Ancak, bu tarihin ne zaman olduğunu kararlaştırmak zor olduğu için (Leonardo 1519'da öldü), sanatçının henüz Roma'da, elli yaşındayken, birçok portrede resimlenmiş ihtişamlı sakalını taşıdığı tahmin edilebilir.

Bilindiği üzere Leonardo, Machiavelli'yi şahsen tanıyordu. Machiavelli de büyük ihtimalle onu, memleketi Floransa'ya duyduğu eksik sadakat şüphesine karşı savunmak zorundaydı (Vecce, s. 214). İşte bu yüzden, Leonardo'nun kontrol edildiği ve gözetlendiği göz ardı edilemez. Eğer gerçekten Salai ona mektuplar yazmış olsaydı, *Prens'in* yazarı, onların içeriğini muhtemelen dikkate almayacaktı: Eserlerinde ideal politikacı tipini Cesare Borgia şahsiyetiyle biçimlendirmesine rağmen, Machiavelli, Floransa şehrinin çıkarlarını gözetmeyi ve Floransalılarının düşmanı olan Papa VI. Alexander'ın hasmı olmayı yeğlemişti.

Leonardo, Salai'nin anlattığı olaylardan bir sene sonra, hakikaten, kendisini askeri teknisyen yapan Cesare Borgia'nın hizmetindeydi. Sanatçı, antikçağ eserlerini incelemek amacıyla, 1501 yılının ilkbaharında Roma'da bulunuyordu. Tivoli'deki Hadrianus villasını ziyareti, *Codex Atlanticus*'taki o zamanı gösteren bir dipnottan çıkarsanabilir (f. 618v ([227 v-a]). Bilime meraklı ve aklın gücüne bu kadar inanan ressam, özel bir notun da gösterdiği gibi, kaderini öğrenmek için gerçekten de Çingenelere gidiyordu (*Codex Atlanticus*, f. 877v).

Uyanık okurlar, Salai'nin bahsettiği antikçilerin, Avrupa kültür tarihinde oldukça övülen hümanistler olduğunu kavramış olmalılar. Gerçi 15. yüzyılda *humanae litterae* ifadesi biliniyordu, ama "hümanizm" kavramı ilk 19. yüzyılda ortaya çıktı ve ancak Yunan-Roma antikçağını tekrar keşfeden Poggio Bracciolini ve diğer şanlı öncüleri nitelendirmek için kullanılıyordu. Dolayısıyla, Leonardo'nun zamanında henüz kullanılmıyordu (veya –kimden bahsedildiğine ve nasıl düşünüldüğüne göre- uyduruluyordu).

Herkesin bildiği üzere, büyük Nikolaus Kopernik, 1501 yılında, La Sapienza Üniversitesi'nde hocalık yapmak için gerçekten de papanın şehrinde yaşamıştı. Aslında tarih bize, Roma'da onun geçirdiği zamana dair hiçbir detay bırakmamıştır. Erasmus Ciolek ise, aynı aylarda kesinlikle Roma'daydı, zira, 11 Mart'ta Krakow'dan gelmişti (bkz. Bronislaw Bilinski, *Un umanista diplomatico polacco. Erasmo Ciolek-Vitellius al Natale di Roma del 1501*, Strenna die Romanistica XIX'da, 1979, s. 73).

Juan Maria Despuig'in (ismi o zamanki ââdetlere göre de Podio diye İtalyancalaştırılmıştır) korkunç ve esrarlı ölümü, Burkard'ın günlüğünde hakikaten biraz kuru sözcüklerle ele alınmıştır (*Johannis Burckardi liber notarum ab anno, MCCCCLXXXIII, usque as an num MDVI*, ed.: E. Celani, Citta di Castello, 1906, Cilt 1, s. 544).

Salai'nin Burkard'ın günlüğünden okuduğu bölümler, özellikle Burkard'ın doğrudan doğruya kopya ettiği, Boccaccio'nun *Decameron*'undan bir hikâyeyle (sekizinci günden 24. öykü), yine yukarıda verilen eserde bulunabilir. Öte yandan, bugüne kadar hiçbir tarihçinin, Burkard'ın bütün günlüğü üstüne güvenilmezliğin utandırıcı gölgesini düşüren bu aleni çalıntıya önem vermek istememesi inanılmazdır (aşağıda, Johannes Burkard'ın günlüğü üzerine yazılmış bölüme ve Boccaccio'nun hikâyesinin Papalık seremoni şefinin metniyle karşılaştırıldığı eke bakınız).

Burkard ve sarayı, Kardeşlik ve Santa Maria de l'Anima Kilisesi hakkındaki tüm ayrıntıları da güvenilir (bkz. mese-la, J. Schmidlin, *Geschichte der deutschen Nationalkirche in Rom*, Freiburg i. Breisgau / Wien, 1906 ve R. Samperi, *La fabbrica di S. Maria dell'Anima e la sua facciata*, *Annali di architettura*'da, 14, 2002).

Hem de la Fontana misafirhanesi, hem de civardaki kişi ve dükkânlarla ilgili detaylar A. Modigliani'den geliyor (*Mercati, botteghe e spazi di commercio a Roma tra Medioevo ed età moderna*, Roma, 1998). De la Fontano misafirhanesi ve de la Vacca lokantası, gerçekten Vannozza Cattanei'ye aitti (bkz., I. Ait, *Taverne e locande: investimenti e gestione a Roma nel XV secolo*, AAVV, *Taverne locande e stufe a Roma nel Rinascimento*'da, Roma, 1999, s. 69-70), fakat Salai'nin de keşfettiği üzere, lokantanın sahibesi, Valentino dükünün ve Lucrezia Borgia'nın annesiyle aynı adı taşıyordu (bkz. P. De Roo, *Material for a history of Pope Alexander VI, his relatives and his time*, Brügge, 1924, Cilt I, s. 146 vdğ.).

Ahaliyle ilgili yaygın isimler, dükkânlar ve ticaretin durumu, adresler vb. ayrıntılar E. Lee'nin çıkarttığı "*Habitatores in Urbe. La popolazione di Roma nel Rinascimento*, Roma, 2006" ve J. Heers'in kitaplarında "*La vita quotidiana nella Roma pontificia ai tempi dei Borgia e dei Medici*, Milano, 1986" aktarılmıştır.

Korkutucu olaylarıyla, üzerinde Strazburg Katedrali'nin yükseldiği yeraltı gölünün efsanesi farklı versiyonlarıyla etrafa yayılmıştı (bkz. B. A. Stöber, *Die Sagen des Elsasses*, St. Gallen, 1852, s. 456). Roma'daki Strazburglular hakkında detaylı bilgiyi, F. Noack, *Das Deutschtum in Rom* (Stuttgart, 1927) adlı kitabının 25 ve 26. sayfalarında veriyor. Kitap, 15. yüzyılın sonlarına doğru, Roma'daki Almanların, gizli başlangıcını Salai'nin keşfettiği üzere, papalık karşıtı isyanın tohumlarını bu verimli toprak üstüne nasıl düşürdüklerini ve bunun nasıl geliştiğini anlatıyor. Noack'ın kitabının 16. sayfasında okur, "delle Campana" lokantasının adını ve sahibi-

nin Romalılar tarafından Angelo diye anılan, Johannes Teufel (ya da Teuffel veya Toefl) olduğundan bahsedildiğini de görebilir. Dorothea ve babası, Kutsal Ruh Kardeşliği'nin üyeleriydiler (bkz. K.H. Schäfer, *Die deutschen Mitglieder der Heiliggeist-Bruderschaft zu Rom, Quellen und Forschungen aus dem Gebiete der Geschichte XVI'da*, 1913, s. 42). Salai'nin âşık olduğu bu genç kadının adı Kardeşliğin üye defterine 9 Şubat 1494'te kaydedilmiş.

Evet, büyük Michelangelo da bir sahtekârdı. Salai'nin anlattığı gibi, heykeltıraşın, uyuyan Cupido heykeliyle ilgili bildik sahtekârlığını, epeyce büyük bir kazançla Kardinal Riario'ya kakalaması dışında, tarihçiler, uzun zamandır Leonardo'nun düşmanı olan Michelangelo'ya, 1506'da Roma'da keşfedilen, çağın en ünlü ve en kayda değer mermer heykellerinden olan Laokoon Grubu'nun taklidi olayını da atfediyorlar (bkz. L. Catterson, *Michelangelo's Laocoon?*, *Artibus et Historiae*, 2005, 52).

Leonardo'nun kayıtlarından da anlaşılacağı üzere, Grimani ailesiyle Venedik'teki ikametinden beri tanışıyordu ve antika koleksiyonlarına bakmak için gerçekten de onların Roma stili sarayına gitmek için başvurmuştu. Bu fırsatta, Salai'nin de anlattığı gibi, kâtip Stefano Iligi'yle tanışmıştı (bkz. *Codex Arundel*, f. 274 f).

Salai'nin tarif ettiği ve yüzen bir adası olan gölle, Posta Fibreno gölü kastediliyor olabilir (Roma'dan çok uzakta olmayan Frosinone ilinde), ama eski Lago Cotilia (bugünkü adıyla Lago Paterno, Città Ducale yakınında) veya Teverina'da Bassano semtindeki Lago Vadimone de olabilir (bkz. D. Cortiglia / L. Bellincioni, *Lazio. I luoghi del mistero e dell'inusolito*, Aprilia, 2006). Büyüleyici bir "ölü şehir" olan Ninfa ve halen günümüzde de barındırdığı harikulade bahçeleriyle ilgili ayrıntılı bilgiyi ise E. Zampetti sunuyor (*Le città perdute del Lazio e i loro segreti*, Aprilia, 2005).

Bu kitabın okurunun, Leonardo'nun İstanbul Boğazı üzerindeki bir köprü taslağıyla ilgili olarak öğrendiği her bir bilgi de gerçektir. Hatta, zamanının ünlü İslam bilgini F. Babinger'in de belirttiği gibi, Leonardo Sultan Beyazıt'a bir taslaktan fazlasını sunmuştur (*Vier Bauvorschlge Leonardo da Vincis an Sultan Bajezid II. 1502 / 3*, Nachrichten der Akademie der Wissenschaften in Göttingen, Cilt I, 1952, s. 1-20). Babinger'in 1951 senesinde, İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi'nde bulduğu, Türkçeye çevrilmiş olan bir mektupta, Leonardo, Osmanlılara resmi olarak hizmetlerini sunmuştur. Salai'nin üvey babasının kâğıtları arasında bulduğu, Leonardo'nun en önemli projelerinden bir eskiz ile Boğaz üzerinde bir köprü için bir taslak, L adlı elyazmasında bulunuyor (Paris, Institut de France, Codex 2182, f. 66r).

Öyle görünüyor ki, Beyazıt Toskanalı mimarın önerisini hiçbir zaman ciddi olarak ele almamıştı, çünkü bu projeyi uygulanması olanaksız olarak görüyordu. Bugünkü Türkler daha farklı düşünüyorlar: Mayıs 2006'da İstanbul Belediyesi, bu taslağı, Leonardo tarafından ayarlanmış ölçüleriyle ve tam planlandığı yerde gerçekleştirmesi için ünlü bir Türk mimarını görevlendirdiğini duyurdu. Köprü aşağı yukarı 340 metre uzunluğunda ve 24 metre genişliğinde olmalı ve de en yüksek yerinde, deniz seviyesinden 40 metre yükselmeliydi. Rönesans'ın yapamadığını, modern teknik (taş yerine çelik beton, Leonardo'nun basit çizimleri yerine karmaşık statik hesaplamalar) mümkün kılacaktı. Tahta ve çelikten, fakat daha küçük ölçütlerde ve kara üstünde bir köprü prototipi, zaten 2002 yılında, Mimar Vebjörn Sand tarafından Oslo'da yapılmıştı.

Salai'nin, içi kırmızı kadifeyle kaplanmış bir kutuda modelini bulduğu, kendini taşıyan ve demonte edilebilen diğer bir köprü, Leonardo tarafından Codex Atlanticus'ta çizil-

miştir (f. 71v). İtinalı ve ölçülerine sadık rekonstrüksiyon için A. Bernardini/ M. Taddei/ E. Zanon'a teşekkür ediyoruz (*I ponti di Leonardo*, Milano, 2005). Hatta yazarlar, bir model yapı seti de veriyorlar ve sonunda Leonardo'nun tamamıyla orijinal olan fikrinin, teknik olarak uygulanmasının neden olanaksız olduğunu anlatıyorlar.

Leonardo ve Yunanlılar

Leonardo'nun, Helenistik dönemi bilimine borçlu olduğu bilimsel coşku, bir fantezi ürünü değildir: Salai'nin de Machiavelli'ye itiraf ettiği gibi, yaratıcı Toskanalının, buluşlarını Eski Yunan elyazmalarında keşfetmiş ve öylece kopyalamış olduğu savı bu arada doğrulandı. Tarih biliminin modern akımları, zamanının çok ilerisinde aletler tasarlayan, "öngörülü" bilgin figürü fikrine artık veda etmiştir. Vincili dahi, her zaman çok yüksek değer biçtiği Yunan elyazmalarının peşindeydi. Arşimet'in yazılarını biliyordu (İ.Ö 6.yüzyıl), çünkü Arşimet'in elyazmalarını tahminen Valentino ona hediye etmişti ve galiba bu dolaylı yolla Helenistik mirastan çok şey öğrenmişti (İ.S. 3 ve 4. yüzyıllar arası). Leonardo'yla ilgili araştırmalarda, genelde iddia edildiği gibi, Leonardo'nun geleceği göremediği, tam aksine geçmişe çok özenle incelediği ve onu tekrar canlandırma-ya çalıştığı gittikçe belirginleşiyor. Matematikçi Lucio Russo'nun (*La rivoluzione dimenticata. Il pensiero scientifico Greco e la scienza moderna*, Milano, 1996) gösterdiği üzere, Leonardo da diğer Rönesans bilimcileri ve ustaları gibi, tüm gücüyle, Roma dönemi ve ortaçağda unutulmuş ya da gizlenmiş ve hatta, daha eski dönemlere kadar uzanan antik Yunan'ın zengin teknolojik bilgi hazinesinden yararlanmıştır.

Russo'nun kitabının önsözünde, tanınmış fizikçi Marcello Cini, İ.S. 1. yüzyılda İskenderiyeli Heron'un tasvir ettiği teknolojide, çivi, dişli demir, enerji aktarım dişlisi ve zincirleri, pervane, piston; ayrıca su, hava, buhar gibi enerji kaynakları için tasarlanmış farklı türde vantilatörler de bulunduğunu ve bunların en az iki ya da üç yüzyıl kadar önceye tarihlenen, muhtemelen Helenistik döneme ait olduğunu anlatıyor.

Bu şekilde, geçmişten Rönesans'a eserler aktarıldı (ve Cini ve Russo'ya göre, çoğu kez feci yanlış anlaşıldı), mesela "bilimsel tıbbın kurucusu Herophilos'un; meridyen dairesinin uzunluğunu inanılmaz bir doğrulukla hesaplamayı başaran ilk matematikçi Eratosthenes'in; su merkezli astronominin mucidi Sisamlı Aristarchos'un; modern, dinamik ve yerçekimi teorisini önceleyen Hipparchos'un; mekanik ve hidrolik aletler icat etmiş ve üretmiş Ctesibios'un çalışmaları. Tüm bu bilginler, çok yüksek seviyede teorik araştırma ve deneysel pratiğe ulaşmış, bilimsel bir devrimin baş figürleri olmalarına rağmen, adları dışında nerdeyse geriye hiçbir iz bırakmamışlardır. Onlara kıyasla, Galileo ve Newton her ne kadar zeki olsalar da, kafası karışmış çıraklar ve pişmemiş acemiler gibi görünüyorlardı."

Modern bilimin doğuşu "ne seleflerinden bağımsızdı, ne de tesadüfiydi. Aksine modernist denilenler, başlangıçta, gelişen ticaret trafiği ve kültürel alışveriş sayesinde Yunan, Arap ve Bizans elyazmalarının İtalya'ya ulaşmasıyla, bir ölçüde, yavaştan açığa çıkan eski bilgilerin geri kazanılması dışında hiçbir şey yapmadılar (Russo, S. 13 f.)."

"Leonardo, o zamanlar henüz ilk kez modern bir dile çevrilmiş olan, teknoloji alanında çok ilham aldığı Bizanslı Philon'a ve emme basma tulumlar, çiviler, dişli demirler ve su kanallarının olduğu Helenistik döneme çok minnettardır. Belki, yaptığı makinelerle çok önemli bir ilham kaynağı olan (belki daha da fazlası) İskenderiyeli Heron'u da

hesaba katmalıyız: Su tartıları, proje halindeki buhar makineleri, matbaa, hız azaltma şanzımanları ve daha birçokları, aslında yüzyıllar önce tasarlanmıştı,” diye onaylıyor Jeolog Mario Tozzi (*Leonardo, acqua e il Rinascimento*, Milano, 2004, s. 17).

Kısacası, Yunan ve Helen mirasını son derece benimsemiş olan Leonardo, amacının ne olduğunu kendisinin de kavrayamadığı makineler tasarladı, işte makinelerin neden çalışmadıklarının açıklaması buydu, yoksa onların zamanının çok önünde olması değil. Makineleri yapmak için, o arada kaybedilmiş olan teknolojik bilgi gerekliydi.

Lucio Russo (s. 12) şöyle diyor: “Rönesans entelektüelleri Helenistik dönemin bilimsel teorilerini anlayacak seviyede değillerdi, aynen akıllı ve meraklı çocukların ilk kez kütüphaneye girdiklerinde olduğu gibi, buluşların sonuçlarından etkileniyorlar; özellikle de, elyazmalarında resimlerle açıklanan, rasgele düzende, anatomik kesimleri, perspektifi, tekerlek mekanizmalarını, hava basıncıyla çalışan makineleri, büyük bronz eserlerin dökümünü, savaş malzemelerini, hidrolikleri, otomatları, ‘psikolojik’ portre sanatını ve müzik enstrümanları yapımını, son derece etkileyici buluyorlardı.”

Poggio Bracciolini

Kim, Poggio Bracciolini hakkındaki bilgilerin, fantezinin kötü bir uydurması olmadığına inanmak istiyorsa, E. Walser’ın kitabında bunu araştırabilir, *Poggius florentinus. Leben und Werke*, Hildesheim/New York, 1974. Poggio aracılığıyla bulunmuş, (sözde) elyazması bulguları ve diğer hümanistleri ilgilendiren şey, Salai’nin naklettiği gibi, R. Sabbadini ile

karşılaştırılabilir, *Le scoperte dei codici latini e greci nei secoli XIV e XV*, Floransa, 1967.

Poggio Bracciolini, kaybolmuş elyazmalarının avcısı olarak esrarengiz başarılarını açıklamak için gerçekten akıllıca bir oyun uygulamıştı: Sanki, onun tarafından keşfedilmiş, lakin daha sonra tuhaf bir şekilde yok olmuş bir elyazmasının kopyasını dünyaya tanıtıyordu. Poggio mesela, Quintilian'ın *Institutio oratoria'sında* aynen böyle yapmıştı. Sonradan esrarengiz bir biçimde ortadan kaybolan iki antik elyazmasından kopyaladığını iddia etmişti.

Bu metot (ilkönce saygı uyandıran bir bulguyu ilan etmek ve kopyayı oluşturduktan sonra orijinalinin üzücü şekilde kaybolması) Dumas'nın edebi hilesine özgü değil, çoktandır sahtekârların kullandığı klasik bir hiledir. 1958'de, saygın bir tarihçi ve Columbia Üniversitesi'nden emekli olan Morton Smith, Kudüs yakınlarında bir Rum-Ortodoks manastırında, esrarengiz bir elyazmasından üç sayfa bulduğunu söyledi, güya bu "diğer" Markus İncili'nin var olduğuna kanıt oluyormuş. Metinde İsa, müritleri (arasında Lazarus'un da olduğu) çok tuhaf erotik yöntemlerle gruba alınan, ezoterik bir tarikatın lideri olarak ıslah olmaz bir homoseksüel olarak çıkıyor. Bu sözde buluşun tuhaf yanını değerlendirmeksizin, dünya çapındaki İncil araştırmacıları (bu sahtekârlığı başarısızlığa uğratmak için boşuna uğraşan birkaç cesur dışında) Morton Smith'e inandılar, hem de Smith'in bu arada tüm dünyaya fotoğrafını verdiği gizemli elyazmasının, bir anda, açıklanması mümkün olmayan bir biçimde ortadan kaybolmasına rağmen. Ancak, 2005 yılında, tanınmış bir uzman olan Stephen C. Carlson, yeni adli araştırma yöntemleri sayesinde, düzmece belgelerle sahtekârlığın foyasını ortaya çıkarmayı ve Morton Smith tarafından fotoğraflanmış elyazmasının sahte olmanın da ötesinde, büyük ihtimalle onu bizzat Smith'in kendisinin yazdığını kanıtlamayı başardı.

Birçok okuyucu, belki de, Borgia ailesi hakkındaki sözüm ona tarihsel gerçeğin burada adeta tam tersine çevrilmiş olmasına şaşırdı. Okuyucu kendisine şunu soracaktır: Eğer Cesare, VI. Alexander'ın oğlu değil, aynı şekilde Lucrezia da kızı değilse ve papa da her zaman düşünüldüğü gibi zalim değilse, tarihçiler bunu neden fark etmediler?

Bunu açıklamak için bazı örnekler verelim. Tarihçilerin, VI. Alexander'ın başpiskoposluğu bağlamında severek alıntıldığı kaynaklardan biri, papa Borgia'nın hâkimiyeti sırasında Roma ve İspanya'da yaşamış, Milanolu bir bilgin olan Pietro Martire d'Anghiera (1457-1526) ile yazışmalarıdır. Papa VI. Alexander'a yapılmış bildik ve ağır saldırılardan bazılarının bulunduğu Pietro Martire'nin mektupları (bkz. Ministero per i beni culturali e ambientali – Comitato nazionale per le celebrazioni del V centenario della scoperta dell'America, Roma, 1988, Cilt VI: *La scoperta del nuovo mondo negli scritti di Pietro Martire d'Anghiera*, s. 405 vdğ.), varsayılan yazarının ölümünden dört yıl sonra, Amsterdam'da yayımlandı. Fakat, yayımlanmış metin adeta, Pietro Martire gibi hümanist bir bilginden beklenilmeyecek, inanılması güç ve ciddi bir dizi tarihi hatayı içeriyordu: İhtimal dışı olan şeyler, tarihe aykırılıklar, çelişkiler ve hiçbir zaman olmamış olayların tasvirleri. Daha da fazlası vardı: Amsterdam'da yayımlanmış mektuplar, yazarın elinden çıkmış orijinal haliyle hiçbir zaman bulunamadı. Sadece Pietro Martire'nin yazdığı ve muhafaza etmiş olması gerektiği mektup taslaklarından iz yok değil, Avrupa'da düzinelerce alıcıya yollanmış kopyaların da bulunması mümkün gözüküyor. Hayret verici bir biçimde, onların arşivlerinde de Pietro Martire ile mektuplaşmaya dair en ufak bir işaret yok. Tarihçiler, elle yazılmış, kesinlikle gerçek olan ve Martire tarafından imzalanmış sadece bir mektup bulabildiler, –tesadüfe

bakın ki– basılı mektup koleksiyonuna alınmamış ve bu alıcıya gönderilmiş hiçbir mektup orada da bulunamamıştır.

Tarihçilerin aslında çoktan foyasını ortaya çıkartmaları gereken Pietro Martire d’Anghiera’nın mektup koleksiyonunun ağır bir taklit olduğunu bir çocuk dahi anlayabilirdi. Ama bu olmadı: Pietro Martire d’Anghiera’nın yazışmaları, bugün halen, son derece güvenilir bir kaynak olarak anılıyor ve ayrıca araştırmacılar tarafından da anlaşılamaz bir hoşgörüyle ele alınıyor. Amerika’nın keşfinin tarihiyle ilgili olarak, Pietro d’Anghiera’nın da en önemli kaynaklardan biri olarak geçerli olduğu düşünüldüğünde, insanın sırtında bir ürperti oluşuyor.

Pietro Martires’in, Papa VI. Alexander’a yaptığı sert saldırılara, hakikaten Borgia hakkında yapılan tüm araştırmaların her adımında rastlanılıyor. Fakat, Martires’in mektuplarının birinde (Markiz Pietro Fajardo ve Markiz Luis Hurtado’ya gönderdiği mektup, elyazmasında 773C=770A ve daha ilerki bir kopyada =741 ms, bkz. Comitato nazionale ... *op. cit.*, S. 23), diğer kaynaklarda da anlatılan, papayı daha uygun bir perspektife sokan hadise hakkında bir şeyler okunuyor: Roma’da, 1494’te veba patlak verdiği zaman ve tüm kardinaller köye kaçtıklarında, Rodrigo Borgia şehri terk etmeyi reddetmiş ve İsa’nın vekili olarak Petrus’un halefligi vazifesinde kalmanın kendisinin bir görevi olduğunu açıklamıştır: “Roma, çok ağır bir vebaya yakalanmıştır, başpiskoposluk bu yüzden Vatikan Sarayı’na kapatılmıştır. Papa, kardinallerin bulaşma tehlikesiyle karşılaşmayacakları bir yere kaçmaları için verdikleri zorunlu taleplerine boyun eğmemiştir. O, az sayıda ziyaretçi kabul etmektedir.”

Tüm veba salgını süresince, Papa Borgia, Vatikan’da yalnız kalmış, kendisini örnek alan çok az sayıda hizmetlisi ona yardım etmiştir. Tuhaftır ki, tarihçiler, VI. Alexander’ın bu şerefli olayının adını hiçbir zaman anmamışlardır.

Bu sadece resmi tarih yazımının, Borgia ve onu ilgilendiren tarihi kaynaklarla hangi şekilde ilgilendiğine bir örnek-

tir: yüzeysel, kör ve her şeyden evvel utanmazca taraflı. VI. Alexander'ın ailesiyle ilgili olumsuz efsane, günümüze kadar el değmeden öylece kalmıştır. Böylesine bir efsanenin, ortak bilince etkileri düşünüldüğünden çok fazladır. Her ideolojinin sorgusuz bir zalimliği, özünde var olan ahlaksızlığı sürekli kanıtlamak isteyen olumsuz bir paradigması vardır, zira bu da ideolojinin kendi zirvesini ve cisimlendirilmesini açıkça temsil ediyor. Bu faşizm için Mussolini, komünizm için Stalin, İslam fanatizmi içinse Bin Ladin'dir. Tabii ki negatif model ne kadar kaba ve demagogsa, ideoloji bunu daha da iyi kanıtlamayı başarır. Benzer olarak milli karakterlerde de bu öyle işler, mesela mafyanın İtalyan namussuzluğu, Güneş Kralı'nın da (Kral XIV. Louis - ç.n.) Fransızların hayali *ihtişamı* oluşu klasik örneklerdir. Ya Kilise'nin iflah olmaz yozlaşması için kimi anmalı? Herkesin ismini bildiği Borgia, tabii ki. Ama başka isimleri anmak da zor olmuyor. VI. Alexander ve akrabaları hakkındaki şeytanlaştırıcı efsane, Luther'in devreye girdiği zamanda kilise iftiracıları için bulunmaz bir silahtı.

Herkese, hatta Katoliklere bile uygun gelen, Papa Borgia'nın bir günah keçisi oluşu ve olmaya devam etmesidir, zira kendi rolünden dolayı tarihin can sıkıcı ve karmaşık birçok gerçeğinin ortaya çıkarılmasını engellemiştir.

Bugüne kadar tarihçiler, Borgia'nın zararına olan müthiş sahtekârlığı gizlemeye çalışmışlar ve VI. Alexander hakkındaki kötü efsaneden kuşkulanan herkesin itibarını düşürmüşlerdir. Zira, eğer karşıt tezler çürütülmezse, ayrıntılarla ilgili bir tartışmadan kaçınmaya ve onun yerine karşı tarafın genel güvenilirliğini reddetmeye çalışmalıdır. VI. Alexander'ın cesur ve geleneksel olmayan biyografisini yazan Oresta Ferrara, (*El Papa Borgia*, Madrid, 1938), Cizvitlerin dergisi olan "*Civiltà Cattolica*" ve Lucrezia Borgia hakkında bir biyografi yazmış olan sözü geçer yazar Maria Bellonci tarafından haşin bir biçimde eleştirilip, küçük düşürülmüştür. Peter De Roo'nun Vatikan ve diğer arşivlerde yaptığı bugüne ka-

dar aşılammamış sabırlı araştırmasına karşı (*Material for a History of the Pope Alexander VI, his relatives and his time*, 5 Cilt, Brügge, 1924), ilerde göreceğimiz üzere, klasik bir örtbas kampanyası düzenlenmiştir. Yalanları ve önyargıları çürüten arşiv araştırmalarına dayanan kanıtlar gösterebilen (*Papa Alessandro sesto secondo documenti e carteggi del suo tempo*, Bologna, 1880), başka bir 19. yüzyıl tarihçisi olan Andrea Leonetti aynı şekilde unutulmaya mahkûm edildi. Hatta, itinalı ve genelde dersini iyi anlatan Bautz-Ansiklopedisi bile (bkz. *Bautz Biographisch-bibliographisches Kirchenlexikon*, Cilt I, 1990, 104-105. sütunlar, şahsen Friedrich Wilhelm Bautz tarafından yazılmış) kaynakçasında De Roo'nun muazzam eserinin (neredeyse 2600 sayfa) adını anmayı ihmal ediyor. A. İlarri'nin yeni çıkmış, epeyce bilgi veren makalesi de ("*Il liber notarum di Giovanni Burcardo*", *Roma di fronte all'Europa al tempo di Alessandro VI*, Akten des Kongresses'te, Roma, 2001, s. 249 vdğ.), kurnazca De Roo'nun eserinin varlığını, tek cümlelik bir dipnotta adını anmakla ve uyarı gibi lakonik bir atıfla yetiniyor: "Eleştirmenler tarafından kabul görmeyen..."

Burkard'ın hilesi

Papalık seremonilerinin ünlü güncesi hakkındaki hikâye, bahsedilen bu dehşetli ve trajik sahtekârlığın en bilgi veren olaylarından biridir. Burcardo diye anılan Johannes Burkard, Borgia'nın en önemli davacısıydı ve sonraki tarihçiler hemen hemen sadece onun ifadelerini ele almışlardır. Papanın seremoni şefi, günlüğünde, VI. Alexander ve ailesinin yüzyıllardır süren kötü şöhretinin temelini atıyor. Bu kaynak, Papa Borgia hakkındaki bu kötü efsaneyi yaratmaya ve akrabalarına hakaret yağdırmaya, diğer her şeyden daha fazla katkıda bulunmuştur. Öyleyse, ailenin tüm biyografi-

leri ve papanın zamanındaki Roma'nın tasvirlerinin büyük bir kısmı az çok Burkard'ın günlüğüne dayanıyor.

Peki, günlük en nihayetinde gerçek mi? Hakikaten, en azından bir kısmı Burkard'ın bir eseri mi? Bu inanılmaz gibi gözükse de, günlüğün gerçekliğini sonuna kadar savunan tarihçilerden herhangi birisi, seremoni şefine atfedilen metnin, uyanıkça Boccaccio'nun çetrefilli buluşlarından aşırıldığını hiç algılamak istememişlerdir. Arkadaşı tarafından, çıplak olarak bir sandığa kilitlenen tüccarın hikâyesi, iki arkadaş ve eşlerinin tekrar barışmasıyla olan mutlu son da dahil olmak üzere, *Decameron*'un 24. öyküsüne kelimesi kelimesine sadık kalmış bir taklittir. Sadece karakterlerin adları değiştirilmiş: Boccaccio'da adları Zeppa ve Spinelloccio'dur, Burkard'da ise Pietro ve Giovanni olurlar. Günlüğün ilk baskısının (*Burchardi Johannis Diarium*, Paris, 1883-1885) yayıncısı Henry Thuasne, bu huzursuz edici hakikati, kısa bir dipnota mahkûm ediyor. Ondan sonra sükût hâkimdir. Kuşaklarca üniversiteli, profesör ve bilgin, bu yüzsüz (olgu olarak da can sıkıcı) çalıntıyı itiraf etmemişlerdir. Bu da, bazen sözde bilirkişilere ne kadar az güvenilebileceğini kanıtlıyor.

İtalyan Giovanni Soranzo (*Studi intorno a papa Alessandro VI*, Milano, 1950, s. 62 vdğ.), papayı Türk Sultanı Beyazıt'la gizlice yaptığı sözleşmelerle suçlayan ve Burkard'ın günlüğünde tekrardan verilen sahte mektupları hatırlatıyor. Salai'nin de doğru ifade ettiği gibi, papanın Beyazıt'la temasa geçecek elçilerine verdiği talimatlar, iftiracıların (aralarında Burkard da var) ifadelerine göre Floransa'daki noter Filippo de' Patriarchi'de saklanmıştı. Rahatsız edici bir ayrıntı: Floransa'da bu isimde bir noter hiç olmadı... (Soranzo, S. 63, Anm.1).

Daha da rahatsız edici olan, tarihçilerin yüzyıllarca güvenerek alıntıladığı Burkard'ın günlüğünün, son üç seneyi kapsayan (1503-1506) 25 sayfa dışında, kesin olarak bir orijinalinin bulunmadığı olgusudur. Hakikaten, Burkard'ın günlüğünden çeşitli nüshalar bulunuyor (ilk kez ortaya çıkı-

şından üç yüz sene sonra basıldığı için), ama onlardan sadece birinde yazarın gerçek elyazısı, yeterli derecede, kesinlikle tanındı. Burasının, sadece VI. Alexander'ın vefatından sonraki yıllardan söz etmesi tesadüfi değil. Daha kesin söyleyecek olursak: Bu orijinal günlük, 12 Ağustos 1503'ten itibaren aktarmaya başlıyor, yani VI. Alexander'ın başına, onu yalnız altı gün içinde mezara götürecek esrarengiz bir hastalığın geldiği gün. Nasıl da garip bir tesadüf!

Sözün kısası, Piskoposluğa ve Rodrigo Borgia'nın kardinal olduğu yıllara atıf yapan günlüğün sözde kopyalarıyla yetinmeliyiz, üstelik bunlar şahsen Burkard tarafından kaleme alınmamışlar. Bunlar aslına sadık kalmış kopyalar mı? Kim yazdı bunları?

Yıllar önce ayrıntılı belgelerle etraflıca gösterildiği üzere (bkz. F. Wasner, *Eine unbekannte Handschrift des Diarium Burckardi*, Historisches Jahrbuch 83'te, 1963, s. 300-331), Burkard'ın önemli elyazmalarının metinleri (yani 1503-1506 arası orijinal olan ve en eski kopyalar) sürekli ve düzenli bir biçimde ortaya çıkmadı. İlk olarak, papalık seremonilerinin rutiniyle ilgili olan raporlar yazıldı (resmi olarak kabul edilmiş şahsiyetler, ayinle ilgili faaliyetler, kardinallerin terfileri, bayramlar, papalık görüşmeleri vb.); daha sonra "skandal" haberler eklendi, yani VI. Alexander ve akrabalarının sözde taşkınlıkları hakkındaki ayrıntılar. Wasner, bunun dışında (s. 331), Roma'daki Vatikan Kütüphanesi'ndeki Latince Vatikan Yasa Kitabı 5633'ün içinden papalık seremonilerinin farklı elyazmaları koleksiyonundan pek çok sayfanın alındığını bildiriyor. Buna göre, gerçek bir günlükten değil, aksine, belirli bir zamanda ve ortaya çıkmamış nedenlerden dolayı tam sayfaların koparıldığı ve ustalıkla araya birçok "müstehtecen" ayrıntısının sokuşturulduğu bir senaryodan bahsedilebilir. İnsan, papalık seremonilerinin sıkıcı bir betimlemesinden, birden Borgia ailesinin geçmişine dair çok acıklı bir dizi şeyi ortaya çıkartan, günahkâr, bozulmuş Roma'ya ve ciddi bir temizliğe ihtiyaç duyan papalığa kadar varıyor.

Bu arada Burkard'ın, eğer Valentino ya da başkası tarafından ortaya çıkartılsa kellesine mal olabilecek bir günlük tutmuş olması da pek mümkün değil. Fakat böylelikle bulmacının her taşı yerine oturuyor: Skandal içerikler ilk olarak, daha sonraki bir zamanda elyazmasına eklenmiş; belki VI. Alexander'ın ölümünden sonra, zaten kendi başpiskoposluğunda sayısız sahte dokümanlar oluşturulduğunda (Ferrara, De Roo ve diğerlerinin iddia ettiği gibi), belki de daha önce (Wasner'in düşündüğü gibi, bkz. 330), ama her halükârda *sonradan*.

Wasner, doğal olarak bunların hepsinin neden olduğunu ve her şeyden önce kimin için yapıldığını kendi kendine soruyor. Bununla ilgili bir intikam hipotezi var (Wasner, s. 328): Burkard'ın, selefi Agostino Patrizi gibi, piskopos olma hırsı vardı, fakat VI. Alexander bunu reddetmişti. Gerçekten de papa ile seremoni şefi arasındaki savaş büyüyordu: Salai'nin de anlattığı gibi, şehre yaklaşan Fransız ordusuna karşı, Alman Anima Kardeşliği'nden şehri savunmak için yardım istemiş, fakat çok net bir ret cevabı almıştı. Kardeşliğin en üst makamından ortak olarak verilmiş (della Campana lokantasının sahibi olan Angelo/Toefl'un da ait olduğu) bu şaşırtıcı karar, papaya bizzat kardeşliğin başında bulunmuş Burkard tarafından iletildi. Çok yüksek ihtimalle Burkard bu rette önemli bir rol oynamıştı.

Salai'miz bir adım daha öteye gidiyor ve durumu daha kapsamlı bir perspektiften ele alıyor: Tacitus'un *Germania'sı* Almanları heyecanlandığı sırada, Wimpfeling ve yoldaşlarının, Alsaslı denizkızı şarkılarının yardımıyla onları asil kandan geldiklerine ve zafer kazanacakları bir telafi hakları olduğuna ikna ettiğinde, aynı zamanda diğer tarafta Roma'nın tüm Hristiyanlığı nasıl pis bir bataklığa çektiğini netleştirmek gerekiyordu. Burkard'ın günlüğü buna uygun görüşleri barındırıyordu ve Katolik karşıtı propaganda tarafından yüzyıllarca kullanılmalı ve her daim "ısıtılarak" sunulmalıydı.

Bazılarına, Salai'nin yaptığı gibi, Alsaslı hümanistleri, Burkard ve günlüğüyle ve üstüne üstlük Strazburg değil de Augsburg'dan gelen banker ailesi Fugger'le aynı entrikada birleştirmek tesadüfi gelebilir. Pekâlâ, o zaman şu bağlantılara bakalım: 16. yüzyılın ikinci yarısında bir İtalyan hümanisti olan Onofrio Panvinio (1530-1568), Burkard'ın günlüğünü kopyalama görevini aldı. Eski kopyalar eksik olduğundan ve tek orijinal de az sayfa içerdiğinden (daha önce de söylendiği gibi, 25 sayfa, 1503'ten 1506'ya kadar olan yıllar), Panvinio kopyayı, seremoni şefinin eserini, tarihçilerin referans almak zorunda olduğu örnek bir metin haline getirdi (İlari, op. c, t., s. 264). Sonradan ekleme, değiştirme, ilave oldu mu? Hiçbir zaman bunu öğrenemeyeceğiz. Panvinio tuhaf bir şekilde neyi kopyaladığını, hatta orijinal mi yoksa zaten kopya mı olduğunu bile anlatmıyor.

Kim Onofrio Panvinio'yu bu kopyayı yapmakla görevlendirmişti? Daha 1479'da, papalık ile finansal ilişkileri sağlamlaştırmak için Roma'ya giden banker ailesinin bir üyesi olan Johann Jakob Fugger (1516-1575). Bu ilişkiler, V. Alexander'ın ölümünden sonra daha da sıkılaşmış ve 1508'de doruk noktasına ulaşmıştı, yani II. Julius'un piskoposluğu sırasında, Fuggerler papa devletinin madeni paralarını basma iznini aldığı anda. Niçin Fuggerler Burkard'ın günlüğüne ihtiyaç duyuyordu? Bilmiyoruz.

Neredeyse tüm tarihçiler olayı tam olarak ele almadılar ve yüzyıllarca Papalık seremoni şefinin metin aşırıldığını söylemeyip, bunu görmezlikten gelmekle kalmadılar, günlüğünün gerçekliğine dair en ufak bir kuşku olmadığına dair inançtan ve kamuoyunu bu inanca yöneltmekten vazgeçmediler. Önceden sözü edilen metnin kuşkulu güvenilirliğinin ötesinde, Burkard'ın kendisi bile (ya da onun yerine yazan kişi), olayları birçok kez, sırf söylentilere dayanarak anlattığını itiraf ediyordu. Buna ek olarak, zamansal boşlukları, aynı şekilde kuşkulu başka bir günlükten doldurmuştu. Bu günlük, biraz daha eskiydi ve Stefano Infes-

suraya aitti (aşağıda bununla ilgili bölüme bakınız), sonradan, uzun süre önce olmuş bitmiş olaylar günlüğe eklenmiş, fakat yanlış yerlere yerleştirilmiş ve böylece sansasyonel bir anakronizm yaratılmıştı (bkz. De Roo, Cilt 5, s. 309 vdğ.).

Daha fazlası da var. Salai'nin öğrendiği üzere, Burkard'ın tüm iğrençlikleri gerçektir: Sahtekârlık ve sahte dokümanlarla yaptığı tüccarlık geçmişi, hırsızlığı ve kendi memleketi Strazburg'da bile küçümseyen, acımasız sonradan görmeliği birden fazla tarihçi tarafından detaylıca belgelendi (bkz. J. Lesellier, *Les méfaits du cérémoniaire Jean Burckard*, *Mélanges d'archéologie et d'histoire* 44'te, 1927, s. 11-34; L. Oliger, *Der päpstliche Zeremonienmeister Johannes Burckard von Straßburg*: Archiv für elsässische Kirchengeschichte 9'da, 1934, S. 199-232). Bunun dışında, seremoni şefinin seleflerinden ciddi düşünsel hırsızlık yaptığını, yani onların seremoniler hakkındaki yazılarında kendini eser sahibi atfedip kazancını hesabına geçirerek yağmaya giriştiğini unutmamız gerekir (Lesellier, s. 24-30). Daha sonra bu yazılar esrarengiz bir şekilde ortadan kayboldu: Burkard, halefi Paride Grassi'ye miras bırakmayarak geleneği bozdu. Ayrıca Strazburglu seremoni şefi, yavaş yavaş ilerleyen kleptomanisinden de hiç kurtulamadı. Grassi'nin de naklettiği gibi (Lesellier, s. 18 vdğ.), ölümünden birkaç ay önce, 18 Nisan 1506'da Burkard, yeni San Pietro Korosu'nun açılışı için yapılan dini tören sırasında, şeytana karşı koyamayıp, yeni papa II. Julius'un bir kâseye koyduğu madeni parayı gizlice zimmetine geçirdi. Sonradan olayı örtbas etmeye çalışıp, günlüğünde sikkeyi hediye olarak aldığını iddia etti (*Diarium*, ed. V. Thuasne, Cilt III, s. 243). Merasim sırasında hırsızlık yapan ve seremoniler için yazdığı günlükte yalan söyleyen bir seremoni şefi. Akıntıya karşı koyan çok az araştırmacı tarafından, Burkard'ın, "kişilik bölünmesi" (Soranzo, S. 51) ve "patolojik kriminal gerilim"i (Wasner, s. 329) olan biri olarak teşhis edilmesi şaşırtmıyor.

Ve buna rağmen, beş yüzyıldan beri dünya çapında neredeyse tüm tarihçiler bu adama ve onun (sözde) elyazmalarına inanmaya kararlılar.

İnfessura'nın günlüğü ve diğer taklitler

Araştırma literatüründe durmadan alıntılanan bir diğer metin ise, 15. yüzyılın ikinci yarısında Roma Senatosu'nun kötü bir yazarı olan Stefano İnfessura'nın günlüğüdür. Televizyon dizilerinde, hikâye ve romanlarda, hatta Hollywood filmlerinde yaşatmak için, biyografilere, ders kitaplarına ve ansiklopedilere alınmış Papa Borgia hakkındaki sayısız iftira, onun kaleminden çıkmıştır.

Bu durumda da yararlanabileceğimiz orijinal bir metin yok (bu durum, tarihçiler tarafından, eğer uzman olan dinleyiciye hitap edilmiyorsa genellikle gizlenmiştir). İnfessura'nın günlüğünden pek çok kopya dolaşımda ve birbirlerinden çok kesin bir biçimde ayrılıyorlar. Basım o kadar karmaşık ki, yeni dönem baskılar bile yarı Latince yarı İtalyanca basılıyor. Metinde, bir sürü sonradan eklenmiş cümleler, sözcükler, ilaveler ve üstü çizilmiş kelimeler olduğu, detaylı bir şekilde ispatlandı; kısmen çok ileri gitmiş bu değişiklikleri saymak bu yüzden imkânsız, daha da zor olan bu "düzeltelerin" sahibini bulmak. Romalı yazarın ve metnin, eksik olan inanılabilirliği birçok kişi tarafından saptandı (ünlü *Storia dei Papi*'nin yazarı Pastor; ayrıca Schröck, Brück, *Civiltà Cattolica* dergisi ve diğerleri, bkz. De Roo, Cilt V, s. 320 vdğ.). Buna rağmen, tarihçiler ve popüler bilim yazarları, İnfessura'nın günlüğünü (bazen bunu da belirtmeden) sü-kûnetle Rodrigo Borgia'nın Papalık iktidarı hakkında müstehtecen anekdotların kaynağı olarak kullanıyorlar.

Aslında Borgia ailesinin tarihini, ciddi ve objektif bir biçimde araştırmak için çabalar yok değil, fakat bu denemelerin hepsi resmi eleştirmenler tarafından zorla bastırıldı. Geçtiğimiz yüzyılın yirmili yıllarında Belçikalı bir papaz olan Peter De Roo, VI. Alexander, ailesi ve onun zamanı hakkında muazzam bir eser yayımladı (kaynak için yukarı bakınız). Papa Borgia hakkında şimdiye kadar İtalya ve yurtdışında yazılmış düzinelerce arşivden toplanmış ve yüzlerce danışılmış kitaptan alınmış kaynakların etkili dokümantasyonuna dayanan en kapsamlı eserdir. Oldukça detaylı yeniden yapılandırmasıyla De Roo, VI. Alexander ve akrabalarının namına zarar veren basmakalıp sözleri her harfine kadar çürütüyor. Cesare ve Lucrazia'nın Borgia'nın çocukları ve Vannozza Cattanei'nin de sevgilisi olduğunu gösteren hiçbir kanıtın bulunmadığını kanıtlıyor. O zamanki elçiler, hatta, zorba düşmanların elçileri, hükümdarlarına gönderdikleri gizli mektuplarda Cesare ve Lucrezia'dan hep papanın yeğenleri olarak bahsediyorlar, adları hiçbir zaman çocukları olarak geçmiyor. De Roo'nun titiz araştırmalarından anlaşıldığı üzere, Cesare ve Lucrezia'nın ebeveyni, Vannozza Cattanei und Guglielmo Raimondo Lançol de Borgia, yani papanın bir yeğeniydi. Salai'nin anlattığına göre, Roma'da Vannozza Borgia adında, papa ile alakası olmayan en az bir tane daha kadın vardı (De Roo, Cilt I, S. 146; Ferrara'ya göre, s. 128, üç hatta dört de olabilir). De Roo, VI. Alexander altmış yaşında papa seçildiği zaman, onun Vanazzo'yla ilişkisinden bahseden, bugüne kadar muhafaza edilmiş bir tane bile bir belge olmadığına işaret ediyor. Düşmanları o zaman çoktu ve onu kibirli, riyakâr ve kurnaz olarak betimliyorlardı, ama kimse sevgilisi ve çocukları olmasıyla itham etmiyordu. Floransalı elçi, şehrine kardinaller meclisinin nasıl ilerlediğinden bahsederken, Kardinal Ardicino della Por-

ta'nın bir oğlu olduğu için seçilemediğini anlatıyor, ama raporunda daha sonradan seçilen Kardinal Borgia'nın farz edilen çocukları hakkında en ufak bir imada bulunmuyor.

Bunun dışında De Roo, kardinaller meclisinde papa olarak seçilen VI. Alexander'ın dalavereyle değil, bütün İtalyan vilayetleri (Floransa, Ferrara, Lucca, Genua, Mantua, Milano vd.) elçilerinin, kendi hükümdarlarına bildirdiği gibi, oybirliğiyle seçildiğini kanıtlıyor. Üstelik Borgia seçileceğini beklemiyordu bile, bu yüzden içlerinden biri Borgia'nın kuzeni olan iki İspanyol kardinal, papayı seçecek meclise katılmaya karar vermişlerdi. Dini görevleri peşkeş çeken kardinaller meclisi masalı, daha sonra her yöne yayılan taklit belgelerin yardımıyla ortaya çıktı (içlerinden bazıları kötü, kurlu taklitler; mesela sözüm ona Pietro Martire A'Anghiera'dan 19 Temmuz 1492'de gelen, Borgia'nın seçilebilmek için para ödediğini ve böyle papa olduğunu bildiren mektup. Oysaki papanın seçilmesi 11 Ağustos'ta gerçekleşiyor...) ve her şeyi dikkatlice araştırmak zorunda olmayan tarih yazıcıları tarafından bu sahte belgeler kabul edildi. Seçimlerde dalavere olduğu iddiası, seçimden sonraki sabah Papa Borgia'nın, arkadaşlarına değil, tam tersine düşmanlarına imtiyazlar vermesiyle, daha da zayıflar: Borgia'nın isteği Kilise'de reformdu ve bunun için kardinal heyetinde bağlığa ve uyuma ihtiyacı vardı.

Nitekim, Ascanio Sforza olayında bile kutsal görevleri satıp, karşılığında bir ücret aldığı savı geçerli değil. Papa, Sforza'yı seçimdeki oyu karşılığında della Cancelleria Sarayı'yla ödüllendirmemişti. Rodrigo Borgia başkan yardımcısıyken, Roma'da başkanlık binası olmadığından, masraflarını kendi cebinden ödediği sarayı yaptırmış olduğu ve papa seçilmesinden sonra da sarayı yeni başkan yardımcısı Ascanio Sforza'ya bıraktığı kanıtlandı. Vazifesinin bitmesinden sonra, saray Sforza'nın elinde kalmadı, ancak sonradan gelen başkan yardımcıları, Kardinal Della Rovere ve Kardinal Giulio de Medici'ye ev sahipliği yaptı. 1521'de, o zamanki

papa X. Leo, Kardinal Riario'nun sarayını yeni özel dairesi olarak kullanmaya karar verdi. Borgia Sarayı, orada "della Cancelleria vecchia Sarayı" adını aldı ve 1535'te Papa III. Paul tarafından, Sforza ailesinden olan ve saraya bugünkü adını veren, Sforza Cesarini'ye hediye edildi. Alexander'ın ölümünden otuz sene sonra yapılan bu bağışı, VI. Alexander'ın tarihsel iftiracıları, itibardan düşürme amaçlı yaptıkları haksız suçlama için, sarayın Kardinal Sforza'ya papanın seçim hediyesi olarak verildiği iddiasını kullandılar (bkz. De Roo, Cilt II, 11. Bölüm, s. 356).

De Roo'nun kitabının gücü, Rodrigo Borgia'nın, beşikten papalığının başlangıcına, bunun da ötesinde, beklenmedik ve esrarengiz ölümüne kadar geçen hayatının tüm ayrıntılarının sistematik bir şekilde araştırılmasında yatıyor. Basılmış ve elle yazılmış yüzlerce kaynağa dayandırılarak, papanın siyasi rakiplerini sürekli zehirlediği (eğer kardinallerse, zenginliklerini ele geçirmek için), aralarında fahişeler de olmak üzere inanılmaz sayıda metresi olduğu, ayrıca bir sürü evlilik dışı çocuk yaptığı gibi mitlerin büyüğü iyice bozulmuştur. Diğer mitlere göre, Lucrezia, VI. Alexander'a bir oğul, bir de torun doğurmuştu. Ayrıca, Rodrigo Borgia'nın Türklerle gizli sözleşmeler için görüştüğü, Papalık tahtını kardinallere verdiği rüşvetlerle aldığı, bir politikacı olarak sadakatsiz ve yalancı olduğu ve VIII. Karl'ın yönetimi altındaki Fransızları, İtalya'yı fethetmeye çağırarak, kendi müttefiklerini gammazladığı düşünüldüğü için kötü niyetli olarak kabul edilmişti. Rodrigo Borgia, dans etmek, balo ve orji gibi dünyevi zevklere vermişti kendini, bu tabloda gülünç olan inanılmaz bir hikâye vardı: Şölendeki misafirlerini eğlendirmek için çağırdığı düzinelerce fahişeyi Vatikan Sarayı'na getirtmişti ve bu fahişeler cömertçe vücutlarını ortaya koydukları gibi, yere yayılmış kestaneleri vajinalarıyla toplamaları gereken bir yarışma da düzenlenmişti; bunların hepsi de papanın samimi kahkahaları eşliğinde oluyordu.

Ayrıca, erkek kardeşi Juan'ın ölümüyle suçlanan oğlu Cesare'nin affedilmesini sağlamış olmalıydı. Son olarak, rivayete göre, VI. Alexander bir ziyafet sırasında zehirlenmişti, Cesare ve kendisi tarafından, beraber oturdukları masadaki düşmanları için tasarladıkları zehirli yemek, yanlışlıkla papanın kendisine ve Valentino'ya (uzun bir hastalıktan sonra bir mucize sonucu şifa bulmuştu) servis edilmişti.

Haklı olarak De Roo, tüm ahlaksızlık suçlamalarının Rodrigo Borgia'nın papa olduğu dönemle bağdaştırıldığına dikkat çekiyor. Kardinal yardımcısı (papadan sonraki ikinci yüksek görev) olarak faaliyet gösterdiği otuz altı senede, müstakbel papa VI. Alexander'ın sevgilileri ve evlilik dışı çocuklarından hiç kimse –düşmanları arasında bile– bahsetmiyor. Papa II. Pius'un, Borgia'yı yermeye hizmet eden düzmece mektubu bile (bkz. daha aşağıdaki "Papazın metotları" bölümünde) bu kadar ileri gitmeye cesaret edemiyor.

İtalyan prensliklerinin elçilerinin ve Raffaele Maffei da Volterra'nın (1451-1522) *Commentariorum Urbanorum*'unda aktardığı üzere, Rodrigo'nun sofrasına sadece bir kap yemek servis ediliyordu. Böylece Cesare Borgia ve diğer kardinaler, masadan aç kalkmak istemedikleri için, yemeğe kalmak istemediler. Altlarında başkan yardımcısı olarak çalıştığı beş tane papa, onun tavsiyesini istemiş, en önemli misyonları ona emanet etmiş, dünyanın en güçlüleriyle müzakere görevini ona vermiş ve bütün seyahatlerine onun eşlik etmesine izin vermişlerdi; örneğin, II. Pius haçlı seferi için yola koyulduğunda yanına onu almıştı. Rodrigo Borgia'nın hayatının betimlendiği, tarih yazımının bu bölümü, kötü niyeti anlamak için oldukça faydalı. Veba salgını baş gösterdiğinde, II. Pius, İstanbul'da Türklerle savaşmak için Ancona'dan gemiye binmek üzereydi. Şehir, papanın haçlılarıyla dolmuştu, sayıları şehir sakinleri sayısının yirmi katını geçiyordu. Papa bile, küçük bir eve yerleştirilmişti ve kardinaler de az sayıda odada, sıkışık bir durumda uyumaya alışmak zorundaydılar. Birçoğu vebaya yakalanmış, hatta

papa hastalıktan ölmüştü. Bezlerinde ağrısı olduğu şikâyeti ile gelen Rodrigo Borgia'nın da sağlık durumu gözle görülür derecede kötüleşti. Doktor, Rodrigo'yu "yalnız yatmadığı için" ("*non solus in lecto dormiverat*") iyileştiremeyeceğine inanıyor ve hastalanmış kardinallerle olan devamlı münasebeti dolayısıyla, hastalığın bulaşma tehlikesine karşı koymak imkânsız gibi görünüyordu. Borgia'nın etrafında gelişmekte olan hikâyeye, doktorun notuyla, başkan yardımcısının erotik bir macerası hakkında müstehcen bir ima olarak anlaşıldı. Ve veba yakında, hastalığın semptomları geleceğin papasında kendini hiç göstermediği halde, frengiye dönüştü.

Kardinal yardımcısı olarak hizmet ettiği beş papanın onu övdüğü birçok belge günümüze kadar geldi. İşte bazı örnekler:

"RODRİGO BORGİA ŞU ANDA BAŞKANLIĞI YÖNETİYOR; ELBETTE YAŞI OLDUKÇA GENÇ (yirmi beş yaşındayken tanındı), LAKİN AKLI DAHA YAŞLI" (II. Pius'un düşüncesi, ünlü Enea Silvio Piccolomini'ye ifade edilirken: Leonetti, *Papa Aleesandro VI*, Cilt I, S. 166).

Papa IV. Sixtus onun "HER ZAMANKİ ÖZENİNİ, NAMUSLULUĞUNU VE HİZMET AŞKINI VE ONUN **SAĞLAM AHLAKINI**" övüyordu (IV. Sixtus tarafından 7 Ağustos 1477'de imzalanmış genel vekâletname belgesi). Ayrıca, Rodrigo Borgia'nın "sağlam, kusursuz ve gayretli erdemini ve çok titizliğini" de övdü ("*Multis annis eximia virtutis solertissima et exactissima diligentia*", mühür 13 Haziran 1482'den, Archivio Segreto Vaticano, *Sixtus IV.*, Cilt LXXV., Regest 620, fol. 145). Eğer, ahlaki sağlamlık Borgia'nın zayıf bir noktası olsaydı, o zaman papa onu bu kadar açıkça övmekten herhalde sakınırdı...

Son olarak, Vatikan'a kendisinin seçilmesinden önceki son üstü olan Papa VIII. Innozenz, Nisan 1486'ya ait bir mühürde, beklenmedik bir şekilde protokolvari tondan vazgeçiyor ve başkan yardımcısı Borgia'ya uzun, gayriresmi ve canlı bir övgü konuşmasında, kendi ve selefleri altındaki

otuz senelik çalışması için teşekkür ediyor: “GEÇEN BU ZAMANDA, BİZE KİLİSE’NİN VAZİFELERİNİ YERİNE GETİRMEKTE YARDIMCI OLDUN VE SÜREGELEN ÇALIŞMADA, HER TÜRLÜ ZORLUĞA GÖĞÜS GEREREK, ALIŞILMIŞIN DIŞINDAKİ DİKKATİN, SAĞGÖRÜN, OLGUN FİKİRLERİN, DOĞRU İNANCA OLAN SAMİMİYETİN, UZUN DENEYİMİN VE SANA İHSAN EDİLEN DİĞER TÜM ERDEMLERİNDEN DESTEK ALARAK, BU ZORLUKLARIN BELİNİ BÜKTÜN.” (Arch. Segr. Vaticano, *Innocentius VIII*, Reg. 682, fol. 251. eserinin 2. cildinde, S. 455 f, De Roo mührün tam metnini veriyor.) Kilise tarihinin resmi belgelerinde, böyle kelimelere oldukça az rastlanır. O zaman Rodrigo elli dört yaşındaydı: Ve sadece altı sene sonra bize yutturulmak istenen o canavara mı dönecekti?

Bütün Roma kör müydü? Yoksa İspanyol kardinalinin Papalık tahtına böyle dedikoduları getiren, onun beklenmedik gelişi miydi?

De Roo, Papa Borgia’ya karşı yapılmış şikâyetlerden sadece bir tanesini doğruluyor: Akraba kayırcılığı, çünkü Papa VI. Alexander yeğeni Cesare’yi, kendinden önceki ve sonraki diğer tüm papaların da yaptığı gibi, korumuştur. Buna karşın, diğer tüm suçlamalar, Belçikalı tarihçi tarafından tam olarak inceleniyor ve arka arkaya çürütülüyor, böylelikle bu suçlamaların dayandırıldığı inanılmaz sayıda sahte belge de su yüzüne çıkıyor.

Bir sürü örnekten biri, Salai’nin ihtiyara kilerde gösterdiği ve Cesare Borgia’nın “romanus” olarak betimlendiği sahte mühür. Mühür gerçekten de var: Kötü taklidi, De Roo tarafından bulundu ve kanıtlandı (Cilt I, s. 477 vdğ). Bununla birlikte eski ve yenilerden en bildik yazarlar (Pastor, Oliver, De l’Epinois) –inanılmaz ama gerçek– hepsi de buna göz yummuşlardı. Mühür, tanınmış Osuna dükünün İspanyolca arşivinden geliyor. VI. Alexander’ın itibardan düşürülmesi amacıyla üretilmiş, fakat birçok yönden sahte olarak kabul

edilmiş belgeler için gerçekten zengin bir kaynak oluşturuyor bu arşiv.

Bu gerçeği düşünmek gerekir. Sırf Papa Borgia'nın ününü lekelemek için yapılmış düzinelerce sahte belge var. Bu izole edilmiş bir delinin işi değildi, ama, muhtemelen, ortak amacın bağladığı birçok sahtekârın işiydi. Peki kim, yaşadığı zamanda herkes tarafından günahkâr ve ahlaksız olarak atfedilen papanın hatırasını rezil etmek için büyük bir beceriklilikle tüm zamanını harcar ve bunun için zahmet eder? Kim, mafya babasının, teröristin veya bilinen rüşvetçi bir politikacının çoktan kirlenmiş namını kirletmek için bu sahte belgeleri üretir? Gerçek belgeler ve tarihçiler, ortak bilinçte, o insanlara layık oldukları yeri sağlıyorlar, orada sahteye gerek yok. Sadece namuslu insanlara karşı karalama kampanyaları planlanıyor, canilere karşı değil.

Karşı konulamaz bir soru daha var: Neden, Papa Borgia'yı apaçık asılsız olan suçlamalara karşı korumak isteyen tarihçiler, De Roo tarafından anılmış iddiaları ve kanıtları çalışmalarında alıntılamadılar? Hatta, Borgia'nın şeytanlaştırılmasına karşı savaşmış olan Soranzo veya Susane Schüller Pirolli ikilisi bile (*Borgia. Die Zerstörung einer Legende. Die Geschichte einer Dynastie*, Olten, 1963; *Die Borgia-Päpste Kalixt III. und Alexander VI.*, Viyana, 1979), Belçikalı seleflerinin etkili çalışmasından hiçbir yerde alıntı yapmıyorlar.

Nedeni gayet basit: Akademik araştırma ve öğretim her şeyden önce münazaralara ve tartışmalara dayanır. Tartışma ne kadar ateşliyse, o kadar fazla yayın olur; eğer ilgili fakülteler ne kadar çok ders notu ve yayın ortaya çıkarırsa (hatta belki de doktora öğrencilerinden de), yönettikleri profesörlerin gücünü (ya da narsisizmini) besleyen kamusal ve özel para yardımları da o kadar artar. Bu yüzden, özellikle de beşeri bilimlerdeki akademik araştırma, dedikodunun dayandığı temel elinden alınacağı için, kesin çözümlerden korkuyor. Bu eğilim, bu arada diğer entelektüeller tarafından da paylaşılır. Birçok farklı İtalyan dergisinin başyazarı şöyle ya-

zıyor: “Gazetecilik, her şeyden önce gevezelik ve dedikodudan oluşur.” Duyunca susulması gereken ya da aynı titizlikle davranılması gereken, kesin olarak kanıtlanmış gerçekleri ve karşı konulamaz tezleri kaldıramayan meslek grupları var. Herkes sahne ışıklarının altında kalmak istediği için, tartışma hiç bitmemelidir. Oyun devam etmelidir (*The show must go on*). Bu yüzden, papayı yarım ağızla savunmalı ve bir kanadı da korumasız bırakmalı ki, böylece tartışmayı, muhaliflerin yeni itirazlarıyla tekrar canlandırabilsinler. Böylece, Soranzo ve aralarında Rodrigo Borgia’yı da savunmaya kararlı olan meslektaşları, De Roo’nun kesin olan kanıtlarından alıntı yapmaktan (böylece tartışmaktan da) özenle kaçınarak, yerlerini sağlamlaştırdılar. Zira, bu biçimde akademik gevezeliğin ve dedikodunun sahnesini yaşatmaya devam ediyor ve hep canlı yeni kulisler kuruyorlar.

De Roo’nun, tarih yazımının en sevdiği kurbanlarından birini kaybetmesine neden olan eseri yayımlandıktan sonra, Belçikalı papazın argümanlarını incelemek için tarih bilimi en ufak bir çaba göstermedi – sanki bu argümanlar hiç var olmamış gibi davranıldı. Belçikalı papazın, üzerinde on yıllarca çalıştığı titiz araştırmayı çürütmek, ona çok zor ve belki de imkânsız gibi geldi. Bu gibi durumlarda, yani mücadele edilmesi gereken bir fikir, bir olay ya da bir kişi varsa, resmi bilim, asilere karşı, masrafsız ve herkesin katıldığı çok tesirli olan silahını kullanıyor: susmak.

Böylelikle De Roo’nun çalışmasından hâlâ bugün de alıntı yapılmıyor veya bu beş ciltlik şaheserden, “eleştirel ruhtan yoksun” olduğu için (Lucrezia Borgia üzerine ünlü biyografisinde, Maria Bellonci böyle diyor), üç satır bahsediliyor. Sadece bir dergide kısa bir tenkit çıkmış (*The American Historical Review*, Cilt 31, Nr. 1 Ekim 1925, s. 117-120) veya doğrusunu söylemek gerekirse, taraf tutulduğu suçlamasıyla radikal bir eleştiriye yer verilmiş, fakat bu eleştiride De Roo’nun görüşlerini karıştırmaktan özenle kaçınılmış. Peki bunu zaten nasıl yapabiliirdi ki, zira eleştiri yazısı sadece üç sayfaydı.

Henüz bitmedi. De Roo'nun, çok yararlı olan ve halen aşılamayan eseri zamanla piyasadan kayboldu. Tüm dünyada sadece internet sayesinde bulunabilen çok az sayıda kopyası var, bu da demek oluyor ki, internetin imkânlarından önce neredeyse kimse bunlara ulaşamıyordu. Üstelik, piyasada eski kitaplar için bir tane bile kopya bulunamıyor. Var olan kopyalardan beş tanesi Ohio'da (farklı farklı üniversitelerde) bulunuyor; ama ne dünyanın en donanımlı kütüphanesi olan Washington'daki Library of Congress bir kopyaya sahip (eser eşzamanlı hem ABD'de hem de Belçika'da İngilizce yayımlanmış olmasına rağmen), ne de hemen hemen her şeyi bilen Paris Milli Kütüphanesi'nde. Diğer iki kopya Belçika'da muhafaza ediliyor, üç tane İngiltere'de, iki Kanada'da, bir İspanya'da, iki Almanya'da ve iki tane de Roma'da (Vatikan Kütüphanesi ve Papalık Gregorian Üniversitesi'nde). Dünyadaki on yedi kopya, sanki 15. yüzyıldan kalma, son derece nadir bulunan çok eski basılmış bir eser gibi. Buna karşın, başka herhangi bir 20. yüzyıl kitabı aramak için Karlsruhe Üniversitesi'nin internet sayfasına (www.uni-karlsruhe.de/kvk.html – eski ve yeni kitapları araştırmak için en iyi veri bankası) girildiğinde, yüzlerce olmasa bile düzinelerce kopya bulmak mümkün ve aranan kitabın bir sürüsü de piyasada, özellikle de De Roo'nun kitabı gibi, Batı dünyasının en yaygın dili olan İngilizce yazılmışsa. Sadece karşılaştırmak için: Borgia'nın acımasız eleştirmenlerinden biri olan Ferdinand Gregorovius'un *Lucrezia Borgia*'sından, tüm dünyada –satışta bekleyenler, kullanılmış olanlar ve kütüphanelerde mevcut olanları da sayarsak– 415 kopya var. Hakikaten bu, De Roo ve rakipleri arasında haksız bir yarış, çünkü Borgia'ya karşı yüzlerce olmasa da düzinelerce yayın varken, onu savunanların eserleri bir elin parmaklarıyla sayılacak kadar az.

Peter De Roo'nun monografisinde olan okumalar insanı hem şaşırtıyor, hem de ürkütüyor: Yüzyıllar boyunca hiçbir tarihçi, Borgia'yı ilgilendiren belgeleri incelememi, kaynak-

ları doğru vermedi, gerçekleri eleştirel ve tarafsız bir bakışla ele almadı. Başlangıçtan beri mevzu, bir zalim (tüm Borgia ailesi) yaratmak ve mahkeme gibi son kararı vermektir. Gerçekten de Pastor, Picotti ve birçok diğer araştırmacı, VI. Alexander'ın korkunç ününün söylentisini yoklamaya kimse kalkışmamalı, diye uyardılar. Bu bir dogmaydı ve sorgulanmaması gerekiyordu. Resmi uyarlamadan kuşkulandırmaya cesaret eden her eser, ağır eleştiriye maruz kaldı, görmezlikten gelindi, hatta saklandı – bugün de, işgüzarca “yetkili” eserlerden alıntı yapan her tarihçiyi objektif suç ortağı yapan entelektüel faşizmin ruhunda olan bir tutum.

Bu satırların yazarları kendi kendilerine soruyorlar: Beş yüz yıldan beri oynanan bu yalanlar komedyasına son vermek için ne yapmalı? Biz aslında boğayı boynuzlarından yakaladık: De Roo'nun İngilizce yazılmış olan tüm eserini görüntüledik ve internete koydurduk. http://www.attomelani.net/?page_id=143 adresindeki internet sitesinden herkes görebilir ve Papa Borgia'yla ilgili tüm sorulara cevap bulabilir. Ayrıca, bizim gibi, acı şekilde şaşıracak, yalanın gerçek karşısında aldığı zaferi keşfedebilir.

Giulia Farnese ile sahte yazışma

Yukarıda verdiğimiz kaynaktan sonra, VI. Alexander'ın aleyhine üretilmiş ve sonradan foyası ortaya çıkmış her hileyi incelemek gereksiz. İnternette De Roo'ya danışmak yeterlidir. Ama okur orada bir şeyi bulamayacaktır, çünkü o olay yazarın ölümünden sonra oldu.

De Roo, Papa Borgia hakkındaki eseri yayımlandıktan (1924) kısa bir süre sonra vefat etti. Tesadüfe bakın ki, hemen bunun üstüne, papayı başka iftiralarla karalayan yeni

belgeler ortaya çıktı. San Pietro'dan uzak olmayan, Engelsburg Kalesi Arşivi'nden çıkan bu belgeler, son dönemde Vatikan'ın arşivine nakledildi. Örneğin oradan, Salai'nin de bahsettiği, sahte bir mühür çıktı (De Roo, Cilt I, s. 501 vdğ).

Büyük heyecan uyandıran bu yeni belgeler –çünkü düzinelerce araştırmacının hummalı çalışması, geçmiş yüzyıllarda açıklanması mümkün olmayan bir biçimde gözden kaçırılmıştı– ünlü tarihçi Pastor tarafından bulundu ve yayımlandı (bir şaheser olan 22 ciltlik *Geschichte der Päpste seit dem Ausgang des Mittelalters* (1305-1799)'in yazarı, Freiburg/Brsg., 1886-1933, bugün bile araştırmacıların sıklıkla yararlandığı bir eserdir). Burada papanın kişisel mektuplarından bahsediliyor. İleri sürüldüğü üzere, Rodrigo Borgia güzel Giulia Farnese'yi, sözde ilk olarak Orsini'yle evlendirmiş ve sonra da (bu arada papa altmış yaşının üzerinde) evli çifti, on sekiz yaşındakinin lütfuyla ve kendi gönlünü hoş etmek için birbirinden ayırmayı denemiş. Bunun üstüne bir de, evlilikle aileye gelmiş kız yeğenini de ayırmaya çalışmış, zira kızın kocası Rodrigo Borgia'nın kuzini Adriana del Milà'nın oğlu imiş. Bunların hepsini papanın, bütün hayatını Kilise hiyerarşisinin yüksek pozisyonlarında namuslu bir biçimde görevlerini yerine getirerek, fırtınalı bir dönemde tüm Avrupa'da Papalığı en önemli diplomatik görevlerde temsil ettikten sonra yapmış olduğu hatırlatılmalı.

Pastor'un beklenmedik bir şekilde ortaya çıkarttığı mektuplarda (mektuplar *Geschichte der Päpste*'nin III. cildinin arkasındaki ekte yayımlandı) sözde yazar, yani VI. Alexander'ın bizzat kendisi, naif sözlerle, genç Giulia Farnese'ye karşı kızgınlık ve kıskançlığa kapılıyor. Mektupların doğruluğu hakkındaki şiddetli tartışma, zaten geçen yüzyılın elli li yıllarında, Soranzo ve hasmı Giavon Battista Picotti arasında başladı. Mektupların, sadece başka bir aldatıcı iftira olduğunu anlamak için, burada aslında yazının akılsız ve budalaca melodisinin farkına varmak yeterli olacaktır. Papa, Giulia'ya “nankör ve fesatçı” ve kocasına da “damızlık bey-

gir" demek için Giulia'ya yazıyla başvurmaya cesaret ediyor, ki buna inanmak olanaksız. Papa burada adeta bir 19. yüzyıl romanından ya da yetmişli yılların kötü bir filminden çıkmış karikatür gibi görünüyor. Çok az istisnayla, tarihçiler bu gülünç hayal ürününü kabul ettiler (ve yeniden ürettiler).

Bu absürd oyunun doruk noktasını oluşturan, Cizvit rahibi Giuliano Gasca Queirazza'nın eski papa ile Giulia Farnese arasındaki sözde mektupları anlattığı yerdir (*Gli scritti autografi di Alessandro VI nell'Archivum arcis*, Torino, 1959). Kitabının başlığında bildirdiğinin tam aksine, Cizvit rahibi, Papa Borgia'nın bu yazışmalardan olan mektuplarının birinin bile bizzat papanın kendisi tarafından yazılmadığını itiraf etmek zorunda kalıyor. Gasca Quierazza, aslında mektupların gerçek olduğunu, VI. Alexander'ın "onları (mektupları) kendi eliyle yazmadığını, ama dikte ettirdiğini" göze çarpmayan bir dipnotta (s. 3) ileri sürüyor. Hafifleterek söylersek, gülünecek bir saçmalık: Etrafı, İtalya'da ve yurtdışında, siyasi ve askeri düşmanlarla çevrilmiş, otuz senenin üzerinde kardinal başkan yardımcılığı yapmış hangi papa ("iyi" veya "kötü" fark etmez) bu kadar rezilce, riskli mektupları bir yazıcıya dikte eder ve üstelik, bu yetmezmiş gibi, taslağı da muhafaza ettirir? De Roo'nun da gösterdiği gibi, papanın namına zarar vermek isteyen ve Engelsburg Arşivi'nden çıkan birkaç kötü taklit olabileceği aklınıza gelmiyor mu?

Cizvit rahibi ve bilgin, Rodrigo Borgia'nın bilgisi olmadan o mektupların yazılmış olamayacağını, bir kez dahi hesaba katmıyor, çünkü "burada bir kopyadan değil, bir dikteden bahsedildiği yazıdaki düzeltilerden ayırt ediliyor." Kısacası, birkaç düzeltisi olan bir mektup bulmak, onun dikte edildiği ve üstelik papadan olduğuna karar vermek için yeterli oluyor. VI. Alexander mektupları kime dikte etmiş olabilir? Giovanni Marrades, papanın yardımcısı ve sekreteri. Bunu sadece, sözüm ona aynı elyazısını taşıyan ve Marra-

des'in kendisinden çıkan bir mektup doğruluyor. Bu mektup, aynı mektuplaşmaların (Gasca Querizza, S. 3) içinde, bu da demek oluyor ki, mektupların sahte olup olmadığı kendiliğinden kanıtlanıyor, aynen herkesi kendi şarabını içmeye zorlayan lokantacı şakasındaki gibi: "Emin olun ki, şehirdeki en iyi şarap. Neden mi? Çünkü ben öyle söylüyorum da ondan!"

Gasca Queirazza'nın çalışmasının başlığında söz verdiği, papanın elle yazılmış mektupları nerede? Bilgin, Rodrigo Borgia'nın gerçek elyazısının bir sürü detaydan anlaşılabilirliğini iddia ediyor. Queirazza'ya göre, buna en önemli örnek: "Papanın en azından mektuplaşmalarına özgü, kendi eliyle yazdığı belgelerin büyük bir kısmında başa koyulmuş 'İsa' (Jesus Christus) kelimesinin, Yunanca harflerdeki 'ts ?s'in kısaltması şeklinde görülmesi." Yani, mektuplaşmanın gerçekliği için verilen kanıt, yine mektuplaşmanın içinde oluyor ve "en azından" sözcüğünün seçimi de başka bir kanıtın olmadığına en çekingen itirafı oluyor. Lokantacı kendi şarabının reklamını yapmaya devam ediyor.

Gasca Queirazza'nın hiç kuşkusu yok: Mektuplaşmada gerçekten papanın şahsen yazdığı birkaç satır mutlaka bulunuyor. "Bu satırlarda" diye ekliyor (s. 5), "Papanın elyazısı, esasen iki farklı biçim gösteriyor."

Bu durum dikkate değer: Eğer bir kaynakta birbirinden tamamen farklı iki elyazısı varsa, o zaman bunun aynı kişi tarafından yazılmış olması tuhaf değil mi?

VI. Alexander'ın elyazısına atıf "esasen Confalonieri'nin raporlarına dayanıyor" (Queirazza, s. 5), yani mektuplaşmayı toplayan ve düzenleyen din adamına. Bazı mektupların dışında "minuta Papae Alex. VI."i (= Papa VI. Alexander'ın taslağı) yazmıştı. Fakat bu gizemli Confalonieri, mektuplaşmayı 1627 yılında düzenledi (a.g.y. s. 2), yani papanın vefatından iki yüzyıl sonra ve mektupların bulunmasından iki buçuk yüzyıl önce... Gerçekten güvenilebilir bir tanık.

İkinci elyazısı –yine Gasca Quierazza’ya göre– gerçek olmalı, çünkü, Rodrigo Borgia’nın kızı Lucrezia’ya yolladığı ve bugün Mantua’da saklanan mektubu yazmış olan aynı elden çıkmış. Eğer, bu elin Giulia Farnese’yle olan mektuplaşmada ne yazdığı incelenirse, mektubun başlangıcındaki *dört satırdan*, başka bir mektuptaki *üç satırdan* ve başka bir kâğıttaki *tek bir tane ve ayrı tutulmuş* satırdan bahsedildiği keşfedilecektir. Toplamda sekiz satır, VI. Alexander’ın Giulia Farnese’ye yolladığı ünlü, şerefini tehlikeye atan mektuplar, işte bu sekiz satıra indirgeniyor (ve unutmayın, Giulia’nın papaya bir tane bile satırı yok).

Peki bu sekiz satırda ne var? Katalanca kısa notlar (çevirirsek: Para al, yüzük al, Galceran ve Franci ile Türk sorunu üzerine konuş vb.) ve parayla ilgili kimi hesaplamalar. Gizli aşk ilişkilerinden ve kirli skandallardan eser yok.

Sanki bunlar yetmezmiş gibi, Engelsburg’dan mektuplar ve VI. Alexander’ın Giulia Farnese ile olan aşkına dair masal, sözlükleri, ansiklopedileri, makaleleri, biyografileri ve kilise tarihi araştırmalarını dolduruyor... Lokantacı şarabını iyi sattı ve memnun bir şekilde elini ovuşturuyor.

Sağlıklı insan akli, bütün bunları çok önceden doğru yola sokmalıydı. Giulia Farnese ikinci evliliğini Giulio della Rovare’nin bir yeğeniyle yaptı. Fakat, II. Giulio, yani Papa II. Julius, Rodrigo Borgia’dan nefret ediyordu, hatta kendisine Vatikan’da başka bir oda seçti, çünkü selefinin odasında uyumak istemiyordu. Hiçbir zaman da yeğenini, Papa Borgia’nın eski sevgilisine eş olarak vermezdi, çünkü bu ün onu aşacaktı. Giulia Farnese hakkındaki dedikodu, VI. Alexander’ın ölümünden çok sonra başlamış olmalıydı: Her zaman olduğu gibi, iftiracılığın uzmanları kurban kendini savunmadığında işe girişiyorlar.

Rodrigo Borgia ve Giulia Farnese arasındaki sahte mektuplaşmanın başlangıçta bu kadar ciddiye alınmasının nedenlerinden biri, yayımcısı olan Baron Ludwig von Pastor'un Papalık tarihçileri arasında görünmez bir güç olduğu gerçeğiydi. Bu kaynakların doğruluğu lehine iddiaların ne kadar gülünç olduğunu tabii ki Baron da görmezlikten gelmiyordu. Mektuplaşmanın bu kadar hızlı açığa çıkması da düşündürücüydü: 1924'te, De Roo, Rodrigo Borgia hakkındaki devrimci eserini yayımlıyor. Pastor, çağdaşı ve gelecek tarihçilerden Papa Borgia'ya iadei itibar çabalarına girmemelerini talep etmesine rağmen, birkaç ay sonra şaşılacak şekilde Engelsburg'dan mektupları ortaya koyuyor. Tarihçilerin yüzyıllarca açıkça görmezlikten geldikleri, fakat onun birkaç on yıldan sonra keşfettiği şey (Pastor, 22 ciltlik *Geschichte der Päpste* adlı eserine hayatının büyük bir kısmını adamıştı), şimdi tam zamanında birden ortaya çıkıveriyordu.

Avusturyalı tarihçinin, kendi algılayışını kabul ettirmek amacıyla kullandığı yöntemleri göstermek için, bugün unutulmuş bir olayı hatırlatmak faydalı olacak. 1928'de, Vatikan'da Avusturya büyükelçisi olan Pastor'u, Alman tarihçi Joseph Schnitzer (*Der Tod Alexanders VI. Eine quellenkritische Untersuchung*, Münih, 1929) kendi kitabını, (o zaman hâlâ var olan) yasak kitaplar dizinine koydurmaya çalışmakla resmen suçladı. Ayrıca, Papalık otoritelerini sıkıştırarak Schnitzer'in Vatikan Arşivleri'ne girişini yasaklattı – Vatikan tuhaf bir biçimde, hiçbir açıklama olmadan, araştırmacıya "yasağı" zorla kabul ettirdi.

Uzun süreden beri iki tarihçi arasında ciddi bir rekabet hâkimdi, çünkü Schnitzer, VI. Alexander dönemi üzerine çalışmalar yapıyordu. Pastor, meslektaşının suçlamalarına bir gazete makalesiyle cevap verdi, makalesinde bu suçlamaların "asılsız ve kanıtlanmamış" olduğunu iddia ediyordu. Bu

arada Schnitzer, Pastor'un yasak kitaplar için oluşturulmuş Dizin Kurulu'nda, rakibinin eserinin yasaklanması için yaptığı gizli araştırmalar hakkında tanıkları (*Der Tod...* op.cit., s. 8-10) buldu. Ama bu durumun hiçbir sonucu olmadı; çünkü, bu esnada, Pastor'un kurulda desteklerini alacağından emin olduğu iki Cizvit kardinali sahnedен çekilmişlerdi. Bu yüzden Pastor'a bu kınamaları "gerçekdışı" diye göstermek kolay geldi, zira yapacağı manevra sadece planlanmış ve gerçekleştirilmeden kalmıştı. Aynı şekilde, "kanıtlanmamış" kavramı da Schnitzer'in Vatikan Kütüphanesi'nden ihracına uygun düşüyordu: Kim, Vatikan'ın en yüksek mevkilerinden destek almış Pastor'un, meslektaşı Schnitzer'e bu kadar rafine bir biçimde çelme taktığına dair kanıtlar bulabilirdi?

Pastor'un, okuru şaşırtmak için kullandığı bir diğer akıllıca *modus operandi* ise, kaynakları seçerek alıntı yapmaktır. De Roo şu gözlemde bulunuyor (bkz. Cilt II, s. 120): Papa II. Pius'un, o zaman kardinal olan Rodrigo Borgia'ya yolladığı tartışmalı bir mektubu var. Papa burada, kardinali papanın memleketi olan Siena'daki yolculuğu sırasında yakışsız ve ahlaksızca davranmakla suçluyor. Mektupta, kulağına çalınan dedikodular olduğunu ve Rodrigo Borgia'nın Siena'da bir bahçede, hanımlar ve kavalyelerle olan bir bayram yemeğinde, tüm grubu dans etmeye teşvik ettiğini ve bunun üzerine kadınlara utanmazca kur yapmaya çalıştığını yazıyor. Bu mektup, birçok araştırmacı tarafından sahte olarak teşhis edildi, çünkü, mektubun dili II. Pius'un alışkın olduğumuz üslubundan oldukça ayrılıyor. Bu belgenin en ağır kusuru, tamamıyla imkânsız olan içeriği: Kardinal Borgia orada bulunan hanımlara yaklaşmakla kalmamış, hatta onları hakiki kavalyelerinden ayırmış. Sözüm ona uşaklardan biri, bahçenin kapısında, kadınların erkek kardeşlerinin, babalarının ve eşlerinin girişini engellemiş, buna karşın İspanyol kardinal tarafından kur yapılmayı sabırsızca bekleyen kadınların da gruplar halinde içeri girmelerine izin vermiş. Eşlik edenler, bahçe kapısının önünde usluca, hafifmeşrep

eşlerini, kızlarını ve kız kardeşlerini beklemişler ve böylece tüm Siena’da dedikodu ilerlemiş. Haklı olarak, De Roo bu sahnenin inanılması güç olduğunu fark ediyor: Gerçekten de Sienalı asiller olan kocalar, nişanlılar, babalar ve erkek kardeşler, eşlerini ve kızlarını, topluca azgın ve ahlaksız kardinalin avı olarak bırakırlar mıydı? Bütün bu kadınlar gerçekten, beş dakika içerisinde tüm şehrin gözleri önünde, namuslu ünlerinden ödün vermeye hazır olacak kadar bu karşılaşmadan memnun muydular? Ve neden, tüm Siena ertesi gün sadece Kardinal Borgia hakkında kötü konuşacak, fakat düşüncesiz erkek kardeşler, vicdansız babalar ve aldatılmış eşlerden hiç bahsetmeyecekti?

Bunun kulağa ne kadar gülünç geldiğinin tamamen farkında olan Pastor, kitabı *Geschichte der Päpste*’de, akıllıca, II. Pius’un mektuplarından sadece inanılır bölümleri alıntılanmış, Rodrigo Borgia’nın iki dans arasında haddini bilmez davrandığından bahsetmişti. Kadınların erkeklerden ayrılıp bu eğlenceye katıldığını anlatan ve bütün hikâyenin doğruluğu hakkında kuşku uyandıran bu inanılmaz bölüm hakkında ise hiç konuşmuyor.

Kongre üstüne kongre

Borgia’ya iftira oyununa İtalya ve Roma da katıldı. Hırstiyanlığın beşiği ve VI. Alexander’ın ikinci yurdunda, Kültür Eserleri ve Kültürel Faaliyetler Bakanlığı “VI. Alexander’ın papalığının beş yüzüncü yılı sebebiyle araştırma konseyleri için bir Milli Komite” kurdu, bu komitenin çalışmaları yedi sene sürdü ve Aralık 2006’da bitirildi.

Kongreler düzenleyen “Roma’da Rönesans Derneği” başkanı olan tarihçi Massimo Miglio, kurultay dosyalarının bulunduğu ciltlerden birine (tutkulu bir başlık olan *Corpus*

Borgiano adını almış ciltler) yazdığı önsözde şöyle der: Çalışmalar sırasında "tüm girişimin bir saygınlığa kavuşturma anlamına geleceği endişesi dolaşıyordu." Bilim adamları güvence altına almak için acele ettiler: "Bu tarihsel araştırmanın görevi değildir... Ne bir şeyi hafifletmeyi veya şiddetlendirmeyi, ne de haklı çıkarma ya da günahlarından arındırmayı amaçlamıştır. Fikrimce bu tarihsel araştırmalar yapanların görevleri arasında değildir." Her şey olduğu gibi kalmalıdır, VI. Alexander'ın şeytanlaştırılmış portresinde hiçbir şey değiştirilmemelidir.

Roma Engelsburg'da gerçekleştirilen sıradaki son kongre "VI. Alexander – her zamandan daha kötü ve daha mutlu" adını taşıyordu. Hatta Guicciardini'nin Papa Borgia hakkındaki alaycı sloganı, halkın eve giderken içinde kitap ve broşürleri taşımaları için parasız dağıtılmış dosyaların üstüne de basılmıştı ve kongrenin ruhuna kuşku düşürmemiştir.

Kongre sırasında, Pietro Martire D'Anghiera'nın su götürmez sahte mektupları ve Burkard'ın günlüğünden pasajlar okundu. Tanınmış bir aktör, yoğun bir şekilde dolmuş tiyatro koltuklarının önünde, pasajları ezberden okuyordu. Aslında, kongre kendine bir hedef belirlemişti, "*Corpus Borgiano*'da ortaya koyulan Borgia portresini soruşturmak ve bunu Borgia'nın bilinen yaftası olan, seks, entrika ve güç aşırılıklarından ayırt etmek." Gerçekte, derneğin başkanı kongre esnasında, tarih yazımının kesin olarak yargıladığı papayı, "kurtarma"yı denememeli ve kurtarmaya kalkışmamalı, diye tekrar uyarıyordu. Platformdaki konuşmacı masasından mutlu bir şekilde, bakanlık tarafından kurulmuş komitenin yedi sene içerisinde sekiz kongre düzenlediği ve 4400 sayfa kongre belgesini on iki ciltte yayımladığı bildirildi. Sanki bir nakarat gibi sürekli şu deniyordu: "VI. Alexander'ı, doğru olmayacağı için, saygınlığına kavuşturamayız." Bu çerçevede, İtalyancacı Francesco Tateo, "tarihe iadei itibar verilmemelidir" lafının altını çiziyor. Şöyle de ekliyor: İcabında Rodrigo Borgia'nın (az bilinen) pozitif taraflarını,

(herkesçe bilinen) negatif olanlarla bir perspektife sokabiliriz. Sadece kongre belgelerinin on iki cildini dolduran makalelerde değil, konuşmalarda da (genel tutulan, “parçalı” ve bazı durumlarda hatta karışık olan) Rodrigo Borgia hakkındaki tarihi kaynakların güvenilirliğine dair en ufak bir kuşku dile getirilmiyor. Bu durum hangi amaca sahip olabilir? Saygınlığını geri verme hiçbir şekilde olmamalıydı. O halde, sıkıca yine Burkard, Pietro Martire, Guicciardini ve Machiavelli’ye tutunulmalıydı. Konuşmacı Rusconi kısaca: “Onlardan sonra söylenecek fazla bir şey kalmıyor,” diyordu. Papaya büyüklük atfediliyor, ama yüksek ruhluluk edilmiyordu. Papalığın saygınlığı geri verilebilirdi ama yüksek rahibinki (yani papanınki) değil. En önemlisi ise ahlaki hükümdü.

İspanyol La Parra Lopez, her zamanki gibi, De Roo söz konusu olduğunda, onun eserine karşı kuşkulandığı şey her neyse, az sözle ve tam belirtmeden, sert çıkıyor. Buna karşı, Pastor ateşli bir şekilde tasdik ediliyor, *Geschichte der Päpste*’nin VI. Alexander’a adanmış bölümünü şu cümleyle bitiriyor: “Şu andan itibaren, VI. Alexander’ın saygınlığının geri verilmeye çalışılması boşunadır.”

İzin verilmiyormuş havasını yaratmamak için bazı ödünler verildi: Aslında VI. Alexander diğerlerinden çok da farklı değildi, papa “kendini Batı’daki hizipleşmeden, reformasyona kadar olan ve kilise devletin inşasını amaçlayan süreçte katıyor”; kendisinin de seçtiği peşkeşçi kardinaller meclisinin gidişatı, “bu pratiğin genelde olağan olduğunu” gösteriyor (en ufak bir biçimde kuşku edilmiyor). VI. Alexander bir zalim değil: O bir sistemin parçasıydı, bu yüzden tek bir adama suçu atmak yetmezdi. Tüm Kilise’yi her daim suçlamak gerekir. Bu düşünce için, hem yeterince maddi yol da var: Farklı konuşmalar arasında bakanlığın temsilcilerinden biri, İtalyan devletinin önümüzdeki yıllarda, devletten para alan dernekleri sınırlayacağını, fakat “Roma’da Rönesans” derneğinin eskiye oranla daha fazla destekleneceğini

duyurdu. Seyirciden ayrılırken söylenen söz, tek hakiki soruyu atlatmak için estetik bir anlayışa dönüşüyor; o da, Rodrigo Borgia buna layık mı yoksa değil mi?: “Mevzu VI. Alexander’ın suçunu affetmek değil, aksine, olsa olsa onu daha da ilginç kılacak bir şeyleri ona katmak.”

İlginçliğin açtığı iştahtan bahsetmişken: Kongreye katılanlar, papanın bozuk ahlakını etraflıca soruşturduktan sonra, Engelsburg teraslarından birinde, mum ışığı eşliğinde eğlenceli bir akşam yemeğine katıldı. Tesadüfe bakın ki, bu zarif akşam, Rodrigo Borgia’nın yeniden yaptırdığı ve Pinturicchio’ya freskolarını boyattığı kalede oldu ve –yemek dağıtımı yapan firmanın iddiasına göre– bu akşam nerdeyse 10.000 avroya mal oldu. VI. Alexander’ın anısına, güzelce şerefine içme.

2007: Papa Borgia’ya son saldırı

Engelsburg’da şerefine içildikten sonra birkaç ay geçmişti ki, dünyanın her yerinde gazeteler ve televizyon haberleri büyük gürültüler koparan muhteşem bir haber hazırladılar: Sonunda VI. Alexander ve Giulia Farnese arasındaki aşk macerasına dair bir kanıt (bir tane daha?) bulunmuştu. Temmuz 2007’de, New York’taki Guggenheim Müzesi’nde Pinturicchio’nun eseri olduğu tahmin edilen bir freskonun kalıntısı sergilenir. Bu fresko, muhtemelen Meryem Ana’ya ait olan iki elle tutulan Çocuk İsa’yı gösteriyor, İsa’nın bir ayağı da, bilinmeyen bir kişiye ait üçüncü bir ele dayanıyor. Hemencecik “Ellerin İsa’sı” adı verilen kalıntı, Perugia Üniversitesi’nde hoca olan Profesör Franco İvan Nucciarelli tarafından 2004’te bir antikacıda bulundu. Profesör, bir İtalyan sanayi grubunu bu sanat eserini almaya, restore ettirmeye ve

bunu da herkese duyurmaya ikna etti (bkz: <http://www.margaritelli.com/fondazione/pinturicchio/eng/interna.asp?ln=62&sez=6466>).

Neden tüm bu yaygara? Mantua'da özel bir koleksiyonda, 16. yüzyıldan kalma düşük sanatsal kalitesi olan bir tablo vardır. Anlaşılan o ki Pinturicchio'nun Çocuk İsa'sının bir kopyası, eserin tamamının bir taklididir (o da yukarıdaki internet sayfasında görülebilir). Bu kopyada görülen çocuk, Meryem Ana'nın kucağında oturuyor ve bir ayağını destekleyen el de Papa Borgia'dan başka birisine ait değil. Bu tablo Nucciarelli'nin rekonstrüksiyonunda, Vasari'nin eseri *Lebensläufen*'da bir yere oturuyor. Vasari, 1568'de, yani papanın ölümünden altmış beş yıl sonra, belli söylentileri aktarıyordu. Buna göre Pinturicchio "bir odanın kapısından, Senyora Giulia Farnese'nin Meryem Ana şeklinde portresini yapmış ve aynı resimde Farnese'nin secde ettiği Papa Alexander'ın da kafası var. Rabelais, 1532 yılında, aynı söylentilerden (evet, aynen *Gargantua ve Pantagruel*'dekiler) ve adı kötüye çıkmış Stefano Infessura'nın günlüğünden zaten bahsetmişti...

İnfessura'ya göre, kâfir olarak resimlenmiş portresi, Vatikan'daki Borgia'nın özel odalarından, papanın yatak odasına çıkan küçük bir koridor olan Kubikulum'un üst kapısının orada bulunuyordu. Rodrigo Borgia'nın ölümünden sonra portre böyle bir kâfirlikten utanç duyulduğu için saklandı.

Fakat, bu önlem de yeterli olmadı. 1612'de (yani papanın ölümünden yüz yıl sonra) Farnese ailesini kıskanan bir Gonzaga, tanınmayan (ve yeteneksiz) ressam Facchetti'yi eserin bir kopyasını yapmakla görevlendirdi. Gonzaga, Farneseler'in yükselişini, Giulia ve tarihin en alçak papası arasında geçen rezil aşk macerasına borçlu olduğunu kanıtlamak istiyordu. Gonzaga'nın şehri olan Mantua'da, bugün bulunan kopya böylece ortaya çıktı. Peki, ressam Facchetti, Vatikan'daki Borgia'nın özel odalarına gizlice sızmayı nasıl başardı? Söylendiğine göre, geceleri vestiyerciye rüşvet niyeti-

ne verdiği birkaç çift ipek çorapla. Pinturicchio'nun freskolarını bulan Nucciarelli bu hikâyeye inanıyor.

Pinturicchio'nun orijinal eseri, Papa VII. Alexander Chi-gi'ye (1655-1667) kadar, Borgia'nın özel odalarında kalmış olmalıydı, seçmiş olduğu isme bakarak kendisiyle aynı adı taşıyan selefi hakkında çok da kötü düşünmemiş olmalı. VII. Alexander orijinal eseri duvardan indirmiş, (sözde) VI. Alexander ve Meryem Ana-Giulia portresini parçaladıktan sonra, İsa Çocuk'u kendi özel sanat koleksiyonunda saklamış olmalıydı.

Dünyanın yarısındaki haber ajanslarının yaydığı biçimde haber böyleydi. Ama durum, farklı sebeplerden dolayı bu kadar basit değil.

Ressam Facchetti'nin, kendi yaptığı ve çirkin kopyası için ayrıntıya verdiği özen ve aşktan dolayı, insan öncelikle kuşkuya kapılabilir; ressam, mucizevi bir biçimde bir fotoğraf makinesi ve flaş ışığıyla donanmış gibiydi.

Çünkü, parmağın duruşu da dahil olmak üzere, her bir ayrıntı milimine kadar Pinturicchio'nun orijinaline benziyor. Bu ipek çorap mahrumiyeti çeken vestiyercinin yardımlarıyla gizlice elde edilmiş ve muazzam bir sessizlik, konsantrasyon, tam bir boyama teçhizatına ve her şeyden önce yeterli ışığa ihtiyaç duyan bir iş için kısa bir zaman değil mi?

Hepsi bu değil. Pinturicchio'nun, aynı Borgia Odaları için de yaptığı, sözüm ona kâfir portresinden birkaç metre uzakta olan VI. Alexander portresinde, papanın elleri kaba ve etli çizilmiş. Buna karşın, İsa Çocuk'un ayağını destekleyen el ise, Meryem Ana'nın ellerine benzer bir biçimde, ince ve narin çizilmiş; ve bu, Mantua'daki kopyasında da görülebildiği üzere, papanın iri boyuyla tezat oluşturuyor. Pinturicchio, Papa Borgia'nın ellerini bu kadar farklı biçimlerde çizmiş olamaz, fakat bundan ne sergi, ne de katılan sanat tarihçileri bahsediyor.

Bulutuya dair, dünyanın her yerinde çıkan gazete haberlerinde, Giulia Farnese'nin adı, "Papalığın Venüs'ü" olarak iki satırda bir karşımıza çıkıyor. Hatta Amerikan sanat tarihi dergisi 'Artnews', Nucciarelli'ye, Meryem Ana'nın Giulia Farnese olarak belirlenmesinin sadece "söylentilere" dayandığını ve bunun da bir sır olarak kalacağını itiraf etti. Kısacası, Meryem Ana'nın yüzünün, kesin bir portresi de bulunmayan Giulia Farnese olduğuna dair kanıtlar elimizde yok. Sadece tek boynuzlu atla çizilmiş bir kadın şeklinde yapılmış bir portre var, ama Mantua'daki kopyaya, Pinturicchio'nun diğer portrelerinden, örneğin Roma'da Santa Maria del Popolo Kilisesi'ndeki doğuran Meryem Ana portresinden daha fazla benzemiyor.

Bu hikâyede Papa Borgia'yla bir bağlantı oluşturan kesin olgular bir elin parmaklarıyla sayılacak kadar az ve bunlardan hiçbiri, doğrudan VI. Alexander'ın zamanına kadar geri gitmez. Vasari ve Rabelais, Meryem Ana'nın Giulia Farnese'nin portesi olduğuna dair söylentileri aktardıklarında, papanın ölümü otuz veya altmış yıl geride kalmıştı. Bu şaşılacak bir şey değil, –bilindiği gibi uluslararası siyasi amaçlar için düzenlenmiş– iftiralar daha papanın yaşadığı zamanda başlamıştı. Böyle (üstelik gecikmiş) dedikoduları kanıt seviyesine çıkartmak için, bütün papalar hakkında da, gerçekten de insanı doğrudan hezeyana sürükleyen, örneğin Meryem Ana'ya veya çarmıha gerilenlere tapınmayı temsil eden resimlerdeki gibi, benzer şüpheli anlar uydurulabilir.

Fakat, hikâyenin gerisinde, Meryem Ana'nın yüzünün yanlış ve kötü niyetle Giulia Farnese ile tanımlanmasının ötesinde bir şeyler saklanıyor. Eller arasındaki fark bizi bu parçaya götürüyor: Pinturicchio, aslında, Papa Borgia dışında birisini resimlemiş olabilir, mesela azizlerden bir kadını veya genç bir adamı, ama her hâlükârda, papa gibi iri olmayan, zayıf birisini. Tabii, bir freskodan, yermek amacıyla ya-

pılmış bir kopya olabilir ve bu kopyada da, ayağı tutan ince elin papanın resmiyle tamamlanmış olması da ihtimal dışı değildir. Bu örnekten, sonra Mantua'daki kopya üretildi. Fakat başlangıçtaki vücut kime aitti? İşte burada bir problem var.

Temsil geleneğinde, Çocuk İsa'nın ayaklarına yalnız Meryem Ana tarafından dokunulur. Sadece, her durumda yetişkinleri ilgilendiren, tek bir istisna vardır: En çok tasvir edilen Üç Müneccim'den en yaşlısının eliyle Mesih'in ayağına dokunuşu.

Dünyanın Kralı (Rex Mundi - *çev.*) olarak çocuk, Müneccimlerin bir nevi tapınması mı? Sanat tarihçisi Cristina Acidini Luchinat (*Pinturicchio*, Floransa, 1999), parçayı, Pinturicchio'nun Santa Maria del Popolo'nun kapalı kemerli geçidinin duvarına resmettiğini ve kaybolmuş Müneccimlerin secdesinden olduğunu öne sürüyor. Valadier, 1811'de, bugünkü Piazza del Popolo'yu yaptırmak için, onu söktürdü.

Fakat, parça daha da fazla gariplik içeriyor: Çocuğun ayağına dokunan el, bir sol el. Gerçekten, ciddi bir küfür gibi ve ikonografik olarak ender rastlanan bir durum oluşturuyor. Üç Müneccim'den en yaşlı olanı, İsa'ya elbette her zaman sadece sağ eliyle dokunur. Bütün tablolar da ressamların, kralı, ne hediye takdim edilirken ne de ayağa dokunurken, sol eliyle icra etmemeye ne kadar özen gösterdiklerinin farkına varılıyor. Mesela Boticelli, Müneccim'e, Mesih'in ayağını okşarken hediye yere koyduruyor, aynı şekilde Gentile da Fabriano ve Sogliani de, Fiesole'deki San Domenico Kilisesi'nde Müneccimlerin secdesini böyle resimliyorlar. Ghirlandio'da ayrıca, muhtemelen beraber yaptıkları yuvarlak resimde, Filippo Lippi ve Beato Angelico'da da, Müneccim ayağı sağ eliyle tutuyor. Bu ressamlar hediye yere resmetmiyorlar ki, inceleyen kişi onu gizlice resmin herhangi bir yerinde tasavvur etsin. Perugino'da ise Müneccim hediye yere sağ eliyle takdim ediyor, ama sol eliyle çocuğu tut-

maktan da kaçınıyor. Hiçbir ressam, Mesih'e sol elle dokunan bir figür göstermeye cesaret edemiyor.

Üstüne bir problem daha ekleniyor. Müneccimlerin, Dünyanın Kralı'nı aradıkları gerçekten doğru ve bu da, görkemli bir küreyi elinde tutan çocuğun temsiline uyuyor. Ama Müneccimlerin, çocuğun elinde küre şeklindeki kraliyet tacının resmedildiği bir secde temsili yok. Olsa olsa, Müneccimlerden biri bazen İsa Çocuk'a kapalı bir kupayı hediye olarak sunuyor.

Geç Ortaçağ'dan birkaç istisna hariç, örneğin Meryem Ana'nın Santa Severina'daki (11.yüzyıl) metropoliten bazilikasındaki resminde olduğu gibi, kraliyet küresi tüm 15 ve 16. yüzyıl boyunca sadece Meryem Ana'nın Dünyanın Kraliçesi (Regina Mundi - çev.) olarak temsil edildiği tablolar var, bunlara "Madonna in maestà" deniyor, yani bir tahtta oturan, kafasında bir taç ve kucağında bir çocuk taşıyan Meryem Ana. Bu tip temsil, en çok 15. yüzyılın sonlarında ortaya çıkıyor (bkz. Craveggia'dan "Madonna in Maestà", Gentile Bellini'nin 1475-1485 yıllarından "Dünyanın Kraliçesi", kiliselerdeki tahta Meryem Ana heykelticikleri, Colleparado'dan "Dünyanın Kraliçesi", Pugliano'daki Passionist Pederlerinin Meryem Anası, bugün Londra National Gallery'deki "Nar ile Meryem Ana", Filippino Lippi'nin 1498 yılından "Dünyanın Kraliçesi" ve 1499'dan Macrino d'Alba'nın vs.). Bu eserlerle, Silvestro Arnortti'nin 1597 yılına ait daha geç "Regina Mundi"si de karşılaştırılıyor. Aslında, ilk kez 1650'de, tahtta oturan Meryem Ana, taçsız halde ve kucağında kraliyet küresini elinde tutan çocukla resmedilmiş haliyle bulundu (heykeltıraş Tomaso Ortolino'nun, Cenova Santa Chiara Manastırı'ndaki heykeli). Küre, bazen altından yapılmış olup, üzerinde bir haç taşır (bu onu, ilahi krallığın sembolü olarak kraliyet küresi yaparken, aynı zamanda da Kutsal Roma İmparatorluğu'nun sembolü yapıyor), bazen küre haçsız olur, bazen de çarmıha gerilen İsa'nın yaralarının simgesi olarak nar şeklini alır.

Meryem Ana'nın bu şekilde temsili Müneccimlerin secdesini gösteren tablolarla bulunmuyor. O elin, Üç Müneccim'den birine ait olabileceği tahmini, hiçbir şekilde görsel kaynaklar aracılığıyla kanıtlanabilir gibi gözüküyor.

Bu sol elin cesareti ve tablonun kesinlikle tipik olmayan özelliği, kraliyet küresi yüzünden de Müneccimlerin secdesi olarak tanımlanamıyor, bu yüzden başka bir tahmine neden oluyor: Yıllardır gayretle onun olumsuz mitini yaratmaya çalışan aynı iftiracılar tarafından, bu temsil de –Luther'in reformasyona özendirilmesini dayandırabileceği malzemeyi sağlamak ve bunlarla broşürleri doldurmak ve sonunda İsa'nın kilisesine inanan kitleleri kendine bağlamak için– VI. Alexander'ın ölümünden sonra sipariş edildi. 1513'te Pinturicchio, VI. Alexander'dan nerdeyse on yıl sonra, öldü – yani, iftira atılan bu portreyi üretmek için yeterince zamanı vardı. Fakat, portreyi resimlemek için şahsen görev aldığı söylenmedi. Vatikan'daki Borgia odaları, bilindiği üzere, Pinturicchio'nun sadece kendisi tarafından değil, birçok yetenekli öğrencisi tarafından da atölye olarak betimlendi.

Lakin bu hipotez, neden papanın, Pinturicchio'nun Sala dei Misteri'yi de resimlediği aynı odalarda yapılmış olan VI. Alexander'ın ünlü portresinde, etli, kaba çizilmiş ellerle açıkçası tezat oluşturan, ince ve kadınsı ellerle resimlendiğini açıklamıyor. İtiraf etmeli ki, Mantua'daki kopyadaki papanın profiliyle, Sala dei Misteri'deki profil benzerlik taşıyor. Bu kötüleyici kopyayı yapan ressam, Papa Borgia'nın önceden yapılmış resminin aynısını kopyalamaya, kendi tablosuna daha da inanılabilirlik bahşetmek için özen gösterdi. Fakat, Sala dei Misteri'deki dolgun ellerin kopyasını da böyle yapamazdı. Öyleyse, Mesih'in ayağını okşayan narin sol el, aslen başka bir kişiye aitti ve ressama da papanın temsili kendisine ait olmayan ele eklemek dışında da bir şey kalmıyordu. Peki, bu tuhaf şekilde yerleştirilmiş el bu dünyada kime aitti?

Belki, ikisi de narin ellere sahip olan Valentino veya kız kardeşi Lucrenzia'ya mı? Yahut rezil edilmesi gereken başka birisine mi? Bu durumda, sol elle ayağı dokunma aslında iftira etmek amaçlı resimleniyordu, ama bu iftira Papa için geçerli değildi. Buna göre, bu şekil daha geç bir tarihte, yani papanın ölümüyle Rabelais ve Vasari'nin ilk tanıklıkları arasında, dini mücadele yıllarında önemli bir hedef olan papanın elleriyle değiştirilmiş olmalıydı.

Mantua'daki kopyaya geri dönecek olursak, sır saklamayan tek tablo odur. Bu kopya, apaçık, alay etme ve çamur atma amacıyla resimlenmiş. Ressam, bütün kişilerin parmaklarının duruşu her detayda birbiriyle aynıken, İsa Çocuk'un yüzünü açıkça deforme etmiş: İsa'ya, onun gibi narin yaştaki bir çocuk için tasavvur edilemez, çirkin ve aşağı kıvrılmış bir burun çizmiş (Pinturicchio'nun resminde, buna karşın güzel, kalkık bir buruncuk var) ve İsa'nın burnuna babasının burnunun benzerliğini bahşedip, papanın suratına benzetmek için de bütün mimikleri yerleştirmiştir. Ressam sanki, portreye bakan kişiye göz kırparak, bu çocuğun Borgia ve Farnese'nin piçi olduğunu anlamasını istiyordu. Meryem Ana'nın yüzü de olası değildi: Bu Meryem Ana'da, bakirenin geleneksel iffetli bağlılığı yerine, muzip bir gülümseme vardı. Dahası: Papa, çocuk onu kutsuyor olmasına rağmen, çocuğa ve ona rahmeti veren ele bakmıyordu. papanın bakışı, çocuğun elinde tuttuğu kraliyet küresine yönelmiş, sanki şöyle demek istiyor: Senden elde ettiğim güç beni rahmetten daha fazla ilgilendiriyor... Kısacası, bu kutsal bir resim değil, bu Papa Borgia'ya karşı adamakıllı bir yergi. Maalesef, sanat tarihçileri bu duruma sessiz kalmayı tercih ediyorlar.

Sonuç: Mantua'daki tablo, VI. Alexander'ı kötülemek için yapılmış bir eylem olarak çıkmış ve sayısız sahte kopyanın yardımıyla Borgia'ya zarar vermek isteyen kampanyanın bir parçası olmuştu. Buna karşın –bu amaçla tüm zaman

ve mekânlara ait binlerce tabloya baktıktan sonra- bu ince ve tuhafça yerleştirilmiş (Papa VI. Alexander'a ait olmayan) sol elden dolayı, "İsa Çocuk'un ellerinin" Ortaçağ ve Modern dönem resminde gerçek bir biriciklik sergilediğini söyleyebiliriz. Bu tabloda da kâfir bir amaç güdüldüğü, fakat bunun başka birine karşı yönlendirildiği tahmini, hiç de ihtimal dışı gibi gözükmüyor. Yine de sır aydınlatılmayı bekliyor.

VI. Alexander'ın büyük kilise reformu planı

İftiracılar, sahtekârlar ve uysal tarihçiler. Papa Borgia'ya karşı birçok yüzyıl boyunca böyle bir orduyu sürekli seferber edebilmek mümkün mü? Eğer durum böyle idiyse, gerçekten bundan sağlanacak çıkar oldukça yüksek olmalıydı. Yanıt, VI. Alexander'ın planladığı ama tamamlayamadığı eserinde yatıyor.

Papa Borgia'nın birçok kez gerçekleştirmeye yeltendiği, radikal kilise reformu projesi, ortaya çıkmakta olan Protestan reformun altını oyabilirdi. Önce Iligi, sonra da Ciolek'in Salai'ye anlattığı gibi papa, kilise ve Katolik papazları için bir reform hazırlamıştı. VI. Alexander, sayısız reform için hem Roma hem de diğer Hristiyan topraklarında çoktan tedbirler almıştı: Yönetiminin son üç senesinde Fransa, Almanya ve İspanya'da kendisi tarafından yetki verilmiş kardinalleri, öncelikle de manastır ve tarikat cemiyetlerinden olanları, din adamlarını düzeltmek için atamıştı. Avusturya'da tüm dini kurumların başındakilere, kendi emirlerindeki taşkınıkları ve eğlenceye düşkünlüklerini bastırmaları için talimat vermişti. İrlanda'da, dini yaşamın ahlakını iyileştirmek için, ruhani bir meclisi toplantıya çağırdı. İtalya'da Kamaldulenslerin (Camaldolili Romuald'a kadar

uzanan eski bir Katolik Münzevi tarikatı - çev.) yöneticisini, manastırlardaki yaşamın tekrar eski tarikat kurallarına uydurulmasını sağlamakla görevlendirmişti. Birçok durumda, şahsen kaleme aldığı yazılarıyla, rezillikleri ortadan kaldırmaya veya saklamaya çalıştı – sadece Fransisken rahiplerine bu amaçla, seksen dörtten çok mektup yolladı. Minorit tarikatı 1501’de, papanın baskısıyla bir dizi iç reformu hayata geçirdi, reformlar adını ilham kaynağını veren kişiden alıyordu: “Alexandercı Reformlar” Bir yıl öncesinde de, Papa Borgia “Admonet nos” mührüyle, Almanya genelindeki tüm erkek ve kadın tarikatlarında reform yapılması emrini vermişti.

Genelde tarihçiler Rodrigo Borgia’nın bu çabasını, onun kişiliğiyle ilgili “karanlık efsaneye” uymadığı için gizlerler. Yine de onun başlattığı kılı kırk yaran sayısız reform hareketi, Avrupa’nın yarısındaki arşivlerde De Roo tarafından sabırla araştırılıp ortaya çıkarıldı ve bunlara eserinin üçüncü cildinde 120 sayfa ayrıldı. Papa Borgia’nın hüküm sürdüğü yıllarda, reform planları ve din adamlarının ahlaki iyileştirilmelerinden bahsedilen çok sayıda konsey ve ruhani meclisin toplanması tesadüf eseri değildi: Macaristan’dan Polonya, İzlanda, Litvanya’ya, oradan da Portekiz ve Kanarya Adaları’na kadar.

Papa Borgia’nın da bildiği gibi, aslında gerekli olan, büyük huzursuzluğun patlamak üzere olduğu Almanya ve Hollanda’yı öncelikle göz önünde bulundurarak, tutarlı ve genel bir kilise reformunu belirleyen kapsamlı bir stratejidi. Alman topraklarında piskoposların ve manastır başrahiplerinin neredeyse hepsi, yaşam biçimlerinin lakayt olmasını benimsedikleri asillere bağlıydı, böylelikle de dinen düşük dereceli sınıfların tavırları için kötü örnek oluyorlardı. Strazburg piskoposluk bölgesinde (bkz. De Roo, Cilt III, s. 87), çok uzun süreden beri piskopos başlığı görülmemiş ve halktan da asla böyle bir talep olmamıştı. Reform hareketlerinin başında, Roma’nın bağımsızlığı aracılığıyla sonradan

kendi siyasi hâkimiyetlerini elde etmeye çalışan dünyevi prenslerin elinde en az on sekiz piskopos ve başpiskopos başlığı vardı.

VI. Alexander daha 1497'de, altı kardinal ile kendisinden oluşan ve sonradan başka kardinal ve yüksek rütbeli din adamlarının da katıldığı bir komisyonu göreve çağırmıştı. Başlangıçta, ekip her sabah buluşuyordu. Bu hazırlık çalışmalarından raporlar (De Roo, Cilt III, s. 172 vdğ.), Vatikan Kütüphanesi'nin iki elyazmasında bulunuyor. Sertlikleriyle ünlü bu altı kardinal, dik başlı Alman prenslerine uykusuz geçirecekleri geceler hazırlıyordu ve bu komisyon onların çevresinde hemen "altı reformist" ("sex reformatores") adını aldı. Ayrıcalıklarını kaybetme endişesiyle bazı prensler komisyona hemen itirazlarını göndermişlerdi.

VI. Alexander, komisyon protokollerinden anlaşılabileceği üzere, ilk büyük çapta etkileri yaratması gereken bir ya da iki genelgeyi, reformasyon için ilan etti. Bütün Hristiyan topraklarından bildirilen, yetkileri kötüye kullananların sayısı her oturumda daha da artınca, çare olarak genelgenin yeterli olmadığı sonucuna varıldı. Gerçekten de, Papalığa ait genelge, zengin ve güçlü Alman prenslerini ve onlarla akraba olan kendi bölgelerinde (ki buralar aynı zamanda Papalığa ait genelgelerin taklitlerini yaptıkları yerlerdi), hak ve yasaları belirlemeye ve yüksek asilzadelerin ölçsüz hayatlarını sürdürmeye alışmış piskoposları ahlaklı davranmaya döndürebilecek miydi? Bunun üzerine, bütün ülkelere delegasyonlarının, kendi bölgelerinin özel sorunları hakkında uzmanlıkla konuşabileceği ve sonra her yerde aynı şekilde uygulanacak önlemlere karar verebileceği genel bir ruhaniler meclisinin gerekli olduğu ortaya çıktı.

Fakat, VI. Alexander'ın komitesinin dosyalarında, kısa zaman sonra olacak bir olay gibi duran ruhaniler meclisi hiç olmadı. VI. Alexander'ın bir dolu acil durumu zaptetmeyi aniden gerekli görmesi, bir tesadüf olamazdı: İnsan, sadece Fransızların VIII. Karl ve XII. Ludwig'in himayesinde İtal-

ya'yı istilasını, Vatikan ve küçük İtalyan prenslikleri arasındaki savaşı veya Türklerin sürekli tehdidini düşünüyor. "Beşinci Lateran Konseyi" adı verilen bir sonraki ruhani meclisin toplanması, VI. Alexander'ın ölümünden sekiz yıl sonra, Papa II. Julius tarafından 1511 yılında denendi. II. Julius seleflerinden nefret ediyor olmasına rağmen, gerçekleşmesi çok istenilen ruhani meclisin, "Papa Alexander zamanında başlamış, İtalya'yı rahatsız etmiş ve halen de rahatsız etmeye devam eden bu genel şanssız durumlardan dolayı bu kadar uzun süre geciktirilmek zorunda kalındığını" itiraf etmek durumunda kaldı. Çok geçti: Meclisin kapanışından sadece altı ay sonra Luther, doksan beş tezini ilan etti.

Papa Borgia tarafından hazırlanmış reform, dolayısıyla, ünlü Trient Meclisi'nin (1545-1563) sonucu olarak 1563'ten itibaren uygulandı. Protestan olan diğer reform, zaten oyun-daki yerini yarım asır önce almıştı.

Tacitus'un Germania'sı

Alman tarihinin temel metinlerinin keşfi, inanılmaz olduğu gibi aynı derecede de gizemli sırlarla örtülüdür. Salai'nin bu bağlamda bahsettiği tüm durumlar doğrudur: Tacitus'un *Germania* elyazmasını kim keşfetti ve gelecek kuşaklara aktardı, kim İtalya'ya getirdi ve nerede ve ne zaman orada sakladı, kimse tam olarak bilmiyor (büyük olasılıkla da hiçbir zaman öğrenemeyecek). En inanılır hikâye, Ascoli-li Enoch'un keşfettiğini söyleyen versiyon, ama ona da birçok araştırmacı tarafından itiraz edildi (onların arasında öncelikle R. P. Robinson, *The Germany of Tacitus*, Middletown, 1935; onun için keşfeden kişi Poggio Bracciolini'ydi).

Tacitus'un metninin gerçekliği, her şeyden önce tartışmalıdır. Tacitus'a atfedilen eserlerin gerçek olmadığı birçok ya-

zar tarafından tekrarlanarak iddia edildi. Bunu ilk başlatan, 19. yüzyılda İngiliz John Wilson Ross'tu (*Tacitus and Bracciolini: the Annals forged in the XVth century*, Londra, 1878). Bracciolini'yi, Latin tarihçinin iki ana eserinden biri olan *Annales*'in kopyasını yapmakla suçlayan ilk oydu. 19. yüzyılda aynı sonuca, Tacitus'un diğer *Opus magnum*'u olan *Historiae*'nin de gerçekliğinden kuşkulanan Fransız Polydore Hochart varmıştı (*De l'Authenticité des Annales et des Histoires de Tacite*, Paris, 1890). Fakat, Hochart'ın araştırmaları da De Roo'nun eserlerinin kaderini paylaştı: Bu araştırmalar hiçbir tarihçi tarafından, herhangi bir zamanda ciddi bir biçimde tartışılmadı. 20. yüzyılda Amerikalı araştırmacı Leo Wiener (*Tacitus' Germania and other forgeries'te: Toward A History of Arabico-Gothic Culture*, Bd. II, Philadelphia, 1920) tekrardan soruyu anlamaya çalıştı ve metnin filolojik analizinden sonra *Germania*'nın tümüyle bir kopya olduğunu saptadı. Buna rağmen, modern filoloji, Tacitus'un *Germania*'sının sahte olduğu tezini sadece tartışmadığı gibi – onu bir de bilerek sakladı. Resmi akademik çevrelerin, Hochart ve Wiener'in (ikincisi ünlü ve sözü geçen bir bilimadamıydı, bunun dışında sibernetiğin kurucusu, Nobel ödüllü Norbert Wiener'in de babasıydı) tezlerini kabul etmek istememeleri ya da bu tezlerden safça korkmaları, kendi eserlerinin de kurban düştüğü sansürün sonucuydu. Bir diğer apaçık örnek ise *Germania*'nın en eksiksiz ve eleştirel nüshası olan saygın Teubrina'ydı (*Germania. Interpretiert, herausgegeben, übertragen, kommentiert und mit einer Bibliographie versehen von Allan A. Lund*, Heidelberg, 1988). Meşhur filolog Lund, kocaman kaynakçasında, neredeyse ilgili tüm bilimsel literatürü listeliyor: Üniversite ve hatta okullarda kullanılmak üzere, çok sayıda dilde basılmış yüzlerce kitap, makale ve metin. Lund'da tek olmayanlar ise –herhalde can sıkıcı oldukları için– Ross'un, Hochart'ın ve Wiener'in çalışmaları; gerçek bir entelektüel zorbalık. Halbuki Lund, Hitler rejiminde Tacitus'un *Germania*'sının yorumu hakkındaki eserinde, zorbalık üzerine ça-

lıymıştı. (*Germanenideologie in Nationalsozialismus: Zur Rezeption der Germania des Tacitus im Dritten Reich*, Heidelberg, 1995).

Tacitus metninin gerçek olup olmadığının, filolojinin azimli bir görüşüne mi yoksa başka görünmeyen ideolojik baskılara mı bağlanması gerektiği anlaşılmaz ve adamakıllı bir tabudur.

İyi nedenlerden dolayı *Germania*'nın tüm elyazma kopyalarının ilk örneği olarak kabul edilen Hersfelder Manüskripti'ne (9. yüzyıl) verilen tarih de, bu problemi çözmiyor. İddia edildiği üzere, *Germania*'nın "antik kalitesi" için olan kanıtlardan birisi, Rudolf von Fulda'nın 9. yüzyıla kadar geri giden *Annales*'inde oradan alıntı yapmış olduğu gerçeğiydi (o kadar eski zamanlardan yapılmış tek alıntı). Bu kanıttan kuşkulanan için, illa ki Alman bilimadamı Heribert Illig (*Das erfundene Mittelalter*, Düsseldorf, 1996; aynı yazardan, *Wer hat an der Uhr gedreht?*, Münih, 2000; ayrıca meslek dergilerinde pek çok sayıda yayın) gibi çok radikal tezlere katılmak gerekmiyor. Kendisi, titiz bir disiplinler arası araştırmadan sonra 7, 8 ve 9. yüzyılların saf bir uydurma olduğu sonucuna vardığı için onların resmi kronolojiden silinmesi gerektiğini önermişti. Rudolf von Fulda'nın *Germania*'dan alıntıladığı kısmın, başka bir yerden değil de *Annales*'ten alınmış olduğunu tasavvur etmek bile yeterli olur (fakat şimdiye kadar kimse bunu nedense yapmadı). Rudolf'un tanıklığı, Fuldalı keşişin hocası Rabanus Maurus gibi çok sayıda ağır sahte kopyayla suçlandığı düşünülürse, hiçbir şeyi açıklığa kavuşturmuyor. Bunun için, ortaçağdaki sahte kopyalar hakkında yapılan, ilk (ve son) kez 1968'de Münih'te toplanmış kongrenin yazılarını içeren muazzam altı ciltlik esere bir göz atmak gerekir: *Fälschungen imMittelalter. Internationaler Kongreß der Monumenta Germaniae Historica*, Münih 16 – 19 Eylül 1986, Hannover 1990, Cilt III., s. 100, 104, 337 vdğ.

Kim, Diebold Lauber, onun atölyesi ve orada basılmış eserler hakkında daha fazla bilgi edinmek isterse (veya Salai'nin Burkard'ın kâğıtları arasında bulduğu boynuzlu Musa'yı görmek isterse), Heidelberg'deki Ruprecht-Karls Üniversitesi tarafından, eski Alman yazıhaneleri ve Lauber'le ilgili bir sergi sebebiyle oluşturulmuş mükemmel web sitesine bakabilir ([http://www.ub.uni-heidelberg.de / helios / fachinfo / www / kunst / digi / lauber /](http://www.ub.uni-heidelberg.de/helios/fachinfo/www/kunst/digi/lauber/)).

VI. Alexander'lı yıllarda Alman banker ailesi Fuggerler'in Papalık şehrindeki faaliyetleri hakkındaki bilgilerin hepsi, A. Schulte'nin kitabında (*Die Fugger in Rom 1495-1523*, Leipzig, 1904) da okunabileceği üzere, doğrudur. Schulte'nin gösterdiği gibi, Alman aileyi Vatikan'a sürükleyen ticaret ilişkilerinde, 1499 ve 1501 yılları arasında beklenmedik bir şey oldu. O zaman, VI. Alexander'ın Türklere karşı açtığı savaş için verilen büyük kredi görüşüldü, fakat aynı esnada Vatikan'la yapılan mali işlemlerle ilgili hesaplar ortadan kayboldu: O yıllara ait kâğıtlar Vatikan'ın arşivinde yok, takip eden senelerde ise eksikler var.

Doğru olan bir de Kopernik'in, Fuggerler'in Roma'da şaşırtıcı yükselişleri hakkında anlattıkları ve bunların kendine has biçimlerde vuku bulması: Örneğin, Kilise mallarının ödeneklerinde gerçekleşen dolandırıcılıklar (Schulte, s. 28 vdğ.) ve papaya giden nakit paraların tuhaf bir şekilde sürekli soygunculuk kurbanı olması, ama bunun Fuggerler nakil görevini aldıklarında hayret verici bir biçimde birden son bulması (*a.g.y*, s. 6 vdğ.).

15. yüzyıl sonu ve 16. yüzyıl başı arasında, Bohemya, Fransa ve İtalya'daki Valdensli ve diğer heretik tarikatların suçlandığı şeytani dinsel törenler hakkındaki bilgiler De Roo'dan kaynaklanıyor (op. cit., cilt III, s. 30 vdğ.).

Burkard'ın sekreteri Michael Sander ve aynı şekilde Burkard'ın ölümünden sonra onun yerini alan ve amansız davacılarından biri olan Paride Grassi de, tarihçilerin uzun zamandır tanıdığı şahsiyetlerdir (bkz. *Bautz Bio-bibliographisches Kirchennlexikon*, Nordhausen, 2001, cilt XIX, Sütun 599 – 605). Grassi'nin Burkard hakkındaki sert yargıları Salai üzerinde çok etkili olabilirdi, zira şeytan, yine Strazburgluların yanında ortaya çıkıyor. Grassi'ye göre, Burkard'ın kaleme aldığı elyazmaları o kadar karışık ve o kadar tuhaf harflerle yazılmışlardı ki, bunları sanki şeytan ona söylemişti ve şeytanın yardımı olmadan elyazmaları anlaşılamayacak gibi gözüküyordu (Oliger, *Der päpstliche...*, op. cit., s. 224).

Yaldızlı harflerle yazılmış “Argentina” yazısı, gerçekten Burkard Sarayı'nın kulesinin üstünde parlıyordu, lakin ölümünden birkaç on yıl sonra sarayı inşa edenin Papa VI. Alexander'ın en güçlü seremonikilerinden biri olduğu unutulmuştu. Romalılar halen, şehrin tarihi kısmındaki trafiğin canlı bir birleşim noktası olan sınırdaki Argentina Meydanı'nın adını, Güney Amerika ülkesine borçlu olduğuna inanıyorlar, fakat bu isim neredeyse beş yüzyıl önce Roma'nın kalbine Strazburglu lobinin yerleştirdiği, bu uzaktan görülebilir sembolden başka bir şeyden kaynaklanmıyor. İlk kez, 1908 yılında, Roma Rönesans yapılarının ortasındaki bu geç gotik döneme ait sarayın açıklanamaz varlığından rahatsız olan sanat tarihçisi Domenico Gnoli, aslında saraya ait kulenin (daha sonra tepesi uçuruldu ve binaya entegre edildi) Burkard tarafından inşa edildiğini ve kendisinin orada ikamet ettiğini keşfetti. 20. yüzyılda birçok kez restore edilen bu güzel küçük bina, Johannes Burkard ve Michael Sander'in yaşadığı –ve iftira kampanyalarını planladıkları– odalarda gezmek isteyen tüm meraklılar için, bugün mütevazı bir giriş parası olan iki avroya açık duruyor. Salai'nin sarayı ve iç odalarını tarifi AAVV, *La casa del Burcardo: il palazzetto e la raccolta taeatrale della SI-AE*'da (Roma, 1967) yazdığı gibi, bir fantezi ürünü değil.

Salai'yle della Campana lokantasının bulunduğu sokakta beraber durmuş olan Almanların söyledikleri, sadece üç sarhoşun sayıklama halindeki gevezeliğı değıl. Nasıl J. Kneppe'ın bugün unutulmaya yüz tutmuş yararlı makalesine ait bir kısımdan öğrenileceğı üzere, konu, Alsaslı hümanist fikirlerin ve onların güvenilir tanıklıkları hakkındadır: *Nationaler Gedanke und Kaiseridee bei den deutschen Humanisten. Ein Beitrag zur Geschichte des Deutschtums und der politischen Ideen im Reichslande*, Freiburg im Breisgau, 1898. Örneğın, 20. yüzyılın başlangıcına kadar tarihçiler tarafından incelenen ve övülen Protestanlığın öncülerinden Wimpfeling'in bugün unutulmuş olması ve sadece katıksız uzman tartışmalarında ortaya çıkması bir tesadüf değıldir. Wimpfeling'in tehlikeli çağrısı, Alman hümanizminin doğuşu ve Protestan reformasyonunun habercilerine eşlik eden şişmiş milliyetçi ve yabancı düşmanı olan hiddet, Luther hizbinin kökenlerini, insanlık tarihinin şanlı bir ilerlemesi olarak vermek isteyenlere artık uygun değıldir. Fakat, bu hiddetin nereden beslendiğı unutuldu: Tacitus'un *Germania's*ında sıralanan Alman ırkının saflığına, diğerkültürlere karşı duyulan şüphe ve küçümsemeye (Wimpfeling'de, özellikle de İtalyan ve Fransız olana karşı olan), Cermen geçmişinin yüceltilmesi ve Alman halkının savaşçı erdemlerine dair iddialar ve son olarak da bütün bunların meşruluğunu sağlamak ve değıerini vermek için "doğru" tarafta duran bazı tarihçilerin gayretli denemeleri. Hitler'in değıer verdiği düşünürlerden Georg von Schönerer, 20. yüzyılın başında, siyasi olan "Roma'dan çıkış hareketi"yle Alsaslı hümanistlerin parolalarını harfi harfine alacaktı. Kullanılan takvimin, Kimber ve Almanların Romalıları meydan savaşında yendikleri yıl olan İ.Ö. 113 yılında başlatılmasını ve ay adlarından Roma kökenlilerinin, Cermen olanlarla değıştirilmesini tavsiye ettikten sonra, Schönerer Alman Protestan Kilisesi'nin de yardımıyla, Cermen kimliğı adına ve Roma'daki kiliseye hakaret olarak, on beş bin Alman Katoliğı toptan Protestanlığa geçirmeyi başardı.

Fakat, uzun süren hoşgörüsüzlük akımı, Nürnberg ve Yalta sembolik sınırlarının da ötesine geçiyor. 1962’de bile Wimpfeling, Adolf Schmidt’in *Germania* hakkında Wimpfeling ve Enea Silvio Piccolomini’nin yazılarından oluşan kitaba yazdığı önsözde, “ateşli bir vatansever” diye tanımlanır, çünkü “o Alsas’ın Alman toprağı olduğunu kanıtladı”, fakat buna karşın İtalyan hümanistleri ittifakından ayrılan Enea Silvio Piccolomini, Schmidt tarafından bu yüzden döneklele suçlanır (*Aeneas Silvius, Germania, und Jakob Wimpfeling: «Responsa et replicae ad Eneam Silvium»*, Köln / Graz, 1962, s. 8).

Tarih yazan kırk altı bölüm

Tacitus’un *Germania*’sı, sadece Almanya hakkındaki tarih yazımının doğum karnesi değil, Almanların merkezde yer aldığı her ideolojik ve siyasi kavramın çıkış noktasını da temsil ediyor. Etraflıca düşünülürse, Tacitus’un Cermenleri betimlediğı kırk altı bölüm gerçekten de tarih yazdı. Tarihçi ve beşeri bilimci Luciano Canfora’nın anlattığı gibi (*La Germania di Tacito da Engels al nazismo*, Nepal, 1979), yüzyıllar boyunca Pangermanizme olan her eğilim ve Alman toprağını Avrupa’nın (hatta dünyanın) merkezi yapma çabası, *Germania*’dan tavsiyeler aldı. Savaş ve onu takip eden her şeyi zincirlerinden koparmak için Hitler’e anahtar görevini gören bu ideolojik yanılısma, ne birden alevlenmiş öldürmeye duyulan kolektif bir zevkin ürünü, ne de Almanların Versay Antlaşması’ndan sonra duydukları şiddetli hayal kırıklığına dayanıyordu. Bu, Alman olmayan her şeye karşı küçümseme ve güvenmeme zehrini tüm halka gizlice aşıl原因 ve yüzyıllardan beri devam eden bir propagandanın sonucuydu. Almanlar, Cermenya’nın kökenlerinin antik Roma’nın uzak ve bulanık geçmişinden geldiğine inanmalıydılar. Bu

inanişın yapıtaşları, Tacitus'tan başlayarak, Wimpfeling ve 19. yüzyıl idealizmi üzerinden, Hitler rejiminin vardığı aşırı sonuçlara kadar dikkatlice örülmeliydi. *Germania*'nın çok güçlü siyasi mesajı Almanları, kaybetmiş oldukları milli kimliklerini tekrar keşfetmelerine ve diyanetli, gözü pek, kaba saba fakat cesur savaşçı rolünü oynadıkları bir rövanşa davet etti. Canfora'nın dışında D. Mertens'in de açıkça ortaya koyduğu gibi (*Die Instrumentalisierung der «Germania» des Tacitus durch die deutschen Humanisten*'de, (ed.) H. Beck, *Zur Geschichte der Gleichung germanisch/deutsch : Sprache und Namen, Geschichte und Institutionen*, Berlin 2004, s. 37-101), ırksal üstünlük ve halkçı Alman kültürü miti kökenlerini Tacitus'un *Germania*'sında ve eski Cermenlere arı bir kan ve kendi toprakları üstünde, herhangi bir istila ile kesintiye uğramamış bir hâkimiyeti bahşeden, aynı zamanda da Salai'yi kuşkulandıran o ünlü bölümde buluyor. Tabii ki, burada da olayın bütünü, Alsaslı din adamlarının Salai'ye bildirdiği Viterbolu Annius'un hilesi tarzında taklitlere dayanıyor. İtalyan hümanist Annius, *Historia antiqua* (1498) adlı kitabında, (hayali) Babilli bilimadamı Berossus'a ait olan ve Tacitus'un eserinde Alman tanrılar tapınağının zirvesinde bulunan tanrı Tuiscon'un Nuh Peygamber'den geldiğini iddia eden bir parça yayımlamıştı. Annius böylece, Cermenlerin kökenlerini daha da eski olan bir İncil hikâyesine bağlayıp, sonra da tamamen uydurma bir Cermen soy bilimini yeniden inşa edebiliyor. Mükemmel bir vuruş: Onyıllar boyunca Alman hümanistleri, kendi adlarına, Cermenlerin Avrupalı tüm halkların en eskilerinden olduklarını tüm hakkıyla iddia edebileceklerine inandılar (ya da gerçekleri çarpıttılar). Aldatma manevrasının foyası ortaya çıktığında (1530), Luther'in ünlü tezlerinin darbesi çoktan gelmişti (bkz. P. Hutter'in detaylı araştırması, *Germanische Stammväter und römisch-deutsches Kaisertum*, Hildesheim 2000).

Üçüncü Reich zamanında *Germania*, temel metin olarak, Cermenlerin büyük ölçüde bozulmamış âdetleriyle en eski,

safkan ve savaşı halklardan biri olduğuna dair olan mit için önem kazanır. Olayın doruk noktası, Simon Schama'nın anlattığı bir bölümdür (*Landscape and Memory*, Londra, 1996, daha sonra *Die Gazette* Nr. 6, Eylül 1998 tarafından kaleme alındı). Mussolini ve Hitler, Kasım 1936'da Almanya'daki karşılaşmalarında, "Roma-Berlin Eksenı" adını alan antlaşmada çabucak uzlaştılar. Bundan sonra, tamamıyla başka bir konu hakkında sohbet ettiler. Hitler, İtalyan diktatörden bir hediye ricasında bulundu: 15. yüzyılın ortalarından kalma, İtalya'da muhafaza edilmiş *Codex aesinas*. Zira, *Aesinas*'ta, Tacitus'un *Germania*'sının en eski elyazması olan 9. yüzyıldan kalma *Codex Hersfeldensis*'ten bazı sayfalar bulunuyor olmalıydı.

Mussolini, bu ricayı yerine getirmeye seve seve hazırdı, çünkü elyazması tanınmış bir anti-faşist olan Jesili Kont Balleani'nin elinde bulunuyordu. Esinate veya Jesi elyazması da aslında 1906'da tesadüfen Ancona civarında Jesi'deki Kont Balleani'nin kütüphanesinde keşfedilmişti. İtalyan diktatör, bu elyazmasını alıkoymayı ve onu Alman lidere göndermeyi hedefliyordu. Aslında elyazmasına sahip olmak isteyen Hitler'in kendisi değildi. Onun için "organizasyon olarak nasyonal sosyalizm bir halk hareketiydi, ama hiçbir şekilde tapınma hareketi değildi." *Codex aesinas*'ı sahiplenmeye istekli olan daha ziyade Alfred Rosenberg'di, fakat bunu en çok isteyen, SS'ten bir tür "Cermen tarikatları" yapmış olan ve bunu desteklemek için 1935 yılında "Ata Mirası Araştırma Enstitüsü"nü kurmuş Heinrich Himmler'di. Hatta Hitler bile, "çamurdan köyleri kazan ve bulduğu her kil parçasına ve savaş baltasına coşkulanan" komutanıyla alay ediyordu. Hitler'e göre, bununla sadece şu kanıtlanıyordu: "Roma çoktan en yüksek kültür seviyesindeyken, bizler açığındaki ocaklarda çömeliyorduk: Bugünkü Romalılar buna nasıl da aşağılayarak gülüyordur!"

Hitler buna rağmen, belki de Himmler'in baskısıyla, bu durumu Mussolini'den *Codex aesinas*'ı istemek için bir fırsat

olarak gördü. Fakat Mussolini sözünü, güçlü Alman müttefikinin yararına da olsa, Roma mirasından bu kadar önemli bir parçanın ülke dışına çıkartılmaması gerektiğine dair bir uyarıyla tutmadı. Bunun üstüne, Mussolini'nin milli kültür hazinelerini uzun süredir desteklediği ortaya çıktı ve sözünü bozacağını Hitler'e bildirdi, ondan ise hiçbir tepki gelmedi.

Ama Himmler dileğinden vazgeçmek istemiyordu. Onu *Germania*'da, öncelikle, Tacitus'un onların fikrine katıldığı dördüncü bölümdeki ünlü ve tartışmalı kısım ilgilendiriyordu, "Cermen boyları hiçbir şekilde evlilik yüzünden diğer halklarla karışmamış ve olağanüstü özelliğe sahip kendi kendine büyüyen, katıksız bir halktır" (*propriam et sinceram et tantum sui similem gentem*). Tacitus'un aslında eleştirel bir niyetle eklediği "elbette sadece saldırıya hazır olan muazzam vücutlar" gibi tanımlar ve ilkel bir halkı tasvir eden diğer yerler Himmler'e olumlu bir resim gibi gözüktü. Roma'daki Alman büyükelçisi Hans Georg von Mackensen'in aracılığıyla, "Ata Mirası Enstitüsü"nün Latincecilerinden biri olan Rudolph Till, *Codex aesinas*'a göz gezdirmek ve onu faksimile-baskısıyla fotoğraflamak için aldı. Daha sonra, bu değerli elyazması Kont Balleani'ye iade edildi. Till, *Germania*'nın bilimsel baskısını, Himmler'in yazdığı önsözle yayımladı (*Handschriftliche Untersuchungen zu Tacitus' Agricola und Germania*, Berlin-Dahlem, 1943).

Fakat, SS başkanı, Mussolini'nin sözünü tutmamasını affedememişti. 1944 yazının başlarında 6. Amerikan Ordusu Adriyatik kıyılarına kuzeyden hücum edip de, Almanlar Apennin Dağları'nın eteğindeki "Gotlar hattı" diye anılan yere geri çekilince, Himmler için intikam zamanı gelmişti. 1944 Temmuz'unda, bir SS-özel komandosu, Kont Balleani'nin Ancona'dan birkaç kilometre batıda kalan sarayına doğru hareket eder. Kapıyı çalarlar ve kimse kapıyı açmaz. Kapıdan içeri girilip, bütün ev baştan sona aranır, ama *Codex aesinas* bulunamaz. SS muhafızları, kendinden geçmiş bir öfkeyle, mobilyaları parçalar, yastıkları ve tabloları deşerler,

duvarlardan freskleri kazıyıp, yerdeki mozaik taşları sökerler. Her şey boşunadır, *Germania*'dan eser yoktur.

SS'ler o kadar barbarca olmasa da, Balleani'nin iki konutunu daha aradı: Osimo'daki ev (Balleani çok iyi saklandığı için, oradaki aramalar sırasında kontu fark edemediler) ve Jesi'de büyük meydandaki aile sarayı. Sonuçsuz aramalar yüzünden yorgun ve sinirli olan Alman askerleri şehrin meydanını sonunda terk ettiler. Söyleseler inanmazlardı, ama aradıkları şeyden sadece bir adım ötedeydiler: Çok arzulanan elyazması, asil Balleani Sarayı'nın küçük bir mutfak deposunda, kalayla sağlamlaştırılmış tahta bir kutunun içinde saklanmış bulunuyordu.

Eğer, Himmler Tacitus'un *Germania*'sının gerçekliğinden bu kadar kuşkulandığını bilse, adamlarını ve kendisini Jesi'deki utançtan kurtarmış olurdu.

Kısmen açıklanamaz birtakım olaylar dizisinden sonra (elyazmasının farklı yerlerde ortadan kaybolması ve ortaya çıkması, 1966'da Floransa'daki selden gördüğü ağır hasarlar, ayrıca sahibinin onu illegal bir biçimde yurtdışına satmak istemesi), *Codex aescinas*, bugün İtalyan devletinin sahipliğinde ve Roma'daki Milli Kütüphane'de Vittorio Emanuele 1631 elyazması olarak kaydedilmiş şekilde incelenebilir.

Bitmeyen geçmiş

Eğer *Germania*, Tacitus tarafından yazılmamışsa, aksine bir taklit veya siyasi, dini ya da ideolojik amaçlar için yapılmış bir manipölasyon, filologlar, edebiyat bilimciler ve tarihçiler bu hileyi ortaya çıkarmalıdır. Fakat, bu bilimsel disiplinler problemle uğraşmak istemezler ya da belirsiz kalması ve tartışılmaması için her şeyi engellemek isterlerse, o

zaman olayın arkasına düşmek için, dikkatli okuyucunun muhtemelen çoktan düşündüğü gibi, diğer olasılıklar var.

Altmışlı yılların ortasında, etkili olmuş arkeologlardan Herbert Jankuhn, *Germania*'nın içeriğinin, Roma zamanından kalma arkeolojik bulguların Alman bölgesinde bulunmasıyla doğrulanmış olup olmadığını ve böylece inanırlılığına önemli bir kanıt olup olamayacağını merak etti. Poggio Bracciolini veya başka bir taklitçi, ne kadar beceriyle Tacitus'un yazısını maniple etmek istese de, Roma uygarlığından hangi kalıntıların Alman toprağında bulunabileceğini ve nasıl taklit edileceklerini hiçbir zaman bilemezlerdi. Jankuhn çalışmasının son sözlerinde (*Archeologische Bemerkungen zur Glaubwürdigkeit des Tacitus in der Germania*, Nachrichten der Akademie der Wissenschaften in Göttingen 10'da, 1966), Tacitus'un yazdığı şeyin arkeolojik bulgularla aslında tam olarak doğrulanmadığı sonucuna varıyor. Buna rağmen, kitabının önemli sonucunda (s. 426), böyle çelişkiler "inkâr edilemez" olsalar bile, "Romalı yazarın iyi bilgilendirdiği intibainin ciddi olarak sorgulanamayacağını" yine de yazıyor. Bu sözlerden sonra, hiç kimse Tacitus metinlerinin inanırlılığını arkeolojik bulgular temelinde sorgulamaya cesaret etmedi.

Jankuhn (1905-1990), otuzlu yıllarda, tarihöncesi ve ortaçağ arkeolojisinin hatırı sayılır temsilcilerinden biriydi. Adı denince ilk, 8. yüzyıldan önemli bir Viking yerleşiminin keşfedildiği ünlü kazı yeri Haithabu akla geliyor.

Gerçi Jankuhn, hareket ve öğretim özgürlüğünü, değerli bir çalışanı ve inanmış bir yandaşı olduğu Nazi rejimine borçluydu. 1933'te SA'nın üyesi, bir sonraki yılda NSDAP'nin üyesi ve daha sonra Rudolf Till'in ve SS Himmeler'in de bağlı olduğu "Ata Mirası"nın üyesi oldu. 1941'de özel komando Jankuhn, adının verildiği bir bölüğün cephesinin başına getirildi. Vazifesi: Askeri hizmette kullanılmak üzere savaş bölgesindeki arkeolojik anlamı olan objelere el koymaktı.

1942'den 1945'e kadar Rostock Üniversitesi'nde tarihöncesi ve erken tarih bölümlerinde, ona mahsus oluşturulmuş kürsüde ders vermeye de zaman bulmuştu. 1944'ten itibaren SS'in hücum üst komutanı olmuş ve Himmler'in kişisel emrine girmişti. Haithabu'daki kazılar dolayısıyla savaştan önce kazandığı ulusal ve uluslararası itibarı sayesinde Jankuhn "Ata Mirası Enstitüsü"ne alışılmışın dışında itici bir kuvvet oldu. Himmler'in en önemli isteklerinden biri Cermen halklarına efsanevi, şanlı bir geçmiş sağlamaktı ve Jankuhn da dört koldan araştırmacı, üniversite hocası, bilgin ve askeri rütbede yararlı olabilecek arkeolojik bulguları tedarik eden kişi olarak bu hırsa dahil olanlardan biriydi. Zira, "tarihöncesi bilimi, bulguların Alman hayranı bir biçimde yorumlanması ile nasyonal sosyalizmin siyasi meşrulaştırma isteğini yerine getirdi ve nasyonal sosyalizm de tarihöncesi ve erken tarihin, Alman araştırma sahasında sağlam bir yere sahip olması imkânını sağladı" (Katharina Krall, *Ein Vergleich der Schriften von Herbert Jankuhn und Hans Reinerth zwischen 1933 und 1939*, Magisterarbeit im Fach Geschichte an Universität Konstanz, 2005).

Jankuhn monografisinde, *Haithabu, ein Handelsplatz der Wikingerzeit* (1937'de eksiksiz, 1980'den sonra "temizlenmiş" haliyle çıkmış versiyonu), eski mevzu olan Cermenlerin diğer halklara olan üstünlüğünü tekrar ele alır. Özellikle Cermenlerin "soy ağacını en geriye götürebildikleri" için, hatta Romalılardan, Keltlerden ve Slavlardan da geriye, özel bir rol oynadıklarını vurguluyor. Bunun dışında, Cermenlerde, "halkın içsel gücü sayesinde, yabancı bir tabakalaşma ve gelişmelerinin yön değiştirmesi gibi bir şey olmadı" diyor. Jankuhn hatta, kazılarda bulunan toprak kapların süslemelerinde, atalarının "üstün tinsel güçlerinin" farkına varır. Bugünün bilimadamlarının tahminine göre Jankuhn, tarihi kaynakları, Cermenler diğerlerinden daha üstün nitelikli görünüyormuş gibi yorumlamaya çalışırken, objektif bir bilimsel yöntemin arkasından gidiyormuş izlenimini vermek

istiyordu. Bu sırada, gerçekte onun bulgularını ve kaynaklarını sunan her yorumlama alanını nasyonalist ve nasyonal sosyalist bir açıklama için kullanıyordu (bkz. Krall, s. 76 vdğ). Jankuhn'un monografisinin yayımlanmasından birkaç yıl sonra, "Ata Mirası"ndan meslektaşı Rudolf Till, Tacitus'un *Germania*'sının kendi baskısıyla aynı boruyu öttürmeye başladı.

Jankuhn'un özel komandolarıyla cephede yaptığı faaliyetler o kadar gayret isteyen şeylerdi ki, bugünkü tarihçiler şunu merak ediyor (bkz. Krall, s. 68): Hint-Avrupalılaştırma alanı (Almancada halen "Hint-Cermenleştirme araştırması" diye geçiyor) hakkındaki araştırmaları çerçevesinde, Bretagne'daki megalitlerin kamulaştırılması veya Rus müzelerindeki tarihöncesi objelerin tasnif edilmesi ve icra edilmesini, Himmler'in yerine Jankuhn mu yapmıştı? Jankuhn Amerikan ordusundaki üç senelik (1945-1948) tutukluluğundan sonra, Hitler rejiminin başındakilerin yakın çalışma arkadaşı olarak rejimle ciddi işbirliği yapmış olmasına rağmen, Schleswig-Holstein Eyaleti hükümeti sayesinde çalışma yerine rahatsız edilmeden geri dönmüştü. Hamburg, Kiel üniversiteleri ve özellikle de 1959'dan 1973'e kadar tarihöncesi ve erken tarih bölümlerinde emekli profesör olarak çalıştığı ve Tacitus hakkında yazdığı makalesinin yayımlandığı Göttingen Üniversitesi'ndeki hocalık görevleri ilerleyen yıllarla çoğalmıştı. Bunun dışında, bilimsel araştırmanın geleceğini kalıcı bir şekilde etkileyecek eserler yayımladı, mesela *Reallexikon der germanischen Altertumskunde* (Göttingen, 1968). Jankuhn, 1971'den 1986'ya kadar saygın Göttingen Bilimler Akademisi'nin "Orta ve Kuzey Avrupa Eski Çağ Komisyonu" başkanlığını yürüttü, 1990'daki ölümüne kadar da orada çalıştı.

Himmler'in Nazi ideolojisinin arkeolojik temelini oluşturmada en önemli çalışma arkadaşı nasıl oluyor da, yakın zamana kadar huzur içinde görevini onurlu bir biçimde sürdürebiliyor?

Bazı bilimadamlarının iddialarına göre (bkz. Krall, s. 93 vdğ.), Eski Çağ Bilimleri'nde 1945'ten çok sonra da, karşılıklı destek sayesinde ve üyelerin birbirlerine uygun tanık ifadeleriyle Jankuhn'un Himmler'in saltanatındaki rolü önemsiz gösterilerek, "Ata Mirası"nın eski çalışanlarından bir tür çalışma ağı hayatta kalmaya devam etti. Krall şu sonuca varıyor: "Tarihöncesi ve erken tarih bölümlerini Nazilerden arındırma çabası başarısızlığa uğramış gibi görülebilir" (aynı yerde).

Jankuhn'un daha önceki yoldaşlarının adları çok zamandır biliniyor: Nazi döneminde önemli pozisyonlara sahip olmuş bir sürü tarihçi ve hukukçu, Jankuhn'un Göttingen'de görevlendirilmesi ve Bilimler Akademisi'ne seçilmesini desteklemişlerdi (bkz. U. Halle *Die Externsteine sind bis auf weiteres germanisch! Prähistorische Archäologie im Dritten Reich*, Bielefeld 2002).

Tacitus'un *Germania'sı* hakkındaki tartışmaların en etkili kısımlarından biri, inanmış bir Nazi ve rejimle olan suç ortaklığını sonradan kapatmış, Himmler'in çalışma arkadaşı olan kişi tarafından kaleme alındı. Asıl planı, Cermen halkının üstünlüğünü Tacitus'un metninin yardımıyla efsanevi bir şekilde abartılmış ve masalsı bir geçmiş yaratarak meşrulaştırmaktan ibaretti. Alsaslı hümanistlere ait olan, Hitler rejimi tarafından aktarılan tehlikeli ideolojik taklit elyazmaları ve bunları yayanlar problemsiz bir şekilde günümüze kadar kaldılar.

Tarih (nesillerden beri) sahtekârlar tarafından mı yazıldı?

Biz de serseme dönmüştük. Bu şaşırtıcı bilgiyi kabul etmeden önce, biraz zamana ihtiyacımız vardı. Birkaç gün, bizim keşiflerin sahnesi olmuş kütüphaneleri, kafamız karış-

muş ve çaresiz halde dolaştık ve yanılmış olabileceğimizi umduk. Safça bir umutlanma! 15 ve 16. yüzyıla vardığımızda, bir sene boyunca zamanımızı, takip eden yüzyıllara, özellikle de 17 ve 18.'ye ait olan kaynakları incelemekle geçirdikten sonra, art arda taraflı tarihçilere toslamaya alıştık. Ama hiçbir zaman, tarihi gerçeklerin çarpıtılmasında böyle bir küstahlığı beklemezdik ve gerçekten de, büyük sahtekârların tarihin, hakiki hatta yegâne ana karakterleri olduklarını düşünmeye cesaret edemezdik. Bu sonsözün başında belirttiğimiz gibi, Salai'nin eşliğinde kendimizi, elbette polemik amaçlı da olsa, biraz eğlendirme niyetindeydik, ama araştırmalarımızın bizi nereye götürdüğüne bir bakın.

İlk tepki, Pandora'nın kutusunun kapağını çabucak kapatıp, her şeyi bırakıp köye geri çekilmektir; ikincisi, daha az radikal olan, kendimizi hemen, sevdiğimiz Barok dönemini, yani Burkard'dan bir buçuk yüzyıl sonrayı tekrar incelemeye vermektir. Fakat orada da, uzun süre önceki bir olayla ilgili rahatsız eden bir hatıra canlandı. İtalya, kapılarını bizim kitaplarımıza kapatmaya karar verdiğinde, ilk tarihi romanımız *Imprimatur*'un eleştiri yazısını yazmasını teklif etmek için irtibata geçtiğimiz, tanınmış haftalık gazetelerden *L'Espresso*'nun gazetecilerinden biriyle ilginç bir telefon konuşması yapmıştık. Gazeteci (Romalı haber dergisinin önemli bir ismi), önce büyük ilgi gösterdi ve hatta derginin internet baskısında, keşfettiğimiz bazı tarihi dokümanları sergilemeyi teklif etti. Romanı okuduktan sonra sesi değişti. Telefonda birçok kez isterik bir şekilde, "Kitabınız tehlikeli!" diye bağırıp çağırdı, bu sırada bizim de şaşkınlıktan dilimiz tutulmuştu. "Kitabınız, tüm tarihin sahte olduğuna, tarihçilerin kitaplarında sadece saçmalıkların bulunduğu düşüncesine inandırmaya çalışıyor. Ne düşündüğümü bilmek ister misiniz? Canıgönülden umuyorum ki, hiç kimse sizin kitabınızdan haberdar olmaz ve hiçbir gazete, kitap hakkında bir cümle dahi yazmaz!" Sonra bizim tepkimizi bekledi. Bu ilginç fikir beyanatı için teşekkür edip, efendice vedalaştık

(kapattıktan sonra, bu sürprizin şaşkınlığını atmak için il-
k önce bir yere oturmamız gerekti).

İtalya’da, Espresso’nun gazetecisinin dileği yerine geldi.
Fakat *Imprimatur* ve onu takip eden diğer kitapların yirmi
bir dile çevrildiği dünyanın geri kalanında bu böyle olmadı.
Papa Borgia zamanından beri, statükoyu irdeleyen fikirler-
den duyulan korku ve bu fikirleri bastırma araçları değiş-
meden aynı kaldı.

Bu hadiseyi hatırladıktan sonra şunu fark ettik ki, mese-
le, peşine düştüğümüz ve zahmetli olan bu yolda devam
edip etmeme kararı almamız değildi: Bu kararı yıllar önce
Imprimatur’la vermiştik ve baskıcı yollara meyleden her ga-
zeteci bunu bizden daha önce kavramıştı. Bu yüzden şimdi
buradayız ve Salai ile takılıyoruz. Barok’a yakında geri dö-
neceğiz ve bu deneyimden sonra onu yeni bir bakışla ele
alacağız.

Buna ilaveten, şu anda bu sonuç bölümünün başlığında-
ki soruya cevap vermek istemiyoruz ve bunu yapamayız,
bunun yerine sizi, daha önce alıntılanmış, ortaçağda taklit
uygulamaları hakkındaki altı ciltlik (dört bin sayfa civarın-
da) esere yönlendirebiliriz: *Ortaçağ’da Taklitler – Uluslararası
Monumenta Germaniae Historica Kongresi, Münih 16-19 Eylül,
Hannover, 1990*. Bu yapıtta, Leonardo ve Salai’nin danıştığı
ihtiyarın belirttiği gibi, Alman bölgesindeki taklitler hakkın-
daki bilgiler, bunun dışında tarih yazımının bir kısmının ha-
len kurtarmaya çalıştığı Trithemius hakkındaki beyanlar bu-
lunuyor. Bu beyanlarda Trithemius’a “yüksek amaçlar” atfe-
dilmiş (yani Almanya’ya büyük bir geçmiş vermek) ve bu
amaçlar da Trithemius’u, Alman halkının kökenlerini ser-
bestçe uydurabilmeye yöneltmişti. Kendisini *Ortaçağ’da Tak-
litler*’in altı cildiyle derinlemesine bilgilendiren okur, bu ör-
neklerin okumaları sayesinde, gözleri kapanmak yerine fal
taşı gibi açılacaktır. İlk cildin önsözünde okunduğu üzere,
konunun genişliği, yapıtı oluşturan kongrenin başlangıçtaki

beklentilerini de aştı ve kongre sırasında tanıtılan (1028 taklit olayı) kaynak materyallerinin bolluğu katılımcıları şaşırttı. Hatta, bir önceki ve onu takip eden yüzyıllardan da ekleniler yapılabilirdi, ama yirmi sene öncesinde olan bu kongre –tesadüf olmasa gerek– bir daha da olmadı. İncelenen malzemede çok fazla tahrip gücü mü vardı?

“Cennet”in onuncu şarkısının başlangıcında, “Ey okuyucu, senin önüne koydum (...) şimdi yemek zorundasın,” diye yazar Dante. Belki de *Imprimatur* zamanından beri bizi buraya kadar takip etmiş istekli ve dikkatli okurlar, inanmak için üzerinde uzlaşılan ve tarih diye adlandırılan bu masalın (Napolyon böyle demekten hoşlanırdı) kulis arkasına bakmayı muhtemelen öğrendiler.

EKLER

Johannes Burkard'ın Boccaccio'dan intihali

Johannis Burckardi capelle pontificie magistri ceremoniarum liber notarum ab anno MCCCCLXXXIII usque ad annum MDVI'dan

(basımı L. Thuasne, Paris 1885, Bd. I, S. 108).

San Pietro Bazilikası'nda günah çıkartan rahiplerden biriyle yaptığım gizli görüşmede kendisi ve arkadaşlarının her gün rastladıkları bazı durumları öğrenme şansını buldum. Çok farklı ve garip şeyler duyduğundan söz etti kendisi, ancak ne olduklarını zar zor hatırlıyordu. Ardından bana aklında kalanları anlattı.

(...) Provence'li iki tüccar olan Petrus ve Johannes'in güzel birer karısı vardı. İşe yeni bir hizmetçi alan Petrus karısına önümüzdeki günlerden birinde Brugge'e seyahat edeceğini söyledi, zira karısının hemen Johannes'i çağıracağını biliyordu. O gün geldiğinde Petrus Brugge'e yola çıkmış gibi yaptı. Esasen karısının hizmetçisine sıkı sıkı tembihledikten sonra bir arkadaşının evine gitmiş, hizmetçi de istediklerini itinayla yerine getirmişti. Petrus evine dönerek kapıyı gü-rültüyle çaldı. Korkan karısı çıplak Johannes'i odasında bulunan sandığın içine sakladı. Petrus içeri girdi, derhal karısına doğru ilerledi ve çok geçmeden gelen Johannes'in karısını çağırdı. Kadına kocasının nerede olduğunu sordu. Kadın bilmediğini söyledi, zira adam evi genellikle sabah terk ediyor ve akşamdan önce geri dönmüyordu, evet, hatta bazen iki gün dışarıda geçirdiği bile oluyordu. Petrus cevap verdi:

“Kocan burada, şu sandığın içinde kilitli. Sen çok daha güzel olmaya rağmen karımla sık sık ilişkiye giriyor. Seçimi sana bırakıyorum: Ya bu sandığın üzerine seninle birlikte olmama izin verirsin ya da kocanın acımasız ölümüne katlanırsın.”

Kadın ne yapması gerektiğini sandığa kilitlenmiş olan kocasına sordu. O da ölmektense bu ayıba katlanmayı tercih edeceğini söyledi. Böylece Petrus, Johannes’in büzülecek oturduğu sandığın üstünde adamın karısına sahip oldu; ardından da dışarı çıkmasına izin verdi. İki arkadaş oldular ve hikâye de yaşandığı şekliyle uzun yıllar boyunca gizli kaldı.

Giovanni Boccaccio, Dekameron (Sekizinci Gün, Hikâye VIII)’dan

Spinelloccio komşusu ve arkadaşı Zeppa’nın karısıyla yatmaktadır. Zeppa bunu fark edip karısının Spinelloccio’yu bir sandığa kilitlemesini sağlar ve intikamını sandığın üstünde Spinelloccio’nun karısından alır.

Bir zamanlar Siena’da bir çift varlıklı ailenin Spinelloccio Tanena ve Zeppa di Mino isimli varlıklı genç oğulları bulunuyordu. Camollia mahallesinde duvar duvara yaşıyorlardı. Bu ayrılmaz arkadaşlar birbirlerine kardeşten bile daha yakındılar. İkisinin de gerçekten güzel birer karısı vardı. Spinelloccio, Zeppa evde olsun ya da olmasın her gün onun evine girer çıkardı, karısı da Zeppa’nın karısının yanında olmasını sorun etmiyordu. Bu ilişki kimse farkına varmadan uzun bir süre boyunca devam etti. Ancak nihayet bir gün Spinelloccio gelip kendisini sorduğunda Zeppa evdeydi. Karısı nerede olduğunu bilmiyordu ve dışarı çıktığını söyledi. Spinelloccio da böylece içeri girip kadını salonda yalnız bulunca kollarıyla sararak onu öptü. Zeppa bunu gördü ve sessiz kalıp oyunun nasıl devam edeceğini

beklemeye başladı. Kısa bir süre sonra karısı ile Spinelloccio'nun kol kola odaya girip kapıyı kilitlediklerini gördü ve çok sinirlendi. Gürültü patırtı çıkartarak yaşadığı aşağılamayı azaltamayacağını, yalnızca rezaletin boyutunu artıracığının farkına varınca olayı kimseye duyurmaksızın kalbini ferahlatan bir orta yol buldu. Spinelloccio uzaklaşana dek saklandı.

O gittiği an, Zeppa Spinelloccio'nun hafifçe bozduğu saçlarını düzeltmekte olan karısının odasına girdi. "Ne yapıyorsun hanım?" diye sordu Zeppa. "Görmüyor musun?" diye karşılık verdi karısı. "Tabii, görüyorum," diye konuştu Zeppa, "ve bazı şeyleri görmemiş olmayı dilerdim." Karşılıklı edilen birkaç kelime sonunda karısı Spinelloccio ile inkâr edemediği ilişkisinden dolayı korkuyla beklemeye, göz yaşlarıyla kocasından af dilemeye başladı. "Dinle kadın," diye konuştu Zeppa, "kötü işlere bulaştın ve seni affetmem için istediğim her şeyi eksiksizce yapmalısın. Ki isteğim şudur: Spinelloccio'dan yarın öğleden önce biz birlikteyken üçüncü saat sıralarında herhangi bir sebeple benden ayrılmasını ve sana gelmesini isteyeceksin. Sonra birden ben eve geleceğim ve beni duyduğun an onu şu sandığa kapatıp kitleyeceksin. Daha sonra ne yapacağını sana o zaman söyleyeceğim, onun başına kötü bir şey gelmeyeceğine dair yüreğini ferah tutabilirsin."

Kadın kocasını yumuşatmak için tüm istediklerini yapacağına söz verdi ve sözünü tuttu da. Spinelloccio ile Zeppa öğleden sonranın üçüncü saatinde beraberlerken, kadına bu saatlerde yanında olacağına dair söz veren Spinelloccio Zeppa'ya dedi ki: "Bu öğlen bir arkadaşım ile yemek yiyeceğim ve kendisini bekletmeyi istemiyorum." "Öğle yemeğine daha uzun bir süre var," diye cevap verdi Zeppa. "Haklısın," diye konuştu Spinelloccio; "ancak kendisiyle görüşeceğim bazı konular da bulunuyor ve bu yüzden biraz erken gitmek istiyorum."

Böylece ayrıldı ve etrafta bir süre dolanarak kendisini derhal odaya sokan Zeppa'nın karısının yanına gitti; Zeppa eve geldiğinde odada pek de uzun bir süre geçirmemişlerdi. Karısı onu duyduğunda çok şaşırmış gibi yaparak komşusunu sandığın içine soktu ve odadan çıktı. Zeppa içeri girip şöyle dedi: "Yemek zamanı geldi mi hanım?" "Evet, kısa bir süre sonra," diye cevap verdi karısı. "Spinelloccio bugün bir arkadaşına konuk oluyor," diye konuştu Zeppa, "ve karısı da yalnız. Pencereye git ve gelip bizimle yemesini rica et lütfen."

Kendi adına çok korkan karısı ne istediye yaptı ve kocasının eve gelmeyeceğini duyan komşusu biraz ısrar edince evlerine gelmeye razı oldu. Zeppa kadını nazikçe karşıladı, samimi bir biçimde elinden tutarak karısına mutfakta meşgul olması için göz kırptı. Ardından komşu kadını odaya sokarak kapıyı aniden arkasından kapattı.

"Tanrım!" diye bağırdı kadın. "Bu da ne demek oluyor, Zeppa? Beni bu yüzden mi bu odaya soktunuz? Spinelloccio ile dostluğunuzun ve sarsılmaz ilişkinizin semeresi bu mu?"

Zeppa onunla beraber içinde kocasının bulunduğu sandığa yaklaştı ve kollarını sıkı sıkı tutarak kadına şöyle dedi: "Bana darılmadan önce söyleyeceklerimi bir dinle hele küçükhanım: Ben Spinelloccio'yu kardeşim gibi sevdim ve hâlâ da severim; ancak dün fark ettim ki, benim bu büyük teklifsizliğim onu karımla sanki seninleymiş gibi bir konuma sokmuş. Onu hâlâ sevdiğimden dolayı aynı şiddette bir intikam almak istemiyorum. O benim karımı aldı, ben de onunkini alacağım. Eğer bu hoşuna gitmiyorsa onu suçüstü yakalayacağım ve cezasız kalmasını istemediğimden dolayı kocanı hırpalayacağım, ki sen de kocan da pişman olasınız.

Kadın uzun süre buna inanmadı; Zeppa olayları sözlerinden kuşku duyulamayacak şekilde ortaya koyduğunda ise şöyle dedi: "Sevgili Zeppa, madem kocamın suçlarının

cezasını çekmem gerekiyor, buna katlanacağım; ancak karının da aynı şekilde bana darılıp kızmaması ve arkadaş kalmamız için onunla konuşacağına söz vermelisin.”

“Bunu ben üzerime alıyorum,” diye konuştu Zeppa, “ve ayrıca sana muhtemelen daha önce kimsenin vermediği çok tatlı ve pahalı bir mücevher hediye etmek isterim.” Bu sözlerle kadını kollarında daha da sıkarak kocasının saklandığı sandığın üstünde öpücüklere boğmaya başladı ve birlikte bir zevk yumağına kapıldılar.

Zeppa ile karısının tüm söylediklerini ve kafasının üstündeki aşk dansını duyan sandığın içindeki Spinellocchio ilk başta, acıdan o an ölmek istedi ve onu bundan alıkoyan yalnızca, karısını edepsiz sözlerle kafesinden çıkarmaya çalışan Zeppa’ya karşı hissettiği korku oldu. Ancak bu edepsizliği ilk başlatanın kendisi olduğu, yani Zeppa’nın haklı olduğunu ve kendisine kardeşçe davrandığını hesaba kattığında, öfkesini bir yana bırakıp eğer o da isterse Zeppa’yla eskisinden de daha yakın arkadaş olmaktan başka bir şey istemeye başladı.

Zeppa intikamını yeterince aldığı anda sandıktan kalktı. Tatlı komşusu ona söz verdiği mücevheri hatırlattı. Kapıyı açarak karısını çağırdı ve o da gülerek içeri girip şöyle söyledi: “Madonna, bana cezamı aynı yolla kestiniz.”

“Aç şu sandığı şimdi,” dedi Zeppa karısına. Kadın denileni yaptı ve Zeppa komşusuna sandığın içindeki kocasını gösterdi. Zeppa’yı gördüğü o an, herkesin ne yaptığını bildiğini anlayan Spinellocchio’nun mu, yoksa kocasını gördüğü an adamın kafasının üstünde olan biten her şeyi duyduğunu ve bildiğini anlayan kadının mı daha çok utandığına dair pek çok şey söylenebilir. Ancak Zeppa kadına şöyle dedi: “İşte sana hediye edeceğim mücevher.” Spinellocchio sandıktan tırmanarak lafı çok uzatmadan şöyle dedi: “Zeppa, artık ödeştik. Ve biraz önce karıma da söylediğin gibi arkadaş kalmamız en iyisi olacak. Ve şimdiye dek karılarımız hariç her şeyimiz ortak olduğu için, bundan böyle onlar da

ortak olacak." Zeppa bundan memnun kalmıştı. Dördü birden huzur içinde öğle yemeği yediler. Ve ondan sonra aralarında hiçbir çekişme ve kavga yaşanmaksızın, kadınların her birinin iki kocası ve adamların her birinin ise iki karısı oldu.

